

A P H O R I S M I
D E C O G N O S C E N D I S ,
E T C U R A N D I S M O R B I S
L I B E R S E C U N D U S

C A P U T I .

De Angina vera.

I. Anginam veram cum dicimus inflammationem potissimum faucium, & partium vicinarum intelligimus, ad differentiam nothæ, seu spuria, quæ 1. ab infarctu ferofi, ac viscidi humoris in glandulis salivalibus, 2. dictarum partium convulsione, 3. ossis hyoidis luxatione proficiscitur.

II. Causæ antecedentes, & procatharticae sunt suppressio improvisa naturalium evacuationum, mensium, lochiorum, hæmorrhoidum, vini generosi potus immodicus, immoderata corporis exercitatio, vociferatio in aere frigido, vel cui succedat aquæ frigida copiosa potio, venena caustica, mercurialium, & arsenicalium fumi, helleborus, fungi, solanum furiosum comesa.

III. Signa anginae verae sunt, deglutiendi, ac respirandi difficultas plus minus insignis pro vario inflammationis statu, difficilis locutio, rubor faucium, tumor interdum apparens, quandoque nullus, pulsus durus, celer, frequens, tensus, calor universi corporis, sitis intensa, lingua arida, sicca, vel lymphæ crassa obducta.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20

JO. FRANCISCI SCARDONÆ
RHODIGINI
APHORISMI
DE COGNOSCENDIS
ET
CURANDIS MORBIS

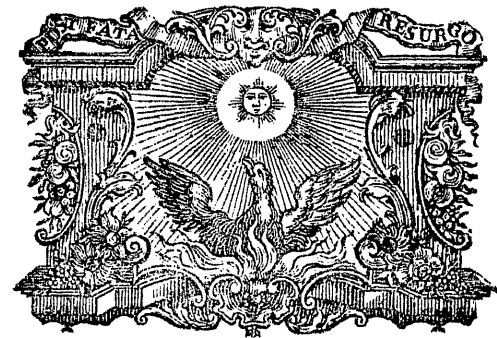
Uberrimis commentariis, atque animadversionibus
illustrati,

Quibus quæstiones singulæ, quæ cum in theoriam, tum in
praxim medicam cadunt, hodie maxime illustres,
sedulo pertractantur, discutiunturque.

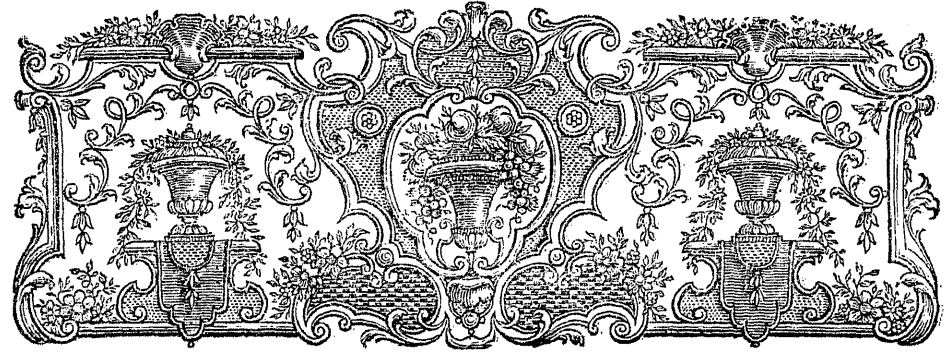
EDITIO SECUNDA

LIBER SECUNDUS.

Præcipuos morbos pectoris complectens.

PATAVII, Typis Seminarii, MDCGLIV.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, & PRIVILEGIO.

A P H O R I S M I
D E C O G N O S C E N D I S ,
E T C U R A N D I S M O R B I S
L I B E R S E C U N D U S

C A P U T I.

De Angina vera.

I. Anginam veram cum dicimus inflammationem potissimum faucium, & partium vicinarum intelligimus, ad differentiam nothæ, seu spuria, quæ 1. ab infarctu serosi, ac viscidi humoris in glandulis salivalibus, 2. dictarum partium convulsione, 3. ossis hyoidis luxatione proficiscitur.

II. Causæ antecedentes, & procatharticae sunt suppressio improvise naturalium evacuationum, mensium, lochiorum, hæmorrhoidum, vini generosi potus immodicus, immoderata corporis exercitatio, vociferatio in aere frigido, vel cui succedat aquæ frigida copiosa potio, venena caustica, mercurialium, & arsenicalium fumi, helleborus, fungi, solanum furiosum comesa.

III. Signa anginae verae sunt, deglutiendi, ac respirandi difficultas plus minus insignis pro vario inflammationis statu, difficilis locutio, rubor faucium, tumor interdum apparens, quandoque nullus, pulsus durus, celer, frequens, tensus, calor universi corporis, sitis intensa, lingua arida, sicca, vel lymphæ crassa obducta.

DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS

IV. Spuriæ ab infarctu serofi, ac visceri humoris tumor citra rubedinem, febris vel nulla, vel pauca, & lenta.

V. Quæ oritur a convulsione subito invadit, ac citissime solvitur citra febrem, tumorem, rubedinem, aliaque recensita Symptomata aph. 3.

VI. Tutius est ægrotantem difficulter deglutire, quam difficulter respirare.

VII. Si discussa angina, peripneumonia superveniat, malum.

VIII. Ne suppuratio quidem omnis periculi est expers.

IX. Dolor sine manifesta causa remittens, pulsu interim parvo, humili, formicante superveniente, voce catulina, faciei nigredine, oculorum diminutione, brevi ægrum periturum prænuntiant.

X. Ubi inflammationis veræ signa appareant, nulla interposita mora sanguis primum ex basilica brachii, tum si suppressio sit improvisa Mensesium, aut Lochiorum, aut Hæmorrhoidum, ex pede, tandem ingravescente Angina ex jugularibus manu periti Chirurgi detrahendus.

XI. Si vires debiles sint, Cucurbitulæ scharificatæ Cervici, vel etiam Mento applicandæ.

XII. Quæ dum fiunt oleum Amygdalar. dulc. ad ℥ iv. cum rasur. dent. Apr. s. lævig. ad ℥ i. propinandum.

XIII. Gelatina quoque Corn. Cer. uti præstat, cui ante congelationem addatur stibium diaphoret. aut rasur. dent. apr. mandibul. Luc. pisc. s. lævigata.

XIV. Mucilagines quoque ex seminibus Malvar. Alth. Pfyl. Violar. ad ℥ vi. cum syrup. papaver. rhæad. de ibisc. violar. ad ℥ i. s. ore detinendæ, & ad fauces blande dimittendæ. Hisce substitui potest aqua hordei, in qua ebullierint flores sambuci, cum lacte mixta.

XV. Progressu morbi gargarismata ex aq. malvar. hor. ℥ x. syrup. diamor. ℥ i. s. nitr. purifs. ℥ i. vel salis armoniac. ℥ i. concedi possunt.

XVI. Extrinsecus Cataplasmata ex fol. malvar. parietar. branch. urfin. fl. mellilot. verbasc. radic. lilior. albor. nid. hirudin. oleo Chamomil. subactis parata applicentur.

XVII. Si angina vera, superata acutie, chronica fiat, vesicantia sunt admovenda.

XVIII. Si ad suppurationem tendat tumor, abscessus scalpello est incidendus.

XIX. In Angina suffocativa Laryngotomia instituenda.

COMMENTARIA, ATQUE ANIMADVERSIONES IN APHORISMOS

DE COGNOSCENDIS, & CURANDIS MORBIS

LIBER II.

CAPUT I.

De Angina vera.

I. Anginam veram cum dicimus, inflammationem potissimum faucium &c.] Angina ab ἀγγίον græcorum dicitur, non secus ac ango ἀπό τῆ ἀγγίον, quod stringere, & strangulare significat. Hujusce porro celebris fuit apud Veteres Medicos distinctio in quatuor species, quam docente Galeno 4. de loc. affectis 3. desumebant ex loci affecti varietate; siquidem inflammatio interiores Laringis musculos occupans ab ipsis appellabatur Cynanche, exteriores vero Paracynanche: similiter inflammatio interiores pharyngis musculos occupans Synanche, exteriores vero Parasyanche. Verum rem sedulo ad examen revocans Galenus has nominum distinctiones adeo contemnere visus est, ut affirmare minime dubitaverit tum primum homines res ipsas neglexisse, cum nimio studio nomina querere coeperunt. Cui adstipulari visi sunt moderni, præ cæteris Cl. Bellinus, qui hanc quaternariam distinctionem ad nomen potius pompam, quam rei momentum excogitatam præterdit, ac propterea tamquam inanem, ac falsam rejiciendam. Cum enim musculi tam interni, quam externi pharyngis, ac laryngis proximi sint inter se, & omnes quasi simul connexi, vix, ac ne vix quidem fieri potest, ut interiores musculi exterioribus intactis, ac pharyngis musculi seorsim a laryngis, inflammationis capaces sint. Quare satius visum fuit explosa hac nominum distinctione illud affirmare, varium esse spatium quod occupat inflammatio, non secus ac diversi esse possunt gradus in quolibet alio morbo. Nonne contingit præter fauces Laryngem, vicinasque partes inflammari? quin imo inflammationem ad cervicem ipsam anteriorem protendi historia virorum fide dignissimæ testantur. Quæ cum ita sint, Anginam sevirioribus stipari posse symptomatibus, mitioribusque tam nota res est, quam quæ notissima. Quamquam varia distinctio Anginæ pro loci affecti varietate excludenda sit, illa tamen retinenda videtur, quam ex causarum diversitate desumunt; siquidem si fauces, vicinæque partes inflammantur, veram Anginam dicunt; si vero alia ratione afficiantur, spuriam appellare consueverunt, quæ multiplex est, ut ex dictis liquido constat.

Ad differentiam notæ, seu spurie, quæ 1. ab infarctu serosi, ac visceri humoris &c.] Si sanguis vel plus justo rarefcens sit, vel copia peccans, vel crassitie, visciditate, ac lentore, cum motus minima celeritate in capillaribus arteriis retardetur, aut subsistat, eorundem vasorum distentionem præternaturalem fieri contingit, sanguinem sibi met ipsi cursum præpedire, ac novo continuo af-

fluente in lateralia lymphatica cogi, unde tumor, rubor, & alia hujusmodi superveniunt. Idem plane dicendum, si ipsæ capillares arteriæ aut nimia laxitate laborent, aut adstrictione, unde sanguini etiam naturaliter constituto libera circulatione trajiciendo in venas impares sint. Quibus sic constitutis licet colligere, priorem anginæ nothæ speciem a vera tantum differre in hoc, quod in vera sanguis extra propria vasa effunditur, tumoremque sanguineum, seu, ut ajunt, phlegmonodem excitat; in notha vero lymphæ tantummodo, ac ferum in iisdem partibus, in quibus secretum ab arteriis reconditur, atque excernitur, glandulis nimirum salivæ secernendæ, atque excernendæ dicatis, quæ in universa oris laryngis, pharyngis superficie maxime conspicuæ sunt, subsistit, obstruit, tumoremque lymphaticum, album (frigidum Veteres dicebant) progignit.

II. *Diætarum partium convulsione &c.*] Galenus cum ad credendum vehementer adductus esset omnes affectiones, quæ faucibus accidunt, si spirationem, ac deglutitionem quoquo modo impediunt, Anginas nominandas esse, meminit 4. de loc. aff. cap. 3. cujusdam Anginæ ex luxatione vertebrarum cervicis ad anteriora, unde fauces compressæ sunt, atque impedita ciborum, ac potuum ad stomachum transmissio: id quod accidere posse manifestum est ab ictu, casu, aliaque simili causa. Quamquam Hippocrates *Epid. 6. sect. 2.* quosdam in hanc Anginæ speciem incidisse memorat citra cervicis a causa externa lesionem. Quo factum est, ut verosimilior videretur opinio, a confluxu humorum vertebrae fuisse luxatas, indeque angustatis faucibus anginam obortam. Verum qui rem serio perpendit, vix poterit in horum ire sententiam; siquidem notum est ex Anatomicis per vertebrarum foramina spinalem medullam in universas fere corporis partes miras nervorum ramificationes diffundere: quo apparet luxationem vertebrarum dari vix posse, quin spinalis medulla comprimatur, vel ejus structura pervertatur, unde liber spirituum a Cerebro ad partes, ab his ad Cerebrum excursum præpediatur. Quod ubi contigerit, equis est, qui non videat luxationem istam Apoplexiæ magis, aut Paralyti, quam Anginæ inferendæ aptam existere? Quare illud citra ullius erroris suspensionem affirmari posse videtur cum Boerhaavio, Anginam, quæ a luxatione vertebrarum oriri dicitur, a convulsione potius proxime repetendam esse. Cum nervi inservientes motui organorum, quæ deglutitioni, aut respirationi dicata sunt, musculorum scilicet Laryngis, aut Pharyngis convelluntur, in similem convulsionem agi eosdem musculos manifestum est; hinc subita Angina Hysterici, Epileptici familiaris. Si ulla luxatio Anginæ inferendæ par est, ea certe est luxatio ossis hyoidis. Rarissimum tamen est id evenire, ut nullas hujusce rei historias habeamus apud Auctores, si illam excipias, quam tradit Cl. Valsalva in egregio tractatu de *Aure humana*.

III. *Causa antecedentes, & procathartice sunt suppressio improvisa naturalium evacuationum &c.*] Novi puellam circa annos pubertatis constitutam, quæ cum immodica sanguinis menstrui eruptione laborare crederetur, Empirici cujusdam consilio adstringens remedium assumpsit: subsistere improviso menses: de faciei rubore primum, ac calore, doloreque capitis conquesta est, tum de turgescente lingua nullo fere cum dolore inter initia, quem tamen postea lingua in eam magnitudinem aucta, ut deglutitionem, & sermonem non parum impediret, inter comedendum experta est: tandem in deglutiendi, ac respirandi difficultatem tantam relapsa est, ut in summum vitæ discrimen acta fuerit. In anginam veram incidisse puellam ob suppressionem improvisam mensium ab adstringente remedio incaute assumpto, etiam me tacente facile omnes intelligunt. Quotiescumque nimirum plenitudo sanguinis adsit, quæ tamquam causa prædisponens ad inflammationem excitandam par sit, ad inchoandam ipsam inflammationem oppor-

opportunitissima existit: si huic jungatur effervescentia, ac fervor sanguinis ab aucto solidarum partium motu productus, eadem perficietur, ut adnotavit Cl. Pitcarnius de *circulat. sanguin.* Ejusmodi tumores etiam in aliis partibus ob eandem causam accidere consueverunt. Sic menstruis deficientibus mammæ evadunt turgidæ, quod jam Hippocrates præ cæteris adnotavit.

Vini generosi potus immodicus.] Vinum, ut alibi demonstratum est, insigni sulphurearum particularum copia scatet, quæ ubi in massam sanguinis pervenerint, eandem exsolvere, ac majorem in modum rarefacere habent. Sanguinem autem plus justo rarefcentem facile in extremitatibus vasorum subsistere, atque inflammationem excitare manifesta res est. Sulphureis, ac volatilibus exhalantibus acidæ, terrestres, crassioresque relinquuntur, sanguis crassus, viscidus, atque ad motum minus expeditus redditur. A crassitie vero, ac visciditate sanguinis inflammationem exoriri, adeo manifestum est, ut nihil supra. V. com. in aph. 6. lib. 1. cap. 4.

Immoderata corporis exercitatio, vociferatio in aere frigido, vel &c.] Insignem sanguinis rarefactionem progignere immoderatam corporis exercitationem, & si diuturna fuerit, crassitiem, visciditatemque alibi ostendimus. V. com. in aph. 6. lib. 1. cap. cit. Prædicta ergo de causa inflammationem procreari luce clarius apparet. Huc accedit ab aere nimis frigido tum collum exterius ambiente, tum intus inspirato, vel a potione copiosa aquæ frigidæ fauces, guttur, vicinasque partes affici, atque minimas capillares arterias easdem partes perrepentes convelli, angustioresque fieri, quam sanguini utcumque constituto rapida circulatione trajiciendo sufficiant, hinc est faucium, vicinarumque partium inflammationem præ cæteris exoriri.

Vena caustica, mercurialium, & arsenicalium fumi &c.] Quæcumque faucibus immediate applicata easdem vellicando, mordendo vasorum extremitates constringere habent ea ratione, qua liber sanguinis excursum præpediatur, Anginæ quoque inferendæ opportunitissima existunt. In horum censu venena caustica, atque minerarum mercurialium, atque arsenicalium fumi, qui subtilissimis, atque penetrantissimis spiculis donantur, quæ ubi in Musculorum Laryngis, ac Pharyngis fibras se se insinuaverint, nerveas tunicas in convulsivas contractiones agunt, unde sanguis in vasis facile subsistit, atque inflammatio excitatur. Ventriculum autem, & intestina maxime sphacelosa, & maculis nigris obita inveniri, ubi in stomachum ingerantur ejusmodi venena, innumeris dissectionibus cadaverum compertum est, atque etiam experimenta a Cl. Wepffero adducta *tract. de cic. aquat.* id fati liquido demonstrant.

Helleborus.] Purgationem ex helleboro difficilem esse, terrorisque plenam, solique robusto, & animoso adhibendam egregie adnotavit Fernelius. Quod Mesues quoque novisse videtur affirmans, homines sui temporis ferre non posse Helleborum album, nigrum vero nonnisi difficillime. Tantæ est activitatis helleborus albus, ut ejus succo olim venatores Hispani, & Galli telis suis illinitis Cervos necaverint, unde venatoria venena, & palæstrica sunt appellata, qua de re vid. Cæsalpinus in *tr. de venen.*, Crato *lib. 2. prax.* & Celsus *lib. 5.*

Inter gravissima, atque horrenda symptomata, quæ ab helleboro excitantur frequentissime occurrunt oris, faucium, atque musculorum Laryngis, ac Pharyngis molestiæ insignes, ut linguæ arefactio, dentium contractio, suffocatio. Cujusce rei locupletissimos testes habemus Dioscoridem ipsum, ac D. Tournefortium, qui etiam fatetur omnes, quibus Hellebori orientalis (mitior enim nonnullis reputatur) extractum exhibuit, etiam si de superpurgatione non quererentur, nausis tamen torqueri, ventriculi gravedine cum acrimonia, & phlogosis suspi-

suspicione conjuncta, quæ fauces, & anum etiam minitabantur.

Fungi.] Fungi fere omnes sunt maligni, atque avidè deglutientibus non raro funesti, & exitiales: unde a *funere*, vel a *funus ago*, vel a *fungor* fungi dicti videntur, seu qui vescentes ad funus deducunt. De his legi meretur Athanasius Kircherus l. de pest. ubi ait: *Fungus qualiscumque sit semper malignus est, semper exitialium qualitatum apparatu instructus: est non statim sentiatur, frequenter tamen comesus, nescio quid tamen occultæ machinationis interiore viscerum administratione molitur.*

Consentientibus autem accuratioribus practicis symptomata, quæ ab his excitantur sunt præ cæteris vomitus, præcordiorum anxietas, strangulationis sensus. Specifica nempe quasi indole istorum salinæ, sulphuræ, fibrilæ, acres, ac causticæ particule, quibus scaterere creduntur, faucium, ac ventriculi membranas, fibrasque nerveas irritare, vellicare habent, & in violentas contractiones agere, unde dictæ molestiæ facile sublequuntur. Ita Pausaniam puellam apud Hippocratem in suffocationis periculum fungorum esu adaptam fuisse, familias apud Plinium extinctas habemus. Lutetiæ Parisiorum studiosos quinque adolescentes mortuos refert Thom. Bartolinus, ut alia mittam exempla eorum, qui vel perierunt, vel gravissime ægrotarunt, quæ legi possunt apud Jo. Schenkium in *obs. medic. l. 7. Stalpartium van de Wiel cent. 1. obs. 40. Forestum de ven. obs. 2. p. 36. Hildanum cent. 4. obs. 35. Botallum, Vidium, aliosque.* Quid plura? Nullam esse ætatem affirmat Cl. Sennertus *lib. 4. P. 1. cap. 3.* nullam corporis constitutionem, in qua non plus plerumque incommodi, quam ex usu tuberosorum, & fungorum proveniat. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere, quæ tradidit J. Rajus adversus illos, quibus cibi quidam non omnis malitiæ expertes in deliciis sunt, ajens: *Apagete ergo isthæc gula blandimenta. Quo tanta, ut cum Plinio loquar, ancipitis cibi voluptas? An usque adeo vitæ tædet, ut eam tam vili offa permutemus, mortemque semper in propectu stantem sollicitemus?*

Solanum furiosum.] Eadem fere symptomata exoriri dicuntur ex solano furioso, solano Maniaco, seu Belladona. Malignam, & deleteriam hujusce plantæ virtutem multis experimentis, & exemplis confirmavimus cum de delirio ageremus (V. com. in aph. 4. cap. 4. lib. 1.) ut nullus hic relinquatur dicendi locus.

III. *Signa angina vera sunt deglutiendi, ac respirandi difficultas &c.*] Non posse musculos laryngis, & Pharyngis inflammari, quin aeris in pulmones liber ingressus, ac ciborum commoda deglutitio impediatur, manifesta res est: hinc est cur in inflammatione fauces, vicinasque partes occupante cum spirandi, tum deglutiendi difficultas exoritur. Hanc porro fieri dicimus cum sanguis extra vasa propria in lymphatica lateralia, seu vasa tenui lymphæ, ac sero vehendo dicata effunditur. Nemo est igitur, qui non videat, & ruborem faucium, & tumorem apparere debere. Quamquam vero est quedam Anginæ species, quam internam, & latentem appellare consueverunt Medici, in qua videlicet nullus nec tumor, nec rubor apparet, quæ periculosissima est, ut docuit Hippocrates prædict. lib. 3. cap. 8. ubi ait: *Angina gravissima est, & celerrime interimit, quæ neque in cervice, neque in faucibus conspicuum quid habet. Hac etenim eodem die, & secundo, & tertio, & quarto strangulat.*

Pulsus durus, celer, frequens,ensus, calor &c.] Non potest sanguis in aliqua parte subsistere, quin nervæ tunicæ exquisitissimi sensus in præternaturales vehementiores, crebrioresque contractiones agantur, quæ cordi, & arteriis communicatæ pulsus duritiem, celeritatem, frequentiam excitent. Corde autem, & arteriis violenter, ac celeriter motis, qui reliquus est in vasis sanguis patitur

patitur suarum partium allisiones, acres, volatiles, sulphuræ a reliquarum nexu secedentes, ac per universam massam sanguinis diffusæ ejusdem agitationem, fervoremque augent: hinc calor.

Sitis intensa, lingua arida, sicca &c.] Eadem de causa salivæ secretio inhibetur, hinc sitis intensa, lingua arida, sicca apparet. Nisi salivæ secretio ob autum sanguinis, humorumque motum inhibeatur, crassa ac spissa redditur a calore, qui in faucibus, vicinisque partibus habetur propter inflammationem. Cum enim saliva constet ex partibus aqueis, terrestribus, ac gelatinosis, quotiescumque avolaverint aqueæ, remanent crassiores, & gelatinosæ, quæ calore facillime condensantur, non secus ac albumen ovorum ad ignem coarcescit. Atque hinc est lymphæ crassa, ac spissa obductam apparere linguam.

IV. *Spuria ab infarctu serosi, ac visceri humoris, tumor citra rubedinem &c.*] Quotiescumque materia tumorem faciens non sanguis proprie dictus est, sed serum, ac lymphæ crassa, viscida, ac difficilis, tumorem cum rubedine, quem phlegmonodem appellare consueverunt Veteres fere Medici, sequi non posse luce clarius apparet. Quid quod lenta, viscida, ac difficili peccante materia, & fibrarum laxitate, sulphuræ, volatiles, tenuioresque particule minime exsolvi possunt ea ratione, qua opus est ad febrem, calorem, fervoremque excitandum?

V. *Quæ oritur a convulsione subito invadit, ac citissime solvitur citra febrem &c.*] Quam mira res videtur, momento fere temporis convulsionem homines invadere, atque diris, sævisque modis eisdem exercere, interdum vero eodem ipso momento tolli extemplo, ac placidam exoptandam tranquillitatem supervenire! Nempe spiritus animales cæco impetu hac illac ruentes si in ordinem redigantur, omnium symptomatum subita remissio contingit, atque quies. Neque enim cogitandum est cum affecti sunt nervi, aut spiritus a causa aliqua mole spectabili affectos esse. Sæpe minimum est, ac plane sensus omnes fugiens, quod eisdem lædit, atque insignes in ipsis turbationes creat. Mirum autem vel opii tantillo, vel quiete inducta violentos, perturbatosque nervorum, ac spirituum motus protinus sedari, aut componi. Quæ sane ostendunt quid sit, quod convulsi morbi nullis fere eorundem indicis apparentibus tam cito homines invadant, citoque solvantur. Novi juvenem quemdam Venetum, qui derepente, atque inter comedendum, bibendumque in tantam deglutiendi difficultatem incidebat, ut ne gutturæ quidem aquæ in oesophagum pateret aditus: quandoque tanta difficultate respirationis corripiebatur, ut suffocari pene videretur. Mirum autem inter loquendum non semel liberatum fuisse felicissime.

VI. *Tutius est ægotantem difficulter deglutire, quam difficulter respirare.*] Prognosis desumitur a magnitudine morbi, magnitudine morbi a symptomatum vehementia, symptomatum vehementia a loco inflammato, atque inflammatione plus, minus partes deglutitioni, ac respirationi dicatas occupante. Animal sine respiratione vivere non posse tam nota res est, quam quæ notissima. Quod de deglutitione affirmari nullo modo potest. En potissimum, cur Angina cum difficultate respirationis periculosior sit ea, quæ cum difficili deglutitione conjungitur. Nempe in illa suffocationis metus est, quod pertimescendum minus est ex difficili deglutitione. Quamdam foeminam quatuor dierum spatio ne gutturam quidem aquæ deglutire potuisse testor, cum tamen morbus ne vel tantillum quidem augetur.

VII. *Si discussa Angina peripneumonia superveniat, malum.*] Exitus Anginæ vel discussio est, vel suppuratio, vel gangræna. Discussio duobus modis potest contingere; vel enim materia tumorem efficiens e loco affecto dimota circulo restituitur, nullibi eadem decumbente, vel in aliquod vitæus transfertur, ibique decumbens illius inflammationem progignit. Angina discussa peripneumoniam sub-

labori frequentissime contingit: qui transitu periculosissimus est. A parte enim minus nobili ad nobiliorem, ad pulmonem videlicet materia inflammatoria transfertur. Hinc timendum est, ne eidem tenacius impasta, vel mortem brevi inferat, vel diu morbo protracto corrumpatur, & pure in cavitatem pectoris ruente, Empyema progignat, ut præ cæteris adnotavit Hippocrates sect. 5. aph. 10. *Quibus, ex Angina liberatis ad pulmonem mala fit conversio, ii intra septem dies moriuntur; si vero hos evaserint, Empyeci fiunt.*

VIII. *Ne suppuratio quidem omnis periculi est expert.*] Non potest sanguis in aliqua parte diu subsistere, quin ejus componentes partes sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, ac sensim sensimque corrumpantur. Nisi hæc dimotæ circulo redeant, vasis quibus continentur disruptis, effunduntur, putrefaciunt, atteruntque vasorum eorumdem tunicas, ac suppurationem, abcessumque progignunt. Disrupto abcessu periculum est, ne pure in bronchia, & pulmones effuso, adnotante Cl. Foresto lib. 15. obs. 24. æger suffocetur. Quo apparet suppurationem non omni periculo vacare.

IX. *Dolor sine manifesta causa remittens, pulsu interim parvo, humili &c.*] Interdum, loco boni, ac laudabilis puris, partis inflammatae mors subsequitur, tertius, modus, quo exit inflammatio. Quæ dum fit, dolor improvise cessat, verum omnia symptomata exacerbantur, pulsus nimirum fit parvus, humilis &c. quæ cum grangranam, ac sphacelum fieri protenso quasi digito commo- strent, mortem quoque ipsam portendere luce clarius apparet. Alia prognostica apud Hippocr. vid. 6. aph. 37. 7. aph. 41. &c.

X. *Ubi inflammationis veræ signa appareant, nulla interposita mora sanguis &c.*] Acutissimus morbus Angina est, ut non raro intra viginti quatuor horas hominem jugulet. Simul igitur ac illius indicia se prodant, eidem per magna remedia occurrentum esse nemo est, qui non videat. Hinc egregie Celsus lib. 3. *Magis tamen ignoscendum est Medico parum proficiente in acutis morbis, quam in longis. Hic enim breve spatium est, intra quod se quod auxilium non profuit, æger extinguitur.* In Anginæ autem curatione principem obtinet locum venæ sectio, quam licet prohibere videatur Mensium, aut Lochiorum fluxus ob suppressionis metum, aut graviditas ob metum abortus; cum tamen æger in mortis discrimine prope certissimo versetur, nisi cito instituat venæ sectio, ad eadem minime respiciendum esse omnes fere accuratiores practici contendunt.

Ex basilica brachii, tum si suppressio sit improvisa mensium &c. ex pede.] Quo in loco instituenda sit venæ sectio his orta. Alii siquidem ad impediendum novum affluxum ad affectam partem, & ad revellendum in partibus longissime ab affectis distitis instituendam esse venæ sectionem arbitrantur, ad credendum vehementer adducti, quam minimo sanguinis ad easdem irruente vasa sanguifera sese validius, & fortius contrahere, stagnantesque humores ulterius propellere, atque discutere. Saltem hoc facto venæ sectionem in vicinis partibus, & ad derivandum tutissimo celebrari posse existimant, qua copia majore, atque impetu venientem sanguinem ad affectam partem hærentem in extremitatibus vasorum dimoveant, circulo restituant, tumorem, obstructionemque tollant. Nempe ad materiam alicubi hærentem dimovendam, atque abhinc prodeuntem obstructionem tollendam non solum facit impetus sanguinis, qui certe major erit ad affectam partem, si derivatoria, ut ajunt, phlebotomia instituat, verum vis vasorum, quibus sanguis, humoresque continentur, quæ nisi eosdem in parte inflammata hærentes elatere suo dimovere habeant, non solum inutilis prorsus evadit venæ sectio derivationis gratia, sed summopere noxia. Aucto enim ad affectam partem sanguinis motu, atque extremitatum minimorum vasorum obstructione remanente, tumorem, atque inflammationem augeri contingit, aut confirmari,

eo prorsus modo, quo secta vena saphena pedis in valde plethoricis Mulieribus Menses potenter suppressit. Vasa autem inepta erunt ad hærentem sanguinem dimovendum, si elasticitatem suam, & robar amiserint; elasticitatem vero amittent, cum nimia sanguinis copia ad affectam partem per phlebotomiam in vicinis partibus, & ad derivandum institutam irruentis distendantur nimis, distrahunturque, non secus, ac vesicæ contingit, quæ urinæ copia nimis distenta ad lotium expellendum impar redditur. Quo liquido constare arbitrantur in inflammationibus satius esse venæ sectionem in partibus longe ab affectis distitis, & ad revellendum prius instituere, mox vero in proximis, vicinisque ad derivandum. Recte hi quidem, nisi falsa opinione adducti venæ sectioni in partibus longissime distitis ab affectis, & ad revellendum e. gr. in pede in anginosis affectionibus, & in proximis vicinisque partibus ad derivandum plus tribuerent, quam par est. Ostendimus siquidem lib. 1. cap. 1. com. in aph. 15. secta vena in partibus longissime distitis a capite, nempe saphena pedis minimam, ac fere insensibilem revulsionem fieri, moderatam in Cerebri, ejusque membranarum morbis secta basilica brachii, maximam omnium secta jugulari externa. Tunc solum sectionem saphenæ pedis opitulari, cum ab inferioribus affluxus est sanguinis ad superiores partes, quod plerumque contingit suppressis naturalibus sanguinis evacuationibus, Mensium præsertim, ac Lochiorum in Mulieribus, qui affluxus secta eadem vena præpediri, aut plurimum saltem imminui potest. Illud tamen hoc loco adnotandum est, secta basilica brachii in morbis Laryngis, ac Pharyngis, omniumque partium externarum capitis, Angina scilicet, Ophthalmia &c. fieri quidem ab iisdem revulsionem, non secus ac fit in morbis Cerebri, ejusque membranarum, Apoplexia scilicet, phrenitide, & similibus, minime tamen, si secentur jugulares. Cum enim basilica brachii sanguinem hauriat ex ramo arteriæ subclaviæ, ut ostendimus loc. cit., quæ proxima est Carotidibus, quarum externa ramos dat laryngi, pharyngi, musculus ossis hyoidis, omnibusque partibus externis capitis, fit ut per arteriam subclaviam velocius moveatur sanguis; cum vero velocius moveatur per hanc, tardius movetur per Carotides, & ab iisdem revellitur sanguis. Quod æque affirmari non potest si secentur jugulares: Quinimo sanguinem in affectas partes copia majore, atque impetu irruere contingit, seu quod eodem recidit derivationem fieri revulsioni omnino contrariam. Ad cuius rei statum melius intelligendum animadvertendum est in Angina, aliisque externarum partium morbis affici partes illas, unde jugularis externæ ramuli exoriuntur. Cum igitur hujusce venæ truncum incidimus, sanguis a minimis ramulis, & extremitatibus ejusdem ad apertum locum velocius currit, & magna copia. Cum velocius & magna copia affluat ex secta vena, fit ut succedens sanguis ex carotide externa, quæ extremitatibus prædictæ venæ committitur, cum minorem obicem offendant, illuc liberius fluat, perque affectam partem velocius decurrat, ac majore impetu, quo impetu poterit materies in minimis ramulis subsistens, atque arteriolas obstruens dimoveri, discuti, ac circulo reddi, perinde ac Saphenæ sectio Menses deducit, ut præ cæteris ostendit Cl. Freind. Com. 2. *de sanguinis missione.* Quare salubre quidem censemus practicum consilium, qui Anginæ, & similibus morborum curationem a venæ sectione revulsionis gratia instituta exordium esse præcipiunt, ut scilicet humorum impetu ad affectam partem jam elanguescente, obstructio venæ sectione derivationis gratia celebrata facili negotio tolli funditus possit; iis tamen morem minime gerentes, qui in hunc finem venam longissime distitam ab affecta parte, Saphenam scilicet pedis primum secant, & ad derivandum basilicam brachii, sed iis potissimum, qui ad revellendum basilicam brachii primum secandam imperant, tum si affluxus nimius sit sanguinis a partibus inferioribus ad

superiores, Saphenam pedis, tandem ingravescente Angina ad derivandum jugulares tantopere commendatas, & a Zacuto Lusitano *hist. Medic. prin. lib. 1. hist. 76.*, & a Tralliano, & a laudato Friend., aliisque.

Manu periti Chirurghi.] Ut turgent jugulares venæ, atque ea ratione conspicuæ fiant, qua secari commode possint, solent plerique ligaturam ad sistendum sanguinem adhibere, quod non omnis periculi expers est. Difficultas enim respirationis ita augeri potest, ut æger in ipsa operatione suffocetur. Opus est igitur Chirurgo, qui cum dexteritate, & sine ligatura ab operatione se expediat, quemadmodum Paravii me non semel vidisse testor. Quid quod a perito chirurgo non tantum innoxie, sed etiam feliciter, nec operose magis, aut periculose, quam cæteræ venæ secantur, ut notat egregie Cl. V. Renatus Moreau Medic. Parisiensis in epistola respon. ad Thomam Bartholinum C. fil. de *Angina puerorum Epid.*, qui centies jugulares aperiendas curavit, cum tamen plerique vel sola cogitatione præstare exhorrescant?

Quamvis sublinguales venas felicissime sectas viderim, cum tamen subsit periculum, ne si satis aperiuntur, parum sanguinis ex eisdem effluat, si vero lato nimis vulnere tundantur, hæmorrhagia sequatur non raro lethalis, ad earumdem sectionem, si quid sentio cum Tulpio (lib. 1. obs. 51.) nunquam deveniendum traderem.

XI. *Si vires debiles sint, Cucurbitula scharificata cervici, vel etiam mento &c.*] Uti venæ sectio inter initia, & viribus constantibus in Angina, cæterisque istiusmodi morbis eximiam operam præstat, ita decursu morbi, & languescentibus jam viribus summopere lædit. Quo loco fateor, me iustis laudibus æquare non valere, quæ tradidit Hippocrates lib. 4. de ratione victus p. 36. *In omnibus morbis, præcipue in acutis, potissimumque in quibus vehementia febris subest, tempus adhibendi medicinam maximam habere facultatem.* Unde etiam Poeta:

Temporibus Medicina juvat, data tempore profunt,

Et data non apto tempore vina nocent.

Cæterum Cucurbitularum, quæ scharificatæ dicuntur, pulcherrima laus est salvis viribus idem fere præstare, quod venæ sectio. Sanguis enim, qui in cucurbitulæ ventrem exprimitur, crusta illa in superficie inflammatoria donatur, & fortasse majore, quam si sanguis e vena educeretur, indicio satis manifesto non fluidiores tantum, ac subtiliores, sed fibrosas etiam, crassioresque sanguinis partes educi, quæ primùm extremis arteriarum finibus impactæ, atque eisdem tenaciter adhærentes, tum in lymphatica lateralia effusæ inflammationem progignunt. Cucurbitulis sub mento admotis mulierem quamdam canina Angina laborantem curatam fuisse Zacutus Lusitanus in *prax. admiran. lib. 4.* affirmavit, ut alios mittam quamplurimos, qui hoc remedii genere convaluerunt, ut Platerus *lib. 2. p. 395.* Amatus Lusitanus *cent. 3. curat. 28.* testati sunt.

XII. *Quæ dum sunt oleum Amygdalar. &c. cum rasura dent. Apr. s. lævig.]* Ea omnia, quæ ad sanguinem resolvendum in cæteris inflammationibus adhibentur, in hac quoque locum habere visa sunt. Cavendum autem diligentissime, ne molestiam affectis partibus inferamus, unde & tumor, & inflammatio augeatur, aut confirmetur. Id autem potissimum evenire potest propter asperam medicamentorum superficiem, quæ deglutienda sunt. Cum enim in Angina plerunque adsit deglutitionis difficultas, vel si vero non adsit, justus subrepat timor, ut subsequatur, ab iis omnibus abstinendum esse perpicuum est, quæ partes ipsas irritare habent, pungere, aut alia quavis ratione afficere. Quare salubre est practicum consilium pulveres Angina laborantibus exhibere liquidis unitos, quo commode, & sine ulla molestia ingerantur in stomachum. Ita rasura dent. apr. s. lævigata, si cum ol. Amygdalarum Dulc. propinetur, cum ramosis suis partibus obtundere habeat ejus spicula, laxare solidas partes, demulcere, ob-

lini-

linire, citra ullam fere molestiam ingeri posse perpicuum est.

XIII. *Gelatina quoque Cor. Cer. uti præstat &c. sibi diaphoret. &c.*] Idem plane dictum velim de stibio diaphoretico, aut simili medicamento, quod diaphoresim promovere a nonnullis reputatur, gelatinæ Cor. Cer. unito. *A nonnullis* inquam; neque enim desunt, qui stibium diaphoreticum, & similia medicamenta non solum vi diaphoretica, ac sanguinem humoresque exagitandi, resolvendi prædita esse negant, sed inepta prorsus ad diaphoresim promovendam existimant. Fixum enim quoddam est stibium diaphoreticum: Omnia autem fixa parum, vel nihil exagitant. Facultatem potius sanguinem ad diaphoresim disponendi stibio, & similibus medicamentis tribuunt, sensim acorem, quo succi præsertim primarum viarum imbibuntur corrigendo, a quo sanguinis densitas, & arctior compages oriebatur. Hinc est accuratioribus practicis solemne esse morborum acutorum curationem exordiri a fixis diaphoreticis, deinde validiora, ac moventia sanguinem adhibere, quæ in morborum vigore, atque impetu, dici vix potest, quam male cedant. Tunc porro satius est nihil moliri. Aptè cadit in hunc locum illud Livii lib. 22. cap. 18. *Medicos interdum plus quiete quam movendo, atque agendo perficere;* atque illud Ovidii:

Dum furor in cursu est, currenti cede furori,

Difficiles aditus impetus omnis habet.

Aggrediar melius tunc, cum sua vulnera tangi

Jam sinit, & veris vocibus aptus erit.

XIV. *Mucilagines quoque ex seminibus malvarum, Alth. &c.*] Sunt qui gargarismata ad materiem hærentem dimovendam, quocumque morbi tempore ægris præscribunt. Verum mos iste accuratioribus practicis minus probatur, commendaturque, verentibus, ne affectæ partes plus æquo commoveantur, concutianturque, unde inflammatio augeatur, aut confirmetur. Mucilagines porro ex seminibus malvarum, Alth. & ejusmodi aliis elicita, & ad fauces dimissa laxando, emolliendo, demulcendo mirum in modum conferre visæ sunt.

XV. *Progressu morbi gargarismata ex aq. Malvar. bordei &c.*] Uti inter initia, incremento scilicet, ac vigore morbi, vasorum turgentia, fibrarumque adstrictio veteri, quominus gargarismata affectas partes commoventia adhibeantur, ne inflammatio augeatur; ita progressu morbi, cum depleta sunt vasa, fibræ parumper laxatæ, atque ad vehementiores contractiones minus idoneæ, cum materia obstruens fluere incipit, ac moveri, sunt convenientissima. Leniter enim stimulis vasorum tunicis, adstrictisque, materia eisdem tenacius adhærens facile loco dimoveri potest, quæ in lymphatica effusa in venas iterum sese recipere valet ac circulo restitui, unde obstructio, orta que hinc inflammatio tollatur. Leniter vero stimulantia gargarismata illa censentur, in quæ sal prunellæ recipitur. Verum eodem præstantius esse nitrum purissimum facile judicaverim. Cum enim sal prunellæ nihil aliud sit, quam nitrum, cujus pars aliqua sulphuris vulgaris admixtione deflagravit, verendum est, ne volatiliori ipsius parte amissa, vis quoque ejusdem infringatur plus æquo, ac minus commode respondeat. Sal quoque armoniaci in parca dosi adhibitum, utpote quod neque nimium motum, neque nimiam irritationem inducit, tutissimum est medicamen, si quod aliud.

XVI. *Extrinfecus Cataplasmata ex fol. malvar. pariet. &c.*] Uti medicamentis per os assumendis, ita externis collo applicandis morbo obviam eundum. Inter hæc Franciscus Valleriola cataplasma ex nidis hirudinum decoctis in oleo Chamæmel. & Lilior. ceu specificum miris laudibus extollit. Ex iisdem nidis aliud Cataplasma conficit Dekers ad praxim Barbettianam; aliud Forestus in observationibus; aliud Amatus Lusitanus, & Platerus. Illud animadverten-

B 2

dum

DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS

dum est tamen, non tantum isthac vires suas exercere propter nidum hirudinum, qui specificè anginae opitulari creditur, quantum propter emollientia, ac laxantia c. m. sunt Coepæ, radices lilior. albor. alth. fol. Malvar. Violar. Parietar. femin. Lin. & hujusmodi, quibus exasperatæ partes demulcentur, humorum acrimonia temperatur, nimia vasorum adstrictio tollitur, unde sanguinem facilius reddi circulo contingit, atque inflammationem tolli.

XVII. *Si Angina vera, superata acutæ, chronica fiat, vesicantia &c.* Morbus acutus tunc chronicus fieri dicitur, cum tempus illud præterierit, quo solvi debuisset. Solvi autem nequit ob aliquam latentem causam, quæque sensus nostros omnino fugit. Rem si placet illustremus. Si symptomata, quæ acutum morbum comitantur portendant, eundem duraturum esse per quatuor, vel septem dies, certum autem, statumque tempus elabatur, cessantibus calore, fervore, pulsus duritie, vehementia, aliisque ejuscemodi symptomatibus, tunc morbus dicitur acutus ex decidentia, qui nempe chronicus fit respectu acutiei ejusdem vehementissimæ. Cur autem vesicantia in istiusmodi morbis eximiam operam præstent haud insolens explicatu est. Facit autem apprimè ad phænomeni explicationem animadversio, solemne esse practicis Vesicantia in ophthalmia admovere, ubi post certum temporis intervallum, quo inflammatio mitior fieri solet, adhuc tumor in oculo, & rubor conspicitur, quod quidem pendet potissimum non a materie hærente, quæ disposita non sit ad fluendum, sed a vitio partis sic laxatæ, ut nequeat sese contrahere ea ratione, qua opus est ad eandem impellendam, ac circulo restituendam. Quo quidem in casu si vesicantia applicentur, hæc fere commoda sequuntur. Primum vi salis cantharidum acris, ac fere urentis, crassam, viscidam, ac difficilem materiem solvi contingit, tum solida ipsa extimulari, & in validiores, vehementioresque contractiones agi, hinc eandem facilius dimoveri, ac circulo restitui. Cum igitur Angina acutissimus sit morbus, & interdum intra viginti quatuor horas hominem jugulet, ubi per repetitas venæ sectiones, atque alia ejuscemodi medicamenta sedatus fuerit nimius fervor, pulsus mollior evaserit, tumor autem adhuc remaneat, seu quod eodem recidit Angina chronica fiat respectu acutiei, ad vesicantia deveniendum est, a quibus certum levamen, nullum noxæ periculum sperari potest.

XVIII. *Si ad suppurationem tendat tumor &c.* Modum tutissimum, qua Angina solvi possit, ubi tumor ad suppurationem tendat, esse abscessum scalpello aperire tradunt omnes fere accuratiores practici, ut videlicet puri extra corporis confinia locus detur, & quod magis est, ne eodem ad pectus ruente, æger suffocetur.

XIX. *In Angina suffocativa Laryngotomia &c.* De Laryngotomia, seu ut alii malunt Bronchiotomia instituenda in Angina suffocativa legi meretur Cl. V. Renat. Moreau supra laudatus epist. responso. ad Cl. Thomam Bartholinum Casp. filium, qui de Angina Epidemica exercitationes egregie conscripsit, necnon Cl. Barbette Chir. p. 498. aliique Chirurgi hodie maxime nobiles.

CAPUT II.

De Hæmoptysi.

I. **Q**uotiescumque sanguis per os cum tussi plus minus violenta, & profunda, respiratione nonnihil difficili, ardoris, punctiois, vel quasi rupturæ, & divulsionis sensu spumosus, & floridus ejicitur, e pulmonibus ejici eundem censendum est.

II. Causæ proximæ sunt 1. sanguinis e vasis sanguiferis pulmonum in lateralia lymphatica irruptio, & eorumdem apertio. 2. vasculorum sanguiferorum divisio, & soluta unitas. 3. eorumdem ruptura. 4. erosio.

III. Causæ remotæ internæ sunt vasorum pulmonalium nimis tenella structura, convulsio, plethora ad vasa vera, & ad vasa apparens, motus nimis velox per vasa universi corporis, ejusdem nimis tardus, aut plane consistens in particulari parte corporis, vel in ipsis pulmonibus, sanguinis acrimonia insignis.

IV. Antecedentes, & externæ sunt ætas junior, temperamentum gracile, collum oblongum, scapulæ angustæ, & depresso, incolatus locorum frigidorum, ortus ex parentibus simili morbo obnoxiiis, suppressio consuetarum evacuationum ex naribus, utero, hæmorrhoidibus, insensibilis perspirationis, missa consuetudo mittendi sanguinem in plethoricis, abusus vini, & liquorum spirituosorum, abusus calidorum, aromaticorum, violenti motus, atque exercitationes, nimis alta vociferatio, Scabiei, Erysipelatis, Variolarum, morbillorum, ulcerum, tumorum retro pulsio, scorbutus, vulnera penetrantia thoracem, & alia hujusmodi.

V. Nulla hæmorrhagia tanti faciendæ est, quanti illa quæ fit e pulmonibus.

VI. Pessima certe, quæ corpora graciliora, collum oblongum, scapulas angustas, & depresso habentia, in juvenili ætate constituta, quæ ex parentibus simili morbo obnoxiiis nascuntur. E contra illa, quæ ex nimis alta, & violenta vociferatione, clamore, aut aliquo vehementi motu, suppressione naturalium evacuationum, omnis fere periculi experta est.

VII. Paulo difficilior, quæ ex abusu liquorum spirituosorum, calidorumque, ex retro pulsione Scabiei, Erysipelatis, Variolarum, morbillorum, ulcerum, tumorumque nascitur, quæ scorbutus supervenit.

VIII. Quo sanguinis nimiam evacuationem cohibeam, venæ sectionem bis, terque pro vasorum turgentia institui jubeo.

IX. Flor. Cass. r. e. ℥ vi. cum pulp. tamarindor. ℥ ii. mane sumendas agro præscribo. Dein vero decoction. fol. portulac. plantag. urtic. ℥ vi. nitr. purif. ℥ i. syrup. heder. terrestr. ℥ i. quotidie exhibeo per plures dies. Si præsto sint succi earundem plantarum, dici vix potest, quam bene cedant ad uncias tres quotidie assumpti.

X. Emulfiones quoque ex semin. quat. frigidior. ꝑ i. s. papaver. alb. ꝑ ii. in aq. plantag. portulac. vel simili mirum in modum conferre visæ sunt.

XI. Hisce frustra adhibitis fungo meliteni pul. a ꝑ i. ad ꝑ s. ex jusculo foliis bellidis minoris alterato cum syrup. de ros. sic. ꝑ i. bis in die uti expedit.

XII. Electuarium quoque ex semin. papav. alb. ꝑ ii. ter. sigillat. coral. rubror. a ꝑ i. sacchar. rosat. ꝑ i., ad ꝑ ii. duas exhibitum eximiam operam præstat.

XIII. Specifica vix, ac ne vix quidem locum habent, nisi remota fuerit morbi causa.

XIV. Juscula extremitatum pedum vituli, & in gelatinam conversa cum gum. arabic. tragacant. continuo sunt usurpanda. A rebus calidis, & a vino abstineat æger, motibus violentis animi, & corporis, a vociferatione alta, ac clamoribus.

XV. Post sanguinem sistentia, præsertim si remaneat levis quædam tussicula, & difficultas respirationis, febricula, & cruentum sputum recrudescat, sequens destillatum propinetur. ꝑ. ser. lact. Caprin. vel Vaccin. Lib. xx. fol. heder. terrestr. veron. fl. hyperic. Consolid. minor. polig. a M. i. Caudar. caneror. cum suis cortic. contus. pulp. ranar. a Lib. i. s. Jujubar. a nucleo separat. Lib. i. M. f. s. a. destillatio in B. M. & detur ad ꝑ x. quotidie. Hujusce loco sequens decoctum exhibeatur.

ꝑ. Radic. chin. ꝑ ii. ebor. cor. cer. ras. a ꝑ i. Hord. mund. ꝑ ii. semin. melon. cucurb. a ꝑ i. flor. hyperic. M. i. Car. vital. ꝑ iii. ranar. excortic. caudar. caneror. a ꝑ i. Aq. font. Lib. i. m. in vase vitreo circulatorio bene clauso in B. M. s. a. f. ebull. usque ad consumption. tertiæ partis col. detur quotidie per xxx. dies.

XVI. Æstivo tempore aquæ nocerianæ summe conveniunt incipiendo a lib. ii. augendo dosim usque ad lib. iv. circiter non ultra.

XVII. Tandem diætã lactea, vel femilactea imperanda.

C A P U T II.

De Hæmoptysi.

I. **Q**uotiescumque sanguis per os cum tussi plus minus violenta &c.] Plures sunt partes, ex quibus sputum sanguinis ortum traducere potest. Ex capite, gengivis, glandulis palatinis, ac totius oris cavitatis, ex pharynge, ventriculo, larynge, bronchiis, vesiculis pulmonalibus. Ut vero cognoscatur, quo ex loco sanguis fundatur, ad ea, quæ sanguinis sputum antecedunt, ad rejectionis modum, & rejecti sputi conditionem attendendum est. Si dolor capitis præcesserit, aurium tinnitus, venarum frontis elatio, rubor genarum, & faciei totius, & sputum sanguinis atrii, congrumatique cum sreatu, titillationis, & caloris sensu in palato, qualis ex catarrho solet contingere, superveniat cum symptomatum levamine, e capite profluere sanguinem censendum est. Si levi expuitione sanguis saliva dilutus ejiciatur, ex gengivis, glandulisque or-

ris,

ris, & faucium erumpere pro certo habendum. Non potest enim sanguis ex dictis glandulis effundi, quin humor etiam salivialis copiose effundatur, unde saliva dilutus apparet, id quod Scorbuticis non raro contingere manifestum est; Si per vomitum ejiciatur, ex ventriculo provenire dubitandum non est; si vero per tussim, quæ tamen levis sit, non profunda, aut per sreatum, ex trachea, vicinisque locis. Ubi enim ex trachea ejicitur sanguis, irritat ejusdem nerveas fibrillas, & in convulsionem agit, quæ deinceps bronchiis, membranis, & musculis ad respirationem facientibus communicata tussim excitat, levem tamen, nec profundam. Quod diligenter tenendum est. Tussis enim inseparabilis comes est sanguinis sputi e pulmonibus, sed hoc discrimine, quod violenta isthæc est, ac profunda. Quamquam si sola tussis consideretur, in fraudem facile induci possunt medentes, cum hæc differentia non raro imponant. Dum igitur e pulmonibus exit sanguis non solum cum tussi violenta, & profunda ejicitur, sed sanguis ipse floridus est, & admixto aere spumofus. Et licet ibidem subsistens, aut acidus liquores offendens, ater, concretusque evadere possit, unde suspicari fas sit ex capite, aut aliis partibus exire, si tamen ad respirationem attendatur, quæ propterea difficilis sit, cum ardoris, punctiois, vel quasi rupturæ, & divulsionis sensu, ex pulmone erumpere sanguinem certo certius habendum. Quibus apparet signa, quæ solent sputum sanguinis e pulmonibus comitari singillatim accepta minus tuta esse, ideoque conjunctim esse perpendenda, ut nullus suspicioni locus relinquatur.

II. *Causæ proxima sunt 1. sanguinis e vasis sanguiferis pulmonum in lateralia lymphatica irruptio &c.*] Quinque modis sanguinem e propriis vasis effundi posse communiter reputatur. Primum modum Anastomasm, idest extremorum osculorum cum venularum, tum arteriolarum apertionem vocarunt Veteres fere Medici: alterum diæresim, seu divisionem, & solutam unitatem: tertium diapedisim, seu rarefactionem canalium, qua fit, ut sanguis ex eorumdem tunicis quasi transcolatus transfuderet: quartum rixim sive rupturam: quintum diabrosim, quod erosionem sonat. Utrum detur Anastomosis inter Recentiores Medicos controversum est. Nonnulli enim certissimis observationibus Anatomicorum edocti, quibus compertum est extremorum canaliculorum oscula, venasque, & arteriolas continuas esse, vel si minus continuas, osculis certe suis perpetuo patentes, haud fieri posse putant, ut sanguis ex extremis osculis cum venularum, tum arteriolarum apertis erumpere possit, quæ fuit Veterum sententia. Alii vero eo adducti sunt, ut crederent, Anastomosis dari posse, non ea quidem ratione, qua fieri Veteres tradiderunt, excusatione cæteroquin dignissimi, quod circulationem sanguinis ignorabant, sed ea fere, quam tradam. Putant nimirum arterias, postquam in minimas ramificationes distributæ fuerint, pulsu tandem cessante in duplicis generis canales reflexos abire, illos quidem, qui majori diametro donantur globulos sanguinis recipere, qui vero angustiores sunt, tenuem tantum, & fluxilem lympham suscipere. Atque hæc quidem philosophandi rationem experimenta confirmant. Flatus enim, aut argentum vivum, aut alius liquor siphone per arterias immissus non tantum per venas, sed & per vasa lymphatica partium transit, ut Cl. Nukius, & Malpighius testati sunt. Hinc si sanguis, qui ab arteriis in venas fluere secundum naturæ leges deberet, in vasa lymphatica effundatur, hæmorrhagia, atque effusio sanguinis sequetur. Cupisse rei exemplo esse potest sanguis, qui ex Mulieribus menstruantibus ex utero certo, statoque tempore erumpit. Quotiescumque enim rapida circulatione ab arteriis in venas transmittitur, quod plerumque contingit, cum ejus copia tanta non est, ut latera vasorum distendens, atque eorumdem extremitates occludens sibi metipsum liberum excursus præpediat, nulla sit ejusdem in lymphatica

va-

vasa effusio, ideoque Menses subsistunt. Si vero fiat talis sanguinis plenitudo propter peculiarem uteri constitutionem ad eundem potius, quam alia loca propulsi, ut ab arteriis in venas libere transmitti nequeat, lateraliter impetum faciens in vasa lymphatica transfertur, & mensum fluxus sequitur. Quo apparet non ita rejiciendam esse Anastomosis, ut fieri nullo modo posse affirmare liceat.

Diæresi quid esse potest manifestius? Eam nimirum a secante, incidente, aut pungente quovis corpore oriri posse vel lippis æque, ac tonforibus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque unguis.

Utrum diapidosis sputi sanguinis e pulmonibus causa esse possit dubitari jure merito potest. Arduum enim atque insolens explicatu est, quomodo vasorum sanguiferorum tunica ita rarefieri possint, ut sanguis erumpat floridus, spumofus, perinde ac si e vena secta eductus fuisset. Potest quidem sanguis ad summam tenuitatem redigi, id quod scorbuto laborantibus sæpissime contingit, ad eam tamen redigi, quæ e vasorum poris una cum globulis dilabatur, non facile judicaverim. Hæmorrhagias, quæ scorbuto laborantibus familiares sunt, quasque nonnulli ad diapidosis referunt, id ex tenuitate nimia, & fibrarum laxitate, (quæ duo in scorbuto deprehenduntur) arguentes, ad erosionem potius referre maluerim, ceu quæ a salium acerrimorum, ac fere causticorum copia ortum traducit. Serosam sanguinis partem exprimi posse a vasis sanguiferis absque ulla solutione continui experimento Richardi Lovveri tract. de cor. cap. 2. perbelle demonstratur. Cum enim venam cavam vivi canis infra regionem cordis forti vinculo ligasset, ac mortuum canem non multo post secuisset, magnam feri copiam in Abdomine collectam haud injucundo spectaculo deprehendit. Alterius canis jugulares venas ligavit, qui intra duos dies quasi Angina suffocatus interiit. Partes omnes ejusdem supra ligaturam majorem in modum intumuerunt, ac toto hoc tempore non solum copiosa lacrymæ ex ejus oculis effusa sunt, sed etiam saliva pleno flumine ad instar eorum, qui Mercurium sumunt, profluxit. Mortuo cane aperto, musculos omnes glandulasque capitis sero distentas observavit. Quo apparet serum sanguinis ob cohibitum ejusdem motum distentis vasorum tunicis transmitti, non rubicundam, crassioremque partem, ideoque sputum sanguinis e pulmonibus ad hanc causam referendum non esse.

Rixim, sive rupturam, & diabrosim, sive erosionem vasorum pulmonalium sputum sanguinis progignere posse manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

III. *Causa remota interna sunt vasorum pulmonalium nimis tenella structura, convulsio &c.* Quæcumque anatomosim, vel diæresim, rixim, ac diabrosim vasorum pulmonalium inducere valent, eadem sputo sanguinis producendo opportunissima existere perspicuum est. Aliæ autem causæ internæ sunt, aliæ externæ. Internæ vel a solidorum, vel a fluidorum vitiis desumuntur. Ad solidorum vitia pertinet primum nimis tenella vasorum pulmonalium structura, qua fit ut a levi quacumque causa in eadem operante ea ratione afficiantur, qua opus est ad hæmorrhagiam.

Ad convulsionem quod attinet, silentio prætereundum non est celebrem fuisse divisionem plethoræ in illam, quæ ad vasa dicitur, & alteram quæ ex vasis. Plethora quidem ad vasa dicitur cum moles tantum sanguinis augetur, capacitate vasorum continentium non mutata: ex vasis vero, cum non mutata mole sanguinis capacitas vasorum minuitur. Capacitas vasorum minuitur cum eadem plus æquo constringuntur, quæ contractio vasorum, seu mavis convulsio, efficit, ut sanguis segniter moveatur in extremitatibus arteriolarum, ac venularum, vel plane consistat, viresque suas exercent in latera vasorum, eademque a no-

vo continuo affluente sanguine plus, quam par est distendantur, disrumpanturque, unde sanguinis effusio.

Plethora ad vasa vera, & ad vasa apparentia. Ad fluidorum vitia spectat plethora ad vasa vera, quæ dictis fere de causis sputum sanguinis e pulmonibus progignit. Hoc solum discrimen intercedit, quod nimia vasorum contractione, seu convulsione, ac plethora ex vasis peccante, liber sanguinis excursus in extremitatibus vasorum capillarum impeditur non mutata sanguinis mole, plethora vero ad vasa peccante, mutata sanguinis mole, qua fit, ut majorem cum vasis continentibus rationem habeat, quam naturæ ordo postulat, ac propterea extremitates facile obstruat, ac sibimetipsi liberum excursum prohibeat, unde vel in lymphatica lateralia effundatur, & anatomosim, vel in latera vasorum vehementer impingens eorumdem tunicas disrumpat, & rixim, atque hinc sanguinis effusionem pariat. Moles porro sanguinis augeri potest ob duas causas, vel quia augetur ejus materia, & moles, unde plethora ad vasa vera proficitur, vel augetur tantum ejus moles, sanguis videlicet rarefit, & expanditur, unde plethora ad vasa apparentia nascitur. Hæc autem sanguinis expansio, sive plethora ad vasa apparentia, qua ratione sputum sanguinis excitet ex dictis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Sanguinem nimirum plus justo rarefcentem capillaria vasa nimis distendere, eorumque extremitates angustantem sibimet cursum impedire contingit, vasa sanguifera pulmonum disrumpere, atque hac ratione sanguinis effusionem promovere.

Motus nimis velox per vasa universi corporis. Sanguis magna celeritate per vasa universa fluens, cum insignes patitur suarum partium allisiones, rarefit, atque expanditur, magna præterea vi truditur in dextrum cordis ventriculum, a dextro cordis ventriculo in arteriam pulmonalem, ac pulmones, eosdemque infarcti, obstruitque, a novo autem continuo affluente sanguine distensiones præternaturales vasorum, ac disrptiones facile subsequuntur, atque hæmorrhagiam.

Ejusdem nimis tardus, aut plane consistens in particulari parte corporis, vel &c. Quotiescumque sanguis in aliqua parte corporis tarde, ac segniter movetur, vel plane subsistit, in eas velocius currere, quæ obstructæ non sunt, ex legibus hydraulicis constat. Cum nempe sanguis continuo motu nunquam intermisso moveri debeat, ne deficiente secretionem, ac derivationem spirituum animalium vita periclitetur, necesse est, ut sanguis in aliqua parte consistens ansam præbeat alteri parti sanguinis, ut in ramis arteriarum, venarumque, qui obstructi non sunt, majori velocitate moveatur, non secus ac aquæ fluminis contingit: si enim aliqui ejus rami obstruantur, majore copia, & velocitate in non obstructos exoneratur. Cum igitur velocius moveatur sanguis, præterquamquod rarefit, atque expanditur, unde pulmonum vasa distendens nimis, atque extremitates vasorum capillarum occludens eadem disrumpit, accedit præterea magna vi a sinistro cordis ventriculo in arteriam pulmonalem irrumpere, unde vasorum tunicas facilius diduci contingit, ac tandem perrumpi. Quod si obstructio sit in ipsis pulmonibus, velut cum tubercula, vomica in eodem latent, cum obicem offendat sanguis in non obstructos ramos majore velocitate, atque impetu truditur, vel plane subsistere cogitur. Utrumque autem, aut alterutrum contingat, vasa facile perrumpi adeo manifestum est, ut probatione nullatenus indigere posse putem.

Sanguinis acrimonia insignis. Quomodo acrimonia insignis sanguinis sive acida ea sit, sive alchamica sputum sanguinis excitet, facillimum explicatu est. Primum enim solidæ nostri corporis partes punguntur, ac mordentur, inque celeres, ac fortes contractiones aguntur, unde circularem sanguinis motum augeri

contingit, ac propterea eundem expandi majorem in modum, ac rarefcere, atque hinc præternaturales vasorum distentiones, ac rupturas exoriri. Quid quod ipsa ipsiusmet sanguinis acrimonia tunica vasorum facile exeduntur?

IV. *Antecedentes, & externæ sunt ætas junior &c.*] Inter causas remotas internas a solidorum vitii desumptas recensuimus vasorum pulmonalium nimis tenellam structuram. Tali porro structura maxime donantur, qui in certa ætate sunt constituti, quam Hippocrates *aph. 9. sect. 5.* definit a 18. usque ad trigessimum quintum annum; qua fibræ pulmonum nondum eam texturam adeptæ sunt, ut fluidorum per vasa percurrentium actioni, aut externarum causarum vi resistere valeant. Quam mira res videtur cuique ætati suos esse morbos. Pueri nimirum, & adolentes, junioresque mulieres hæmorrhagiis, sputo sanguinis pulmonali, phthisi obnoxia sunt; Senes catarrhis, obstructionibus viscerum, hydropi, apoplexiæ, paralyti, & similibus; Juvenes, & qui in consistente sunt ætate morbis acutis, febribus ardentibus, & inflammationibus infestantur. Uti enim in juvenibus, & qui consistente sunt ætate magna vis, & superans tonus vasorum, ac viscerum adest, a quibus dum sanguis magno impetu movetur, atteritur, funditur, dissolvitur, e propriis vasis effunditur, unde morbi acuti, febres ardentes, inflammationes; & in senibus dispar tonus solidarum partium, partim videlicet atonia, & laxitas, partim densitas, & rigiditas peccat, unde ii morbi superveniunt, qui a sægni motu sanguinis, infarctu viscerum, obstructionibus ortum suum traducunt: ita in pueris, & adolentibus vasa nimis mollia, & imbecillia sunt, ut a plenitudine sanguinis facile disrumpantur, ab acrimonia facile exedantur, corrodanturque, unde hæmorrhagiæ.

Temperamentum gracile, collum oblongum, scapula angusta &c.] Tali structura donantur, qui gracile temperamentum sortiti sunt, qui collum oblongum, scapulas angustas, & depressas. Quanto enim trachea, pulmonalis vena, & arteria longiores sunt, eo angustiores tenuioresque, ideoque debiles esse censendum est. Hinc sequitur a continuo impetu impulsæ sanguinis a dextro cordis ventriculo in pulmonalem arteriam, & pulmones, & ab impetu inspirati, & expirati aeris facta ratione composita momenti sanguinis impulsæ, & aeris inspirati, & expirati vesiculas, fibras, ac membranas pulmonales majorem adhuc, ac maximam imbecillitatem nancisci, unde facile disrumpantur, exeduntur, aut ea ratione afficiuntur, qua opus est ad hæmorrhagiæ.

Incolatus locorum frigidorum.] Ut cuique ætati, ita etiam regioni sui sunt morbi, qui propterea vernaculi, & endemii dicuntur. Cum enim aer certos tonos aut laxitatis, aut adstrictionis pro varietate climatum, & regionum vel universo corpori, vel peculiari parti hominum inducat, ea re fit, ut cujuscumque regionis incolæ, atque peculiari sub climate viventes morbis peculiaribus, & propriis infestentur. Nempe qui frigidis montes habitant, sputo sanguinis e pulmonibus ob id potissimum obnoxii sunt, quod frigidi aeris inspirati injuriis molles, ac delicatæ pulmonum fibræ facile læduntur, atque adstringi magis, ac densari easdem contingit, quam naturæ ordo postulat, unde sanguis facile lentescit, & extremitates vasorum capillarum occludens sibi metipsum liberum excursum prohibet, unde facile canalium disruptio subsequitur. Huc accedit ex frigidi aeris appulsu transpirationis cursum impediri, atque excrementa, recrementaque in sanguine colligi, qui propterea ad plethoram, vel dycrasiam acrem disponitur, qua teneræ vasorum pulmonalium tunicae facile disrumpi, atque exedi possunt.

Ortus ex parentibus simili morbo obnoxii.] Non minus mirari subit morbos esse quosdam hæreditarios, qui a parentibus in filios, ab his in nepotes traduntur. Id quod non aliunde repetendum esse crediderim, quam ex eo quod a paren-

parentibus vel totius corporis, vel peculiaris partis adstrictione nimia, & rigiditate, aut laxitate, & atonia laborantibus, simili vitio affecti filii procreantur. Qui sputo sanguinis hac de causa corripuntur, ob id potissimum corripuntur, quod ea in illis est textura pulmonalium fibrarum, ac liquorum per easdem excurrentium, ut illa levi quacumque de causa disrumpantur, ac præterfluenti sanguini locum præbeant, hi vero eam nacti sint acrimoniam, qua vasorum pulmonalium parietes, ac tunicas exedere valeant, unde hæmorrhagiæ. Hac de re vid. lib. 1. cap. 8. com. in aphor. 5.

Suppressio consuetarum evacuationum ex naribus, utero &c.] Quæcumque vel nimiam plenitudinem sanguinis, vel ejusdem expansionem promovere valent, ejus motum accelerare, ac velocem plus quam par est efficere, vel acribus, pungentibus, atque erodentibus particulis replere, ea cruento sputo remotissime ansam præbere, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Plenitudinem præ cæteris excitant suppressi menses, aut hæmorrhoides: ut propterea minus mirandum sit quasdam Mulieres, quibus Menstruæ purgationes suppressæ sunt, singulis fere mensibus sputo sanguinis obnoxias fieri. Qua de re vid. Prosper Alpinus *medic. meth. & Hippocr. lib. 1. de morb. sect. 6.*

Abusus vini, & liquorum spirituosorum, abusus calidorum &c.] Sanguinis expansionem nimiam, atque rarefactionem procreat abusus liquorum spirituosorum, sulphureas videlicet, ac volatiles particulas in sanguinem introducendo, præterea hisce exhalantibus, crassis, terrestribus, acidisque remanentibus, eundem inertem ad motum, acidum reddendo, unde obstructiones, disruptionesque vasorum sanguiferorum subsequuntur. Quid de aromaticis, acribus dicendum. Tenui nimirum, ac volatili sulphure, quibus eadem facta sunt, non solum vasa, ac viscera mordentur, vellicanturque; atque in crebriores, vehementioresque contractiones aguntur, unde sanguis majorem in modum atteritur, funditur, expanditur, sed etiam ipsius sanguinis moleculæ penetrantur, dividuntur, exsolvantur, ut tenuis, acris, atque ad erodendum aptissimus evadit.

Violenti motus, atque exercitationes, nimis alta vociferatio, Scabiei, Erysipelatis &c.] Rarefaciunt sanguinem, atque motum ejusdem celerem, ac velocem efficiunt violenti motus, atque exercitationes cum totius corporis, tum pulmonis, quorum in censu veniunt nimis alta, ac violenta vociferatio, qua pulmo valde concutitur, atque exagitur, conatus insignes respirationis, ut contingit in iis, qui Musicis instrumentis delectantur, tubis scilicet, lituis &c. Acribus tandem, pungentibus, atque erodentibus salibus inquinat massam sanguinis Scabiei, Erysipelatis, Variolarum, Morbillorum, aut tumorum retro pulsio, unde vasa sanguinea exedi facile contingit, ac sanguinem effundi.

V. *Nulla hæmorrhagia tanti facienda, quanti illa, quæ fit e pulmonibus.*] Pleuræque sunt hæmorrhagiæ, quæ salutes dicuntur, velut illæ, quibus morbus, aut causa morbum efficiens, aut efficere potens auferretur. In harum censu veniunt hæmorrhagiæ, quæ in juvenibus, & fervidioribus contingunt e naribus, in viris vero, & qui in ætate consistente sunt constituti ex hæmorrhoidibus, quibus a superfluo tantum sanguine corpus exoneratur, (id quod præ cæteris adnotavit Cl. Stahlus) demum hæmorrhagiæ quædam criticæ, & acutos morbos non raro solventes. Sunt etiam non salutes dictæ, cujusmodi sunt illæ, quæ sive ex naribus, sive ex hæmorrhoidibus aliisque partibus nimium protrahuntur, unde sanguis ultra congruentem mensuram effusus novos producit morbos, cachexias scilicet, hydropses, & hujuscemodi. Sed illud animadvertens dignum est hæmorrhagias, quæ ex dictis partibus contingunt, si pro temporis ratione, sanguinis effusi copia non sint immoderatæ, nihil fere, aut parum detrimenti afferre. Ita hæmorrhoidum fluxus perdurat quandoque ad menses citra noxam.

Quamvis enim immoderata sit evacuatio, si diurnitas temporis spectetur, cum tamen sensim sensimque sanguis effundatur, omnis fere periculi expers fit. Quin imo suppressis narium hæmorrhagiis in pueris stagnationes fiunt in capite, quæ Epilepsiam excitant, suppressis hæmorrhoidibus, pathemata hypocondriaca molestissima, obstructions viscerum imi ventris, hydropes facile subsequuntur, ut passim supra laudatus Stahlus testatur. Quæ ne affirmari jure merito queant de sanguinis evacuationibus ex pulmonibus facit potissimum visceris nobilitas, atque usus. Cum enim pulmo ex meris vesiculis minimis quasi carneis, & vasis diversis conflatus sit, bronchiis scilicet, quæ a trachea orta primo in ramos, deinde in ramulos innumeros divisa desinunt in minimas illas vesiculas, præter arteriam, & venam pulmonalem, quæ uti bronchia in innumeros ramulos desinentes circa vesiculas rete vasculosum Malpighii, efficiunt; fit ut effusus per pulmonis substantiam sanguis non facile penitus per bronchia (ut præ cæteris notat Cl. Hoffmannus M. S. T. 4. p. 2. cap. 2. sect. 14.) & asperam arteriam evehatur, sed in vesiculosa substantia subsistens, componentibus ejus partibus sensim a se mutuo solutis, secedentibusque, subtilioribus avolantibus sensim, sensimque corrumpatur, atque putrescat, unde a sanguinis sputo puris sputum, a puris sputo tabes subsequatur, ut Hippocrates præ cæteris testatus est. Quod si mente volutaveris pulmonem sanguini ex dextro cordis ventriculo in sinistram trajiciendo, aeri præterea excipiendo, emittendoque, insigni videlicet respirationis muneri obeundo destinatum esse, unde continuo expandi, ac contrahi, dilatari, ac constringi debet, disrupta, exesa, aut simili vitio affecta vasa difficillime coalescere, & consolidari posse manifestissima res est. Hinc sequitur hæmorrhagiam pulmonalem omnium periculosissimam esse, ideoque quamcumque de causa superveniat summopere pertimescendam.

VI. *Pessima certe, quæ corpora graciliora, collum oblongum, scapulas angustas &c.* Quamquam vero plus minus periculosa hæmorrhagia censenda est pro diversitate causarum, a quibus ortum suum traducit. Vel enim dispositio quadam est ad hæmoptysim ex parte subjecti, temperamentum ejusdem, ætatis, unde hæmoptysis habitualis dicta, nulla præcedente manifesta causa, exoritur: vel nulla præexistente dispositione, a causis extrinsecus advenientibus, suppressione videlicet consuetarum evacuationum, a nimis alta, & violenta vociferatione, clamore, aut vehementi aliquo motu producitur, quæ propterea accidentaliter appellatur. Si primum contigerit, raro morbus curari potest, imo plerumque in puris sputum, & tabem desinit. Sin alterum, remotis causis, quæ cruentæ excretioni impetum dederant, recta vitæ, victusque ratione felicissime profligatur. Cum enim ab hisce causis exoritur sputum cruentum, ob rupturam, ob vasorum scissionem contingit; cum autem partes ruptæ, aut scissæ sint, in suis extremitatibus adhuc integrè servantur, ideoque depletis vasis coalescere, ac consolidari facile possunt. In iis, quibus suppressi sunt menses, cruentum sputum omnis fere periculi expers esse facit potissimum ea ratio, quia a plenitudine sanguinis exoritur, qua remota nimiam quoque vasorum distentionem tolli contingit, atque abhinc prodeuntem sanguinis effusionem sisti. Neque novum est sanguinem a mensium regurgitationi ex insuetis locis critice excerni. Ita Horstius in præfat. ad part. 2. obser. Schenkii lib. 4. ex auribus, & Hollerius in com. in lib. 2. sect. 2. Coacar. f. 18. & Jo. Rhodius cent. 3. obs. 51. ex gingivis, ex dentis alveo critice excretum hac de causa testantur.

VII. *Paullo difficilior, quæ ex abusu liquorum spirituosorum, calidorumque &c.* Quam apte Veteres plenitudinem in solitariam, & comitatam distinxerunt! Solitariam illam appellarunt, quæ fit sine ullo sanguinis vitio in qualitate; comitatam vero, quæ cum cacochymia, seu vitiata sanguinis crasi con-

jun-

jungitur; unde non diarræsis, seu divisio, & soluta unitas vasorum pulmonalium, non rhixis, seu ruptura, non anastomosis, sed diabrosis, nempe erosio contingit. Hinc præterquamquod difficillime erosa vasa consolidantur, siquidem abrasæ, exesæ cum sint in suis extremitatibus difficillime elongari possunt, quod apprimè necessarium est, ut coalescant, atque consolidentur aperta vasa, accedit præterea, vel si coalescant remanere adhuc vitiatam sanguinis crasim, quæ vix ullo remedii genere corrigi potest, ut præclare adnotavit Cl. Mortonus. Cum igitur sanguinis crasim vitiare valeant abusus liquorum spirituosorum, calidorumque, scabiei, ulcerum, herpetum tumorumque retropulsio, & alia ejusmodi, sputum cruentum, quod a prædictis causis enascitur, periculosum esse, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

VIII. *Quo sanguinis nimiam evacuationem cobibeam, venæ sectionem bis terque &c.* Ut cæterarum hæmorrhagiarum, ita sputi sanguinis e pulmonibus duplex curatio est. Altera in ipso paroxysmo, seu sanguinis excretionem urgente, altera extra paroxysmum ad præservandum. Inter remedia, quæ in paroxysmo sanguinem sistere valent, venæ sectio omnium fere accuratiorum practitorum consensu principem obtinet locum. Non solum enim sanguinis plenitudo, qua vasa disrumpuntur, venæ sectione tollitur, sed etiam motus ejus a parte, unde fluit, avertitur. Plenitudo sanguinis, ut supra ostendimus, vel absoluta est, & vera, aut relativa, & apparens. Absoluta, & vera, si re ipsa multus sanguis in arteriis, & venis existat, apparens, si orgasmo nimium rarefcat, atque expandatur. Illam omnium utilissime venæ sectionem tollere, extra omnem dubitationis aleam est positum. *Omnium, inquam, utilissime:* non solum enim tutissime, sed promptissime omnium remediorum, quæ nota sunt Medicis, materiam sanguinis minuit. Tutior est evacuantibus per emissaria naturalia, atque arte excitata; siquidem hæc nerveas fibrillas extimulando, atque sanguinem exagitando vasa magis disrumpere valent. Tutior est exercitationibus, ac motibus; siquidem dum circulationem sanguinis accelerant, ejusdem orgasmum, ac rarefcentiam progignunt, hinc disrptionis vasorum promptius periculum. Promptior, & tutior est inedia. Si enim opus sit libras duas sanguinis detrudere, altero minuto secundo per sectam venam commodissime detrahi manifesta res est. Si eandem sanguinis quantitatem per inediam minuere velis, vix duodecim horarum spatio eandem minuas. Viginti enim quatuor horarum spatio vix quatuor libras sanguinis minui experimentis Cl. Sanctorii compertum est. Per duodecim igitur horas vix duas libras sanguinis decedere tam nota res est, quam quæ notissima.

Plenitudinem apparentem venæ sectione tolli non adeo evidens esse plerique putant, ut nullus dubitandi locus relinquatur. Cum enim detractio sanguinis vires motrices cordis, & arteriarum, quæ a nimia expansione, atque rarefcentia infirmabantur (ut in elasticis contingit, quæ nimium distracta ad sese restitutum fiunt ineptiora) expeditiores reddantur, validius etiam sanguinem impellere, atque ejus circularem motum accelerare valent, hinc sulphureis, tenuioribusque particulis exaltatis, fundi, atque exsolvi eundem contingit, magis, magisque rarefcere, atque expandi, atque morbum augeri, aut confirmari. Hæc fere qui venæ sectionem in orgasmo, ac rarefcentia instituendam esse negant. Verum si ad examen sedulo pro ingenii modulo revocentur alii effectus, quæ venæ sectionem sequuntur, nullus dubito, quin hac opinione relicta, in alteram illorum, qui venæ sectionem in orgasmo sanguinis præstantissimum si quod aliud auxilium prætendunt, pedibus iturus sis. Ecquis porro est, qui non videat imminuta sanguinis copia partes ejusdem amplius in vasis spatium adeptas, non ita se mutuo premere, uti prius, non ita pressas, atque elisas calorem, fervoremque

Cura in
paroxysmo
venæ sectio

8/3

que non ita magnum procreare, atque abhinc prodeuntem orgasmum, atque effervescentiam temperari? Quamquam licet orgasmum non tollat venæ sectio, id quod facile contingit in iis, qui sanguine pertenui (ut sunt biliosi) præditi sunt, quia licet ictus ejus partium inter se rariores, & debiliores sint; sunt tamen fortiores, & crebriores in latera vasorum, unde sulphureas, tenuioresque partes, quæ in biliosis abundant, facile exsolvi contingit, ac sanguinem incallescere, & expandi; si venæ sectio efficere valeat, ut sanguis ad certam aliquam partem potius, quam ad aliam determinetur, ac propterea si nimium fluat ad pectus, atque e pulmonibus erumpat, possit vena secta ab iisdem averti, nihil est sane cur venæ sectio quam citissime in sputo cruento non celebretur. Equis autem est rei medicæ adeo ignarus, cui præclara hæc phlebotomiæ emolumenta tam nota non sint, quam quæ notissima? Enimvero dum e secta vena, puta basilica brachii, profilit sanguis, succedentem sanguinem, atque præsertim, qui per axillarem arteriam advehitur, minus in suo motu impediri manifestum est; hinc sanguis æquabiliter quaquaversum e corde propulsus, cum minorem obicem offendat ad eam partem, quam ad reliquas, ad illam rapidiori circulatione trajicitur; atque hinc sanguinis excretio e pulmonibus, saltem per aliquod tempus, quo tempore poterant alia congrua, & opportuna medicamenta adhiberi, cohibetur.

IX. *Fl. Caf. r. e. 3 vi. cum pulp. tamarindor. &c.*] Non minus proficua ad revellendum censentur, quæ purgandi facultate pollent. Verum, si quid sentio, istiusmodi medicamentis corpora hæmoptoicorum vix exagitanda traderem, ceu quæ nervosum genus extimulando, majus periculum disruptionis vasorum inferunt. Quare si opus sit alvum subducere, uti præstat solum lenientibus, & quæ cum ad humores biliosos evacuandos, & ex massa sanguinea præcipitandos, tum ejusdem effervescentiæ compescendæ sunt opportuna. Inter hæc præstant Tamarindi, atque ex ipsis extracta pulpa, qui suavi acore, quo sunt præditi, prædictis muneribus obeundis opportunissimi existunt.

Dein vero decoction. fol. portulac. &c. nitr. purif. &c.] Ad sanguinem in ipso paroxysmo suppressendum præter avertentia, ea in usum esse vocanda neminem latet, quæ pravam sanguinis constitutionem corrigere, atque vasorum orificia claudere valent. Pro varia igitur sanguinis constitutione, ac vasorum sanguiferorum læsione, varianda esse medicamenta manifestum est. Adest plerunque orgasmus, atque effervescentia sanguinis. Ea igitur quæ eandem temperare valent, locum habere etiam me tacente facile omnes vident. Nitrata omnium sunt præstantissima. Pulcherrima enim illorum laus est non solum sanguinis motum compescere, fervoremque temperare, quod dici vix potest quantum ad blandam sanguinis motus retardationem efficiendam, atque abhinc prodeuntem sanguinis evacuationem sistendam valeat, sed blandissime attenuando congestiones ejusdem auferre, æquabilem circulationem, atque inde consequentem secretionem serosi laticis per renes in morbis pectoris tantopere exoptandam, promoveri. Quo loco minus mirari subit frequentissimo in usu fuisse felicissimo prætico Riverio, ac mira de ejusdem virtute, atque efficacia ad compescendas hæmorrhagias in ipsis scriptis inveniri. Cl. quoque Mynsicht nitri usum mirifice extollit, ut liquet ex pluribus iisque eximii compositionibus, quæ extant in Armamentario ejusdem chymico, in quibus nitrum basium constituit.

Nitrosis particulis setæ sunt nostrates quædam plantæ non ab orientalibus plagis, ac peregrinis regionibus ad nos magnis impensis advectæ, quarum nulla alia pulchrior laus est, quam ut majori gloria sanent, portulaca scilicet, urtica, & hujusmodi, quæ ad nimium fervorem, motumque humorum compescendum, atq; abhinc prodeuntem sanguinis excretionem cohibendam aptissime existunt.

X.

X. *Emulsiones quoque ex Sem. quat. frigidior. 3 i. s. papaver. alb. &c.*] Insignem præ cæteris ad quascumque hæmorrhagias sistendas facultatem inesse opiatum, quatenus & irritationes, & spirituum impetum sedant, docuit Etmullerus. Verum in cruento sputo vix locum habere, & exitus ipse declarat, & ratio ab experimentis ducta confirmat. Nempe observationibus compertum est, solidis partibus per opiata medicamenta nimis debilitatis, & consequenter laxata nimis pulmonum compage, imparique reddita ad sanguinem e disruptis vasibus effusum per tussim ejiciendum, congestiones, atque hinc abscessus, ulcera, puris sputum, ac tabem subsequutam fuisse. Præterea experimentis Jo. Antonii Stancarii in com. I. S. A. B. deprehensum est, opiatum sanguini e vena extracto affusis, magnam seri copiam a sanguine secretam apparuisse, eamque pæne totam in gelatinam concrevisse instar cornu cervi, vel etiam concreti illius, quod in sanguine illorum, qui pleuritide affecti sunt, solet observari, ejusque superficiem membrana quasi quadam obductam, quæ cultri anatomici vel acutissimi aciem fugiebat: cum interim eodem sanguine in altero vase conservato absque ullius corporis admixtione, nihil horum accidisse observaverit. Quæ quidem omnia protenso quasi digito commostrant opiata medicamenta insignem mutationem in sanguinem inducere, eumque majorem in modum cogere, figere, ac condensare, unde congestiones subsequuntur, quæ phthisim valent procreare. Quare si irritationes, ac spirituum impetus sedandi sint, iis uti expedit, quæ anodyna potius facultate donantur, inter quæ eminentissima papaver. alb. & ex iis paratæ emulsiones in aquis refrigerantibus dictis, quæque ad sanguinis effervescentiam compescendam sunt opportuna.

XI. *Hiscæ frustra adhibitis, fungo meliten.*] Quævis sanguinis evacuatio dupliciter consideranda est, vel ut levis, vel ut vehemens, & immodica. Si levis fuerit, sola nitrata, ac papaveracea sufficere ad eandem sistendam visa sunt. Si immodica, ad validiora sanguinem suppressivam confugiendum est. Quam plurima a magnis, doctisque Auctoribus in eum finem commendantur. Atque in his quidem maxime illustra sunt alumen, vitriolum, & ex his composita. Ex vitriolo quidem ol. vitriol. spirit. ejusdem, colcothar vitrioli, seu caput mortuum, quod remanet ex vitriolo dulci. Ex alumine, spiritus ejusdem, specificum Helvetii, quod ex alumine, & sanguine Draconis paratur, aqua stiptica Lemery, quæ pro basi agnoscit colcothar vitrioli, & alumen, ut mitam liquorem stipticum Barkausen, aut illum Wedelii, aliaque ejusmodi. Quæ tamen vix, ac ne vix quidem locum habent in sputo cruento pulmonari. Cui enim pulmones contrahi continuo, distrahique debeant, comprimi, atque expandi, flexiles sint oportet, quæ flexilitas si usu adstringentium tollatur, seri & lymphæ stagnationes facile contingunt, hinc tubercula, abscessus, puris sputum, ac tabes. Huc accedit medicamenta desumpta ex vitriolo, & alumine magnam in sanguinem mutationem inducere, ut liquet ex aluminis, & vitrioli affusione sanguini e vena extracto, quem majorem in modum densare, figere, & in grumos cogere expertus est supra cit. Stancarius, unde gravissima incommoda in ægrum emanare possunt. Nihil porro mali verendum ex mitioribus, quæque intus sumpta nullam in sanguinem mutationem inducere valent. In horum censu venit Fungus Melitenis, quem tutissimum æque, atque efficacissimum esse ad sanguinem suppressivam observationibus accuratiorum practico compertum est. Quid quod vix ac ne vix quidem crasim sanguinis mutare valet? Nempe affusus sanguini e vena extracto nihil effecit, ut similis illi sanguis non videretur, qui sine ulla admixtione fuerat conservatus, cum ex affusione vitrioli, aluminis, & similium mutationes inductæ sint quam maxime, ut Cl. Stancarius testatus est.

Ex

Ex jusculo foliis Bellidis minoris alterato.] Quamvis Fungus Melitenfis, atque alia ejuscemodi sanguinem supprimentia nullam fere alterationem in sanguinem inducere valeant ipsum cogendo, figendoque; salubre tamen practicum consilium ea simul adhibere, quæ grumos sanguinis dissolvere habent, ac discutere, qui sponte fiunt, ne corruptus phthisim excitet. Bellidis minoris efficaciam ad grumosum sanguinem dissolvendum, & discutendum sive ex casu, sive ex vulnere, sive ex contusione qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam, ut notat Cl. Etmullerus. Tenuibus nempe, quibus scatet particulis sanguineam massam spissioreni dissolvit, attenuat, & fibrarum tonum restituit. Quo loco minus mirari subit, inter antipleuritica ad sanguinem fere coagulatum resolvendum ab Helmontio commendari. Quid quod nullum præstantius inveniri datum est medicamen ad vulnera curanda, ut monet Jacob. Cornutus in *hist. plantar. Canad.*? ut mittam quod refert Emmanuel Konig Medicus Basileensis in suo *regn. vegetab.* vulnus thoracis, cum læsione pulmonum, usu decocti bellidis minoris sanatum fuisse, quodque de mira ejusdem virtute adversus phthisim Rajus testatur.

XII. *Electuarium quoque ex semin. papav. alb. ʒ ii. ter. sigillat. coral. rubr. &c.*] Simili fere virtute donantur terræ sigillatæ, ac corallia, quæque blando quodam glutine consolidant, simulque demulcent, inter quæ eminent saccharum rosatum, & ex his compositum electuarium additione semin. papaveris, illi persimile, quo Helidæus de Paduanis sputa sanguinis incantamenti adinstar suppressa vidisse testatur est. Recipiebat præclarus Auctor in electuarium semina hyosciami, quibus irritationes, & spirituum impetus sedandi facultas inesse reputatur. Verum, ut alibi ostendimus, omnes ejus partes homini sunt infestissimæ, aut mentis alienationes, aut sensuum torpores inducendo. Ita medicina quædam, quæ feminis hyosciami haud exigua portionem habebat, liberalius ex injuria assumpta, hæmoptycum aliquot dies vigilantem, omnisque memoriæ, & sensus expertem fuisse testatur Frid. Hoffmannus *M. S. T. 2. De ven. sop. cap. 7.* Quæ res potissimum effecerunt, ut internus illius usus apud accuratiores practicos obsolet.

XIII. *Specificæ vix, ac ne vix quidem locum habent &c.*] Quamplurima sunt remedia, quæ specificæ virtute ad hæmorrhagias sistendas commendantur a Scriporibus magnis, & doctis. Cum Medicinam addiscerem, quemdam novi ceteroquin fortunatissimum Medicum, qui in omni fere morbo specificæ adhibebat. Induxi in animum, ea, ubi res, & occasio ferret, experiri velle. Mirum dictum nullum unquam, nescio quo fato, deprehendere potuisse, quod votis responderet. Quod cum sedulo ad examen pro ingenii modulo revocarem, effecit, ne specificis medicamentis plus tribuerem quam par est. Quamquam vero illud haud inficias ire ausim revera dari nonnulla medicamenta, quæ largas nimis sanguinis evacuationes sistunt. Pulverem sympathicum dictum hæmorrhagias sistere, vel si linteo madefacto sanguine, qui ex aperto loco profluit, inspergatur, certissimis observationibus, atque experimentis compertum est. Nihil est aliud hic pulvis, quam Vitriolum calcinatum ad albedinem, sive id fiat, ut nonnulli mysteriose volunt, ad Solem diebus canicularibus, sive calore hypocausti. Verum eodem equis se tuto uti posse confidat, nisi probe noverit prius morbi causam remotam fuisse? Si in hæmoptysi a plenitudine sanguinis, ab ejusdem orgasmo, ab acrimonia corrosiva oriunda adhibeatur, neque plenitudo sanguinis venæ sectione tollatur; neque orgasmus refrigerantibus temperetur, neque acrimonia corrigatur, putas ne cessante hæmorrhagia, morbum debellatum iri, neque recidivas pessimas, ac periculosissimas esse consequuturas? Juvenis quidam ortus a parentibus phthisicis sputo cruento insigni corripitur; varia eaque meliora adhiben-

tur medicamina, sed omnia frustra. Nescio quo consilio, me incio, pulverem adhibent ad sanguinem supprimentum felicissimo profus eventum. Quo fateor me non parum hæsisse. Verum mirum dictum, in sputum cruentum denuo incidisse, quod ne imminui quidem potuit, quocumque tandem remedii genere adhibito, huic puris sputum supervenisse, ac tabem, qua æger interemptus est. An igitur temeritatis notam effugere valeas, si ea in usum revoces, quæ minus tuta esse, & exitus ipse declarat, & ratio ab observationibus ducta confirmat?

XVI. *Juscula extremitatum pedum vituli &c. cum gum. arabic.*] Dicitur vix potest quantum valeant gelatinosa, ac mucilaginosæ corpora ad fluxiles nimis humores incrassandos, atque abhinc sanguinis evacuationes nimias supprimentas. Jam vero pulmones ipsos, si forte nimis contracti sint, blande relaxari contingit, sanguinem e disruptis, aut eros in vesicularem substantiam effusum, atque ibidem hærentem sensim, sensimque resolvit, & qua data porta extra nobilissimi visceris confinia educi, qui cæteroquin corruptus, ac putrescens puris sputum, ac tabem excitare possit. Novi quemdam fide dignissimum virum, qui testabatur se in adolescentia constitutum sputo sanguinis pressum repetito usu gum. arabic. perfectissime convaluisse, ut ad extremum fere usque senium integer omnino pervenerit.

XV. *Post sanguinem sistentiæ, præsertim si remaneat levis quedam tussicula &c. ser. lact. &c.*] Egregie docet Hippocrates *lib. de morb.* sanguinem expuente necesse esse nec tussim supervenire, nec difficultatem respirationis, neque febrem, neque sanguinis sputum denuo recrudescere; secus enim verendum est, ne sanguinis sputum in puris sputum desinat, ac tabem. Quod si in ullo cruento sputo contingit, contingit maxime in eo, quod a vitiosa sanguinis crasi, acrimonia scilicet insigni ortum traducit, qua tunice vasorum exeduntur, corrodunturque. Methodus igitur præservativa in hoc potissimum sita est, ut præcaveatur, ne tussis superveniat, & difficultas respirationis, & alia recensita symptomata, quæ sanguinis sputi in puris sputum transitum portendant. Tussis quidem non aliunde repetenda est, quam ex vasorum orificiis ita coalescentibus, ac consolidatis, ut globulosæ sanguinis parti exitum præcludant, non tenuiori, serosæ scilicet, ac lymphaticæ, quæ propterea in vesiculas pulmonales effusa tussim excitat. Quæ si in ea quantitate colligatur, ut vesiculas easdem infarciat, atque obstruat, tenuioribus exhalantibus particulis, crassioribus, ac terrestribus remanentibus facile putrescit, corrumpitur, ichorosa fit, tunicas vasorum sanguiferorum denuo corrodit, exeditque, hinc difficultas respirationis, febricula, ac sputi sanguinis recidiva, quam puris sputum sequitur. His ergo apparentibus eo nervi industriæ omnes intendendi sunt, ut vasa perfectissime consolidentur, deinde ut vitiosa sanguinis crasis, acrimonia scilicet acris, falsa, scorbutica cicuretur, læves, positæque particulæ in sanguinem introducantur, nutritio augeatur. Quid hisce muneribus obeundis sero lactis cum plantis, quæ balsamica vi, eaque blandissima, & non admodum calefaciente sunt præditæ, quid decoctis radic. Chin. cancer. fluviatil. ranar. & his similibus aptius, aut pro ægrorum opportunitate valentius?

XVI. *Æstivo tempore aq. noceriana &c.*] Aquæ nocerianæ ad instar cæterarum thermalium exhibitæ mirum in modum conferre visæ sunt. Præterquamquod nimiam humorum turgescientiam, atque inconditam vitiosorum salium vim temperando, atque infringendo id demum efficiunt, ut remisso sanguinis motu, qui prius in pneumonica vasa impetum dederat, cruentæ excretionis occasio deficiat; accedit præterea bolari terra, quam continent, vasorum fibris ad tonum redeuntibus, venas, arterialque excernentes sanguinem subsidere, atque affectam partem consolidari. Illud solum enixe cavendum est, ne majore in copia, quam

pulmonum leſa ſtructura poſtular, ingerantur, ne quem morbum debellare volumus, diſtentione vaſorum nimia facta, eundem ſævius ægros exercentem ſuscitemus.

XVII. *Tandem diæta lactea &c.*] Acribus, falſis, corroſivis ſalibus cicuratis, dilutis, & qua data porta extra corporis confinia eliminatis, pulmonum vaſis ſanguiferis coaleſcentibus; ac conſolidatis, quid ad læves politaque particulas in ſanguinem introducendas, quid ad nutritionem reſtaurandam lacte præſtantius? De lactis virtute, atque efficacia ad hæmoptiſim curandam memorabilis extat Tralliani locus lib. 7. p. 304. *Omnes hæmoptici lacte utantur. Neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud quippiam adeo accomodum ipsis, aut utile, quam lac: & qui per initia ſolo ipſo conſtanter, longiori tempore uſi ſunt, omnes in totum conſanuerunt.* Addit porro: *Novi quemdam, qui cum toto anno lac biſſet, & comediffet, & a vino abſtinuiſſet, ab hæmoptiſi, & puris ſputo liberatus ſuit, ut nec poſtea in phthiſim incidere.*

De lactis uſu plura ſequenti capite.

C A P U T III.

De Phthiſi pulmonali.

I. **N** Ullum viſcus frequentius læditur, atque ea ratione afficitur, qua opus eſt ad totius corporis abſumptionem, quam pulmo.

II. Læſio autem iſta vel immediate a mala ipſius pulmonis conſtitutione pendet, vel ab aliis præcedentibus morbis ortum traducit; hinc phthiſeos in originalem, & ſymptomaticam diviſio.

III. Illa quidem ad ejuſdem flacciditatem, & copioſum materiæ lymphaticæ proventum, vel ex univerſo corpore ille fiat, vel capite per vias communes. 2. ad congeſtionem ejuſdem materiæ in lymphaticis vaſis glanduliſque, unde tubercula, ac lapideæ concretionem. 3. horum corruptionem, putrefactionem, atque abhinc prodeuntes abſceſſus, atque ulcera proxime referenda.

IV. Morbi, ex quibus phthiſis tamquam ſymptoma proficiſcitur, ſunt Angina, Peripneumonia, Pleuritis, Hæmoptiſis, Aſthma humorale, & convulſivum; male curati, aut iudicati.

V. Cauſæ remotæ ſunt laxata nimis, ac tenella pulmonum compages, mala peſtoris conformatio, ſanguis ſero, ac lymphæ plurimum abundans, ejuſdem craſſities, viſciditas, & lentor, tenuitas, ac ſolutio, acrimonia inſignis.

VI. Cauſæ remotiores, & externæ eadem ſunt, quæ hæmoptiſeos, quibus addendum contagium.

VII. Dum tubercula fieri incipiunt, vel vix ac facta ſunt, tuſſis apparet initio ficca, arida, mitis, quæ poſtmodum moleſta fit, & humida cum excretionem materiæ acris, falſæ, atque amaræ, nullis remediis cedere neſcia, quam comitari ſolent ſitis, vox rauca, & clangoſa, dein malo progrediente reſpirationis difficultas, & dolor plerunque in peculiari aliqua parte thoracis, & difficilis in eadem decubitus, ſine frigore, & rigore

gore invadens febris continua, lenta, quæ a paſtu exacerbatur, macies corporis, quæ in dies ſingulos creſcit.

VIII. Dum tubercula ad maturitatem veniunt, febris ſupervenit inflammatoria cum pulſu celeri, frequenti, dolor acutus, difficilior reſpiratio, graviffima tuſſis, rigor quidam, & horripilatio cum univerſum corpus, tum præſertim extremos artus occupans, ut fere in periodicis febribus intermittentibus contingit.

IX. Si hiſce tandem ſuperveniat ſputum purulentum, quod colore vario, odore foetido, præſertim ſi carbonibus immittatur, ſacili cum aqua mixtione, & in eandem deſcenſu, nec non nigredine, qua inficitur acus argentea, dignoſcitur (niſi forte in cyſtide colligatur, & vomica occulta fiat vix ulla ſui præferens indicia) urinæ copioſiſſimæ ſuperveniant, & pinguedo telæ araneorum inſtar eiſdem ſupernatet, ſudores nocturni, vomitus, diarrhææ, copioſiſſimæ ſalivæ excretionem ſe invicem excipientes, aphtæ in ore, palato, gutture, aphonia, deglutitionis difficultas, ulcus pulmonum factum eſſe certo certius habendum.

X. Phthiſis, quacumque tandem ex cauſa naſcatur, periculoſiſſimus morbus eſt; quæ tenellos invadit, quæ hæreditaria, quæ a mala peſtoris conformatione exoritur lethalis.

XI. Quæ a tuberculis enaſcitur fieri incipientibus, vel vix factis, niſi tolli penitus poſſit, diu ſaltem protrahi poteſt; e contra quæ ab ulcere pulmonum.

XII. Quanti periculi plena ſit vomicæ diſruptio, dici vix poteſt.

XIII. Ubi primi gradus phthiſeos indicia ſe prodant, ſi res præſertim fiat cum ægro, cui ſuppreſſæ ſint naturales evacuationes, venæ ſectio inſtituatur, confer. caſ. Donzel. vel ſimile leniens medicamentum bis terque in menſe propinetur.

XIV. Interim vero quotidie pillulæ ex gumm. ammon. purif. ꝑ i. .s. fl. benzeni. ꝑ i. pulver. millep. ꝑ iii. extract. Croc. baſam. peruvian. a ꝑ .s. baſam. ſulphur. therebint. q. s. ad pondus granorum xii. ter die exhibeantur, quibus æger ſuperbibat decoct. theiſor. veronic. heder. terreſt. ꝑ vi.

XV. Hiſce ineunte vere ſuccedant decoctiones ex ſar. peril. elect. radic. Chin. a ꝑ ii. raf. Cor. Cer. ebor. a ꝑ i. fol. hed. terreſt. fl. hyper. a p. i. Avend. hord. mund. a p. .s. carn. vitul. ꝑ ii. ranar. excortic. caudar. cancror. cum cortic. contuſ. ꝑ i. s. aq. font. Lib. ii. quorum fiat s. a. ebul. uſque ad conſumpt. tertiæ partis, colatura mane ad ꝑ viii. propinetur per xxx. circiter dies.

XVI. Ardente Sirio aquæ B. Mariæ Virg. Aponenſes in agro Paravino, vel etiam acidulæ Recobarii in agro Vicentino, ubi a flacceſcentibus pulmonibus phthiſis exoritur, mirum in modum conferre viſæ ſunt.

XVII. Exercitationes corporis moderatæ, ac præſertim equitationes inſtituantur.

XVIII. Ubi tubercula jam facta ſint, victus ratio ex aven. hord. carnib.

nib. juniorum animalium, eorumque extremitatibus, cancris fluviatilibus, testudin. ran. seminib. frigidis majoribus, amygdalis, & ex his paratis pitisanis, jusculis, gelatinis, emulsionibus apprime convenit. Ferculum Saxoniae ad cocl. i. ex jusculo calido, vel pulmentum ex eodem paratum pro cœna assumendum, nec non pulvis Halii Abbatis recens a 3 i. ad 3 ii. eximiam operam præstant.

XIX. Aquæ Nocerianæ in temperamentis fervidioribus adustisque, in frigidis vero laxiorique habitu donatis B. Virgin. Aponenses opportuno tempore.

XX. Tandem ad lactis asinini, aut muliebris e mammis exsucti foeminarum, quæ sanæ sint, & optimi temperamenti, vel e mammis expressi jam usum deveniendum est. Quare præmissa leni purgatione ab unciis tribus lactis incipiendum, æque cum pulveribus oculor. cancror. aut conchar. præparandæ per quatuor dies, inde progrediendum ad 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. per alios subsequentes dies, ac sensim, sensimque dosis minuenda, usque dum fiat regressus ad uncias tres. Sumpto lacte somnus imperandus, ac nonnisi post horas quatuor, aut ultra prandium concedendum, quod leve sit ex avena, hordeo, lacte, aut jusculo tenui coctis, pauxillo panis, & carnis pulli farina hordei, avenæ nutriti. Cœna sit liberalior. A vino absteineat æger, & aqua rad. Chin., & uvis corinthiacis, aut liqueritia alterata, aut hydromele utatur, ab acidis omnibus pariter, & horæis fructibus. Eadem methodus servetur per quadraginta circiter dies.

XXI. Si ructus acidi, tormina molesta, nausæ superveniant, leniter purgandus æger, v. gr. fl. Caf. r. e. cum pulp. tamarindor. superbibendo serum lactis depur. ad Lib. ii. Si vomitus, aut diarrhæa, pulvis ex ter. figillar. cor. cer. ebur. ust. a. p. æ ad 3 .s. ex lacte propinandus. Gelatina quoque cornu cervi, extremitatum pedum vituli in aq. plantag. ac torment. parata, conserva rosarum rubrarum eximii sunt usus.

XXII. Nisi vomitus, aut diarrhæa sistatur, lactis usus intercipiendus. Chocolatæ potum cum lacte paratum mira præstitisse non semel deprehendi.

XXIII. Quod si febris intensa cum calore insigni subsequatur, juscula pulli, aut carnis vituli, in quibus ebullierint semina frigida majora, horrysa, hordeum mund., avena contusa lacti naturali substituenda. Eximii quoque usus est aqua lactis in hunc fere modum parata. ʒ. Fol. heder. terrestr. veron. virg. aur. lenticul. a. m. f. cancror. fluviatil. cum cortic. contus. ranar. excorti. testud. a Lib. i. rasur. Cor. Cer. ebor. a Lib. s. femin. quat. frigid. Lib. i. Hord. mund. vel aven. Bavar. Lib. ii. Dactylor. Lib. i. s. fer. lact. lib. xxx. M. destil. s. a. in B. M. usque ad claritatem detur ad 3 x. quotidie mane, & vespere.

XXIV. Si ad suppurationem veniant tubercula, & febris inflammatoria succedat, eadem fere methodo tractanda, qua Peripneumonia, & Pleuritis.

XXV. Remittente febre, & sputo purulento apparente, aer eligatur sul-

phu-

phurearum particularum dives; suffumigia fiant intra cubiculum ex ligno baccar. juniper. mastich. benzoin. myrrh. & similibus balsamicis.

XXVI. Alimenta sint avenacea, hordeacea, carnes juniorum animalium, testudinum, & alia hujusmodi.

XXVII. Aqua calcis s. a. pp. ad 3 iv. cum syrup. heder. terrestr. mel. rosat. solut. a 3 s. bis in die egrotanti exhibita, ubi copiosa sit materiæ purulentæ excretio, mirum in modum conferre visa est.

XXVIII. Inter balsamica pilulæ ex balsam. Tolut. extract. flor. hyper. Olib. gum. animè, mum. pp. a 3 i. camph. gr. iv. cum syrup. hed. terrestr. q. s. ad pondus gran. xxx. exhibendæ mitissimæ æque, atque efficacissimæ sunt in hoc phthiseos gradu. Syrupus quoque terebinth. ad 3 i. ex decoct. heder. terrestr. eximii usus est.

An oculis cancrorum in sua principia resolutis, an antihectico Poterii, an antimon. crudo, aliisque ejuscemodi medicamentis specioso specifico-rum titulo insignitis in tanta causarum diversitate utendum?

C A P U T III.

De phthisi pulmonali.

I. **N** Ullum viscus frequentius læditur, atque ea ratione afficitur, qua opus est &c.] Phthisis, quam latini tabem appellant, si generatim accipiatur, quamcumque corporis extenuationem, a quacumque causâ ea fiat, comprehendit, licet ad eam, quæ ab affectis pulmonibus ortum traducit, contrahatur. Orta hinc apud accuratiores praticos divisio phthiseos in essentialem, & symptomatam. Essentialis ea dicitur, quæ a toto corporis habitu est, citra visceris alicujus læsionem: symptomatam vero, quæ ab alicujus visceris infarctu, inflammatione, abscessu, atque ulcere. Ea rursus vel a defectu alimenti, vel ejusdem depravatione, vel a mala partium nutriendarum affectione. Quot igitur sunt causæ, a quibus alimentum, seu succus nutritius, materia scilicet ejus proxima in sanguinem non ingrediatur, vel ingressa plus egeratur, quam opus sit, tot erunt phthiseos differentiæ a defectu alimenti. Huc spectant longa inedia, huc obstructiones pylori, hepatis, pancreatis, mesenterii, vermes in ventriculo, & intestinis nidulantes, huc hæmorrhagiæ longæ, & diurnæ, fonticuli, setacei, ulcera antiqua, & magna, lactatio nimia, nimia feminis, & liquorum genitalium effusio, gonorrhœa muliebris, dysenteria, diarrhœa, urinæ profluvium, salivatio immodica. Præterea quot sunt causæ, quibus succus nutritius depravatur, ineptusque sit ad nutritionem partium efficiendam, tot esse phthiseos differentias ob ejusdem depravationem censendum est. Huc perversa chyli elaboratio in ventriculo, & intestinis, monente Lindano, huc vitia massæ sanguinis, quod non raro contingit post febres male judicatas, aut curatas, quæque in hecticam degenerant, in affectionibus hypochondriacis, scorbuticis, scrophulosis, venereis, arthriticis, rheumaticis, variolis, morbillis, & hujusmodi aliis. Demum haud infrequens est partes nutriendas nutritioni ingptas fieri, cum debito spirituum influxu non vigorantur, proindeque ipsarum tono labefactato, sensim, sensimque corpus extenuatur, ac contabescit, quod phthiseos genus atrophiam nervosam Cl. Mortonus apte appellavit. Atque hæc sunt

præ-

30 DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS
 præcipuæ phtiseos species a toto corporis habitu, seu essentielles, citra ullius visceris læsiones.

Symptomaticam vero quod spectat, quæque ab alicujus visceris læsione enascitur, plures & ipsa sortita est differentias, quæ a visceris læsione denominationem sumit. Ita si Hepar, Renes, aut Pulmones corrumpantur, sequitur febris lenta, & continua, extenuatio totius corporis, phtisis scilicet, quæ propterea Hepatica, Renalis, Pulmonalis dici potest. Hæc postrema reliquis omnibus omissis a nobis est unice consideranda, tum quod tractationem hanc in solis thoracis morbis consistere, non vero ad alios fines extendi volumus, tum quod omnium frequentissima, atque hujus notio, & curatio est veluti regula quædam ad alias quoque dignoscendas, & curandas.

Pulmonem, præ cæteris visceribus, insignibus læsionibus obnoxium esse, easque phtisim frequentissime omnium procreare facit peculiaris ejusdem structura, atque usus. Cum enim ex meris vesiculis membranaceis aerem pro respiratione excipientibus tenellis, exilibusque conflatus sit, deinde apprime necessarius ad circulationem sanguinis pro universis corporis partibus nutriendis, quacumque vel levi de causa vitari eundem contingit, vitium vero labem toto sanguini communicare, unde totius corporis extenuatio, ac tabes.

II. *Læsio autem ista vel immediate a mala ipsius pulmonis constitutione pendet &c.*] Nemo unus tanta sedulitate, atque solertia morbum hunc pertractavit, quanta Cl. Mortonus in sua phtisiologia. Præclarus auctor uti phtisim generatim acceptam in essentialem, & symptomaticam, utramque porro in quamplurimas species, seu classes dispartitus est, ita pulmonalem in primariam, seu originalem, & secundariam, seu derivatam dividere consentaneum duxit. Quæ sane divisio cum per se satis clara est, tum ad praxim commodissima. Per originalem eam cum præstantissimo viro intelligimus, quæ immediate a mala pulmonum constitutione pendet; per derivatam vero, quæ peculiarem aliquem morbum tamquam symptoma consequitur.

III. *Illa quidem ad ejusdem flacciditatem.*] Hujusce phtiseos speciei meminere Veteres Medici, Galenus, Fernelius, aliique; verum a plerisque Recentiorum vix, ac ne vix quidem animadversa. Frequentissima sane est, & nescio an uberius, quam ab hoc fonte exoriatur tabes senum, & eorum qui diuturnis morbis infestantur. Cum enim in senibus, & iis qui diuturnis morbis tenentur liquidum nerveum crassum, viscidum, serosum, atque ad motum minus expeditum sit, molles, ac teneras pulmonum fibras arefcere facile contingit, vasa eorundem sanguifera exsucca fieri, totam pulmonum substantiam, ac compagem flaccescere; sanguinem per eisdem excurrentem ea ratione affici, qua opus est ad totius corporis absorptionem, ac tabem.

Copiosum materia lymphatica provenit, vel ex universo corpore ille fiat, vel &c.] A copioso materie lymphaticæ, ac serosæ in pulmones provenit, seu catarrho in pectus affluente phtisim progigni Veteres fere medici, & Recentiores uno ore affirmarunt. Quo autem modo lymphatica, ac serosa materies, catarrhus scilicet, pulmones appellat, inter Veteres, & Recentiores Medicos controversum est. Veteres quidem, quos inter Hippocrates, & Galenus, in ea fuerunt opinione, catarrhum a Cerebro in subjectos pulmones per latentes vias descendere, ibique retentum phtisim, ac tabem, ut ajunt, ex destillatione progignere. Quæ Hippocratis, & Galeni assertio Scriptorum omnis ævi ingenia dire exercuit, ut vias, per quas serum, ac lymphæ a capite in pectus descendit, assignarent. Mitto illorum opinionem, qui putant serum, lympham a primis viis in cerebrum elevari, a frigiditate cerebri condensari, in pituitam, seu catarrhum converti, a ventriculis cerebri receptum destillare in infundibulum, ex hoc in glandulam

glandulam pituitariam, ex glandula pituitaria in os hætmoides, ex osse hætmoides in palatum, in tracheam & pulmones deferri; ceu quæ ridicula plane, ac commentitia plerisque visa, altiori voce jam diu damnata, & e medio, quantum illis fas fuit, sublata fuit. Viæ nempe, per quas serum, lympham a primis viis in Cerebrum sublimari, tum illæ etiam, per quas a Cerebro in palatum, ac pulmones deferri putant, nullæ sunt. Compertum quidem est dari commercium ventriculorum cerebri cum infundibulo, infundibulum terminari in glandulam pituitariam, quæ est in basi Cerebri; huic autem esse vasa lymphatica, quæ non in palatum, & cavitatem oris, sed in venas jugulares desinunt, ut præ cæteris Cl. Willisius testatus est. Quo apparet serum, ac lympham in glandula pituitaria collectam descendere quidem posse in pulmones, at non per breves vias, quas sibi finxerunt Veteres, excusatione cæteroquin dignissimi, quod in summa rei anatomica obcuritate versabantur, sed per ductus lymphaticos a glandula pituitaria ad jugulares venas abeuntes, ac communes vias sanguinis. Cum enim sanguis a jugularibus venis in venam subclaviam, a vena subclavia in cavam, ex hac in dextrum cordis ventriculum, ex dextro cordis ventriculo in arteriam, & venam pulmonalem propellatur, liquet serum copiosum una cum sanguine a cerebro glandulas pulmonum appellere posse, ac phtisim, seu tabem ex destillatione a capite progignere. Brevior adhuc, & compendiaria via esset, si pluribus iteratisque Cl. Anatomicorum experimentis oscula quædam ex vena azyga in tracheam hiantia, quæ se detexisse Cl. Jo. Maria Lancisus testatus est, paterent usque adeo, ut nullus relinqueretur dubitandi locus. Serum enim acre, irritans in cerebro collectum per jugulares venas refluens in cavam, statim atque pertingit ad locum enuntiatius foraminulis pervium (est autem a jugulo usque ad divisionem tracheæ in bronchia) minimo negotio in eadem foraminula penetrare, stimulosque excitare valet, tussim, & destillationem phtisis, ac totius corporis extenuationi in gracilioribus præsertim impetum daturam. Hæc fere Lancisus, cujus quidem sententia nihil adhuc ingeniosius dictum.

2. *Ad congestionem ejusdem materia in lymphaticis vasibus, glandulisque, unde tubercula &c.*] Serosa materies vel crassitie peccet, visciditate, ac lentore, vel tenuitate nimia, & solutione, vel acredine, vel mota nimia celeritate, tenuissima, ac subtilissima vasa lymphatica distendens nimis, eorumque extremitates glandulas appellentes angustans, sibimet ipsi cursum impedit, vel mordendo, vellicando, ac convellendo eadem penitus occludit, vel angustiora reddit, quam eidem vehendæ paria sint, hinc facile retardatur, subsistit, concrefcit, ac tubercula procreat, ut propterea in quamplurimis cadaveribus eorum, qui hoc morbo evaserunt, nihil inventum sit, præter pulmonum substantiam ita mutatam, ut e mollibus, flaccidisque duri, & consistentes facti sint, hepaticæque substantiam æmulantes. Qua de re videan. M. N. C. Dec. 3. an. 3. obs. 188. Pezoldus obs. 64. 74. Act. Hafn. P. 1. A. 1673. obs. 4. Harderus obs. 46. Tenuiori, ac subtiliori feri parte cum ipsorum pulmonum, tum aliorum adjacentium viscerum calore exhalante, ita dura fiunt tubercula, ut lapidis formam præferant, quemadmodum citatus Harderus Anat. pract. 46. obs. 34. & M. N. C. Dec. 2. An. 4. obs. 35. & Dec. 3. An. 3. obs. 188. restantur.

3. *Horum corruptionem; putrefactionem, atque abhinc prodeuntes abscessus &c.*] Non possunt autem fluida in aliqua parte concreta diu hærrere, quin eorum componentes partes sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, ac sensim, sensimque corrumpantur, atque putrescant. Quæ dum fiunt, jam solidæ partes, vasa nimirum minima pulmonum, glandulæ eorundem, vesiculæ facile exeduntur, ac præterfluenti sanguini

guini locus datur, unde abscessus, ulcera fiunt, ac phthisis adeo famosa subsequitur. Vid. Harderus *obs.* 51., Petr. Pavv. *ob.* 21. & *ob.* 25. Bartholinus *cent.* 5. *obs.* 7.

IV. *Morbi, ex quibus phthisis tamquam symptoma proficiscitur, sunt Angina.*] Anginæ, ut supra ostendimus, exitus vel discussio est, vel suppuratio, vel ægri suffocatio. Discussio autem dupliciter contingit, vel enim resolvitur materia tumorem efficiens, & per convenientes, ac destinatas a natura vias, sputum scilicet, sudorem, urinam ejicitur, vel in aliquod viscus transfertur, ibique subsitens diversum a priore morbum procreat. Frequentissime materiem in faucibus, vicinisque partibus hærentem in pulmones transferri observationibus accuratiorum practitorum, atque ipsius Hippocratis compertum est. Hinc si angina vera sit, seu ab inflammatione faucium, vicinarumque partium ortum traducens, materia inflammatoria ad pectus delata, Pleuritis periculosa, seu Peripneumonia suboritur. Si vero Angina spuria sit ab infarctu, ac congestione ferofi, ac lymphatici humoris in glandulis salivalibus, tonsillis, amygdalis, & similibus, Angina evanescente, ac materie in pectus decumbente, pulmonum infarctus, congestionesque facile subsequuntur, & phthisis. Angina etiam sæpissime in suppurationem abit, ruptoque abscessu, pus ad pectus ruit; hinc nisi æger suffocetur, phthisis subsequitur. Effusum enim pus in pulmones crassitie sua, ac visciditate obstruit ductus, atque emissaria glandularum pulmonalium, impeditque, quominus serum ex iisdem excerni valeat, ac propterea hære in iisdem, ac subsistere cogatur, unde tubercula, lapideæ concreciones, & alia ejuscemodi mala superveniunt. Huc accedit pulmones ipsos cum a pure in vesiculis, tum a sero in glandulis hærente facile exedi, ac corrumpi posse, unde phthisis ulcerosa præto sit.

Peripneumonia, Pleuritis.] Peripneumoniam, & Pleuritidem inter se differre tantum, quod illa sit inflammatio substantiæ pulmonum, hæc vero extimæ eorumdem membranæ, censendum est. Qua de re sequenti capite. Utrumque autem, aut alterutrum horum contingat, phthisim tamquam symptoma subsequi tam certum est, quam quod certissimum. Ubi enim sanguis in vasis vesicularum, atque internam pulmonum substantiam perreptantibus subsistit, atque inflammationem gignit, nisi per sputum ejiciatur, vel discutitur, facile in suppurationem abire eandem contingit, & abscessum, atque ulcus progignere, unde phthisis. Huc accedit, sanguine in pulmonibus subsistente, posse tenuiorem ejusdem partem per vasorum tunicas quasi transcolatam exsudantem in vesiculis retardari, hære, feri, ac lymphæ e glandulis excretionem prohibere, & tuberculis, atque lapideis concrecionibus occasionem præbere. Quod si de pleuritide speciatim sermo sit, si forte in suppurationem abeat, perspicuum est posse pus in cavitatem pectoris effundi, ibique retentum, ac putrescens Pleuram ipsam, Diaphragma exedere, ac tabem ab earumdem partium læsione procreare.

Hæmoptysis.] Hæmoptysis, & phthisis adeo affines sunt morbi inter se, ut differant tantum secundum magis, & minus. Quæcumque enim sit illius causa, vel anæstomosis juxta allatam sententiam, vel diæresis, vel rhixis, vel diarrhœsis, certum est, nisi vasa alterutro ex his modo coalescant, ulcus facile, ac phthisim excitari. Quamquam vero si coalescant, nisi sanguis in vesicularem pulmonum substantiam effusus per sputum ejiciatur, diuque ibidem retineatur, corrumpi eundem sensim, sensimque contingit, in pus converti, quod vasorum pulmonalium tunicas erodens ulcus, atque hinc phthisim progignere valet. Saltem illud nemo inficiabitur, a sanguine in vesiculari pulmonum substantia subsistente vasa minima sanguifera obstrui facile posse, feri secretionem impedi-

pediri, hinc tubercula, atque alias ejuscemodi concreciones supervenire, quæ phthisi pulmonali producendæ opportunissimæ existunt.

Asthma humorale, & convulsivum.] Celebris est divisio asthmatis in humorale, & convulsivum. Illud quidem ab humore aliquo efficitur pulmonales vesiculas, & bronchia infarciende, ac gravante, liberumque aeris ingressum prohibente, dum scilicet turbata sanguinis mixtura ob pravorum vitiosorumque salium exaltationem solvitur ille, colliquaturque, atque fibrarum laxitate peccante, diductisque pulmonum meatibus ichores vel tenues, & fluidi, vel viscosi, & lenti in eisdem deponuntur, qui ob languescentem solidarum partium tonum dimoveri, nedum satis prompte expelli nequeunt. Alterum vero, seu convulsivum a musculorum, membranarum, fibrarumque respirationi famulantium spasmodica contractione, quemadmodum in hypochondriacis, atque hysteriacis affectionibus contingere videmus, sic quidem, ut liber aeri ingressus in pulmones præcludatur. Si primum fiat, perspicuum est feri secretionem, quod in glandulis depositum est, facile impediri, hinc tubercula, atque lapideas concreciones exoriri, quæ suppurata ulcus pulmonum excitant. Si postremum, lymphæ, serum, aut quicumque alius liquor, qui parce a glandulis extillare solet, copiosius projicitur, interdum sanguis vasis sanguiferis disruptis effunditur in vesiculas pulmonales, ac bronchia, ac propterea obstructis, compressis, aut alia ratione affectis glandulis, qua opus est ad prohibendam feri excretionem, tubercula, atque ulcera pulmonum subsequuntur.

V. *Causæ remotæ sunt laxata nimis, ac tenella pulmonum compages.*] Causæ remotæ phthiseos vel a solidarum partium vitis desumi debent, vel a fluidorum dyscrasia. Quæ a solidarum partium vitis desumuntur, vel in ipsis sunt pulmonibus, vel in partibus pulmonem continentibus. Si sit in pulmonibus, sunt laxa nimis, ac tenella eorumdem compages. Cum enim pulmones continuo distrahi, & contrahi debeant pro aeris tantopere necessarij ad vitam hominis sustentandam libero ingressu, egressuque, nec non sanguinis a dextro cordis ventriculo per arteriam, & venam pulmonalem in sinistram, indeque in Aortam, & universum corpus traiectione, manifestum est a violenta plus minus aeris inspiratione, vel ejusdem prava qualitate, atque a sanguinis in eisdem vehementi propulsione, vel ejusdem dyscrasia lædi facile posse, disrupti, exedi, unde serum, lymphæ, ac sanguis in vesiculas effundatur, ibique obstruendo, comprimendo, convellendo tuberculis, ulceribus ansam præbeat.

Mala pectoris conformatio.] Vitia, quæ sunt in partibus pulmonem continentibus, sunt potissimum mala pectoris conformatio tam naturalis, quæ ipsius angustia, collo longo, & humeris elatis, quam accidentalis, quæ ejusdem pectoris curvitate, seu distorsione fit manifesta. Si pectus angustum, & collum oblongum sit, præterquamquod pulmo ipse non ea ratione dilatari potest, qua opus est ad liberum aeris ingressum in vesiculas pulmonales, accedit præterea trachea nimis longa existente, atque angusta in expiratione aliquam aeris portionem in vesiculis retineri, ideoque sanguinis motum per vasa pulmonum intercipi, aut saltem maxime retardari, alicubi hære, subsistere, fibrarum tonum everti, serum, lympham, ichoresque vitiosos, apertis, diductisque pulmonum meatibus, in vesiculas, in bronchia deponi, qui non satis prompte expulsi, obstruendo, comprimendo, aut aliter afficiendo pulmonum glandulas, tubercula, aliaque recensita mala valent procreare. Quid si pectoris curvitas, aut distorsio adsit? Equabilem nempe aeris in pulmonem ingressum, egressumque, nec non sanguinis per vasa pulmonum excursus perturbari, atque hinc recensita mala exoriri adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Dum ab hoc fonte exoritur phthisis hæreditaria plerunque est, & a parentibus in filios, ab his in nepotes

traducitur, ut præ cæteris Cl. Fernelius testatus est.

Sanguis sero, ac lymphæ plurimum abundans, ejusdem crassities &c.] Plerique in ea sunt opinione, ut credant vitia fluidarum partium unice ad nimiam solutionem, ac colliquationem referendam esse. Cum enim deprehenderint phthisim comitari febrem sine frigore invadentem, cum calore lento, sed acri, qui post cibum adaugetur, pulsu nonnihil celeri, frequenti, ac duro, postmodum vero urinas fieri quodammodo oleosas, ac telæ araneorum ad instar supernatare, ægros maxime post somnum sudare, diarrhæa, aliisque immodicis evacuationibus premi, ad credendum vehementer adducti sunt fluidarum partium vitia consistere in salibus acerbis, mordacibusque, ob turbatam congruam sanguinis mixturam, ob nimiam fusionem, colliquationem exaltatis, qui non solum cor, & arterias mordere habent, spirituumque animalium motum concitare, unde febris cum pulsu celeri, frequenti, ac duriusculo exoritur, sed pinguedinem, ac carnes abradere, succumque nutritium per excretoria communia educere, unde macies, urinæ oleosæ, sudores, alvi profluvia, & hujusmodi mala enascuntur. Opiniones porro suam confirmant ex temperamento eorum, qui tali morbo capiuntur. In eisdem enim proclives sunt, qui temperamento calido, & sicco sunt, qui a decimo octavo usque ad trigésimum quintum annum, qua ætate fervidi peccant humores, salesque acres abundant, ut alia mittam quamplurima, quæ protenso quasi digito demonstrare videntur vitia fluidorum non aliunde, quam a nimia solutione, ac colliquatione repetenda esse. Verum enimvero falsa opinio adducti plus hisce tribuerunt, quam par est. Phthisim enim pulmonalem, atque abhinc prodeuntem hæcticam febrem, cum hæctica febre essentiali nullum morbum consequente non distingere, quæ non ad tractationem de morbis particularibus, sed ad tractationem de febribus est rejicienda. Cum igitur inter causas phthiseos pulmonalis proximas haud postremum locum obtineat copiosus lymphæ, & feri in pulmones proventus, sanguinem sero, ac lymphæ copiose abundantem eandem progignere posse adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quid si crassitie, visciditate, ac lentore peccet? Nonne congestiones feri in pulmonibus, glandularum obstructions, ac tubercula exoriri perpicuum est? Si tenuitate nimia, ac fluiditate peccet, præterquamquod per tunicas vasorum universi corporis, ac consequenter etiam pulmonalium transmittitur, & quasi transcolatus exsudat, ac propterea in vesiculari pulmonum substantia subsistens qua vellicando, qua comprimendo, qua convellendo feri, quod in glandulis depositum est secretionem prohibere valet, & tubercula aliaque id genus mala procreare; accedit præterea nimis velociter sese per vasa moventem facile atteri, exsolvi, atque fundi ea ratione, qua opus est ad fibras totius corporis non solum stimulandas, ac febrem, caloremque excitandum, sed ad abradendum etiam id, quod partibus appositum est, unde tabes ex totius corporis intemperie.

Quid de acrimonia ejusdem dicendum? Vel nempe acris sit sanguis, vel acidus, vel salus, vel simili vitio affectus, dum tenellam pulmonem compagem pervadit, facile ibi acres, erodentes, crudasque particulas deponet, quæ altius in eisdem sese insinuantes tubercula, lapideas concreciones, atque similes affectiones excitabunt. Atque hinc liquet nullum esse morbum, qui non tandem in phthisim degenerare possit.

VI. *Causæ remotiores, & externæ eadem sunt, quæ hæmoptyses.*] Causas remotiores, & externas hæmoptyses eas esse diximus, quæ nimiam humorum ipsitudinem, crassitiem, visciditatem excitare valent, vel contra nimiam tenuitatem, acrimoniam, vel ipsam ipsorum pulmonum substantiam ita afficere, ut eorundem vasa levi quacumque de causa dirumpi, scindi, dividi, vel ex-

di

di valeant. Equis porro est, qui non videat si eadem causæ vehementius operentur, congestionibus, tuberculis, ulceribus esse impetum daturas?

Quibus addendum contagium.] Utrum phthisis sit contagiosa quæstio est. Ne diutius quam par est in morbi physiologia immoremur, paucis habeto. Contagium si non ad phthisim inducendam, tamen si dispositio jam addit, ad eandem promovendam aptissimum existit. Miasma tamen e corporibus phthisicorum exhalans non eam malignam habet naturam, ut e longinquo, & subitaneo quasi impetu homines inficiat, quemadmodum in quamplurimis aliis contagiosis morbis observatum est, sed tum demum, si quando propinquius, & continuo cum phthisicis converferentur. Quæ fere Cl. Hoffmanni sententia est, *M. S. t. 4. p. 4. cap. 11. sect. 1.* observationibus a Cl. Riverio, Schenkio relatis, aliisque in M. N. C. descriptis confirmata.

VII. *Dum tubercula fieri incipiunt, vel vix ac facta sunt, tussis apparet initio sicca, quæ &c.*] Uti plerisque morbis, sic phthisi sua sunt tempora. Vel enim infarctus tantum pulmonum adest ob copiosum feri, ac lymphæ in eosdem proventum, vel tubercula fieri incipiunt, vel facta jam ad maturitatem, & suppurationem deveniunt, unde ulcera pulmonum subsequuntur. Ex varietate porro temporum factum est, ut alia incipiens, alia consummata dicatur phthisis; aptius vero in quatuor gradus distinguatur, quorum primus ad infarctum, alter ad tubercula jam facta, tertius ad tuberculorum suppurationem, quartus ad ulcus contrahatur. Quæ temporum divisio non sine admiratione accipietur ab iis, qui Cl. Willisium, Mortonum, aliosque practicos adierint, qui cum solertia, ac sedulitate plane mirabili morbum huncce pertractaverint, tres tantum gradus constituerunt.

Primi, & secundi gradus, dum videlicet tubercula fieri incipiunt, vel facta sunt, plura sunt signa. Principem obtinet locum tussis, quæ probe attendenda est, ne rheumaticæ tussis specie imponat. Cum nempe tussi premuntur ægri eo facile adducuntur, ut credant (atque hoc solatio plurimum recreantur) se rheumate premi, ideoque nihili eandem faciunt; quibus si assentiantur Medentes, dici vix potest in quanto discrimine versaturi sint. Illud igitur phthisicæ tussi maxime proprium, initio plerumque aridam, siccam, & mitem esse, postmodum vero molestam fieri, & humidam, quod contingit, vel quod materia irritans initio non hæret in bronchiis, sed intra vasa, vel si hæret in bronchiis, ob nimiam ejusdem adhæSIONem, vel nimiam tenuitatem inepta est ad excretionem. Cum vero repetita bronchiorum concussionem sic laxentur pulmonum fibræ, ut vel humor, qui intra vasa continebatur, & vix, ac ne vix quidem ex glandulis extillabat, in bronchia copiosius projiciatur, vel qui nimis adhærens est, vel tenuis, ad excretionem aptus evadat, cum prius non esset, humidam fieri tussim perspicuum est, atque molestam.

Cum excretionem materie acris, salis &c.] Cum lymphæ constet ex particulis diversi generis, oleosis scilicet, sulphureis, volatilibus, salinis, terrestribus, manifestum est non posse diu in aliqua parte subsistere, quin eandem sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, paulatimque corrumpantur, ideoque lymphæ a blanda, oleosa, mitique natura deflectens rancida fiat, acris, salis, unde excretio subsequitur acris, salis, & amaræ materie, quod æque affirmari non potest de tussi rheumatica, quæ & humida est, nullumque falsedinis, acridinis, aut amaritiei sensum conjunctum habet.

Nullis remediis cedere nescia, quam comitari solent sitis, vox rauca, & clangosa.] Præterea illud tussi rheumaticæ maxime convenit, ut concoctis, eductisque humoribus bronchia, & pulmonales vesiculas infarciuntibus sponte desinat, quod

quod intra quadraginta dies ut plurimum, interdum citius contingit, cum e contra phthifica contumacissima sit, nullisque remediis cedat. Ex eisdem lymphæ acredine fauces, & organa vocis molesta vellicatione, ac contractione afficiente oritur vox rauca, sitis, aliaque id genus symptomata.

Dein malo progrediente respirationis difficultas, & dolor plerumque &c.] Facta congestione feri, ac lymphæ in glandulis, atque impedito libero aeris in pulmonales vesiculas ingressu, egressuque, oritur dolor, & difficultas respirationis, quæ major fit, cum æger decumbit in ea parte, cui inhæret dolor, ut propterea solum mutare cogatur. Cumenim decumbat æger in latere affecto, lobus pulmonis sani gravat, premitque lobum pulmonis affecti, propterea vesiculæ pulmonales coarctantur, ac difficultas respirationis augetur. *Plerumque, inquam; siquidem Cl. Baglivus ex Dodonzo, Latent, ait, interdum plures annos in pulmonibus tubercula, atque insensibili molestia agrotantis, manifestantur demum vel post Anginam, vel post aliquam febrem sanatam.*

Sine frigore, & rigore invadens febris continua, lenta, quæ a pastu exacerbatur.] Non possunt autem vitia hæc diu pulmonibus inhære, quin labes fluenti sanguini communicetur, spiritus concitentur, cor, & arteriæ in crebriores contractiones cogantur, febris exoritur, quæ (quoniam sulphurearum, ac volatilium partium defectus adest, salinarum vero, atque acrium copia) lenta est, atque insensibili molestia seprodens. Cur vero post cibum exacerbetur, eleganter a Galeno, & Alexandro Tralliano explicatum est similitudine calcis vivæ. Cum enim in calce adsint particulæ igneæ, quotiescumque aqua eidem affundatur, aqua ipsa ingreditur poros, ac minima interstitia calcis, particulas ignis exsolvit, caloremque insignem excitat. Cum igitur chylus in sanguinem ingrediat, atque acer ille sit, chylum ulterius solvit, unde igneæ, sulphureæque particulæ exsolvantur, quæ calorem progignunt. Huc accedit, soluto chylo, ac partibus ejus volatilibus exaltatis, cor, & arterias in crebriores contractiones agi, pulsus celerem, & frequentem fieri, hinc sanguinem magis magisque exagitari, caloremque cieri, quæ omnia subactio chylo mitescunt.

Macies corporis, quæ &c.] Quoniam sanguis acris, ac mordax est, succum nutritivum partibus apponendum abripit, pinguedinem abradit, hinc macies corporis, atque abstusio sequitur omnino diversa ab illa, quæ fit in senibus. In illis enim contingit, quod fibræ corporis ob rigiditatem obstruuntur sunt, ac propterea materiæ nutritionis suscipiendæ ineptæ, cum in phthificis sanguis acer eadem abripiat.

VIII. *Dum tubercula ad maturitatem veniunt, febris supervenit inflammatoria &c.*] Tum ad maturitatem venire tubercula ostendimus, cum feri, ac lymphæ concretæ in glandulis componentes partes sensim a se mutuo solvantur, atque secedunt, subtiliores avolant, paulatimque corrumpuntur. Quæ dum fiunt, acres, volatiles, sulphureæ particulæ exaltatæ, atque in universam sanguinis massam diffusæ agitationem, furoremque intendunt, unde febris, quæ mitis prius erat, in inflammatoriam febrem mutatur, dolor acutus fit, cum prius esset obscurus, & obtusus, respirationis difficultas, tussis, aliaque symptomata fiunt majora.

Rigor quidem, & horripilatio &c.] Animadversione dignum est in hac febre cum extremos artus, tum universum corpus rigore, atque horripilatione affici; cujus phænomeni ratio ex eo potissimum petenda est, quod inflammatis tuberculis sanguis per vasa pulmonum ægre movetur, plurimum etiam languescit ejusdem excursus per universum corpus, ac præsertim extremos artus longe a corde distitos, unde rigor. Præterea pus a tuberculis suppuratis genitum, cum in bronchiis, & vesiculis pulmonalibus subsistat, bronchia eadem, & vesiculas

vellicat, atque irritat, quæ irritatio per mirabilem nervorum consensum totius fere corporis fibris communicata horripilationem excitat. Ex mutua frigoris, calorisque accessione plerique minus docti in eam spem facile adducuntur, ut credant febrem in periodicam intermittentem febrem mutari, bonum propterea ominari fas esse; quod dici vix potest, quantum a ratione alienum sit, & observationibus accuratiorum practitorum!

IX. *Si hisce tandem superveniat sputum purulentum, quod colore vario &c.*] Dum tubercula ad maturitatem veniunt, suppuranturque, confectoque pure disrumpuntur, pus ejici per sputum debere perspicuum est. Quibus autem signis sputum purulentum a lymphatico, ac catarrhali distinguatur, non eadem est omnium medicorum sententia. Sunt enim, qui sputum purulentum colore ipsius flavo ab aliis satis distingui posse arbitrantur; perperam tamen. Quot enim sunt qui phthisi non laborant, & tamen sputum ejiciunt flavum? Id maxime cachexia, & ictero laborantibus familiare est, quorum serum, ac lymphæ flavedine inficitur. Ad veritatem propius accessisse visi sunt, qui sputum purulentum varii coloris esse, flavi scilicet, æruginosi, nigricantis, viridis, filamentisque sanguineis refertum cum Hippocrate statuerunt.

Altera illorum opinio est, qui satis distingui posse putant sputum purulentum a lymphatico, & catarrhali, si sputum descendat in aquam, & in aqua tepida dissolvatur. Verum si constet, id quoque contingere scorbuticis, equis ei tantum tribuat, ut valde speret, nunquam posse eodem decipi? Nempe serum, ac lymphæ scorbuticorum, eorumque sputum salibus onustum est, qui non solum dissolvendi vim habent, atque saponis ad instar facilem cum aqua mixtionem promovendi, sed cum ponderosi sint, fundum facile petunt. Neque alterum illud Hippocratis experimentum, quod scilicet sputum purulentum refertum cum sit oleo crassiore, si carbonibus accensis immittatur, fetidum odorem emittat, ita accipias velim, ut pro certo habeas imponere nunquam posse; datur siquidem sputum lymphaticum, ac catarrhale maxime in cachecticis, scorbuticis, quod non solum carbonibus injectum, sed vase collectum foetidissimum est, ut propterea foetere eorum animam dicamus. Illud maxime purulenti sputi est acum argenteam nigredine inficere, perinde, ac si corrosiva arsenicali materie tractaretur, cum in catarrhali nulla affectio similis contingat. Quod potissimum ex acredine ipsius tanta pendet, ut muscæ, aliaque insecta, quæ eodem vescuntur, perinde ac si arsenicalem liquorem hausissent, internecioni dentur. Quamquam ne hinc quidem velim plus tribuas, quam par est, sed omnia simul colligas, videasque diligenter, an eadem in unum conspirent: An scilicet sputum varii sit coloris, an carbonibus injectum foeteat, & aqua facile solvatur, & in eandem descendat, an nigredine argentum inficiat. Quæ ubi contigerint, si non vera, verosimillima saltem conjectura statui posse facile judicaverim purulentum esse sputum, quod erat demonstrandum.

(*Nisi forte in cystide colligatur, & vomica oculca fiat &c.*) Sæpissime contingit, materiem, quæ diuturna mora in pus convertitur velut in cystide contineri, & vomicam, seu apostema efformari, nec pure, nec sanguine per os ejecto. Latere vitium hoc inter initia adeo clanculum, ut vix ulla sui præferat indicia, adnotavit Tulpius lib. 2. obs. cap. 10. immo (quod mirabile prorsus est) testatur Cl. Willisius sæpe in toto etiam morbi progressu febrem nullam esse, ac novisse se hominem, qui post diurnam tussiculam, & levem lateris dolorem aliquando infestantem, repente disrupta vomica, ac copioso pure per tussim excreto, ut pæne suffocaretur, nec dum ipsum conficeretur, atque excerneretur per sputum, febre laboravit. Nempe materies, quæ in pus convertitur, velut in cystide contenta, nullam fluenti per pulmones sangui-

ni labem communicat, unde nulla febris.

Urina copiosissima superveniant, & pinguedo tela araneorum instar &c.] Cum in sanguine pthysicorum dominantur sales acres, qui butyrosas, & oleosas sanguinis partes solvunt, abraduntque, nutritium succum ex nutriendis partibus, & per insignes excretionum vias educunt, urina copiosissima excernitur, sudores, vomitus, diarrhææ, aliæque id genus evacuationes superveniunt se invicem excipientes. Animadversione autem dignum est, urinæ pinguedinem telæ araneorum instar supernatare, quæ eo copiosior est, & diutius durat, quo pinguius corpus existit. Memorabile est quod narrat Sylvius de juvenula quadam femina, cujus urinæ tam copiosa innatavit pinguedo, ut in perfrigeratæ superficie olei frigidi concreti, aut butyri instar comparuerit. Narrat quoque Fernellius lib. 3. cap. 2. de urin. de bibulo quodam optimi corporis habitus, qui diebus circiter octo ex insigni corporis mole, ad summam gracilitatem hac ratione perductus est.

Aptha in ore &c.] Ex ulcere pulmonum, quod sensim sensimque ad superiora serpit, & laryngem ipsam, & pharyngem paulatim excedit, & corrumpit, apthæ, aponia, deglutitionis difficultas, aliæque hujusmodi funesta symptomata subsequuntur.

X. *Phthisis, quacumque tandem ex causa nascatur, periculosissimus morbus est.*] Phthisim originalem, si cum symptomata comparatur, curatu difficiliorem nonnulli præterdunt. Id quod ex eo potissimum repetendum esse putant, quod originalis plerumque ex præexistente gravissima solidarum partium, vel fluidarum labe nascatur, qua vix, ac ne vix quidem evelli potest: quod de symptomata affirmari jure nequit. Verumenimvero cum utriusque subiectum pulmo sit, viscus scilicet molle, ac respiratori, & sanguinis circulationi dicatum; ita ut volentibus, nolentibusque, dormientibus nobis, ac vigilantibus continuo contrahi, distrahi, continuo moveri debeat, manifestum est quacumque ratione affectum in pristinum statum restitui difficillime posse, ineptumque fere muneri suo organum constitui, unde sanguinis motus liber, atque expeditus facile prohibetur, qui propterea non rite solutus, impurus redditus, tenellam pulmonum compagem pervadens, acres ibi, erodentes, crudasque particulas deponit, quæ altius in eos sese insinuantes, congestiones, tubercula, phthisim originalem progignunt.

Quæ tenellos invadit, quæ hereditaria &c. lethalis.] Ætatem, quæ ad phthisim disponit, ut supra ostendimus, desinivit Hippocrates (7. aph. 8.) a decimo octavo anno usque ad trigessimum quintum, quæ ætas sola ad plerosque gravissimos morbos profligandos opportunissima communiter reputatur. Itaque si phthisis unus aliquis hac ætate corripitur, parentes, amici præsto sunt, qui eundem fulciunt, recreant, fovent, confirmant in eam spem facile adducti, ut credant morbum mutatione ætatis debellatum iri. Qui dici vix potest in quanta obscuritate versentur. Observationibus enim compertum est cum certis, ac constantibus, tum multis, ac frequentibus phthisim hoc ipso, quod ætatis flore invadat, multo periculosiorem esse, breviorique illa, quæ ætate provectiori succedit. Id quod non aliunde repetendum est, quam ex eo quod ætatis flore pulmo debilius, mollior, ac tenella magis compage præditus est, hinc facilius muneribus suis ineptum organum constituitur, atque ea ratione afficitur, qua opus est ad mortem ægris inferendam. Graviorem adhuc efficiunt morbum ortus a parentibus simili morbo infectis, ac mala thoracis conformatio, cum ea sit solidarum partium textura, ad quam immutandam oporteret totum hominem renovare, quod ne a Diis quidem fieri posse minime veritus est pronuntiare Arætaus.

XI. *Quæ a tuberculis enascitur fieri incipientibus &c.*] Indicationes in phthisi ab infarctu pulmonum, vel a tuberculis nondum ad maturitatem perductis, quam apte elici solent, quam congrua, atque opportuna medicamenta solent adhiberi, ut ejus progressus ad deteriores alios gradus præcaveatur! Dicit autem vix potest, quam raro optato fine potiamur! Ne autem potiri valeamus facit toties inculcata tenella nimis, ac mollis pulmonis textura, atque ejusdem vitæ sustentandæ necessarius usus, respirationis scilicet, ac sanguinis circulationis, ut eujuscumque medicamenti vim facile eludat. Si quid igitur in hoc phthiseos gradu sperandum est, sperandum est maxime futurum, ut tubercula ad supurationem ocyssime perveniant, sicque vita licet non sine incommodo diu protrahatur. Quæ enim ab iisdem suppuratis fit in ulcus pulmonum degenerantibus, qua tandem arte curari, aut diu ægrorum vita protrahi potest?

XII. *Quanti periculi plena sit vomica disruptio &c.*] Non potest tam diu pus in cystide colligi vomicam, ac latentem abscessum efformans, quin demum eam acredinem nanciscatur, qua fibræ tunicarum, quibus continetur, exedantur sensim, sensimque, ac corrumpantur. Rumpitur tandem vomica, disrupta autem, & pure in bronchia, & vesiculas pulmonales effuso ægros suffocatos dictum factum remansisse observationibus præstantissimorum virorum compertum est. Vid. Fernellius path. lib. 5. cap. 10. Tulpus lib. 2. obs. cap. 10. Willisius, alique. Saltem timori locus deesse nunquam potest. Ita hominem quemdam, cui repente disrupta est vomica copioso pure per tussim excreto, pæne suffocatum fuisse idem Willisius testatus est. In eodem discrimine versatum fuisse Religiosum quemdam Patavii vidisse ipse bona fide testor. Quod si disrupta vomica æger aliquando exitio suo superstes maneat, consumi tamen lente a febricula sive ob pus, sive ob sanguinem per thoracis interiora effusum testatus est Tulpus lib. cit.

XIII. *Ubi primi gradus phthiseos indicia se prodant, si &c. venæ sectio instituat &c.*] Ubi pulmones materia crassa, ac viscida infarciuntur, nemo est, qui non videat eo nervos industria omnes intendendos esse, ut pulmones ab infarctu liberentur, tum materiæ ad eisdem affluxus prohibeatur, tonus pulmonibus restituatur, atque hecticus febrilis calor temperetur. Ad primam indicationem absolvendam principem obtinet locum venæ sectio. Imminuta enim sanguinis copia, ac cessante vasorum distentione, cum validius, & fortius sese contrahant, quod crassum est attenuari contingit, quod hærens dimoveri, & circulo restitui. Quid quod detractione sanguinis hecticus febrilis calor temperatur: Quod si suppressa aliqua evacuatio sanguinis naturalis morbo occasionem dederit, quid efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius venæ sectione?

Conser. Cas. Donzel. vel simile &c.] Inter medicamenta, quæ humores ad pulmones affluentes avertendi vim habent purgantia medicamenta recensentur, a quibus alii omnino abstinendum esse pugnacissime sustinent. Ne diutius quam par est singulis quæstionibus immoremur, paucis habeto. Si de purgantibus validioribus sermo sit, educunt quidem insignem sericopiam, verum illud incommodi sequitur ex illorum usu, quod solidæ partes irritantur nimis, atque in vehementiores contractiones aguntur, humores vero tenuioribus, lavibus, politisque particulis eliminatis, crassiores, acrioresque fiunt, unde tussim exasperari contingit, difficultatem respirationis augeri, maciem intendi, aut confirmari. Sola igitur lenientia locum habent, ceu quæ primas vias abstergendo, cavitate intestinorum blande sollicitando serum, lympham, ichoremque ad eorundem glandulas invitant, atque hac ratione a pulmonibus eosdem avertunt.

XIV. *Interim vero quotidie pillula ex gum. ammoniac. purif. &c.*] Sed viæ omnium convenientissimæ ad fordes in pectore hærentes eliminandas sunt urinæ

viæ, ut a Baglivo, aliisque accuratioribus practicis animadversum est. Minima nempe est Regum distantia a pectore; ex trunco enim descendente Aortæ, simul ac diaphragma transcendit, arteriæ renales, sive emulgentes nascuntur, quæ sanguinem pro serosi laticis separatione ad Renes adferunt. Qua minima distantia fit, ut urinæ copiose fluentibus, humores, qui in pulmonibus subsistunt, aliisque medii ventris visceribus, ab eodem facile deriventur, atque extra corporis confinia eliminentur. Ea igitur, quæ diuretica virtute pollent in omnibus morbis pectoris sunt convenientissima. Ad itorum vero selectum quam diligenter attendendum est. Non enim diuretica ex salibus lixiviosis, & acidis parata, cujusmodi sunt sal tartari, tartar vitriolat. &c. locum habent, quippe quæ tussim exasperant, & morbum augent, & confirmant, sed illa quæ balsamica potius vi, ac pulmonibus amica donantur. In horum censu veniunt gummata resinosa, ut ammoniac. benzoin. quæque his affinia sunt, balsamum Peruvian. Tolutan. Copaiva. Therebint. quibus addendi millepedes, & crocus. Balsamica nempe corpora aciditate qua pollent blandissima laxatas pulmonum, ac renum fibras majorem in modum corroborant, easdemque amica titillatione sollicitando serosi laticis secretioni promovendæ opportunissima existunt. Animadversione dignum est urinæ a balsamorum assumptione violaceo odore imbuti, indicio satis manifesto, nonnihil etiam resinosa suæ substantiæ iisdem communicare.

Si de millepedibus fermo sit, sale quodam nitroso constare creduntur, qui cum solidis partibus amicissimus, tum sero, ac lymphæ alicubi subsistenti, vel congestæ per urinæ vias extra confinia corporis educendæ aptissimus existit.

Crocum, cordis amicitia spiritus recreando, atque ejus vires augendo, ventriculi, eundem roborando, & difficilem ciborum coctionem juvando, hepatis, ejus obstructions resolvendo, icterum sanando, uteri, menses movendo, partum difficilem juvando, foetum pellendo; tum maxime pulmonum, eosdem a lenta, ac difficili materia liberando, serum acre, & irritans demulcendo, tussim sedando clarum fecit: unde anima pulmonum a quibusdam jure merito fuit appellatus.

Pillulæ ex hætenus recensitis corporibus compositæ, sunt fere pillulæ illæ adeo famosæ balsamicarum titulo insignitæ Cl. Richardi Mortoni, quarum efficaciam ad phthisim tuberculosam incipientem qui non cognoscit, medicinam cognoscit plane nullam.

XVI. *Hiscæ ineunte vere succedant decoctiones ex sans. peril. elect. radic. chi. &c.*] Multa ligna, quæ sudorifera vi maxima pollere, viscidioresque sanguinis partes alicubi hærentes resolvere, acorem omnem præsertim anxiosem corrigere communiter reputantur, solent nonnulli ad lympham ac serum in pulmonibus subsistens absumendum, ne congestiones, & tubercula in iisdem generentur, vel ubi eadem jam facta sint, resolvenda adhibere. Verum cautissime in horum usu procedendum, cum calorem, & agitationem sepe adaugeant, ac corpus majorem in modum exsiccant. Satius porro duxerim mitiora seligere, quæ solvendi adeo, colliquandique vim non habent. Eiusmodi sunt sans. peril. & rad. Chi. eorumque decocta, quibus si addantur quæ nimiam effervescentiam humorum, fervoremque temperant, quæque alibiles, mitesque succos præbent, uti sunt carnes juniorum animalium, ranarum &c. avenacea, hordeacea, decocta obtinentur Septhaliana fere methodo, quæ dici vix potest, quam tuto, ac feliciter in ejuscemodi morbis adhibeantur.

XVI. *Ardenste Sirio aqua B. Mariæ Virg. Aponenses &c. vel etiam acidule Recob. &c.*] Aponenses aquas differre ab aquis Beatæ Mariæ Virginis in eo potissimum, quod illæ majore sulphure, & sale scatent, experimentis Jo. Gra-

tiani

tiani (de ther. Patavin.) compertum est. Eadem igitur plus minus sanguineam massam lentis, viscidisque humoribus inquinatam, atque impeditam attenuando, vasa pulmonum penetrando, impactosque in iisdem humores incidendo, corruptos, infectosque eluendo, ac fibris qua fieri potest tonum restituendo, ad congestiones, & tubercula in pulmonibus præcavenda opportunissima existere ambigendum non est.

Acidulas vero aquas ratione ferreæ venæ, ac vitrioli spiritus, quo foetæ sunt, in morbis pulmonum minus convenire plerique haud dubie affirmant. Vitrioli enim spiritus pulmonibus inimicus censetur, quatenus acrimonia vesiculas eorundem labefactat, acetositate facile corrodit, vi vero adstrictoria tonum ipsarummet partium immutando ineptum muneri suo organum constituit. Quæ quamvis vere dicantur, ubi pulmones ipsi nimis tenelli sint, & acrivus, erodentibusque particulis eorundem substantiæ altius insidentibus in convulsivas contractiones acti, exelique sperati tamen effectus aliquando eveniunt, ubi phthisis a flaccescentibus pulmonibus exoriatur. Quippe qua ratione tonus iisdem restituitur, ac viscidæ, lentæque sordes inciduntur, atque absterguntur, eadem & congestiones, & tubercula præcaventur. Quid quod Raymundus Jo. Fortis cent. 2. conf. 20. 27. 28. 30. etiamsi pulmonum ulcera existant, acidularum usum mirum in modum commendat? *Adventante*, inquit, *tempore quo aqua acidula in valle solis enascentes opportuna sunt, quæ pulmonum ulceribus saluberrima, ac præstantissima a nobis quandoque fuerunt experta, ad easdem, tamquam ad unicam sacram anchoram consugiendum consulimus, cui remedio si malum non cesserit, minus decoctis, lacti, aliisque ejusdem facultatis cessurum fore arbitramur.* Quamquam vero fateri licet non deesse exempla phthisicorum, quorum alii acidularum usu in hydropem lapsi sunt, ad ultimam alii necessitatem adacti. Immo si Benedictum Grundel in aquarum Roitschenium descriptione audimus, vehementer miratur, quod memoratus Jo. Fortis saluberrimas in Hæmopticis, phthisicisque acidulas invenerit: *Quippe, ait, etsi tanto viro liberissime credam, similes effectus ab acidulis vitriolatis in Italia secutos esse, nihilominus tamen nostræ Roitschenes aquæ etiam vitriolo imbutæ, hisce saltem Germania locis id nolunt præstare: utrum autem alibi præstent, dum Venetias, Romam, & ad alia loca transportantur, nondum experiri potui.* Quibus nonnulli ad vehementer suspicandum adducti sunt, phthisicos quos Jo. Fortis memorat ulcere pulmonum vere non laborasse, sed flaccescentes pulmones, aut aliam similem ægritudinem eosdem exercuisse; his vero per Acidularum potum in sanitatem restitutis, curatum per eas pulmonum ulcus deprædicasse, ut Cl. Jo. Gratiani Differt. de fonte Reobarrii egregie animadvertit.

XVII. *Exercitationes corporis moderate, ac præsertim equitationes &c.*] Equitatione non minus certo phthisim ab infarctu pulmonum pendente curari, quam Chinachina febres intermittentes, a nonnullis creditur. Viscera enim omnia, ac præsertim imi ventris majorem in modum concuti contingit, fluida omnia attenuari, fundi, atteri, materiem quæ vel in extremitatibus arteriolarum, bronchiorumque, vel in vesiculari hæret dimoveri, & qua data porta extra corporis confinia per insignes excretionum vias eliminari Grates habendæ Cl. Sydenhamo practico felicissimo, quod præstantissimum, atque efficacissimum ad morbum cateroquin difficillimum profigandum unus instar omnium commendaverit: *Multi mihi sanguine juncti tabidi, & phthisici mulrum terrarum equo vectore peragrantes ex meo consilio sanitati sunt restituti, cum aliis medicamentis nihil se magis proficere potuisse testatus sit.* Plura videlicet apud D. Sthal in programmata propemisco inaugurali de novo specifico antiphthisico equitatione.

XVIII. *Ubi tubercula jam facta sint, victus ratio ex aven. bord. &c.*] Congestio-

Tom. II.

F

stio-

stiones humorum in pulmonibus genitæ, ac tubercula jam facta difficillime resolvi posse perspicuum est. Illud igitur enixe curandum est in hoc phthiſeos gradu, ne tubercula inflammantur, suppurenturque, unde abscessus, atque ulcera pulmonum sequantur. Neglectis igitur supra recensitis remediis ea visa sunt convenire, quæ læves, molles, politasque particulas in sanguinem invehere habent, congestorum humorum in pulmonibus fermentationem, acrimoniam, inflammationem, atque abhinc prodeuntem suppurationem, atque ulcus prohibere. Inter alimenta refrigerantia non postremum obtinent locum semina cerealia multa, inter quæ semen hordei, avenæ, tritici, & alia hujus generis, quæ aqua facile aceſcunt, indicio satis manifesto acidum quoddam mite, ac blandum in iisdem contineri. Ob id potissimum inter refrigerantia recensentur; blanda enim illa aciditate, qua pollent, humores acres, sulphureos, alchalinus temperant, nimiam effervescentiam, fervoremque humorum compescunt. Sales acres irretiunt, obtundunt, ac sanguini ipsi visciditatem aliquam tribuunt, & corpus nutritio humore humectant carnes juniorum animalium, nec non ranarum, cancrorum fluviatilium juscula, & hujusmodi. Semina multa, inter quæ melonum, cucurbit. amygdalar. & similia miti quodam blandoque oleo scæta sunt, quod farinoso principio adeo unitum est, ut aqua misceri commode possit, unde lacteus emergit succus, qui dici vix potest quam eximie virtutis sit ad demulcendum, ad temperandum, ad refrigerandum.

Ferculum Saxonie &c. nec non pulvis Halii Abbatis recens &c.] Prædictis muneribus opportunissima existunt ex hæcenus recensitis composita multa, inter quæ ferculum Saxonie, pulvis Halii Abbatis. Basis nempe ferculi Saxonie est farina hordei in clibano non admodum tosta, quæ ita vel sola paratur, vel adjectis amygdalis dulcibus decorticatis, radice chinæ, pulvere ranarum, & cancrorum calcinatorum, aut similibus. Pulvis Halii Abbatis componitur ex seminibus multis, quæ miti oleo abundant, & insipida sunt, ex gummatibus, aliisque ad involvendum, ac demulcendum aptissimis. Curandum est autem ut recens ille sit: Semina enim facile rancida fiunt, ideoque irritando potius, ac vellicando apta redduntur.

XIX. *Aqua Noceriana in temperamentis fervidioribus, adustisque, in frigidis &c. Beat. Ving. &c.*] Victus rationi aquarum usus succedit. Circa autem delectum aquarum sedulo perpendendum est, quænam dyscrasia sanguinis, humorumque addit, num scilicet calida, biliosa, acris, an frigida, ut ajunt, pituitosa, densa. Id quod non aliunde melius innotescere posse crediderim, quam ex consideratione temperamentis ægrorum, atque habitus. Si enim temperamentum fervidum sit, constitutio ægri, atque habitus adustus, ficcus, ecquis ad credendum vehementer non adducatur, dyscrasiam acrem, biliosam, ut ajunt, morbo ansam præbere? Tunc vero aquæ insipidæ nullo acri, sulphureo, vitriolico principio imbutæ locum habent, inter quas eminent Nocerianæ, quæ æstivo tempore ad instar cæterarum thermarum epotæ particulas calorigificas hinc inde diluendo, dissociando, & comprimendo efficiunt, ut motus earumdem aliquando deferveſcat, & solari terra, quam continent, pulmonem egregie confirmant. E contra si peccet crassities, visciditas, & lentor humorum, id quod ex temperamento, ut ajunt, frigido, laxiorique habitu facile concitias, aquæ conveniunt sulphurææ, inter quas eminent in agro Patavino aquæ Beat. Virginis, & Aponenses, quæ præterquamquod vitiorum salium vim temperant, atque infringunt, effrænes eorum particulas eluendo, dissociando, aperiendi quoque, incidendi, infarctus, & congestiones referandi, pulmones balsamico eorum sulphure corroborandi, ac tuberculorum suppurationem prohibendi facultatem a natura sortitæ sunt.

XX. *Tandem ad lactis Asinini, aut Muliebris &c.*] Ad tuberculorum inflammationem, ac suppurationem præcavendam Lac & victus rationi, & aquis palmam præripit. Lactis nempe efficaciam adversus quamplurimos morbos qui non cognoscit, medicinam cognoscit planè nullam, id uno ore præcis Medicis Hippocrate, Galeno, Celso, & Arabibus, ac Recentioribus fere omnibus haud dubie affirmantibus. Lac fuisse antiquitus veluti sacram anchoram, atque inter cætera remedia primatum obtinuisse testis est Martianus Com. in Hippoc. lib. 1. de morb. mul. p. m. 205. Unde egregie Jo. Jac. Wepfferus in epist. ad Verzascham: *Certe divini aliquid in lacte latet. Antehac nunquam credidissem, nisi id sensibus comperissem. Vidi his meis oculis, quasi novos homines inde factos fuisse.* Verbo dixerim, alimentis, quæ facile a stomacho concoquuntur, celeriter distribuantur, difficulter vero resolvuntur, quibus utendum esse præcipit Hippocrates in phthiſi, quæque, uti Hippocratis mentem explicans Martianus lib. de vet. medic. n. 25. ostendit, solidas habent partes, nexus tamen eorum debilis est, Lac præstat. Quo loco minus mirari subit Aretæum tantum tribuisse in hoc morbo Lacti, ut affirmare non dubitaverit lib. 7. de morb. chron. si multum hauriant Lactis, nullo alio egere auxilio.

Non autem quodcumque Lac in hac phthiſeos specie opportunum est. Si enim de Vaccino sermo sit, crassitie sua, ac visciditate infarctus, atque obstructions augere valet. Vaccino tenuius est Caprinum, tenuissimum vero, quodque seroso humore maxime abundat, Asininum est, docente Aristotele lib. 3. hist. anim. cap. 26. & Galeno x. de simpl. facult. & lib. 6. de sanitat. ideoque Lacti cuiuscumque animantium præferendum Plinio teste histor. nat. sect. 33.

Ad lactis usum quod spectat silentio prætereundum non est solemne esse Medicis lacteam diætam in plethiſque morbis phthiſi præsertim, & arthritide instituere, omni alio cibo prohibito. Cl. Sachsus in M. N. C. D. An. 1. obs. 141. methodum diætæ lacteam in arthriticis instituendi tradit, qua quidem methodo Nobilem quemdam felicissime curatum fuisse testatur. Animadversione autem dignum est, quod ipse postea affirmavit; Nobilis hujusce viri exemplo ab arthritide per Lac curati plurimos Magnates Pragæ, Viennæ, alibique commotos eandem curam in fementis tentasse, sed non ubique pari felicitate, & tam fausto eventu. In hujusce rei confirmationem offert exemplum alterius cujusdam Nobilis, qui non solum non diætæ lactea instituta melius habuit, sed tumorem, & inflationem periculosam expertus est, ut abstinere coactus fuerit. Celebris quoque est histor. in iisdem M. N. C. Dec. 3. An. 3. obs. 10. viri cujusdam, qui sub lactis cura succubisset, nisi intermisset; *Omni enim carne absunta, spiritibusque dissipatis tantam sensit debilitatem, ut morti proximus videretur.* Ego vero propter summam stultitiam ejusmodi lactis usum ad maciem profigendam opportunum censeam? Atque hanc quidem philosophandi rationem observatio confirmat. Cum enim diætam lacteam in foemina quadam macie consumpta instituissem, eadem plane servata methodo, quam tradit Cl. Reditus in suis consultat, mirum eandem non solum in dies singulos incrementem deprehendisse, sed vires ægrotantis foeminae sic collapsas, ut in imminentis mortis discrimine prope certissimo versari videretur. Priore diætâ convocata in dies melius habuisse, vires resumpsisse, atque in pristinum statum restitutam fuisse vidi. Quæ res effectum, ut in posterum corpora eorum, qui phthiſi, ac macie premuntur, solo lacte, omni alio cibo prohibito, nunquam pertractaturum esse, quidquid aliis videretur, pollicerer. Neque hujusce rei ratio in arduo sita. Natura enim, dum adhuc in utero clausi versamur, purissimum, quædam, ac limpidissimum succum nobis subministrat, simul ac in lucem editi, crassiorum, viscidiorumque ea constanti lege, atque ordine, ut quo magis incrementum ætas, lac & spissius, & densius.

sus evadat. Erumpentibus e gingivis dentibus incipit masticatio, atque alimentum opus est, quod solidum, compactumque sit, tum quod membranæ ventriculi fortiores, firmioresque fiunt, tum etiam quod succi ejusdem aciores, activioresque. Dum triturationis alimentorum, ac digestionis vires augentur, quod in adolescentia contingit, cibus opus est crassioribus, compactioribusque, & sic successive usque ad extremum senium. Dum igitur solo lacte vesci pueros, juvenes, ac senes curamus, naturæ legibus sanctissime sancitis adversamur, atque ab uno extremo ad alterum transitum fieri patimur, quæ mutationes quam plenæ sint discriminis nos docuit Hippocrates, confirmavitque Baccho de Verulamio hist. vit. & mort. inquit: *Omnis mutatio licet in benignius mortem accelerat.* Quid quod otiantem masticatione saliva tantopere necessaria ad ciborum solutionem superflua quasi, atque inutilis humor evadit, vis stomachi majorem in modum languescit, atque organa chylosi perficiendæ dicata muneribus suis inepta organa redduntur? Conferre Lac pueris experimur, dum dentibus carent, ac ventriculi membranæ, succique debiles adhuc, infirmique sunt, ac tunc solum virium robur acquirere, cum ad masticandum pares fiunt, ac solidiores cibos, compactioresque deglutandos. Quinimo dum lacte vescuntur infantes, convulsionibus, spasmodicis, diarrhæis, torminibus, aliisque morbis eisdem dire exercentibus premi, a quibus lacte prohibito liberantur. Quæ sane omnia protenso quasi digito commonstrant nulli unquam morbo, ac ne phthisi quidem pulmonali folius lactis usum opitulari posse. Nisi forte nullo alio cibo usi sint homines præter Lac, unde assuetudo novam in ipsis formaverit naturam: quo casu haud inficias ire ausim solo Lacte diu vivere posse, quemadmodum multos vixisse Plinius, Tacitus, Justinus, Cæsar, Sallustius memorarunt. Quod confirmat Galenus lib. 5. de sanit. tuenda c. 7. mentionem faciens cujusdam viri, qui ultra centum annos vixit solo lacte nutritus. Et Ovidius lib. 4. fastor. dum ait:

Lacte mero veteres usi memorantur, & herbis

Sponte sua, si quas terra ferebat.

Prandium concedendum, quod leve sit ex aven. &c.] Carnes Animalium aut omnino relinquendæ sunt, aut rarius, & parcius iisdem utendum. Cum enim in hoc morbo febris lenta adsit, carnes vero non exiguo oleo, ac sale volatili sint foetæ, facile in putredinem abeunt, unde certum noxæ periculum, nullum levamen sperandum. Hac porro methodo similes pulmonum morbos felicissime curatos fuisse observationibus virorum præstantissimorum compertum est, ut liquet ex consiliis Cl. Josephi del Papa, ac præsertim septuagesimo quarto volum.

XXI. *Si ructus acidi, tormina molesta, nausea superveniant &c.*] Tot porro cautelis opus est in lactis usu, ut nisi quamdiligenter eisdem serventur, optato sine potiri minime valeamus. Præ cæteris ad prohibentia attendendum est, eisque, prout res, & occasio fert, occurrendum. Inter prohibentia recensentur ructus acidi, tormina molesta, vomitus, aliaque id genus, quæ indicio sunt manifestissimo acescere in stomacho, ac corrumpi, unde nerveas fibrillas vellendo, pungendo gravissima mala excitare valent. V. com. in aph. 5. cap. 8. lib. 1.

XXII. *Nisi vomitu aut diarrhæa sistatur &c. Chocolata potum cum lacte paratum &c.*] Varia passim de chocolatæ usu vago medicorum rumore circumferri solent. Nonnulli in ea sunt opinione, ut credant chocolatom corporis humores potenter resolvere, eorum motum augere, caloremque insignem in visceribus concitare, ideoque in morbis, ut ajunt, calidis nullum levamen, certam noxam allaturam esse. Alii e contra succum nutritivum præbere pinguem, dulcem,

quique humorum acrimoniam retundere valet, ac proinde refrigerare, ideoque phthysicis, tabidisque cibum esse saluberrimum. Opinionum varietas orta est potissimum ex consideratione eorum, quæ Chocolatom componunt, inter quæ Cacao principem obtinet locum. Nihil porro est aliud Cacao, quam semen arboris cujusdam, quæ sponte crescit in sylvis diversarum regionum Americæ, quæque ab incolis excolitur, cum maxima agriculturæ, divitiarumque eisdem pars sit. Arborem diligenter describit R. P. Plumerius in suo Botanico Americano, ut propterea supervacaneum sit hac in re diutius immorari. Illud autem silentio prætereundum non est, qui chocolatæ usum altiori voce damnarunt incalidis, ut ajunt, morbis, ob id potissimum damnasse, quod Cacao calidum siccum existimaverint. Quæ nomina præterquamquod irritit Hippocrates in lib. de vet. med. accedit præterea contrarium evinci, etiam si nominibus ipsis inhæreamus. Illa enim refrigerandi vim habere omnes fere medici uno ore affirmant, quæ impedimento sunt, quominus fluidæ nostri corporis partes mutuo inter se allidantur, atteranturque, neve sulphuræ, subtilioresque particulæ ex reliquarum nexu secedentes, atque volantes in universam massam diffundantur, e jusque agitationem, furoremque inducant. Id quod potissimum præstant, quæ blando mitique oleo sunt fæta, quæ pingua farinosa, ac gelatinosa. In horum censu veniunt semina multa cerealia, juscula carniū animalium præsertim juniorum, & his similia. Inter hæc tamen principem obtinet locum Cacao, non tantum ob nutritivum rorem, qui in eo maxime abundat, quantum ob temperatam ejusdem volatilitatem, quæ spiritibus materiam præbet convenientissimam. Atque ubi cætera olea præ temporis diuturnitate rancida fiunt, atque empireumaticorum more acrimoniam nanciscuntur, quæ non solum gustus organum feriunt, sed acriter irritando, erodendoque idonea fiunt, pulcherrima olei Cacao laus est lenis, ac mite quamdiutissime servari, cum interim in stomacho facillime dissolvatur, dissolutum vero in regium sanguinis flumen nullo virium suarum decremento propellatur. Si addas Cacao aqua dissolvi, nullus dubito quin ad credendum vehementer adducaris, nihil ad refrigerandum Chocolata dari efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius. Et vero quam meliori ratione nimius fervor temperari potest, quam ea removendo, quæ solidas partes irritant, easdemque in validiores, vehementioresque contractiones agunt, ideoque sulphurearum particularum exsolutionem, atque abhinc prodeuntem sanguinis, humorumque effervescentiam excitant? Cum aqua dissociare habeat, disjungere acres, vellicantemque humorum particulas, atque per insignes excretionum vias extra corporis confinia educere, prædictis muneribus obeundis chocolatom existere opportunissimam manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Ex aqua fortasse aliæ insignes Chocolatæ facultates accedunt, præ cæteris alimenta in stomacho solvendi, coctionem ciborum juvandi, appetitum restaurandi, fluiditatem sanguini conciliandi. Quoniam vero oleum sine salis interventu commixtionem aquæ non patitur, consultum visum fuit ad Chocolatæ potum obtinendum saccharum addere, succum videlicet arundinis cujusdam ad extracti solidi consistentiam redactum, qui sal essentialis ejusdem plantæ aliquo modo dici potest, quamvis revera sal non sit, cum ad ignis flammam exardeat, neque oleum, cum commixtionem aquæ libentissime patiat. Fit porro sacchari additione, ut oleum Cacao saponaceam induat naturam, ac duplici principio fæctum evadat, sale videlicet fixiore, & oleo intime unitis, unde facile sese in densam humorum texturam insinuet, facile etiam cum aquosis, salinis, oleosisque eorum partibus commisceatur, atque hac ratione nutritio promoveatur, vires augeantur, spiritus majorem in modum recreentur. An Chocolatæ usus damnandus, quod in ejus compositione

46
nem Cinnamom Vanilla, Ambarum recipiantur, quæ cum admodum volatilibus, subtilibus, ac penetrantibus particulis sint cæta, prædictum in visceribus calorem, siccitatemque valeant progignere? Nemo id affirmaverit, qui illud vel leviter tantum mente volutaverit, Cacao crassum suppetere nutrimentum, si crudum comedatur, sanguinem inspissare, ejusque motum minuere, sed ob nimiam, & crassiorem pinguedinem ventriculum gravare, & obstructions gignere, si nimia copia fumatur. Quare salubre consilium idem aromatum permixtione, Vanillæ scilicet, & Cinnamom. temperare. Atque hæc quidem ea dosi adhibentur, qua Chocolata præ elegantî eorum fragrantia suavior, ac jucundior evadat, non ea qua & gustus organum feriat, atque humores potenter resolvantur, eorumque motus agatur, & concitetur. Nisi ita res haberet, non omnibus temperamentis, & ætatibus conveniret, neque pulcherrima ejusdem laus esset nunquam nocere, quotiescumque vel necessitate coacti, vel in gulæ voluptatem interdii, noctu, post prandium, ante, homines assumunt.

XXIII. *Quod si febris intensa cum calore insigni subsequatur, juscula pulli, aut carnis vituli &c.*] Prohibet præ cæteris lactis usum febris. Ita Hippocrates sect. 5. aph. 64. *Lac caput dolentibus, & febricitantibus, & quibus præcordia murmurant malum*; quocum convenit Oribasius rationem hujusce rei assignans. Ait enim lib. 4. cap. 18. *Lac in iis, qui frigido sunt ventriculo acescit, in iis vero, qui calido sunt, in nidorem transit, ex quo fit, ut febricitantibus nocet.* Quare superveniente febre salubre est accuratiorum practicoꝝ consilium statim ab eodem abstinere, eique lac artificiale substituere, cujusmodi sunt juscula ex seminibus oleosis, & insipidis, ex seminibus cerealibus, quæ blanda mitique aciditate donantur, ex carnibus juniorum animalium, ex sero lactis, herbis sale nitroso abundantibus, ac balsamica, eaque mitissima virtute præditis, & aliis similibus, quæ acris, biliosisque particulis ex sanguinea massa præcipitandis, simulque nimio fervori, & effervescentiæ compescendæ opportunissima existunt.

XXIV. *Si ad suppurationem veniant tubercula &c.*] Ad febrem maxime attendendum est: notum enim est febrem hanc comitari alternam frigoris, calorisque accessionem, ut febrî intermittenti similis videatur. Quo ducti argumento minus docti non solum ægris gratulantur, quod febris mutatio contigerit, sed eandem chinachin. pertractant, quod plane ridiculum est. Ideo enim frigus in extremis artubus, aliisque partibus percipitur, quod sanguis in pulmonum vasis consistens nequit in sinistram cordis ventriculum, indeque in Aortam ad capillares usque arterias, maxime longe a corde distitas rapida circulatione trahitur. Ea igitur, quæ hærentem in pulmonibus sanguinem dimovere habent, liberum, ejusdem, atque expeditum excursum promovere, visa sunt convenire. Hujusmodi sunt venæ sectio, & antipleuritica medicamenta, de quibus dicemus sequenti capite.

XXV. *Remittente febre, & sputo purulento apparente, aer eligatur sulphurearum &c.*] Nullum phthisicum in quarto gradu constitutum ulcere pulmonum jam facto febre, tussi, & sputo carere tam certum est, quam quod certissimum. Ratione febris, ceu quæ passio, ut ajunt, calida, & sicca est, refrigerantia conveniunt; ratione tussis, ceu quæ ab irritatione nervearum fibrillarum tunicas pulmonum constituentium exoritur, quæ sedandi vim habent indicari videntur; ratione puris ab imo pectore affluentis abstergentia, exsiccantia, consolidantia; ratione maciei nutrientia. Quatuor igitur in hoc phthisicos gradu sese offerunt indicationes, quæ si ad trutinam, ut ajunt, sedulo revocentur, vix, ac ne vix quidem absolvi possunt. Etenim dum refrigeras, atque humectas, nec non oleosas particulas ad nutriendum corpus in sanguinem invehis, ulcus sordidum reddis; dum tussim sedas, sputum suppressis; dum abstergis, exsiccas, atque

consolidas, febrem, & maciem adauges. Quamquam quæ exsiccantia, quæ consolidantia in pulmonum ulcere? ulcere nempe viceris illius, quod circuitiois sanguinis, ac respirationis muneri destinatum est. An exsiccari potest dum perenni sanguinis cursu abluatur, an consolidari dum continuo contrahi, constringi, distrahi, & expandi debet? Non inde tamen omni auxilio destituendus æger. Aer quidem inter ea, quæ adhiberi solent a medicis principem obtinet locum, quem temperatum in primis qualitatibus deligendum esse omnes fere Medici uno ore affirmant. Neque ad avertendos plerisque morbos aeris mutationem, atque migrationem in alia loca plurimum facere tradunt fere veteres rerum Scriptores. Ita Hippocrates lib. 4. epid. sect. 5. t. 19. *Commodum est, inquit, in morbis longis solum mutare.* Atque Avicenna lib. 1. tit. 4. habet: *ex generibus medicationum esse mutationem de terra ad terram, & de aere ad aerem.* Celsus ipse: *Pessimum est, inquit, Cælum quod agrum fecit: Ut mittam quæ & Seneca de tranquillitate animi c. 15. & Strabo, alique in eandem rem prodiderunt, ut nullus superstit dubitandi locus.* Ad phthisim vero speciatim quod attinet, aere Ægypti feliciter eadem debellari credebatur a Veteribus: hinc navigatio Roma in Ægyptum ipsis commendabatur, ut liquet præ cæteris ex Plinio lib. 5. epist. 19. Æque efficax cenfebatur ad phthisim curandam Alexandriæ aer, hinc phthisici, teste Cello, in Alexandriam mittebantur. Galenus vero phthisicos ad Tabias mittebat, locum scilicet quemdam infra Neapolim, & Vesuvium montem, qui cum teste Strabone inter occidentem æstivum, & meridiem, suavissimam, siccamque Africi auram excipiat, efficacissimus ad eosdem sanandos reputabatur. Mare enim, si Aristoteli fides habenda sit in primo problem. ob placidas adspiraciones salubritatem facit insignem, unde navigantes colorationes existunt, quam qui in palustribus degunt. Quid quod ob objectum illi Vesuvium, e quo reliquæ materia, quæ jam igne consumpta est, quæque exurit, ad mare usque perveniunt, atque ob conjunctum simul in imo sinu alterum Vesuvii collem ignem continentem siccus, atque sulphurearum particularum dives ea ratione evadit, qua opus est ad pulmonum ulcus consolidandum? Hac de vid. Galen. lib. meth. med. 5., & ex eo Baccius de therm. Ejusdem fere efficaciam cenfetur Neapoli aer, ut liquet ex Bartholino de peregr. med.

Quamquam vero, ut ingenue dicam quod sentio, cave ne plus aeri tribuas, quam par est in phthiseos curatione. Sæpissime enim contingit aeris mutationem sepulchri mutationem excipere. Addit solum vim animis ad alacritatem quamdam incredibilem illa cogitatio, aeris mutatione profligari morbum debere, quod dici vix potest quantum revera curandis morbis tribuat. Apte cadit in rem Ciceronis locus, qui ad Gallum lib. 7. epist. 26. scribit: *Cum decimum jam diem praviter ex intestinis laborarem, fugi in Tusculanum; sed visa est mihi vel loci mutatio, vel animi etiam relaxatio, vel ipsa fortasse jam senescentis morbi remissio profuisse.* Hinc minus mirari subit plerisque ab iis locis tamquam insensissimis cavere, ad quæ alii tamquam ad asyllum se conferunt. Quod præ cæteris adnotavit Cl. Willisus, qui de phthisi, atque aere Londinensi loquens: *Ita, inquit, propter ejusdem morbi sanationem, dum alii hanc Urbem quasi barathrum vitant, alii huc tamquam ad asyllum se conferunt.* In his enim plus boni fiduciam, quam mutatam regionem, atque aeris salubritatem operari certo certius habendum.

Suffumigia fiant intra cubiculum ex ligno rhodio, baccar. juniper. &c.] Suffumigia in hoc phthiseos gradu prodesse plurimum reputantur, quod viribus integris ope inspirari aeris ad effectas partes perveniunt, easque ea ratione afficiunt, qua opus est ad salutem. Desumuntur eadem ex iis, quæ balsamica vi pollent: quorum in censu veniunt ligna multa, uti rhodium, quod per destillationem oleum

*Remo res
tio usq. 1.*

leum dat longe suavissimum, cujus usus inter balsama suaveolentia commendatissimus est. Balsamica quoque virtute pollet Juniperus, ac praesertim ejus baccae subtili, ac penetranti oleo, odorisque fragrantia fetæ, quod nervos roborat, & urinam, quod omnibus balsamicis solemne est, insigniter movet. Balsamica hæc virtus maxime elucet in resinosis gummatibus fragrantibus, & suavissimo oleo præditis, quæque ad balsama, quæ benigna nobis natura elargitur, solida, & sicca referuntur, quorum in censu veniunt Mastiche, Myrrha, Benzoe, & alia innumera ex arboribus balsamiferis fauciato cortice stillantia, quæ humidioribus particulis æstu solis sublatis solidescunt. Sed de his quoque plura inferius dicemus. Ex his omnibus parantur suffumigia tantopere commendata adversus phthisim, quorum exempla plurima videri possunt apud Galenum, Sennertum, Riverium, Willisium, Bonetum. Sed illud quoque diligenter caveas velim, ne plus iisdem tribuas, quam par est. Licet enim haud inficias ire a sum aerem sulphureis, ac resinosis particulis fetum roborando prodesse posse; ne tamen ulceribus abstergendis, exsiccandisque aptus sit, facit potissimum quod vel ad ultimas usque fibras cavi pulmonum, in quibus extant aperta ulcera, non pervenit, vel si pervenit, iisdem non adhæret, unde ineptus fere muneribus prædictis obeundis constituitur.

XXVI. *Alimenta sint avenacea, hordeacea, carn. junior. animalium &c.*] Inter ea alimenta, quæ facile a stomacho concoquuntur, celeriter distribuuntur, difficillime vero resolvuntur, principem obtinere locum lac supra ostendimus. Modo quoniam eadem alimenta in hoc phthiseos gradu omnium fere accuratiorum practicoorum consensu quibuscumque medicamentis palmam præripiunt, quæri a Medicis solet, utrum diæta lactea in eodem conveniat. Alii quidem illud esse alimenti genus affirmant, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, id ab uno lacte sperari jure posse confidunt. Ita Prosper Alpinus de medic. method. lib. 8. cap. 7. in exulceratione pulmonum; & inde facta tabe lactis usum miris laudibus extollit. Ac Cl. Frider. Hoffmannus testatur se phthisicos contumaci tussi, febre, puris, & materiæ viscidæ sputo, summa tabe consumptos solo tactis usu in pristinum valetudinis statum restituisse. Alii e contra non solum lactis usum non commendant in phthisi ab ulcere pulmonum, sed ab eodem abstinendum esse pugnacissime sustinent. In tali enim phthiseos statu adfunt salivationes, sudores, diarrhææ se invicem excipientes, quæ a colliquatione massæ sanguinis ortum traducunt; nec non febris cum calore conjuncta, quæ omnia impedimento sunt, quominus Lac exhiberi tuto queat. Nempe principiis maxime obstandum est, antequam pulmones exulcerentur, ut præ cæteris docuit Celsus lib. 3. cap. 22. inquit: *Si vera phthisis est, inter initia protinus occurrere necessarium est; neque enim facile hic morbus quum inveteraverit, evincitur. Inter initia vero, subdit ibidem, sicut in omnibus longis, difficilibusque febriculis, lac recte dari potest.* Febriculis, inquam, quæ tuberculis nondum suppuratis, phthisicis contingunt, in quibus lac tuto exhiberi posse docuit Hippocrates sect. 5. ahp. 64. Qui ita sentiunt, observationes illorum, quibus compertum se habuisse restantur, extrema fere macie consumptos lactea diæta fuisse curatos, tanti faciunt, quanti possunt, ac debent. Eo enim facile adducuntur, ut credant ad extremam quidem maciem pervenisse, sed sine suppuratione tuberculorum, sine ulcere pulmonum, ac purulento sputo. Idque facile iis accidere potuit, qui inter phthisim universalem, & particularem a pulmonum læsione pendentem nullum interesse discrimen falsa opinione adducti haud dubie affirmarunt. Quare aliis alimentis, nec immerito utendum esse præcipiunt, quæ magnam habent cum lacte affinitatem: uti sunt avenacea, hordeacea, aliaque recensita aph. 8.

XXVII. *Aqua calcis s. a. pp. &c.*] Quamvis abstergentia, exsiccantia ulcus pulmonum nulla dari supra ostendimus, nihil est tamen cur ea non adhibeantur, quæ prædictis muneribus obeundis apta censentur. Inter hæc aqua calcis vivæ tertiæ extinctionionis eminet, quæ in hunc fere modum paratur. ℞. Aquæ com. calent. lib. x. Calc. viv. recent. ℥ v. M. & repone in loco quieto per horas sex, dein effusa aqua tantumdem limpida affunde calci, id denuo repetendo pro tertia vice. Tum vero per decantationem pars clarior eliciatur pro usu dicto. Affusio aquæ calci vivæ fit, ut subtilissimum ejusdem, volatilissimum, atque igneæ quasi naturæ principium a valde fixo, & terreo sejungatur, ac notabilem acrem saporem aquæ conciliet: Si acidum aquæ calcis affundatur, in sal medium amaricans abit, tamen non coagulatur, sed fluidum remanet. Ex his liquet aquam calcis vivæ alcholino principio valde penetrante fetam esse, quod tamen repetita aquæ affusione mirum in modum mitescit, atque humores acidos pulmonum substantiam exedentes cicurare, puris nimis lenti, ac difficilis grumos dissolvere, atque excretioni aptum reddere valet, demum leniter irritando vivificare, ut ulcera impleantur, quod opus solius naturæ est, exsiccare demum, ut claudantur.

XXVIII. *Inter balsamica pillula ex balsamo Tolutan., extract. fl. hyperic. &c.*] Quid intelligendum sit nomine balsami quæstio est. Si Veteres consulam appellabant Opobalsamum liquorem quemdam, qui ex plantula quadam non admodum procerâ folia ligultri, vel cytisi referente extillabat: oleosus liquor erat odoris fragrantissimi, ac suavissimi, & saporis penetrantissimi. Hujus plantulæ notæ characteristicæ a Medicis ignorantur, si excipias Prosperum Alpinum, qui eandem in egregio tractatu de plantis Ægypti descripsit. Cum vero Antiquorum Opobalsamum desideretur (nam quod venditur pro opobalsamo ex balsamo Peruviano, Benzoe, & Storace confectum merito dubitatur, ut Pomet in *histoire des drogues* ostendit,) ea quæ easdem habent notas, & affectiones balsamorum titulo insigniuntur. Omnia igitur, quæ oleo subtilissimo, ac penetrantissimo scatent, quæ vires recreandi spiritus habent, cujusmodi sunt illa, quæ odore fragrantissimo, ac suavissimo sunt prædita, balsama merito dici solent. Huc spectant succi resinosi tum liquidi, tum exsiccati, qui odore pergrato, & viribus ad Opobalsamum accedunt: Huc succus ille resinofus ex arbore quadam Peruvianâ effluens, ideo balsamum Peruvianum dictum, cui similis est ille, ex alia planta extillans provinciæ Tolû, ideo Tolutanum appellatum, uti pariter ille ex arbore Copaiba Pison. seu ut alii balsamifera Brasiliensi ideo Copaiþe, seu Brasiliensis balsami titulo insignitur: quibus palmam præripit illud e Mecca, seu Constantinopolitanum, quod adeo rarum est, ut nisi per Magnates quibus dono datur, ad nos adferatur, quod verum Opobalsamum Ægyptiorum adeo exquisite secundum omnes notas refert, ut illud idem revera esse plerique sustineant. Mitto theribintinam, aliasque id genus resinas liquidas ex arboribus cortice fauciato stillantes. Ad succos resinofos solidescences pertinent Olibanum, gummi animè, benzoe, Styrax, Myrrha, Mastiche, alique succi, qui ex arboribus fauciato cortice stillantes, humidioribus particulis Solis radiis consumptis, exsiccantur. Viribus ad balsama accedit succus mineralis concretus sulphur, & ex his composita multa, uti flores sulphuris, balsamum sulphuris therebintinatium, anisatum, Hombergianum, & alia ejusmodi. Hæc porro omnia cum aciditate blandissima donentur, amica titillatione, uti fere omnium viscerum, ita speciatim pulmonum fibras sollicitant, stimulant, ac corroborant, salia acria mordacia, quæ tenellam eorundem compagem exedunt, corrumpuntque, cicurant, tandem ad materiam purulentam resolvendam, & partis unde illa fluit restitutionem opportunissima existunt. Illud tamen hoc loco animadvertendum est mi-

DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS

CAPUT IV.

De Peripneumonia, Pleuritide, Empyemate &c.

30 tiora tantum, quæque non adeo calefaciendi virtute pollent in hoc phthiferos gradu adhiberi posse, ne febris, & macies augeatur. In horum censu venit balsamum Tolutanum, quod & Peruviano, & de Copaiva præstantius censetur, eum quod nulla acrimonia donatur, ideoque vel in potionibus solutum ab ægrotantibus commode hauriri potest. Hinc apud Anglos frequentioris est usus in phthisi, & ulceribus internis. Si de extracto florum hyperici sermo sit, balsamica vi, eaque mitissima, & non admodum calefaciente pollet, utcumque nonnulli affirmant in hyperico, aliisque similibus plantis, ut veronica, hederæ terrestri, sulphureas partes cum salinis arte conjunctas esse, ut sanguinem exagitare, ac commovere valeant. Quid aliud olibanum præstat, quam ut acriores succos, & lympham exedentem temperet, ac demulceat? Non solum in ulceribus pulmonum tuto adhiberi potest citra inflammationem, sed in ipsa ipsorum pulmonum inflammatione. Ita adversus pleuritidem præsertim epidemicam tamquam singulare specificum describit Quercetanus in *pharmac.*, eoque Riverius testatur in *obs.* multos ex pleuritide, qui in mortis discrimine prope certissimum versabantur, ab Orci faucibus ereptos fuisse. Simili fere virtute donantur gum. animè, & alia hujusmodi, ex quibus conficiuntur pillulæ tantopere commendatæ a Cl. Cyrillo in suis consultation. adversus phthysim, quarum usu nihil unquam se deprehendisse, quod earumdem usum damnare potuerit, testatus est. Syrupus quoque therebint. cum parum ejusdem substantia sit saturatus, adhiberi tuto potest.

An oculis cancerorum &c. In oculis cancerorum arte sua in principia resolutis totam hæsticæ, ac tabis curationem sitam præterdit Helmontius. At dolendum arcanum hocce inter tenebras latere voluisse. Qua enim arte resolutio isthæc fiat posteris scriptum minime reliquit.

Antihæctico Poterii &c.] Petrus Poterius Medicinam Bononiæ summa cum laude, & maxima ægrorum utilitate fecit, mirabilesque curationes a se factas narrat in observationum centuriis, quas evulgavit. Multa arcana sibi servabat, dum viveret, quibus se mira præstitisse testatus est. Inter hæc eminet famosum illud antihæcticum dictum. Quod diu latuit: priusquam enim insigni Reipublicæ Medicæ damno tristi fato hominibus eriperetur, conficiendi artem amico cuidam, quem vehementer adamaverat, reliquit, ut magno pretio venderet. Tandem in manus hominum venit. Mirum autem nihil aliud fuisse, quam antimonium diaphoreticum, diligentius tamen præparatum. Cui sane tantum tribuendum, quantum calci cuidam absorbendi vi præditæ. Reliqua arcana latent. Quo loco mirari subit Cl. Frid. Hoffmannum in annotationibus, atque additamentis in Poterium utilissimis pariter, ac curiosis, chymicum dextrimum, solertissimumque, si quis alius, in tanta re mancum fuisse.

Antimon. crudo &c.] Antimonio crudo dulcescere humores, & corpus majorem in modum nutriri, ac pinguescere compertum est. Leonardus a Capua cum medicamenta fere omnia altiori voce damnaverit, & e medio, quantum illi fas fuit, tollere conatus sit, quam mira res videtur, quod antimonii crudi usum laudaverit! Si quis maciei, ac tabi phthifosorum debellandæ forte arbitretur esse opportunum (nec desunt, qui id haud dubie affirmant) perpendat quam diligenter, eadem pulmonum infarctum, aut tubercula, & lapideas concreciones, aut abscessus, atque ulcera sequi. Si singulis indicationibus absolvendis in quocumque phthifoso stadio opportunum existeret deprehendatur, haud inficias ire ausim in phthysi pulmonali adhiberi posse. Equis vero id se deprehendere posse confidat?

I. Quotiescumque pulmonum substantia inflammatione corripitur, Peripneumonia exoritur; si exterior, ac membranosa eorundem pars, Pleuritis vera; si externæ tantummodo thoracis partes, seu intercostales Musculi, Pleuritis spuria.

II. Causa proxima est sanguis in vasis sanguiferis earumdem partium vel segniter motus, ac fere subsistens, vel ejusdem in lymphatica lateralia effusio.

III. Remotæ sunt vasorum laxitas, & atonia, vel contra adstrictio nimia, plenitudo sanguinis, crassities, visciditas, & lentor, ejusdem acredo nimia.

IV. Causæ procatharticæ sunt exercitationes corporis violentæ in aere frigido, venti australes, boreales, aer pravis qualitibus infectus.

V. Signa Peripneumoniæ sunt febris continua acuta, quæ ut plurimum cum rigore incipit, eamque magna urinæ tenuis excretio comitatur, deinde ipsius rubedo sequitur cum pulsu celeri, frequenti, parvo, atque humili, maxima spiritus difficultas, dolor pectoris gravativus, profundus, qui sternum versus spinam premere videtur, quandoque nullus, nisi tussis apprehendat, quam sequitur sputum ex imo pectoris sæpe sanguineum, sæpe flavum, aut alterius coloris, genarum rubor.

VI. Signa pleuritidis veræ sunt febris continua acuta, quæ cum rigore ut plurimum incipit &c. cum pulsu duro, respiratione minus difficili, ac crebra, dolore punctorio pectus, latera, scapulas, spinam extorquente, tussi inter initia ut plurimum sicca, quæ tamen humida fit cum materiæ lymphaticæ, flavæ, aut alterius coloris, sæpe cruentæ excretionis per sputum.

VII. Signa pleuritidis spuria sunt tumor externas partes occupans, dolor qui ad tactum exacerbatur, tussis nulla, difficilis decubitus in latere affecto, febris interdum exigua, interdum nulla.

VIII. Quicumque febre acuta detineatur, ac difficili respiratione, nullo manifesto pectoris dolore, nisi decumbat in dextero, aut sinistro latere, & fortiter respiret, at tussiat, eum pleuritide occulta laborare pro certo habendum.

IX. Si pulsus, qui antea durus, mollis fiat, ac parvus, dolor, qui acutus, & pungitivus in obtusum, & gravativum muretur, permanente eadem febre, aucta difficultate respirationis, malum. In peripneumoniâ enim facile pleuritis transit.

X. Nisi in quatuordecim diebus, aut intra vigesimum 2. diem cesset morbus, ac symptomata, quæ prius mitescere videbantur, denuo exacer-

bentur, febris, quæ continua erat, homotona, in periodicam mutetur æmulantem febrem tertianam vagam cum rigore, & hærripilatione invadentem, in suppurationem abire inflammationem suspicandum est.

XI. Si respiratio difficilis, ponderis, fluctuationis, & molestiæ sensus dum corporis situs mutatur, tumor in medio ventris, febricula continua sub noctem ingravescens, vigiliæ, inquietudo hæc superveniant, Empyema factum esse certo certius habendum.

XII. Si dolor citra causam improvise remittat, respiratione interim faciliore, parva tamen, debili, pulsu parvo, molli, humili, ac valde ceteri supervenientibus, sputo livido, viridi, aut nigro apparente, brevi hominem periturum prænuntiant.

XIII. Pleuritide, aut peripneumonia laboranti alvi fluxus superveniens cum levamine, nec sputum supprimens, salutaris. Si secus res habeat, plerunque lethalis.

XIV. Simul ac pleuritis, aut peripneumoniæ indicia appareant, veng sectio in brachio lateris oppositi lateri affecto imperanda, in mulieribus postea in pede, tandem in affecti lateris brachio bis, terque, si febris, dolor, difficultas respirationis urgeant, viresque constant, primis diebus iteranda.

XV. Cavere ne virium debilitas ex suffocatione, debilitatis ex resolutione specie imponat. In illa enim pulsus varius, confusus, inæqualis est, in hac vero parvus, languidus, ac tactui facile cedens, & frequens cum reliquarum actionum languore.

XVI. Sputo sanguineo, vel lymphatico apparente cum levamine symptomatum, tutum non est sanguinem mittere.

XVII. Multo minus tutum est venæ sectionem usque ad coloris mutationem repetere.

XVIII. Quæ dum fiunt fomenta ex floribus malvar. mellilot. verbas. fol. malvar. pariet. branc. urfin. lacte decoctis, & vesica inclusis, vel feminibus lini butyro recenti in sartagine frixis, calida sæpius dolenti parti admovenda.

XIX. Oleum etiam amygdalar. dulcium s. i. r. e. ad ʒ v. circiter exhibendum, bis, terque si doloris acuties, pulsus durities, tussis sicca urgeant, decursu morbi repetendum.

XX. Oleum femin. lini recentissimum eximie pariter virtutis est.

XXI. Decoctiones theiformes fol. malvarum tussilag. flor. papaver. errat. sambuc. copiosæ & calidissimæ propinandæ cum sequenti pulvere.

ʒ. Stib. diaphoret. mandibul. luc. pisc. dent. apr. s. p. a. ʒ ii. flo. papaver. rubr. s. pul. ʒ i. M. f. s. a pul. detur ad ʒ .s. mane, & vesperæ quotidie.

XXII. Hæc succedant gelatinæ Corn. Cerv. in aqu. Scabios. Card. Sanct. aut simili paratæ, jusculis solutæ sæpius in die exhibendæ; nec non ubi validius dissolvendum sit, boli ex sanguin. hircin. spermat. cer. a ʒ i. camphor. ras. gr. iv. cum extract. Scabios. vel Card. Sanc. q. s. parati.

rati bis terque in die propinandi; imperando ut æger decoctiones theiformes Scabiosæ, bellidis minoris calidissimas, & copiosas superbibat.

XXIII. Vesicantia quoque, præsertim ubi res sit cum ægro laxioris habitus, spirandi, & excreandi sputi tenacis difficultate secundo, quarto, quinto, septimo, & ultra die superveniente, coxis applicanda; aut tibiis.

XXIV. Quo tenacia, ac viscida sputa facilius educantur, lambitiva ex aquis malvar. violar. vel aq. decoct. hord. liquerit. aut similis ʒ vi. cum syrup. de ibic. ʒ i. .s. apprime conveniunt. Sputo nimis tenui, atque acri existente sequens in usu sit. ʒ. Amyl. tritic. pul. ʒ ii. aqu. flor. violar. ʒ vi. coq. leni igne semper miscendo usque ad consistentiam julepii. Refrigerato vase adde ol. Amygd. dulc. r. e. syrup. de pom. a ʒ i. M. cap. cochleatim.

XXV. Ubi Empyematis facti jam signa appareant, nihil magis curæ, cordique sit, quam ut sputum, aut urina promoveatur. In hunc finem decoct. heder. terrestr. ad ʒ vi. cum syrup. therebint. ʒ i. quotidie exhibetur; hydromel pro potu ordinario præscribitur.

XXVI. Suffitus intra cubiculum fiant ex lign. rhod. radic. cyperor. gum. animè, juniper. igni impositis.

XXVII. Hæc frustra adhibitis, quid experiendum præter paracentesim, aut cauteria inter unam, & alteram costam admovenda?

CAPUT IV.

De Peripneumonia, Pleuritide, Empyemate &c.

I. **Q**uotiescumque pulmonum substantia inflammatione corripitur, Peripneumonia &c. De loco in Peripneumonia, & Pleuritide affecto, magna est inter Medicos controversia. Alii siquidem utriusque morbi sedem pulmonem esse arbitrantur, alii eam esse inter Pleuritidem, & Peripneumoniam differentiam, quod in illa sola Pleura, in hac pulmones inflammatione corripantur. Priorem sententiam tenuit Hippocrates, qui lib. de loc. in homine tex. 24. Pleuritis nomine non aliud intelligendum esse statuit, quam unius tantum lobi pulmonum inflammationem; peripneumoniam vero utriusque. Cui ad stipulari visus est Cælius Aurelianus de morb. acut. qui Peripneumoniam esse tumorem in toto pulmonum corpore, pleuritidem vero tantummodo in ejus parte pronuntiavit. Hos Moderni fere omnes sequuti sunt, Ita Georgius Baglivus prax. medic. lib. 1. cap. 9. append. ad pleurit.: Primo itaque, inquit, sciendum differentiam esse inter lateris dolorem, & inter pleuritidem; hæc enim inflammatio pulmonum est. Si Frider. Hoffmannum audimus, non aliam pariter esse putat inter pleuritidem, & peripneumoniam differentiam, quam quod Pleuritis est inflammatio pulmonum magis superficialis, peripneumonia vero altior, ac profundior. Quod egregie aliis verbis significavit Jo. Baptista Mazinus mechan. morbor. inquit, pleuritidem a peripneumonia ratione loci tantummodo differre, eo quod in legitima pleuritide in minoribus præcipue, minimisque pulmonalium canalium sectionibus sanguinis motus impeditur; in peripneumonia vero in majoribus quoque canalibus læsesit, Opinionem porro suam magni doctique viri confirmant hoc præcipuo ar-

54. *DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS*
 gumento. Si pleuritis ex pleuræ inflammatione oriretur, perpetuo, ac constanter in pleuritide demortuis pleuræ inflammatio cadaveris sectione anatomica insituta deprehenderetur; atqui observationes contrarium evincunt; ergo pleuritidem ex pleuræ inflammatione exoriri dicendum non est. Ita Platerus *lib. 2. prax. p. 409. & lib. 3. p. 365.* Hoechtædterus *dec. 6. cas. 4. p. 29.* Lælius a Fonte *cons. 91.* Tulpius, Carolus Piso, Harderus, Bonetus, alique in pleuritide interceptis inflammatos pulmones se deprehendisse testati sunt; ut mittam Cl. Zechium *consult. med. con. 25. in appendice*, qui præ cæteris id expresse significavit quo loco, *Lateris*, inquit, *dolor magna ex parte ad pulmones pertingit, raro autem ad membranam costas succingentem; cum in pluribus corporibus post mortem dissectis agrotantium, qui communiter, ac certo pleuritide periisse judicabantur, non membranam affectam fuisse, sed pulmones observari cum sua membrana laceratos, & corrosos.* Ad hæc tamen luculenter respondent, qui contrariam sententiam sustinent. Atque in primis fatentur quidem pleuritidem, ac peripneumoniam sæpe conjunctas esse affectiones, præsertim cum pleuræ superior pars inflammatur, ac propterea negari non posse, quin pleura sola quandoque afficiatur, præsertim si pars ejus inferior non adeo, nec ita frequenter cum pulmone connexa inflammatione corripitur. Pleuram inflammationis capacem esse nemo inficiabitur, qui sedulo perpenderit, nihil eandem esse, quam membranam vasis arteriosis, venosis, lymphaticis præditam; ideoque hæere in iisdem, ac subsistere posse sanguinem, atque inflammationem excitare. Qui pleuritidis sedem in pulmonibus statuendam esse voluerunt ob id potissimum, quod in cadaveribus pleuritide demortuis observant eosdem læsos fuisse, falsa opinione adducti plus observationi tribuerunt quam par est. Fieri enim potuit, ut istiusmodi pleuritici pleuritide non solitaria, sed mixta, & composita evaserint; propterea negare solam quandoque Pleuram non inflammari ridiculum esse. Cur autem negetur, si multorum observationibus constet, in multis pleuriticorum cadaveribus pleuram quidem corruptam, pulmonem vero intactum reperitum esse? V. Bonetus in sepulch. Vesling. ob. 36. Bald. Bald. 45. 56. Prosper Martianus in Hippocrat. 70. unus vero instar omnium Diemerbroech. lib. 2. cap. 13. de thorace, qui quæstionem fuscè pertractavit. Quæ quamvis verosimilitudinis speciem habere quamdam videantur, attamen quominus rem paulo diligentius ad trutinam, ut ajunt, revocantibus probeatur, accipianturque, faciunt multa, quæ referuntur in comment. Acad. Bononien. p. 153. circa eam in qua versatur controversiam, utrum videlicet in iis, qui pleuritici dicuntur, potissimum pleura, an pulmones læsi sint. Præstantissimus enim Morgagnius cum in ea esset opinione, ut crederet pleuritidem ad vitium potissimum pulmonum referendam esse, de quibusdam Professoribus narravit sibi notis, qui cum cadavera eorum incidere, qui ex legitima pleuritide interierant, & pulmones versus medium thoracis, uti fit ad pleuram retegendam traherent, eos observarunt vel. exteriore interdum parte usque adeo depravatos, atque corruptos, ut partis hujus portio aliqua inter trabendum facillime lacerata, & divulsa, adnexa Pleuræ adhærens relinqueretur; sicque incautis imponere aliquando posset specie pleura summopere, & penitus labefactata; quæ tamen pleura abrasis diligenter pulmonum reliquiis illasa omnino, vel tantum nonnihil rubra apparebat. Quo minus mirandum videtur esse aliquos, qui asseverent, se in pleuriticorum cadaveribus incidendis potissimum læsionem non in pulmonibus, sed in pleura comperisse; nam si quid errarunt, videntur habuisse erroris causam; illudque etiam explicari facile potest, cur dolores interdum in pleura sentiantur, cum offensio revera sit in pulmonibus.

Huc accedit pulmones sæpissime extrinsecus obduci materia quadam crassa, albida, vel flavescente, quæ non raro pleuram incrustat ad eum præsertim locum, in

in quo affecti pulmonis partes contingit, unde eadem depravata summopere, & penitus labefactata videtur, quæ tamen pleura, abrasa diligenter materia, illasa omnino, sana, & intacta apparet. Nempe serum sanguinis e membrana extrinseca pulmonum exsudans inflammationis calore concrevit, & specie pleuræ corruptæ incautis imponit. Quæ sane omnia efficiunt, ut tandiu ad Hippocratis, Cælii Aureliani, Baglivi, Hoffmanni, aliorumque præstantissimorum virorum sententiam accedamus, quam verissimam esse Plateri, Hoechtædteri, Pisonis, Tulpii, Zechii, aliorumque observationes anatomice docuerunt, quandiu cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus observationibus comperiatur solum pleuram inflammari, unde non solum ad suspicandum, sed ad credendum vehementer adducamur locum in pleuritide affectum non pulmonem, sed pleuram esse.

Si externa tantummodo thoracis partes, seu intercostales musculi, pleuritis spuria.] Quamquam non in omni pleuritide pulmonem inflammari censendum est. Siquidem cadaverum sectionibus cultro anatomico institutis, qui communiter, ac certe pleuritide periisse judicabantur, nihil in pulmonibus, vel pleura inflammata deprehensum est. Orta hinc distinctio in pleuritidem legitimam, & notham, seu spuriam. Legitimam eam dicimus, quæ ab inflammatione extimæ pulmonum membranæ pleuræ adhærentis proficiscitur, spuriam vero in qua externæ tantummodo thoracis partes inflammantur, qui lateris quoque dolor ab Hippocrate fuit appellatus *Coac. 39. & 73.*, ut Cl. viri Duretus, & Martianus animadverterunt, qui dolor quoque eos solet infestare, qui Rheumaticis, Scorbuticis, Arthriticis affectionibus, qui cælica lue premuntur.

II. *Causa proxima est sanguis in vasis sanguiferis earundem partium vel segniter motus &c.*] Tres inflammationis gradus a Medicis statuuntur. Cum sanguinis motus maxime retardatur, seu segnius, quam par est, & naturæ ordo postulat per vasa movetur, oritur inflammatio imperfecta, quæ phlogosis dicitur; cum sanguis in minimis vasis plane subsistit, partesque ejusdem globulosæ, aut fibrosæ a novo sanguine continuo affluente intra lateralia lymphatica pelluntur, tumoremque, ruborem, ac dolorem excitant, vera, ac perfecta inflammatio subsequitur. Id quod maxime apparet in inflammatione tunicarum succingentium, in primis adnatæ, quæ Ophthalmia nuncupatur. Nemo ignorat hanc tunicam sanguiferis vasis conspersam esse. Itaque si vasa hæc præter subtiliorem, & pellucidam sanguinis partem rubram etiam, & crassiorem admittant, quæ propterea in iisdem moretur, & stagnat, distentio in illis, tumor, rubor, dolorque in oculis succedit. Tertius inflammationis gradus est, cum sanguis in lymphatica vasa effusus una cum lymphæ, solidisque partibus corrumpitur, unde loci inflammati corruptio exoritur. Sed hac de re plura inferius. Pauca hæc innuisse sufficiat, ut intelligerent Adolescentes, in quo potissimum sita sit ratio, ut ajunt, formalis inflammationis, quam multi Veterum, ac Recentiorum ostendere conati sunt, pauci vero assequuti.

III. *Remota sunt eorumdem vasorum laxitas, & atonia &c.*] Cur sanguis in vasis pulmonum segniter moveatur, aut plane subsistat, & in lymphatica arteriosa propellatur, multa in causa esse possunt, atque ex his quidem alia in ipsis pulmonibus, alia in fluidis per eosdem excurrentibus. Vitio pulmonum sanguis stagnat, atque subsistit in minutissimis vasculis, si laxata eorumdem nativa compage, sanguis copiosius admittatur in arterias, quam revehat per venas, atque ineptæ illæ sint ad eundem libera circulatione trajiciendum, unde facile subsistere, atque hæere cogatur. Id quod egregie adnotavit Baglivus de fibra motrice: *Si sanguis currens per corpus cum dato motu cordis, & cum data celeritate sua incidat in partem, cujus fibræ interna, vel externa de causa laxa sint nimis,*

mis, flaccidaque, statim mutari, atque turbari suum videbis cursum in eadem; restagnante ibidem quo in casu restagnatio fluidi fit magis culpa solidi prementis laxi, flaccidique, quam fluidi circulantis.

Laxitati contrarium vitium est adstrictio valorum, quæ quomodo inflammationi ansam præbere possit, ostendendum est. Cum nempe adstrictione nimia peccent vasa, ab influente sanguine parum expanduntur, parum expansa, quod elasticis omnibus solemne est, parum contrahuntur, parum expansa, ac contracta parum sanguinis recipiunt, atque ipsum tarde admodum, ac segniter movent; hinc retardato ejusdem motu, liberum sibi metipsum cursum præpedire contingit, sensum sensimque hære, subsistere, atque in lymphatica arteriosa effundi, unde inflammatio.

Plenitudo sanguinis.] Vitia fluidorum sunt vel in quantitate, vel in qualitate. Ad vitia in quantitate spectat nimia plenitudo, quæ arterias plus æquo distendens, ineptas sanguini rapida circulatione trajiciendo in venas constituit, qui propterea subsistere, atque hære cogitur, unde inflammatio. *Subsistere*, inquam, atque *hære*. Cum enim hære, ac subsistere sanguis nequeat, quin solidarum partium motus crebriores, vehementioresque excitentur, ab aucto vero solidarum partium motu sanguis fundatur, ejusque moles augeatur, ac maxima vasorum distentio exoriatur, ut propterea eadem sanguini vehendo imparia omnino reddantur, fit, ut plenitudo inflammationi tribuat, orgasmus vero, ac raritas eandem perficiat, ut præ cæteris adnotavit Cl. Pitcairius de circulatione sanguinis, & alibi a nobis demonstratum est.

Crassities, visciditas, & lentor, ejusdem acredo nimia. Ad vitia in qualitate pertinet crassities, visciditas, & lentor, quæ adeo frequens inflammationis causa est, ut nullam præter eandem plerique agnoscant. Cum enim sanguis crassitie, visciditate, ac lentore peccat, minima celeritate fertur per arterias, ac propterea capillarium vasorum extremitates angustans facile sibi metipsum cursum impedit, unde stagnatio, atque hinc subsequens inflammatio præsto est.

Crassitie, visciditati, ac lentori vitium contrarium est acredo nimia, quæ haud infrequens inflammationis causa est, quatenus scilicet acres, & erodentes particulæ in tenuissima vascula sese insinuantes, crassioribus etiam viam, atque aditum parant, unde in eisdem facile morantur, ac subsistunt. Erodendo etiam minimorum, atque exilissimorum vasorum tunicas effusionem progignunt, aut fibrillas nerveas stimulo liberum sanguinis per venulas ingressum prohibent, hinc inflammatio. Ex quibus liquet in quanta obscuritate versentur illi, qui inflammationes ex sanguinis dissolutione, atque acredine dari negant. Qua in sententia fuit Helmontius tract. *Pleura furens*, quem refert Cl. Etmullerus cap. de *Peripneumonia*, Baglivus *prax. med. cap. de pleuritide*, alique, a quibus tam dissentimus, quam illi dissentiunt a veritate.

IV. *Causæ procathartice sunt exercitationes corporis violentæ in aere frigido &c.*] Inter innumeras fere procatharticas causas, quæ inflammationibus pulmonum occasionem præbent, eminent exercitationes corporis violentæ. Cum enim sanguis celeri motu per vasa totius corporis feratur, maxima celeritate, vi, atque impetu in pulmones propellitur, qui propterea plus æquo distenti impares evadunt sanguini trajiciendo, unde inflammatio. Quid si pulmonum vasa aere frigido inspirato crispentur, convellanturque? Liberum nimirum sanguinis motum non solum præpediri contingit, sed ipsum sanguinem cogi, ac condensari, unde major eidem ad stagnationes via præbetur.

Venti australes, boreales.] Cum de dolore capitis ageremus, ostendimus a ventis australibus aerem rariorem, & leviolem fieri, sanguinem præterea eadem de causa rarefcente. Quæ si vera sunt, liquet cur flantibus ventis australibus inflam-

matio-

mationes contingant. Sanguinem nempe plus justo rarefcentem sibi metipsum vasa pulmonum cursum præpedire contingit, atque inflammationem progignere. Venti boreales præterquamquod poros cutis obstruunt, unde in sanguine recrementa quamplurima congeruntur, quæ eundem cogunt, atque ad fluendum imparem efficiunt; particulis præterea, quibus foeti sunt, nitrosis ore inspirati, nerveas pulmonum fibrillas vellicant, pungunt, atque adstringunt, unde liber sanguinis excursus per extremitates vasorum prohibetur, hinc inflammatio.

Aer pravis qualitatibus infectus.] Aer pravis qualitatibus infectus, acidis scilicet, acris, vel similibus, seu sanguinem cogendo, figendoque, seu teneras pulmonum fibrillas vellicando, pungendo, seu eorundem tonum labefactando sepe, ac sæpius pleuritidis, ac peripneumoniarum perniciosarum, quæque epidemice grassatur, haud infrequens causa est. Qua de re plerique accuratiores practici, præ cæteris vero Sydenhamus consulendus in opuscul.

V. *Signa Peripneumonia sunt febris continua, acuta, quæ ut plurimum cum rigore incipit &c.*] Plerique Veterum, ac Recentiorum signa, quæ peripneumoniarum propria sunt, pleuritidi quoque assignarunt. Quæ res multis minus probatur. Non desuere autem qui in hoc opere nervos industria omnes intenderunt. Inter hos eminent Cælius Aurelianus, Fernellius, Riverius, quos accuratiores practici fere omnes sequuti sunt. Signa autem alia utrique affectioni communia sunt, alia tantum peripneumoniarum, vel pleuritidi conveniunt. Inter signa communia utrique principem obtinet locum febris acuta, continua, quæ febris continuo effectus est ipsius inflammationis, seu inflammationem consequitur. Neque enim sanguis vel in extima pulmonum membrana, vel in interna eorundem substantia hære potest, quin nervearum fibrillarum eisdem constituentes in crebriores, vehementioresque contractiones cogantur, quæ spirituum motum perturbando, cor, & arterias in similes contractiones excitent, unde febris. Pro varia autem inflammationis sede diversa febris exoritur. Nam si internam pulmonum substantiam occupet, ut in peripneumonia contingit, ac propterea majorum canalium sectiones obstruat, fit ut sanguis a dextro Cordis ventriculo in sinistram pleno gurgite transferri non possit, ex sinistro Cordis ventriculo in arteriam Aortam, ex Aorta in universum corpus, hinc febris cum pulsu quidem celeri, ac frequenti, sed parvo, atque humili, latente, ac formicabili dicto a Cælio Aureliano excitetur.

Maxima spiritus difficultas.] Inflammatione internam pulmonum substantiam occupante, tracheales ductus, ac vesiculas pulmonales obstrui, comprimi, aut ea ratione affici perspicuum est, qua liber aeris ingressus, egressusque impediatur, hinc maxima spiritus difficultas; quod adnotavit jam Hippocrates, qui peripneumoniarum signa tradens sublimem respirationem adesse affirmavit, ut æger cum erecta cervice jacere cogatur.

Dolor pectoris gravativus, profundus, qui &c.] Pulmo obtusissimo sensu præditus est: spongiosa enim ejusdem substantia est, & ex meris vesiculis minimis quasi carneis, omnique fere sensu destitutus conflata: hinc est peripneumonia laborantes dolorem gravativum perferentem. Connexio præterea pulmonis cum sternone, & vertebra efficit, ut profundus, qui que sternum versus spinam premere videtur, percipiatur, aut si forte obstructio minima sit, aut eandem crassa, viscida, ac difficilis materia efficiat, nullus percipiatur, nisi in violenta inspiratione, & totius corporis concussione, quæ in tussi contingit, unde plus æquo contractis vesiculis pulmonalibus, earundem filamenta varie, inordinateque concussa molesta sensatione afficiantur. Tussis porro ob id potissimum contingit, quod filamenta nervea membranas bronchiorum constitutia in spasmos aguntur, convellanturque a materia obstruente, unde inordinatus, perturbatus

motus musculorum respirationi inservientium, convulsio, vehemens concussio totius pectoris, tussis.

Quam sequitur sputum ex imo pectoris saepe sanguineum, &c.] Qui peripneumoniam, ac pleuritis sedem in pulmonibus statuendam esse existimant, eis quidem nihil officit observatio sputi sanguinei, quod in peripneumonia, aut pleuritis laborantibus fere semper observatur. Arduum potius, atque insolens explicatum phenomenon illis videtur, qui veram pleuritis sedem non in pulmonibus, sed in pleura membrana costas succingente prætendunt. Non desunt tamen, qui hanc sententiam pugnacissime sustinent, qui nihil fere negotii facessere sibi illud affeverent, ac propterea non ob id potissimum, quod in omni fere pectoris inflammatione sputum sanguineum apparet, statui posse peripneumoniam, ac pleuritis sedem collocandam esse in pulmonibus. Primum enim sputum sanguineum in omni fere pleuritis apparere existimant, quod plerumque pleuritis cum peripneumonia conjungitur, deinde compendiaris esse vias arbitrantur, quæ sanguinem in simplici pleuritis affectis per azygam ab intercostalibus spatiis ducant in asperam arteriam. Hæc fere sententia est doctissimi Jo. Mariae Lancisii (*in epist. ad Morgagnium de vena sine pari*) qui hiare oscula in tracheam se pluribus iteratis experimentis haud injucundo spectaculo deprehendisse testatus est. Expressione autem sputi a loco inosculacionis azygæ ex hoc potissimum repetit, quod major venter muscoli triangularis sub sterno locetur; quare cum tenditur, thymum, subjectamque venam cavam, atque adeo inosculacionem ejus cum azyga, ipsamque tracheam necessario premere debet, introque ita adigere, ut per hujusce muscoli adauctam cum volumus vigoracionem; ipsa quoque anacatharsis plurimum promoveatur. Proxime autem quoties sanguis acer, ac morbosus in tabulis, atque interstitiis fibrarum muscularium stagnans extruditur, ac per azygæ ramos citius, ac uberius refluit, qui mox ad inosculacionis locum perveniens hemisphincterem irritando, ac subjectos tubulos fodicando tussim excitat, sibi que meatus in tracheam aperit. Huic opinioni favere plurimum videtur altera observatio, nempe in contusione pectoris sputum sanguineum excerni. Quæ enim intercostalium, & pectoralium musculorum cum pulmonibus communicatio? Nempe in contusione arterias intercostales obstrui contingit, sanguinis cursum per easdem impediri, atque propterea eo profusus modo, quo in simplici pleuritis affectis per azygam ab intercostalibus spatiis duci in asperam arteriam, unde sputum cruentum. Ut ut autem res est, illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, sputum cruentum in peripneumonia educi non posse, nisi per vim, & ex imo pectoris; ita ut sputum pleuriticum, quodque juxta allatam sententiam ex pleuræ, aut intercostalium musculorum inflammatione exoritur, a sputo peripneumonico in hoc differat, quod illud ex aspera arteria, hoc ex profundo pectoris hauriatur, & traducatur.

Genarum rubor.] Genarum rubor singulis fere affectionibus pulmonum, hæmoptysi, phthisi, & similibus communis est. In his enim affectionibus impedito per pulmones libero sanguinis excurso fit, ut ad superiores partes subsistat, hinc genarum rubor.

VI. *Signa pleuritis vera sunt febris continua acuta &c. cum pulsu duro.*] Quotiescumque extima pulmonum membrana inflammatur, quoniam pleuræ membranae costas succingentis soboles est, & in plerisque pulmones in alterutro minimum latere dictæ pleuræ annati, atque concreti sunt, fit ut distentionem ejusdem efficiat præternaturalem, ac propterea, ut cæteris membranis vi elastica præditis commune est, pulsus duritiem excitet. Distentæ enim, ac contractæ cum sint, talem distentionem, contractionemque arteriarum tunicis commu-

nicant,

nicant, quæ cum dilatari nequeant, necesse est, ut pulsus durities subsequatur. Idque facile accuratiores practici omni ævi concessere. Fernelius de puls. cap. 6. pulsus in pleuritis non solum durus, sed ferratilis præterdit. Pulsus ferratilis conditiones describit Galenus lib. de præfag. ex pulsibus. Verum hanc differentiam pulsus egregie præ cæteris damnavit Cl. Saxonias, quem sequutus est Cl. Chesneau, ingenue asseverans se nunquam eandem deprehendere potuisse, ideoque parvi pendendam, tamquam rem fictitiam, & imaginariam, contentus duritie pulsus, quæ sufficit ad pleuritis dignoscendam.

Respiratione minus difficili, ac crebra, dolore punctorio pectus, latera &c.] Quoniam in pleuritis vera extime tantummodo pulmonum membrana inflammatur, atque liberior aeri ingressus in vesiculas pulmonales, egressusque conceditur, minus difficilis, ac crebra respiratio, quam in peripneumonia supervenit. Cum vero eadem pleuræ sæpissime adhæreat, perspicuum est non solum nervea filamenta, quibus contexta est, præter modum distendi, vellicari, varie, atque inordinate concuti, sed in consensum quoque trahere membranam costas succingentem; Cum ea sensu exquisitissimo sit prædita, dolorem pungitivum supervenire necesse est. Pro vario autem situ, quem occupat extimæ pulmonum membranae inflammatio, dolor emergit, qui modo latera, modo anteriorem pectoris partem, modo posteriorem extorquet.

Tussis inter initia ut plurimum sicca, quæ tamen humida fit &c.] Cum inflammatio extimam pulmonum membranam occupet, manifestum est nervea ejusdem filamenta varie, inordinateque concuti, spirituum animalium motum præ stimulo perturbari, ac musculos respiracioni inservientes in varias, atque inordinate contractions agi, unde tussis. Quoniam vero materia irritans non hæret in bronchiis, tussis inter initia plerumque sicca emergit: repetita autem bronchiorum concussione, vel humor, qui parce a glandulis extillare solet, copiosius projicitur, vel materia extimam pulmonum membranam obstruens, atque inflammans ad bronchia delata eadem obstruit, unde tussis cum sputo materia lymphatica, interdum sanguinis comitatur.

VII. *Signa pleuritis spurie sunt tumor externas partes occupans, dolor qui &c.*] Signa hujusce pleuritis spurie, adeo manifesta sunt, ut nulla magis. Ecquis enim est, qui non videat, inflammatione externas thoracis partes occupante, tumorem extrinsecus apparere debere, doloremque tactu exacerbari? Tussim a vera pleuritis separari nullo modo posse supra ostendimus. Cum igitur dolor adsit thoracis, nulla autem tussis appareat, unusquisque facile intelligit eas partes offensas esse, & inflammatas, quæ nullam fere, aut insensibilem connexionem habent cum pulmonibus. Quenam autem ejusmodi, nisi externæ? Difficilis decubitus in latere affecto eadem ratione ferri ab ægrotantibus nequit, qua tactus. Decumbente enim ægro in affecto latere pressio tumoris contingit, ac propterea dolor intenditur. An febris a pleuritis vera sejungi potest? Nulla igitur febre existente, vel exigua tantum, dolorem lateris externum esse manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

VIII. *Quicumque febre acuta detinentur, ac difficili respiratione nullo manifesto pectoris dolore, nisi &c.*] Dantur sepe pleuritides occultæ, quæ sine manifesto pectoris dolore ægros exercent, unde incautis plerumque alterius morbi specie imponunt. Accuratiores itaque practicoꝝ, ac præ cæteris Baglivi monitum est, quotiescumque æger febre acuta detineatur, ac difficultate respiracionis, imperandum esse eidem, ut in dextero, vel sinistro latere decumbat, decumbens vero fortiter respiret, ac tussiat; tum vero ab illo petendum esse an-

H. 2.

dolo-

dolorem, aut gravedinem perferat. Id ubi utique affirmaverit, eum pleuritide laborare pronuntiandum esse. Hoc callido artificio se plures pleuritides detexisse magno ægotantium commodo testatus est Baglivus, quem accuratiores practici in hac parte sequuti sunt.

IX. *Si pulsus, qui antea durus, mollis fiat, ac parvus, dolor qui acutus &c.*] Haud raro pleuritis in peripneumoniam transit: huncque transitum Pleuropneumoniam Riolanus, alique appellarunt, morbum scilicet mixtum, & compositum ex pleuritide, & peripneumonia. Fieri autem docent pulsus, qui cum antea durus esset, mollis ac parvus evadit, dolor pungitivus in obtusus, & gravativum mutatus, remanentibus tamen reliquis symptomatibus, interdum autem, quæ ab inflammatione nunquam sejuncta deprehenduntur, febre scilicet, difficultate respirationis, & similibus. Quam facile plerique incauti in fraudem inducuntur, solutum iri morbum asseverantes, cum inter loquendum, ac fabulandum suffocentur ægri! Profecto omnis prognosis a bona, vel mala respiratione maxime petenda. Si pulsus mollis fiat, dolor mitescat, respirationis tamen difficultas augeatur, statim suspicandum est transitum fieri ab inflammatione extimæ pulmonum membranæ in inflammationem ipsiusmet ipsorum pulmonum substantiæ, seu a parte minus nobili in nobiliorem, quem transitum malum, ac periculi plenum esse Hippocrates præ cæteris adnotavit.

X. *Nisi in quatuordecim diebus, aut intra vigesimum secundum diem &c.*] Exitus pleuritidis, ac peripneumoniam vel resolutio est, vel suppuratio, vel mors. Simplex resolutio decimum quartum diem, vigesimum secundum raro attingit. Ubi igitur resolutio minime contingat, quam fieri docet omnium symptomatum ex æquo remissio, statim suspicandum est de exitu morbi in suppurationem. Suppuratio fit cum sanguis e vasis sanguiferis in lymphatica arteriosa effusus, ac fermentans eam acrimoniam nanciscitur, qua fibræ, ac tunicæ valorum eduntur, ac corrumpuntur, unde pus. Quæ dum fiunt, acres, volatiles, ac sulphureæ sanguinis particulæ libertatem nactæ, atque in universam sanguinis massam diffusæ agitationem, ejusque furorem augent, unde omnium symptomatum exacerbatio. Ad febrem præ cæteris attendendum est, quam Galenus in com. aph. Hipp. ad suppurationem tendente pleuritide cum rigore, & horripilatione ægrum invadere febris tertianæ æmulam testatus est: unde incauti facile decipiuntur existimantes morbum in febrem periodicam, intermittentem degenerasse, ejusque curationem usu chinæchin. felicissimam pollicentes.

XI. *Si respiratio difficilis, ponderis, fluctuationis, & molestiæ sensus &c.*] Quamvis empyema, ut alibi a nobis demonstratum est, (a) suppurationem significet quacumque in parte contingit, usus tamen obtinuit, ut sola puris intra pectoris cavum collectio Empyema nuncupetur. Pus autem in cavitate colligitur, vel quod humor in cavitatem effusus ibidem putrescat (id quod invulneribus penetrantibus contingit) vel quod ex parte aliqua inflammata, & suppurata disrupto abscessu pus in cavitatem effunditur, id quod post male judicatum, & suppuratam pleuritidem sæpissime accidisse novimus. Cum igitur pus in cavitate collectum sit, nemo est, qui non videat impediri, ne pulmo dilatetur, & ne pectus confringatur ea ratione, qua opus est, ut aer libere in vesiculas pulmonales ingredi, & ex his egredi possit, hinc respiratio difficilis. Præterea pus intra cavitatem effusum, dum corporis situs mutatur, dimovetur, & ex una in aliam partem traducitur, eamque premit, distendit, vellicat, unde ponderis, & fluctuationis, ac molestiæ sensus, & tumor superveniunt.

XII. *Si dolor citra causam improvise remittat, respiratione interim faciliore &c.*] Quandoque loco suppurationis gangræna, ac sphacelus succedit, tertius modus;

(a) Vid. Cap. 3. lib. 1. com. in aphor. 22.

quo exit inflammatio. Quod non aliunde repetendum est, quam ex eo quod denegatur in inflammata partem influxus liquidi arteriosi, & liquidi nervosi, quæ cum sint duo principia, quibus conservatur calor, ut ajunt, nativus, ac humidum radicale, inflammatae partes corrumpuntur, atque ea ratione afficiuntur, qua opus est ad mortem. Quam facile incauti in fraudem inducuntur judicantes morbum in salutem terminari, cum in sphacelum, ac mortem desinat! Dum enim inflammata pars sphacelo corripitur, sensu omni, motuque privatur, ac perit, hinc dolor cessat, at sine manifesta causa; respiratio a sphacelica constrictione organorum respirationi inservientium magis, quam ab obstructione bronchiorum, ac vesicularum pulmonalium ortum traducens faciliore fit; at debilis, & parva; pulsus, qui durus, præsertim si in extrema pulmonum membrana inflammatio sit constituta, mollis fit, at parvus, humilis, valde celer, ac formicans, & quod magis est, sputum lividum, viride, nigrum apparet, quæ cum sphacelum fieri doceant, brevi quoque hominem perituum portendunt.

XIII. *Pleuritide, aut Peripneumonia laboranti alvi fluxus superveniens cum levamine, nec &c.*] Illud Hippocratis: *Pleuritidi, aut Peripneumonia alicui fluxum supervenire malum*, falsum interdum esse visum est plerisque, ac præsertim Zacuto Lusitano. affirmanti decubitus fieri ad alvum materiæ stagnantis, minus impediti relinqui ad liberum sanguinis excursum, unde bonum. Recte ille quidem, nisi effectus, ad quos maxime attendendum est, aliter suadeant. Si dolor, febris, ac cætera symptomata mitescant, cur malum pronuntiemus? Non paucos novi, qui benigno alvi fluxu sponte superveniente a morbo felicissime sunt liberati. Quid tamen quod alvo fluente solet interdum sputum suppressi, atque eductis tenuioribus, serosisque sanguinis partibus obstructio, atque inflammatio sic intendi, ut ægri in mortis discrimine prope certissimo versentur, quemadmodum plus centies in Xenodochiis, & in mea praxi observavi? Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere Baglivi consilium, alvi fluxum nec purgantibus medicamentis, nec continuo Clysterum usu esse promovendum: nam exacerbato, inquit, morbo sputum suppressetur, & symptomata ingravescent cum pernicie ægotantis.

XIV. *Simul ac Pleuritidis, aut Peripneumoniam indicia appareant, vena sectio &c.*] Modum omnium tutissimum, quo exit inflammatio, esse resolutionem materiæ, quæ in pulmonibus hæret, ex superius allatis perspicuum est. Eo igitur nervos industria omnes intendendos esse, ut hærens, atque impacta iisdem materiis dimoveatur, & circulo restituatur, luce clarius apparet. Venæ sectionem inter præcipua remedia, quæ a Medicis solent adhiberi principem obtinere locum plerique Veterum, ac Recentiorum Medicorum duce Hippocrate, & Galeno uno ore affirmarunt. Plerique inquam: Neque enim desuerunt, qui eandem altiori voce damnarunt, & e medio quantum illis fas fuit tollere conati sunt. Quo in opere Asclepiadis, Erasistrati, aliorumque Veterum, novissime vero Helmontii solertia enituit. Rationum momenta, quibus Helmontius præ cæteris detrahendi sanguinem morem in inflammationibus viscerum damnare nititur, hæc fere sunt: Sicut apostema uatum ab infixa digito spina procul dubio temere curatur per venæ sectionem, nisi spina ipsa evellatur; pari ratione pleuritis per eam sanari nequit. Quamobrem subdit: quod facti apostematis cruor non potest per venam sectam evacuari, utcumque nomen revulsionis, aut derivationis in ægrorum delusionem jactetur. Præterea cum eo adductus sit ut credat inflammationis causam esse acidum coagulans, etiam ob id potissimum venæ sectionem damnat, quod prohibere minime potens sit, quominus sanguis, qui intus aciditatem contraxit, eadem spoliatur, & ad fluendum aptus, atque

adoneus evadat. Potiora, atque tutiora putat dari remedia, quæ sanguinem attenuare valent, dissolvere, acorem tollere, noxiosque humores per insignes excretionum vias extra corporis confinia educere. A quo tamen rem sedulo pro ingenii modulo revocantes tam dissentimus, quam ille dissentit a veritate. Affirmare tumorem per venæ sectionem tolli non posse, garrere est, ac somnia narrare. Cum enim venæ sectione plenitudo sanguinis tollatur, ac vasorum distentio, qua eorundem fibræ majorem in modum infirmabantur, ut in corporibus elasticis contingit, quæ nimium distracta ad sese restituendum inepta fiunt, crebrius ac validius eadem contrahi contingit, ac sanguinem majore vi, ac celeritate propellere, hinc atteri, sandi, subtiliorem reddi, & si alicubi subsistit, dimoveri, circuloque restitui. Equis porro est, qui non videat venæ sectionem derivandi, aut revellendi gratia institui sine magno labore posse? Nemo sane qui accurata de vasorum structura, motuque sanguinis cognitione instructus sit, multo minus qui adierit Cl. Renatum in egregio tractatu de vena secanda in pleuritide, qui omnes omnium Auctorum sententias de hac derivandi, revellendiq; doctrina congestit.

In brachio lateris oppositi lateri affecto.] Dum nempe venæ sectio in latere opposito lateri affecto instituitur, revulsionis gratia institui censendum est. Cujus rei rationem paucis habeto. Secta vena, quæ sanguinem haurit ab arteria partis sanæ, efficit ut multum sanguinis effluat ex arteria partis ejusdem sanæ, præterea ut sanguis ex eodem ramo arteriæ partis sanæ effluat magna velocitate; sed cum sanguis velocitate, & copia magna effluit ex arteria partis sanæ, efficit, ut tarde, & minore copia influat in arteriam, quæ sanguinem mittit in affectam partem, & sanguis ab eadem revellatur; ergo secta vena, quæ sanguinem haurit ex arteria partis sanæ, revulsionem fieri a parte affecta perspicuum est. Rem contrahamus. Puta e. g. hæere sanguinem in sinistra thoracis parte, atque inflammationem progignere; si ex dextero brachio sanguis mittatur, minor opponitur influxuro sanguini resistentia in arteria subclavia dextera, quam in sinistra: majori igitur copia, & velocitate ad illam fluat sanguis, quam ad istam; ac propterea sinistri lateris arteriæ minus sanguinis recipient, minusque distendentur; minus autem distentæ validius, & promptius sese contrahent; hinc hærentes humores facilius dimoveri contingit, ac circulo restitui, si venæ sectio derivationis gratia postea instituitur. Incipiendum esse a venæ sectione revulsionis gratia instituta in inflammationibus facit potissimum ea ratio, quod verendum est, ne si in parte affecta instituitur, majore copia, & velocitate ad illam affluente sanguine, præ vasorum distensione nimia, humorumque turgentia inflammatio augeatur, aut confirmetur. Id quod præstari in peripneumonia, aut pleuritide, si basilica lateris affecti secetur potius, quam sani, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Venæ sectione in affecto latere instituta, nonnisi instituta in opposito morbum auferri potuisse non semel observavi. Cum dicit Helmontius tutiora, atque potiora dari medicamenta venæ sectione, dici vix potest in quanta obscuritate versetur. Quænam enim ejusmodi? diaphoretica nimirum, & diuretica. Verum ita me Deus amet, vix ac ne vix quidem istiusmodi medicamentis corpora eorum, qui inflammationibus detinentur, præsertim plethorica, & viribus constantia pertractanda traderem, nisi prius venæ sectio instituta fuerit. Cum enim pleraque eorum solidas partes extimulare habeant, ac particularum tenuiorum, ac volatiliorum, quibus feta sunt copia sanguinem exagitare, ac commovere, justus subrepat timor, ne tumor atque inflammatio augeatur, aut confirmetur, ut præ ceteris a Cl. Pitcarnio animadversum est.

Bis terque si febris &c. viresque constant, primis diebus iteranda.] Quamquam in venæ sectione administranda ad vires maxime attendendum est. Secus enim de-

ci vix potest quam pessime ægrorum incolumitati consulatur. Cum enim vires in morbi progressu ad materiæ hærentis resolutionem, vel ad expurgationem per sputum apprime sint necessariæ, nemo est, qui non videat ad has maxime habendam esse rationem. Quod diligenter tenentes accuratiores practici sanguinem initio morbi copiose detrahi curant (ut non desint, qui cum Sydenhamo ad quadraginta uncias intra quatuor dies detrahant) progressu morbi, in quo vires plerumque infirmæ, ac debiles sunt, cavent diligentissime, ne cum ægrorum damno nimis sint liberales.

XV. *Cave ne virium debilitas ex suffocatione, debilitatis ex resolutione speciei &c.*] Duplicem faciunt Medici virium debilitatem, alteram quidem, ut ajunt, ex resolutione, alteram vero per suffocationem. Medicorum autem officium est utramque dignoscere, ne in curatione morborum decipiantur. Debilitas enim per suffocationem a nimia humorum copia motrices fibras plus æquo distendente, atque ineptas muneri suo constituyente exoritur; atque hæc quidem debilitas venæ sectionem non solum non prohibet, sed eandem postulat. Etenim depletis vas, atque resistentia imminuta, motrices fibras in pristinum sui elaterii exercitium restitui contingit, ac fluidis regendis, & debita velocitate pellendis pares fieri. Debilitas e contra ex resolutione spirituum animalium, ac materiæ eorundem proximæ, nempe sanguinis defectum pro causa agnoscit, quo fit ut solidæ partes, ac fibræ motrices vere languescant: quo casu si venæ sectio instituitur, cum insignis fiat spirituum jactura, debilitatem eandem augeri adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quare ne in fraudem inducamur, ad pulsum potissimum respiciendum est. Nulla enim re melius virium debilitas vel ex resolutione, vel per suffocationem dignoscitur, quam ex pulsu. Si enim varius, confusus, atque inæqualis sit, modo scilicet parvus, modo magnus, modo vehemens, modo debilis &c. indicio nobis erit non adesse spirituum inopiam, sed præ vasorum turgentia impediri liberam, & æquabilem eorundem secretionem, atque derivationem in cor, ideoque sanguinem modo pleniori flumine, modo fere guttatim, modo valido impetu, modo languide ab eodem in universum corpus propelli, unde confusus, varius, inæqualis pulsus. Si vero parvus, debilis fuerit, equis non videat vires non suffocatas, sed ob inopiam spirituum, ac sanguinis resolutas?

XVI. *Sputo sanguineo, vel lymphatico apparente cum levamine symptomatum &c.*] Etiam si sputum quascumque conditiones habuerit venæ sectionem prohibere communiter reputetur, nihilominus tamen tunc solum prohibere jure censendum, cum febris, ac dolor mitescat, respirationis difficultas imminuat, ac cætera symptomata ex æquo remittant, quæ omnia protenso quasi digito monstrant critici remedii rationem habere, eodemque morbum tuto, feliciterque debellatum iri. Dicit autem vix potest quam periculosum sit tale sputum venæ sectione suppressere. Hinc etiam est accuratiores practicos initio morbi venæ sectionem instituire. Sputum enim ante tertium diem, aut quartum raro apparet; ideoque minus verentur, ne ipsum si forte critici rationem habeat, quod sæpe accidit, magno ægrotantium damno supprimatur.

XVII. *Multo minus tutum est venæ sectionem usque ad coloris mutationem &c.*] Hippocratis monitum est, in pleuritide, aut peripneumonia, aliisque similibus affectionibus non solum celebrandam esse venæ sectionem, sed repetendam usque ad coloris mutationem. Quem plerique Recentiorum sequuti sunt; præ cæteris Willisius asseverans non una tantum, sed repetitis vicibus detrahendum esse sanguinem, donec mutatio coloris contingat, ut si prima vice niger appareat, repetenda sit venæ sectio, donec rubri fiat coloris. Nonnulli sanguinem e vena affluentem mundis, tersisque cyathis vitreis excipi curant. Crassus, & den-

denfus cum sit, citissime concrefcit. Ubi in superficie ejuſdem alba quædam materia, quæ interdum acutiſſimi cultri aciem fugit, quam cruſtam inflammatoriam appellant; non apparet (plerunquæ autem in prima venæ ſectione apparet) ſanguinem detrahendum eſſe exiſtimant uſque dum appareat: quod diſcriminis plenum eſt. Præterquam enim quod ad vires, & ſputum maxime reſpiciendum eſt, cavendumque ne venæ ſectione vires infirmentur, ſputum vero ſupprimatur, accedit præterea non quamcumque coloris mutationem intelligendam eſſe, & quocumque tempore ſupervenientem, ſed quæ ſecunda, aut tertia, ut ſummum vero quarta venæ ſectione contingit, ut præ cæteris egregie animadvertit Baglivus. Quotieſcumque enim in ſanguine ex vena prima vice extracto minime apparet cruſta illa tenax, & inſtar gelatinæ concreta, in ſecunda autem apparet, ſi opus ſit, etiam tertia vice celebrari quidem poſſe venæ ſectionem, eadem vero cruſta minime apparente non ſolum non repetendam eſſe venæ ſectionem uſque dum denuo appareat, ſed ſtatim abſtinendum eſſe, quia *per repetitam tunc ſanguinis miſſionem ſanguis ſpoliatur parte volatiliori, unde major eidem ad coagulationes via præbetur*. Vid. prax. med. cap. de pleuritide.

Quid ſit cur in extracto ſanguine illorum, qui pleuritide, aut peripneumonia premuntur modo appareat cruſta illa, modo non appareat difficillimum eſt ſtatuere. Multi quidem cum Baglivo ex eo potiſſimum repetunt, quod materies cruſtam efficiens in pulmone remanet, eumque infarcit. Verum quid quod ex accidenti quodam oriri poſſit, quatenus ſcilicet vel oriſcium anguſtius, vel quid aliud obſtat, quominus ſanguis pleniore exeat gurgite, hinc fieri nequeat præcipitatio, ut ajunt, partium globuloſarum a parte reticulata, ac fibroſa ſanguinis, unde fibræ denudatæ globulis albefcant, & in cruſtam illam albam convertantur? Ita Cl. Sydenhami obſervatione compertum eſt, ſi ſanguis e ſecta vena non recto ſtamine verſus horizontem proſiliat, ſed per cutim reſpens perpendiculatiter dimanet, ut ut celeri ſe propriat gradu, ſæpe tamén cruſtam illam in ſuperficie non habere. Quo apparet nullum generale præceptum ſtatuiri poſſe, quo ex emiſſi cruoris obſervatione certa ſanguinis mittendi meſura definiatur. Illud autem diligenter tenendum eſt, in detrahendo ſanguine in Pleuritide, aliſque iſtiusmodi affectionibus, neque nimis parcos eſſe oportere Medicos, neque nimis liberales. Neglecta enim venæ ſectione Empyema facile ſubſequi (niſi in mortem cito terminetur morbus) præſertim in ſpongioſi habitus corporibus docuit Verzaſcha obſ. 8. idque exemplo confirmavit Heurnius *com. ſuper aph. 8. ſect. 5.* Si nimis liberaliter detrahatur ſanguis, eadem mala, ne multo majora dicam, ſubſequentur. (a) Hinc perite Ballonius *lib. 1. Epid. revera*, inquit, *graviter ab iis peccatur, qui in Pleuritide naturam multo detracto ſanguine excitant.*

XVIII. *Quæ dum ſunt fomenta ex flor. malvar. &c.*] Innumera fere ſunt, quæ ab Auctoribus paſſim commendantur dolenti parti applicanda. Verum, ita me Deus amet, vix ullis utendum traderem, ſi fomenta excipias ex emollientibus parata calida admovenda, quorum ope dici vix poteſt, quam apte dolor ægrum dire exercens mitigetur, fibris plus æquo conſtrictis debita laxitas, hærenti ſanguini neceſſarius fluor concilietur.

XIX. *Oleum etiam amygdalar. dulc. &c.*] Inter pharmaceutica remedia miris laudibus extollunt nonnulli emetica, atque purgantia medicamenta, in ea præſertim Pleuritide, in qua dolor vergit ad diaphragma, & coſtas ſpurias, indicio maniſeſtiſſimo crudos indigeſtoſque humores in præcordiis, & meſenterio adefſe, qui in pulmones delati morbum ciere valent, fovere continuo, & con-

firma-

firmare. Quo apparet eoſdem omni ſtudio, cunctiſque viribus foras per emetica, & purgantia medicamenta eliminandos eſſe, ut viri præſtantiffimi Ballonius *Epid. fol. 79.* & Martianus *in coac. Hippocr. 73.* luculenter oſtenderunt. Sic vomitu concitato Pleuritidum curationes feliciffime inſtitutas fuiſſe Riolani, Hartmanni, Salæ; aliorumque obſervationibus compertum eſt. Verum præterquamquod non inflammationis cauſa purgationem inſtitui in eo caſu perſpicuum eſt, ſed materia peccantis primis viis congeſtæ, æquis præterea ſe purgantibus, atque emeticis validioribus multum proficere poſſe confidat? Haud ignoro Gallis (qui quem non moveant? ſic blaterantes perſæpe audivi vulgares Medicos) nihil magis acceptum, probatumque, quam *hemetique* in Pleuritide. Quem non moveant? Nempe illum, qui cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac conſtantibus obſervationibus compertum habuerit in noſtra hac Italiæ parte, quidquid Galliæ, alibique præſent emetica medicamenta, peſſime plerunquæ cedere. Quamquam notum eſt D. Hecquetum Pitcarnii diſcipulum, qui novum ſyſtema Medicum conſtruxit ſolidis corporis partibus vim omnem tribuens ad functiones ejuſdem peragendas, ab irritantibus, ac ſtimulantibus cujuſcumque generis, inter quæ emetica, ac purgantia eminent, abhoruiſſe. Quid ergo ni liceat conjectare multos a veteri, communique methodo receſſiſſe, atque morem emetica præſcribendi in pleuritide e medio, quantum illis fas fuit, ſuſſuſſiſſe? Saltem id eſſet optandum. Ecquis enim eſt, qui non videat, quam dubiæ, quam incertæ ſint virtutis? Purgavit quandoque Hippocrates ipſe in inflammationibus, ut notat Cl. Martianus *de vict. rat. in mor. acut. n. 36. & lib. 3. de morb. n. 9.* Purgavit autem, ubi cacochymia vigit, & materia inflammationem efficiens turgens fuit. Raro autem id contingit, ſi eidem fides habenda *1. aph. 24.* ubi ait: *concocta medicari oportet, & moveri non cruda, neque per initia, niſi materia turgeat, raro autem turget.* Quare ſatius duxerim in viſcerum inflammationibus, alvum oleo amygdalarum dulcium leniter ſubducere, cujuſ pulcherrima laus eſt dolorem fedare, debitam fibræ laxitatem, humoribus fluorem conciliare, quo hærens, atque impacta pulmonibus materies facilius dimoveatur, atque diſcutiatur; ſaltem nocere non poſſe.

XX. *Oleum ſemin. lin. recentiffimum &c.*] Oleo ſeminum lini non ſolum emolliendi, laxandique, ſed aliquantulum reſolvendi facultatem ineſſe præclare oſtendit Cl. Baglivus app. ad pleurit. inquit: *Oleosa ſubſtantia pulmonum fibras inflammatione contractas, criſpataſque, & ob id fluidorum circulum impediētes laxat, lenit, & in priſtinum reſtituit, parte vero leniter ſulphurea, ac volatiliſſima congruata, concretumque in pulmonibus ſanguinem ſolvit, & in priſtinum motum reſtituit.* Sed diligenter curandum eſt, ut recentiffimum illud ſit. Secus enim non ſolum emolliendi, laxandique, reſolvendi ſi libet facultatem amittit, ſed irritando evadit opportuniſſimum: id quod de oleo quoque amygdalarum dulc. vel ſimilibus dictum velim, quæ vel temporis diuturnitate, vel calore rancida ſunt, ac levitate illa ſua ſpoliata aſpera ea ratione evadunt, quæ opus eſt ad mordendum inſigniter, atque acriter vellicandum.

XXI. *Decoctiones theiformes ſol. malvar. &c. copioſe, & calidiſſimæ.*] Ubi per venæ ſectionem majus ſanguini ſpatium concedatur, minusque ſit eidem ad fluendum impedimentum, ea in uſum vocari debent, quæ eundem ulterius attenuare valent, diſſolvere, tenuem, ac fluxilem reddere, atque ea ratione alterare, qua opus eſt ad hærentis materiæ reſolutionem, tumoriſque diſcuſſionem. In horum cenſu veniunt primo decoctiones ex plantis emollientibus paratæ, quæque ſpecifica quaſi virtute pectoris affectionibus opitulanti reputantur copioſæ, & calidiſſimæ epotæ. *Copioſe*, inquam, & *calidiſſimæ*: a quo potiſſi-

num maxima earum virtus dependet. Uti enim copiosæ sunt, molecularum sanguinis firmum nexum, texturamque, propter quam lentescit, ac stagnat, dissolvunt, easdem dissociant, disgregant, atque ad fluendum aptiores reddunt, uti calidissimæ ad resolvendum existunt opportunissimæ. Quo loco minus mirari subit Cl. Baglivum alterantia copiosa, & calidissima epota inter potiora arcana adversus pleuritidem aut peripneumoniam reposuisse.

Stib. diaphoret. mandibul. Luc. pis. &c.] Hisce addenda illa, quæ specioso antipleuriticorum titulo passim insigniri solent, quorum materies ex triplici Regno desumitur, Animali, Vegetabili, & Minerali. Ex Animalibus sunt partes ossæ, ut Dens Apri, Mandibulæ Luc. piscis, Corn. Cervi, & ex eodem elicitus sal volatilis, uti etiam sal volatilis sanguinis humani, urinæ, viperarum, sanguis hircinus, sperma ceti, lapides multi in nonnullorum Animalium ventriculis, aut aliis visceribus concreti, ut lapis Hystricis, Bezoar, aliaque plurima, quorum accurata extat descriptio apud Kempfer. *Amanit. exotic. fasc. 2. sect. 3. p. 391. ad 406.* Ex vegetabilibus sunt plantæ omnes sale volatili, subtilique oleo fætæ, uti Scabiosa, Bellis, Scorzonera, Carduus Sanctus &c. Camphora. Ex mineralibus tandem, & quidem arte chymica paratis stibium diaphoreticum, aliaque id genus, quorum usu sanguinis cursum concitari, simulque crassiores ejus partes resolvi, nec non arctam nimis, ac densam compagem attenuari, & universam sanguinis massam rarefcere communiter perhibetur. Quæ quamvis de plerisque illarum rerum vere dicantur, ne de Stibio diaphoretico, Mandibulis Luc. piscis, ac similibus dici queant facit potissimum eam ratio, quod fixiorum diaphoreticorum classi accensenda eadem sunt, seu illa, quæ sensim acorem, quo succi præsertim primarum viarum imbibuntur, a quo sanguinis densitas, & arctior compages oriebatur, corrigendo ad diaphoresim disponunt. Atque hæc quidem inter initia visa sunt convenire, ne furor, atque agitatio augeatur, fervorque nimius, atque orgasmus suscitetur. Ex his fere conficitur pulvis antipleuriticus, quo ejusmodi morbos Vir in praxi exercitatus, dexterrimusque, Nosocomii S. Mariæ della Vita Bononiæ Medicus ordinarius Laurentus aggredi solebat eventu prorsus mirabili, qui nuperrime ad summam Archiatri Pontificii dignitatem jussu Benedicti XIV. qui singulari cum dexteritate, prudentia, sanctisque consiliis Rempubicam Christianam feliciter administrat, nihil tale cogitans eventus est, tantoque munere summa cum laude perfunxit.

XXII. *Hisce succedant gelati. Corn. Cer. &c. boli ex sanguine hircino, spermat. cit. camphora.*] Decursu morbi, & ubi vehementius dissolvendum sit, si volatiliora adhibeantur, quæque resolvendi insigni virtute donantur, quorum in censuveniunt gelatinæ Corn. Cerv. paratæ in aquis plantarum, quæ volatilium, ac tenuum particularum divites sunt, sanguis hircinus, sperma ceti earumdem plantarum extractis unita, dici vix potest, quam apte ægrorum incolumitati consulatur! Nescio autem an camphoram cæteris omnibus anteponom. Cum enim camphora sulphur sit subtilissimum, volatilissimum (ut c. 3. de phrenitid. lib. 1. ostendimus) quod recessus omnes nostri corporis abditissimos penetrat, in medullarem usque Cerebri substantiam se insinuat, torpentes spiritus excitat, cæco impetu hac illac ruentes in ordinem redigit, languentes vires cordis in pristinum statum restituit, manifestum est fluidorum arctam nimis, ac firmam compagem dissolvi, attenuari, excretionem omnes promoveri, hærentes alicubi humores dimoveri, circulo restitui, atque hinc prodeuntes viscerum inflammationes utcumque auctas, & in gangrænam sphacelumque tendentes certo, feliciterque debellari. Novit præclara hæc emolumenta Baglivus, atque Medentibus salubre monitum reliquit, tunc cum viget in pleuritide dis-

solvendi indicatio, ad camphoram tamquam ad sacram anchoram confugiendum esse.

XXIII. *Vesicantia quoque, præsertim ubi res sit cum agra laxioris habitus &c.*] Utrum vesicantia in pleuritide, ac peripneumonia convenient inter Medicos nequaquam convenit. Sunt enim qui sine ullo fere discrimine in morbis acutis eadem proponunt, duce Freindio *com. de febr. 9. (289.)* Alii e contra non nisi raro, & in morbis fere desperatis iisdem duce Belluno utuntur (*tract. de M. S. tit. de stimulis p. 167.*) Pro hac quæstione persolvenda animadvertendum est vesicantia, in quorum compositione cantharides principem locum obtinent, acres, ac fere urentes particulas in sanguinem introducere, solidas partes mirum in modum extimulare, non solum cutim, cui applicantur, divellendo, lacerandoque, sed etiam nervos, & membranas omnes, ut pulsus concitiores, vesicæ dolores, vigiliæ, mictus sanguinei, urinæ ardores, & aliquando suppressiones, aliaque symptomata, quæ a vesicantibus observari solent, manifestum reddunt. Itaque illud citra ullius erroris suspensionem affirmari posse videtur, vesicantia prodesse plurimum in pulmonum inflammatione a crasso, viscido, lentoque sanguine, ac fibrarum laxitate oriunda. Particulæ enim cantharidum acres, mordacesque compagem sanguinis majorem in modum dissolvunt, atque in validiores, vehementioresque contractiones sollicitant vasa sanguifera, quæ propterea validius, & fortius sese contrahendo obstructionem, atque hinc ortam inflammationem tollunt. Ex adverso si inflammatio a nimia sanguinis acredine, quæ vellicando, convellendoque extremitates vasorum sanguiferorum liberum ejusdem excursum prohibet, exoriatur, periculum est, ne addito acerrimo sale cantharidum, convulsio vasorum major fiat, atque inflammatio augeatur, aut confirmetur. Prudentis igitur esse duxerim, priusquam vesicantia admoveantur, ad ægrotantis temperiem, & symptomata morbum concomitantia diligenter attendere. Si æger laxioris fuerit habitus, seu temperamenti, ut a-junt, pituitosi, præhumidi, idem porro spirandi, & tenacis, ac viscidum sputi difficultate detineatur, equis ad credendum vehementer non adducatur, morbum a crassitie, visciditate, ac lentore sanguinis, humorumque pendere; Cum vero ita res habeat, quodnam remedium genus vesicantibus aut efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius? Addit vim animis illa cogitatio, per ulcera, quæ a vesicantibus excitantur, pravos, vitiososque humores naturam non raro extra corporis confinia educere: unde egregie Hippocrates in prognost. *In pulmonis quicumque tumores fiunt ad crura optimi sunt &c.* Hoc certe remedium genere vel alvi fluxum tolli, atque sputum promoveri non semel deprehendi, ut adnotavit Baglivus, cum ex adverso in adultis corporibus, & sputo nimis tenui, atque acri existente funestos plerumque eventus observarim.

XXIV. *Quo tenacia, ac viscida sputa facilius educantur, lambitiva ex aquis Malvar. Violar. &c.*] Lambitiva, seu anacathartica remedia præscribere in pleuritide, aut peripneumonia, in qua nullum apparet sputum, quod initio morbi plerumque contingit, ridiculum plane est. Cur enim lambitiva præscribantur ad educendam materiem, quæ vel non hæret in bronchiis, vel si hæret, ad excretionem est inepta? Varia autem esse debent, pro varia ipsius sputi conditione, ita ut si tenax, ac viscidum fuerit, ea locum habeant, quæ nonnihil stimulando operantur; si vero nimis tenue, & acre sit, ea quæ nonnihil incrassando. Illa desumuntur ex syrupis aqua dilutis, qui ratione partium salinarum sacchari, quas continent, leniter stimulant; hæc ex farinosis, pinguibus, ac mucilaginosi corporibus, inter quæ elegans illud ex farina amyli, & oleo amygd. dulcium paratum, aliaque id genus.

XXV. *Ubi Empyematis facti jam signa appareant &c.*] Duo sunt, quantum

arbitror, ad quæ totum dirigi curationis Empyematis consilium debet. Primum ut pus in cavitatem effusum foras eliminetur, deinde ut pulmonum substantia laxata nimis ad pristinum tonum restituatur. Viæ per quas pus excerni valet plures sunt, omnium commodissimæ viæ urinæ, & sputi. Quo loco animadvertendum est pus neque per sputum excerni posse, nisi absorbeatur ab extrema pulmonum membrana, & in ductus tracheales, ac vesiculas pulmonales introducatur, & mediante tussi per os expellatur, neque per urinas nisi a vasis, quos Cl. Raymundus Vieussenius (*in novo vasorum corporis humani systemate*) Laurentius Bellinus, & Herman. Boerhaav. (*tracta. de viribus medicament. profef. 5. & de methodo docendi medicinam &c.*) absorbentes vocant, excipiatur, atque una cum sero urinario per Renes in vesicam deferatur. Quæ res multis minus probatur, commendaturque, qui ductus hosce, seu vascula absorbentia minime dari sustinent, vel si dantur, inepta esse ad pus, quod in thoracis cavitatem effusum est recipiendum, transmittendumque. Ac primum quidem experimento opinionem suam confirmare nituntur. Si enim aer in pulmones mortui Animalis injiciatur, aerem nullo pacto extra pulmones ipsos excerni deprehensum est, indicio satis manifesto nullos adesse ductus, ac meatus, per quos ea, quæ in pulmonibus continentur, quamvis tenuissima sint, excerni queant per extimam ipsorum membranam. Verum si nullum adest commercium ab interna pulmonum substantia extra eandem, ridiculum plane videtur afferere aliquid extra pulmones situm in ipsam ipsorum pulmonum substantiam insinuari posse, altiusque penetrare. Quamquam si dentur, arduum, atque insolens explicatu videtur, qui fiat, ut puris ipsius tenacitas, ac crassities impedimento non sit, quominus absorbentes ductus obstruantur, ocludanturque. Ad hæc tamen luculenter respondent qui in contraria sunt opinione. Ac primum quidem ex experimento allato nihil certi colligi posse putant, quo statui possit nullos adesse ductus, ac meatus, per quos ea, quæ in pulmonibus contenta sunt, extra eosdem educantur. Experimenta enim quæ sunt in corporibus mortuis æquivoca sunt. Quot enim sunt in corporibus viventibus, quæ in cadaveribus nulla ratione deprehendi unquam potuerunt? Quidni liceat conjectare ex nimia distentione bronchiorum, atque vesicularum pulmonalium, quæ ex violenta aeris per follem immisione in pulmonum substantiam exoritur, ductuum si quæ sint officia præcludi, atque ejusdem excretionem inhiberi? Quamquam si nulli sint ductus, ac meatus, per quos aer extra pulmonem excerni queat, non inde illud colligi posse videtur, nullos esse, per quos aliquid, quod in cavitatem thoracis effusum sit, in eundem se insinare queat, atque ipsius substantiam penetrare. Illud enim accuratiorum Anatomicorum observationibus compertum est, istiusmodi ductus terminari in venas, quæ sunt cavitates ab extremis ad truncum, a trunco ad extrema. Id quod in cute præcæteris manifestum est, in qua reperiri vasa hæc absorbentia, suadent morbi, qui contagione contrahuntur, & inunctio mercurialis, in quibus & miasma malignum, & hydrargyrum penetrata extrema cute in vasa exinde venosa transmittitur, ab his in arteriam Aortam, & in universum corpus diffunditur. Vasa eadem in cavitatibus corporis reperiri præter vasa lactea, quæ in intestinis chylum absorbent experimento Cl. Nuky demonstratur. Si enim Abdomen cujusvis Animalis erecti ope siphonis per processum peritonæi aqua diuretica, v. g. tinctura thee repleatur, & distendatur, intra viginti quatuor horas aquam omnem dispari observatum est, indicio manifestissimo aquam ab hiantibus absorberi, & sanguini misceri. Quid plura? Si quis intra cubile degat, in quo sit vapor therebinthinæ, urinas reddi odore violaceo præditas experimento Cl. Hombergii compertum est, indicio satis manifesto aërem ipsum in pulmonibus sanguini misceri, ut Cl. Meryus Academicus Parisiensis

testa-

testatus est, qui illustrem Bartholini, & Borelli de respirationis usu doctrinam pro sua vendicans (quamvis eandem plurimum illustravit) innumera alia in eandem sententiam experimenta tulit (ut rationes mittam quamplurimas ad demonstrandam aeris necessitatem in Animalibus desumptas ex folliculis, quos in ovo incubato invenit Bellinus; ex Gassendi experimento de piscibus subcus glaciem degentibus, quos, nisi eadem dirumpatur, suffocari testatur; ex Malpighii observatione in vermibus, quos innumeris tracheis ad inspirandum aerem donari deprehendit) quæ si vera sunt, quicumque ad Mariotti, Etmulleri, Pitcarnii, Drachii, Suammerdamii, Boerhaavii, quorum alii alia in perdifficili, ac perardua quæstione opinati sunt, omnes vero uno ore inficiati sunt, vel incertum esse judicaverunt aerem in pulmonibus sanguini misceri, opinionem accedat, garrere, & somnia narrare videatur. Quamquam ne Meryus quidem quæstiones fugit, & difficultates, cum docer eidem vim inesse ad circulationem sanguinis cum per vasa pulmonum, tum universi corporis promovendam, nec pondus ipsius, & elaterem in muneris partem vocat, ut multi cum Drachio, Suammerdamio arbitrati sunt, multo minus cæteras omnes qualitates, quæ propriæ sunt aeris, moderatam scilicet caliditatem, frigiditatem, humiditatem, siccitatem, aliasque ejuscemodi, quas adeo necessarias esse crediderim ad prædicta munera obeunda, ut nihil magis. Sed quorsum physiologicæ quæstioni diutius immoremur? Redeamus unde discessimus. Nonne quotidiana experientia compertum est, pus in cavitatem thoracis effusum per sputum, urinas, aliasque inexpectatas vias eductum fuisse? Celebre est, quod narrat Tulpius non solum pus Empyematicum, sed forte intrusam turundam in cavitatem thoracis, dum vulnus pectoris curabatur, a pulmonibus absorptam fuisse, & per sputum eductam. Quod si verum est, an nobis officiat memorata illa tenacitas, ac crassities puris, viderint alii.

In hunc finem decoct. heder. terrestr. syrup. therebin &c.] Quamplurima sunt, quæ ad sputum, atque urinam ciendam passim a præcicis commendantur. Ea autem solum hic locum habere videntur, quæ balsamica vi, eaque blandissima, & non admodum calefaciente pollent. Inter hæc eminet hederæ terrestris, quæ mirum quantum ad materiam purulentam in pectore collectam evacuandam, & ulcus potentissime detergendum valeat! Nimirum hujuscæ sulphuræ partes cum salinis non adeo acrite commixtæ sunt, ut sanguinem valde commoveant, atque exagitent, quemadmodum alia diuretica facere solent, quæ calidorum nomen sunt adepta, ut radices petroselin. ap. sæniculi, ac balsama multa, uti balsamum Peruvianum, Copaibæ, della Meca, quæ exagitandi, atque excalefaciendi facultate sunt prædita, unde eorum usu febris, & macies augetur. Syrupus porro terebinthinæ cum parum ejusdem substantia sit saturatus, non admodum calefacit & cum ad sputum, tum maxime urinas ciendas existit aptissimus. Si de hydromelle fermo sit, illud esse remedii genus, quod magnam vim habere ad urinas ciendas, ac sputum, ipse Hippocrates testatus est.

XXVI. V. com. in aph. 25. cap. 3.

XXVII. *Hisce frustra adhibitis &c. paracentesim &c.*] Paracentesim, idest thoracis apertionem ope instrumenti idonei in latere affecto inter costam 4., & 5., vel 5. & 6. ab inferioribus numero ducto pus lente, & per vices educendo solemne est Chirurgis instituire. Verum tunc solum cum certissima sint puris indicia in pectoris cavitate collecti, vires consistant, nec insignem labem contraxerint pulmones, est administranda. Secus enim non solum non Empyemati curando par erit operatio, sed mortem accelerabit. Paracentesim in juvene quodam post suppuratam pleuritidem empyematico facto felicissime institutam vidi Bononiæ a solertissimo Chirurgo, ac Medico P. Paulo Molinello in Xenodochio Vitæ, ac

infi-

DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS

Insigni puris educta copia repetito usu decoct. heder. terrestr. cum syrup. therebint., nec non optima victus ratione ex jusculo hordeac. avenaceis &c. in pristinum valetudinis statum eundem restitutum.

Cauteria inter unam, & alteram costam.] Rarissimum est nulla sectione, incisione, punctione effusus in cavitatem pectoris humores educi, sed solis fonticulis, & cauteriis. Testem hujusce rei tamen habemus Willisium, apud quem extant mirabiles binæ historiæ ægrotantium, post ruptam pulmonis vomicam pus merum, & foetidum copiose expuentium, qui fontanella in latere aperta ad eam partem, ubi pus ascendere videbatur, brevi sanitati restituti fuerunt, Caetero admoto inter quintam, & sextam vertebram thoracis multum pus eductum fuisse notavit laudatus Willisius pharmaceut. rat. par. 2. sect. 1. cap. 2. de pulmonis vomica.

CAPUT V.

De pectoris Hydrope.

I. Serosus humor per universum corpus diffusus anasarca, in capite collectus hydrocephalum, in imo ventre ascitem, in testibus hydrocelem, in thorace demum hydropem pectoris constituit.

II. Causæ generales sunt 1. soluta nimis sanguinis compages. 2. laxatus nimis solidarum partium tonus. 3. vasorum fundentium orificia nimis ampla, & patentia. 4. absorbentium nimis angusta, atque obstructa.

III. Causæ remotæ sunt diurnæ viscerum chylicationi inservientium læsiones, mesenterii, hepatis, pancreatis, cæterarumque glandularum imi ventris obstructions, febres intermittentes tertianæ, quartanæque longæ, ac diurni morbi, hæmorrhagiæ largæ quæcumque, suppressæ naturales evacuationes mensium, hæmorrhoidum, urinæ post largas aquæ potationes, vitia organica in thorace latentia, uti aneurysmata, polypi cordis, & aortæ, tubercula, vomicæ, nec non asthma, hæmoptysis, aliæque pulmonum affectiones.

IV. Signa sunt extremarum partium præsertim inferiorum tumor impressi digiti vestigium aliquandiu retinens, qui sensim sensimque ad superiores partes in dies singulos marcescentes, pallentesque ascendit, urina parca, rubra, lixivialis, sitis inextinguibilis, spirandi difficultas in decubitu præsertim nocturno tanta, ut e lecto surgere cogatur, minus frequens, & molestia morbi progressu, quam comitari solet tussicula sicca, dolor gravans in pectore, aquæ fluctuantis, & suffocationis sensus a corporis agitatione, vel inclinatione, cordis palpitatio, lipothymia frequens, febris lenta cum pulsu inæquali, perturbato, intermittente.

V. Hydrops, quacumque ex causa nascatur, curatu difficillimus morbus est.

VI. Lethalis certe, qui a vitio aliquo organico in thorace latente exoritur.

VII. Hydropi pectoris sputum cruentum supervenire malum.

VIII.

VIII. In anasarca, & ascite, quo seroso humores educam, contentus sum pulvere ex tartar. solubil. ℥ i. radic. mechoac. s. p. rhabarb. elect. pul. a ð i. femin. anisor. pul. ℥ .s. M. detur ex jusculo tenerioris pulli repetendo quolibet quarto, aut quinto die per mensem circiter.

IX. Horum dierum intervallo pulvis exhibeatur ex tartar. vitriol. arcan. duplic. sal. armon. a ð i. ex decoct. in jure pulli fol. agrimon. absynt. radic. gram. alth. ℥ vi. cum syrup. de alth. fernel. ℥ i.

X. Hisce frustra adhibitis boli ex millep. vel lumbr. terrestr. pp. a gr. xv. ad xxx. cum extract. baccar. juniper. vi. sunt convenire. Superbibat æger decoct. in jure pulli fol. chæresfol. virg. aur. rad. eryng. Ononid. asparag. apy, fæniculi ℥ vi. add. syrup. quinque radic. aper. ℥ i.

XI. Validiora hisce vix locum habent.

XII. Hisce succedat vinum Kalybeatum in hunc fere modum.

℥. F. absynt. Marrub. alb. flor. centaur. min. a M. .s. baccar. junip. cortic. ex lign. tamaris. median. frax. a ℥ ii. rhabarb. ℥. i. limat. mart. nodul. inclus. ℥ i. .s. Vin. alb. gener. Lib. xii. Relinq. in infus. per horas xxx. colat. detur ad cocl. iv.

XIII. Quibus suppressæ sunt naturales mensium evacuationes, venæ sectio administrari potest.

XIV. His etiam conferre mirum in modum visæ sunt sequentes pilulæ.

℥. Limat. Mart. super lapid. porphyrit. s. levig. ℥ ii.

Croc. opt. pul. ð ii.

Gum. Sagap. ℥ iii.

Alo. succotrin. ℥ ii. .s. M. cum syrup. de cichor. cum rhab. q. s. f. pil. n. xxx. Cap. iv. quotidie; superbibendo decoct. fol. agrim. artemis. summit. absyntii, ac motum corporis instituendo.

XV. Ad acidulas opportuno tempore deveniendum.

XVI. In hydrope pectoris vix lenientia ex flor. Caf., pulpa tamarind. Man. & similibus locum habent.

XVII. Immo tutius est uti Clyster. ex urin. pur. ℥ vi. terebinth. vitel. ov. solut. ℥ .s. nitr. pur. ℥ .s. M. pro usu dicto.

XVIII. Ad urinas ciendas solum boli ex millep. vel lubric. pp. a gr. xv. ad xxx. sal. volat. fuccin. gr. vi. ad x. cum balsam. Copai. q. s. visæ sunt in hac hydropis specie convenire.

XIX. Diurnus quoque usus decoct. hed. terrestr. ℥ vi. addendo syrup. therebint. ℥ i., vel hujusce loco præmittendo bol. ex terebinth. Cypr. gum. ammon. a ð i., mira præstat.

XX. Hisce addenda levissima martialia: cujusmodi sunt tinctur. mart. suc. pom. extr. a gut. xx. ad xxx. ex jusculo veronica alterato per xxx. circiter dies, quibus tandem succedat elix. propriet. Paracel., vel tinctur. absynt. ad gut. xxx.

XXI. Sed præ cæteris optima victus ratio instituat, quæ cum in omni

nni

nni hydropes, tum in hoc maxime est convenientissima. Quare a nimio potu abstineat eger, famem, sitim patienter ferat, carnibus parce utatur, iisque facilis coctionis, utatur radicibus raparum sub ciner. calid. coctis, earumque decoctis, & pulmentis in prandio, vel cœna, moderate exerceatur, ab animi curis diligenter caveat.

CAPUT V.

De pectoris Hydropes.

I. **S**erosus humor per universum corpus diffusus anasarca &c.] Hydrops, si nomen spectes, nihil aliud significat, quam genus morbi, quo aqua præter naturam sub cute nascitur, qua corpus turgescit, ab ἰδρῶν, aqua, & ὄψις facies. Aquosus humor si per universum corpus diffundatur, ita ut spongiarum instar, aut papyri universa caro permadida appareat, ideoque in ea totum corpus intumescat, ac mortuo simile evadat, hydropem universum, qui anasarca vocatur, si vero aliquam partem tumefaciat, peculiarem, qui a partis nomine appellationem sumit, constituit. Si enim in capite colligatur hydrocephalus; si in thorace hydrops pectoris; si inter membranam, peritonæum, & intestina coacervatur, qui locus aquoso humore utris modo impletus videatur, ascites, quem & utricularem dicunt, Barbari corrupta voce Ascitum; si in testibus, hydroceles appellatur.

II. *Causa generales sunt.* 1. *soluta nimis sanguinis compages.* 2. *laxatus nimis &c.*] Non est cur veterum Medicorum sententiæ circa hydropis causam examinandæ diu immoremur, cœu quæ falsis omnino, ac commentitiis innixa principis per se corrui. Cum nempe sanguificationem esse hepatis opificium existimarent, ab ejusdem imbecillitate, atque intemperie frigida, qua crudus, pituitosus, aqueus sanguis gigneretur, quique ad partes delatus albo pallidoque colore inficeret, atque in tumorem attolleret, hydropis causam repetebant. Quod post inventam sanguinis circulationem quam ridiculum sit, atque a ratione alienum lippis ac tonsoribus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque ungues. Quid probabiliori ratione affirmari queat, & ab observationibus anatomicis, atque experimentis ducta, paucis habeto. Cl. Richardus Louverus tract. de cor. cap. 2. cum venam cavam vivi canis prope cor forti vinculo ligasset, ac mortuum non multo post canem secuisset, magnam serosi humoris copiam in ejus abdomine collectam observasse testatus est. Cum jugulares alterius canis venas ligasset, eumque intra dies duos quasi angina suffocatum, ac mortuum secuisset, musculos omnes, glandulasque capitis sero distentas deprehendit, cum vivo adhuc cane partes omnes supra ligaturam mirum in modum intumuisse, ac non solum ex oculis ipsius copiosæ lacrymæ, sed plurima etiam saliva ex ore, perinde ac si Mercurium sumpisset, profuxerit. Quæ quidem omnia adeo evidenter ostendunt serosos humores per vasorum tunicas exsudare, ut nullus ambigendi locus relinquatur (a). Quid si soluta nimium sit sanguinis compages, laxatusque solidarum partium tonus? Si primum contingat, ecquis est vel rudioris ingenii, qui non videat serosam partem a reliquarum nexu secedentem facile e glandularum, membranarumque poris elabi, atque inde vel in cavitates effundi, vel intra partium laxam structuram subsistere? Sin alterum, diductis nimium minimorum lymphaticorum poris, seroso humori exitum dari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. En hydropem.

Vase-

(a) Vid. Cap. 2. com. in aph. 2.

Vasorum fundentium orificia nimis ampla, & patentia, & absorbentium nimis angusta.] Duobus expositis modis, quibus serosi humores in cavitates effunduntur, vel intra partium laxam structuram subsistunt, duo alii addendi sunt, ex quibus haud infrequenter, licet vix, ac ne vix quidem animadversi hydropes solent exoriri; vasorum scilicet fundentium orificia nimis ampla, & patentia, absorbentium vero nimis angusta, atque obstructa. Quæ fuit Raymundi Vieufsenii (in novo vasorum corporis humani systemate) opinio, nec non Laurentii Bellini, & Hermannii Boerhaavii tract. de viribus medicament. Proleg. 5. & de method. discendi medicinam anat. p. 4. cap. 4. in angiolog.) Putant liquidem viri præstantissimi esse in corpore Animalium vasa quædam serosos, ac lymphaticos humores ad superficiem viscerum, ac membranarum irrorandam, siccitatemque præcavendam in cavitates effundentia, & quædam, quæ effusos eisdem humores in cavitates reabsorbent, & sanguini miscent, quæ propterea absorbentium titulo insignita fuerunt. Ejusmodi vasa in cavitatibus corporis reperiri præterquamquod videntur vasa lactea, quæ intestinis chylum absorbent, apertissime demonstrat experimentum Cl. Nukii alibi allatum (a). Si enim Abdomen cujusvis Animalis erecti ope siphonis per processum Peritonæi aqua diuretica, puta tinctura thee, repletur, ita ut distendi cogatur, intra viginti quatuor horas aquam omnem penitus dissipari contingit, atque Abdomen ab omni distensione prorsus liberari, indicio adeo manifesto aquam ab orificiis hiantium vasculorum absorberi, & circulo restitui, ut nihil sit manifestius. Si igitur per ampla nimis vasorum fundentium orificia plus serosi humoris effundatur in cavitationem pectoris, quam per absorbentium evehi in sanguinem possit, vel secundum naturæ leges iisdem effusis, nihil per absorbentium angustiam, obstructionemve in sanguinem infundatur, collectionem aquæ fieri tantam, ut hydropi producendo opportunissima existat, adeo manifestum, atque omnibus obvium esse existimo, ut curiosiore explicatione minime indigere jure putem.

III. *Causa remota sunt diuturna viscerum chylicationi inservientium læsiones.*] Labefactato, perversoque digestionis ciborum opere, fieri minus vix potest, quin crassæ, viscidæ, crudæque particule in sanguinem introducantur, quibus balsamicæ, oleosæ, tenues, ac volatiles obruantur quasi, unde turbetur congrua, atque opportuna miscella humorum; serosæque partes a reliquarum nexu secedentes, vel in vasis lymphaticis subsistant, aut occlusas quam par est moveantur, vel quasi transcolatæ e vasorum tunicis exsudent, & in cavitates effundantur, unde hydrops. Cum Hippocrates lib. de internis affectionibus inter frequentes hydropis causas principem obtinere locum humorum, ac tonus corporis colliquationem affirmavit, quidni liceat conjectare non aliud, quam sanguinem nimis tenuem serosumque ea, quam diximus ratione, intellexisse?

Mesenterii, hepatis, pancreatis &c. obstructiones.] Et salivam, & succum pancreaticum, & biliosum, & qui ab intestinorum, & Mesenterii glandulis extillat, ad chyli elaborationem, perfectionemque concurrere certo certius est. (Quæ de re plura ubi de affectione hypochondriaca.) Cum igitur hepatis, pancreatis, cæterarumque glandularum imi ventris obstructiones contingant, prædictorum succorum ad chyli elaborationem, perfectionemque concurrentium secretionem vel penitus aboleri, vel plurimum imminui debere manifestissima res est; hinc sanguis incongruarum particularum admixtione coinquinatur, ejusque naturalis miscella evertitur, aqueus serosusque ea ratione evadit, qua opus est ad lymphaticorum humorum effusionem in cavitates, atque hydropem.

Febres intermittentes tertianæ, quartanæque longæ &c.] Mirum febres tertianas, quartanasque, quæ interdum cum a Medicis, tum ab egrotantibus flocci,

Tom. II.

K

ni-

(a) V. cap. 4. com. in aph. 25.

nihilique æstimantur, si altas in visceribus, earumdem sede, & loco radices egerint, hydropi producendo opportunissimas evadere, ut Galenus *lib. 3. de loc. affect. cap. 3.* & Jo. Langius *in epist. 48., 39.* testati sunt. Nempe non solum in sanguine congeruntur viscidæ, crassæ, ac difficiles inertesque partes, balsamicis jam, oleosis, volatilibus dissipatis, vel sales acres in eodem exaltantur, quibus fibrosa ejus pars comminuitur, exteriturque, unde turbatur optima partium sanguinis mixtio, serosæque partes a reliquarum nexu secedunt, sed spirituum animalium jactura facta, cum partes ad chyli elaborationem, perfectionemque concurrentes, tum universæ non satis vigoratæ flaccescunt, laxæque ea ratione evadunt, qua serosis humoribus in cavitates exitus detur, unde hydrops.

Hæmorrhagia largæ quæcumque.] Si quæ volatilibus, subtilibusque particulis e massa sanguinea extra corporis confinia educendis, ac spiritibus dissipandis sunt opportuna, hæmorrhagias quascumque sive ex naribus, sive ventriculo, sive pulmone, sive utero, sive intestinis opportunissimas existere censendum est. Fit hinc, ut solidarum partium, ac primum quidem ad chyli elaborationem perfectionemque concurrentium tonus vel penitus labefactetur, vel plurimum saltem languescat, ideoque chylus primum, tum sanguis aqueus, serosusque generetur, cordis vero, ac vasorum omnium robore, vi, atque elatere cessante, congrua tollatur sanguinis mixtio, serosæque partes a reliquarum nexu secedant, atque per laxatas tunicas transfudent, & in cavitates effundantur.

Suppressæ naturales evacuationes mensum, hæmorrhoidum &c.] Nullus fere morbus frequentius occurrit, quam hydrops a suppressione naturalium evacuationum, mensium præsertim, & hæmorrhoidum. Cum nempe sanguis in visceribus imi ventris per Mesaraicas venas valde compressas, debiles, tortuosas, per venam portæ arteriæ munus gerentem, per hæmorrhoidales, aut uterinas venas in feminis peculiari sane artificio constitutas ferri debeat, tarde admodum, ac segniter ferri necesse est. Quid si sanguis jam in hæmorrhoidalibus, aut uterinis vasis subsistens, eaque distendens, resistentibus eorum tunicis, minime externi valeat? Distentiones nimirum vasorum omnium imi ventris præternaturales fieri contingit, obstructions exoriri, quæ bilis in hepate, succi pancreatici in pancreate, cæterorumque liquorum a Mesenterii, & intestinorum glandulis extillantium secretionem inhibendo insigne chylicificationis opus labefactant; tum vero aucta sanguinis quantitate, crassitie, visciditate, & lentore, per vasa universi corporis ægre moveri necesse est, eadem majorem in modum distendere, fibrarum tunicas constituentium tonum evertere, hinc partium sanguinis perfectam mixtionem tolli, serosas partes a reliquarum nexu secedere, unde hydrops. Quibus liquido consistere arbitror quam caute immodicæ evacuationes, præsertim hæmorrhoidum sisti debeant, ne dum morbum debellare volumus, peiorem excitemus. Quod præ cæteris adnotavit Hippocrates 6. aph. inquiring: *Diuturnas curanti hæmorrhoides, nisi una quæpiam servetur aperta, periculum aquæ inter cutem, vel tabis impendit.*

Urina post largas aquæ potationes.] Nemo ignorat pro diversa conditione sanguinis, etiam urinæ diversam fieri secretionem. Si sero abundet, vel ob immixtas alias secretiones, vel ob largiorem potum, urinæ fluxum copiosorem esse manifesta res est. Ita hyeme, & ventis borealibus, quibus insensibilis transpiratio cohibetur, urina copiosior est. In thermopotationibus vero urinæ fluxus tantus est, ut nonnulli vias excogitaverint diversas a renibus, ureteribusque, quibus liquida assumpta sub urinæ forma citissimo, brevissimoque itinere ad vesicam deferrentur, ignorare se fatentes, quomodo momento fere temporis per vias sanguinis secerni, & ad vesicam deferri possent. Quamquam vero illorum opinionem præclare rejicit Cl. Morgagn. observatione certissima edoctus renibus calculo, vel simili alia causa obstru-

obstructis nihil omnino urinæ, vel minimum reddi, quæ tamen, si ex viæ adessent, fluere per eas deberet. Sed hac de re ubi de calculo renium plura. Illud interim citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, si post largas aquæ potationes urinæ fluxus cohibeatur, naturalem miscellam sanguinis labefactari, serosusque humores per vasorum tunicas quasi transcolatos exsudare, & in cavitates effundi.

Vitia organica in thorace latentia, uti aneurysmata, polypi cordis &c.] Præcipua sanguificationis organa esse cor, & pulmones hodie maxime extra omnem dubitationis aleam est positum. Nempe ubi chyli particulæ sanguini in subclavia confunduntur, statim in ea sese explicant, in auricula, & dextro cordis ventriculo accuratius miscentur, ab hoc in arteriam pulmonalem expulsæ a vi, atque impetu irruentis aeris in vesiculas pulmonales, pondere ejusdem, elasticitate in minimis furculis majorem in modum premuntur, in contactu, & figura mutantur, & fortasse ab eodem vasa sanguifera subeunte (quo loco quæstio occurrit longe gravissima, ut innuimus cap. 4. com. in aph. 25.) digregantur, dissociantur, & in motum validiorem aguntur, unde in venas latiores ex minimis capillamentis influentes rariore sunt, atque in auriculam, & sinistrum cordis ventriculum ingressæ sic atteruntur, comminuunturque, ut illam induant naturam, ad quam tendit naturæ finis, ut globulis sanguineis componendis, sero separando, & fibrosæ parti refarciendæ aptissimæ evadant, quæ sunt proprietates sanguinis in suis partibus optime mixti, & naturaliter constituti.

Hinc liquido consistere arbitror, cur post offensiones cordis, & pulmonum hydrops subsequatur. Cessat enim, aut plurimum saltem languescit actio illa, qua partes omnes miscentur invicem, attenuantur, & necessariam fluiditatem adipiscuntur, qua cessante serosæ partes a reliquarum nexu facile secedunt, & per membranarum poros in cavitates effunduntur, unde hydrops. Quid quod vel corde, vel pulmonibus male affectis, & insigniter lassis, liquorum omnium liber excursus per eorumdem canales perturbatur, atque hinc morbosæ feri secretiones, atque effusiones in pectoris cavitatem exoriuntur, quæ hydropem valent procreare? Qua de re vid. observat. collect. in Carol. Pisonis *lib. de morbis ex sero*, item Baglivum *in praxi*, M. N. C. *obs. 117. cent. 3. dec. obs. 3.* 161., item *obs. 65.* Pezoldum *obs. 77.* Boneti sepulcretum. Quo apparet perperam Veteres ad credendum vehementer adductos esse, hydropes pectoris ab Asthmate prodeuntes non alitunde, quam ex excedenti feri copia universum corpus inundantis ob vitiatam hæmotosim, & turbatam congruam sanguinis mixturam repetendas esse, ita quidem, ut præcedens difficultas respirationis ab eadem copia feri pulmonales vesiculas gravantis oriretur: siquidem ejusmodi hydropes a difficili anhelitu prodeuntes non a feri copia pulmonales vesiculas gravantis, sed ab ipsa difficultatis respiratione ortum traducunt, qua fit ut liquorum omnium liber excursus per cor, pulmones, & universum fere corpus labefactetur, unde vitiosæ secretiones, excretionisque feri contingunt. Immo cum innumera sint, quæ ad naturalem respirationem concurrunt, aut cum ejus organis sunt connexa, nervi, ac spiritus animales per eosdem a Cerebro in partes fluentes, musculi, quorum numerus percenseri numerando satis nequit, pharynx, larynx, pulmonales vesiculæ, cor, ideoque innumera sint Asthmatis causæ, fit, ut hydrops a difficultate respirationis ortum traducens innumeras causas & ipse remotas agnoscat.

IV. *Signa sunt extremarum partium præsertim inferiorum tumor &c.*] In eodem homine pro vario partium situ, & distantia a corde, nec non pro variâ earum structura diversum esse quoque sanguinis per eas partes fluentis motum perspicuum est. In hepate lentum, ac difficilem esse sanguinis motum ob peculiarem venæ portæ arteriæ vicem gerentis structuram, in liene ob cellulosam, in

omento, & utero ob frequentes vasorum plexus, a pedibus vero reditum esse difficilem adeo manifestum existimo, ut curiosiore explicatione minime indigere jure putem: hinc est in imbecillioribus, & post graves morbos præsertim vero in hydropicis inferiorum partium tumores contingere; nam propter magnam a corde distantiam, ac remissiores arteriarum impetum sanguis facilius ad quietem compositus serosis congestionibus viam recludit, quæ pedum tumorem, & crurum efficiunt, morbiq; decursu auctiorem reddunt. Animadversione autem dignum est phænomenon illud, quod quo auctior fit tumor pedum, crurum, aliarumque partium, eo magis cæteræ extenuantur, ac contabescunt. Quod non aliunde, quam ex sanguinis crassi nutritioni impari reddita, atque ea affecta ratione, qua totus in serosum, atque aqueum humorem resolvatur, si quid sentio, repetendum traderem.

Urina parca, rubra, lixivialis &c.] Cum in omni fere hydrope peccet partium sanguinis imperfecta miscella, qua facile aquosa a reliquarum nexu secedit, & vel in lymphaticis vasis subsistit, vel in cavitates effunditur, mirum non est si urina parca sit, rubra, lixivialis, nec quantitati potus respondens. Cum enim solidæ partes in urina contentæ a parte fluida quantitate longe superentur; (etenim Cl. Bellini experimentis compertum est ex triginta duabus uncis urinæ sani hominis in apto vase miti calore evaporatæ, relictas esse in fundo vasis drachmas sex crassæ cujusdam, & melli simillimæ materiæ; cui materiæ si aqua communis, vel ipsum urinæ phlegma iterum addatur, liquor obtinetur pristino similis, indicio manifestissimo nihil esse aliud præter aquam, in qua materia illa soluta est) quotiescumque serosa sanguinis pars a reliquarum nexu secedens vel in lymphaticis vasis subsistat, vel in cavitates effundatur, manifestum est minimum ejusdem ad Renes deferri, unde urina parca. Cum vero in urina sales diversi generis, particulæ pingues, & sulphuræ, mucosæ item, & demum terrestres contineantur, quæ aqua optime mixta urinam coloratam reddunt, eoque magis, quo minor est aquæ copia, liquido constare arbitror, cur ob memoratam antea causam urina rubra, lixivialis appareat.

Sitis inextinguibilis.] Sitis, quæ liquidorum appetitus est, vel ex causa manifesta augetur, puta cantu, locutione, rerum acrium, salutarumque abusu, & hæc quiete, consuetisque potionibus temperatur: vel a defectu blandi humoris fauces, gulam, & quandoque ventriculum humectantis, unde arcescentes, ac vellicatæ molesta contractione afficiuntur, quemadmodum in longis evacuationibus, immodicis exercitiis, & febribus contingit, quibus fit ut sanguis vel lymphæ necessaria copia destituatur, vel nimis citato motu ad glandulas appellente, secerni eadem nequeat, & hæc restaurantium, ac refrigerantium usu temperatur, ac mitefcit: vel demum a falso, acri humore ad prædictas partes vellicandum potius, quam humectandum, atque emolliendum idoneo, idque in hydropicis observatur, quorum lymphæ a reliquarum nexu soluta, atque in lymphaticis vasis subsistens, vel ex iisdem in cavitates effusa sensim sensumque, componentibus ejus partibus a se mutuo secedentibus, corrumpitur, eamque acrimoniam nanciscitur, quæ nullis temperari potest remediis, nisi morbus tollatur penitus, atque æger in pristinum valetudinis statum restituatur: unde optime Horatius lib. 2. od. 2.

Crescit indulgens sibi divus hydrops,

Nec sitim pellit, nisi causa morbi.

Fugerit venis, & aquosus albo.

Corpore languor.

Spirandi difficultas &c.] Ab eodem sero sanguinis cumulo intra pectoris cavum, idcirco restricta ejusdem pectoris cavitate, motuque diaphragmatis impedito,

dito, respiratio intercipitur, & consequenter Dyspnæa subsequitur, ad quam avertendam cogitur æger e lecto desilire, & erecto corporis situ libertatem respirationis sibi vindicare. Noctu autem, & post primum somnum hoc symptoma frequentius contingit, tum quod aeris nocturni pectus ambiens pondus majus est, quam die; tum quod ingruente somno sanguinis circulatio per pulmones difficilius promovetur, intra quos præterea contentus aer a lecti calore, nec non a sanguinis fervore magis rarefactus pulmonales vesiculas distendendo, & sanguinea vascula circumprimendo multo difficiliorem sanguinis in pulmonibus circuitum reddit, unde secretionem feri, ac lymphæ acerrimæ per membranas pulmonum fieri contingit, quæ nerveas fibrillas vellicando, & molesta contractione afficiendo prohibet, ne satis ampliatur thoracis cavitas, explicatque pulmonibus sufficiens aeris quantitas recipiatur ad sanguinis motum per pulmones promovendum, hinc respirationis difficultas noctu invadens, ut hoc affectu laborantes non nisi elevato decubitu, ac quasi erecta cervice somnum capere audeant, sicuti Heredia disp. 6. de morb. diff. cap. 4. in quodam se vidisse testatur, qui noctu suffocationis invasiones sic pertimescebat, ut mallet vigiliis perpetuis consumi, quam ad dormiendum se recolligere.

Minus frequens, & molesta morbi progressu, quam comitari solet tussicula &c.] Accidere difficultatem respirationis inter initia morbi facit potissimum ea ratio, quod membrana pulmonum debito tono gaudent, idcirco a sero ac lymphæ acri, quæ separatur, facile in spasmos aguntur, convellunturque; morbi autem decursu laxato majorem in modum membranarum tono, irritationi percipiendæ impares evadunt, hinc nulla fere molestia.

Ab eodem sero, ac lymphæ nervosas partes respirationi inservientes irritante, ac convellente ea ratione, qua aer simul ac inspiratus est vehementer extruditur, oritur tussicula sicca ægros continuo exercens.

Dolor gravans in pectore, aqua fluctuantis, & suffocationis sensus &c.] Serum quod in pectoris cavitatem effusum est, pulmonales vesiculas, & bronchia, vel diaphragma gravare perspicuum est, hinc dolor ille in pectore, nec non aquæ fluctuantis, & suffocationis sensus dum corpus agitur, vel inclinatur. Quod signum hydropis cavitatum adeo proprium est, ut hoc solo apparente de ejusdem existentia liceat certo certius pronuntiare. Quod præ cæteris adnotavit Cl. Lulitanus lib. 1. prax. admir. obs. 3. & Hippocrates lib. 2. de morb.

Cordis palpitatio, lipothymia &c.] Quidquid cor insigniter stimulare valet, ejusque motum depravare, convulsioni ejusdem producendæ aptissimum esse, interdum adeo vehementi, ut manu pectori admota repellatur, aut interdum etiam solo visu, aut aure ipsa propius admota ad pectus percipi possit, adeo manifestum est, ut nihil sit manifestius. Ea fere convulsio palpitationis cordis nomine venit. Hinc nil mirum, si lymphæ in pectoris cavum, atque in ipsum pericardium acri, saliaque effusa nerveas cordis fibrillas vellicante, ac molesta contractione afficiente cordis palpitatio superveniat. Quid si convulsio tanta sit, ut sanguinis motus intercipiatur, vel aqua in pericardio nimis copiose cumulata, vel in pectoris cavum effusa basis cordis prematur, prohibeaturque ad aliquod temporis spatium sanguinis influxus per arterias coronarias in musculares cordis fibras? Lipothymiam, atque pulsus intermissionem exoriri manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

V. Hydrops, quacumque ex causa nascatur, curatu difficillimus &c.] Hydrops pro caulorum diversitate, a quibus ortum traducit, plus minus periculosus practicus videtur; non adeo difficilis, qui a febre e. g., suppressione mensium, aut aliqua sensibili externa causa proficiscitur; cum tamen agatur de morbo composito ex vitio fluidarum, & solidarum partium; fluidarum quidem, quia in propriis

priis vasis non continentur, solidarum vero, quia laxatus nimis earumdem tonus, vel perversa structura, fundentium scilicet vasorum orificia nimis ampla, & patentia, absorbentium vero nimis angusta, difficillimum autem sit cum fluidarum, tum solidarum partium texturam eo redigere, ut illæ effusæ jam extra corporis confinia educantur, neve aliæ deinceps, atque aliæ ex propriis vasis elabuntur, istæ vel in pristinum sui elateris statum restituantur, vel orificiis ad numerum patentibus donentur, morbum abhinc prodeuntem difficillime funditus evelli posse adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

VI. *Lethalis certe, qui a vitio aliquo organico &c.*] Inter organica vitia ad thoracem pertinentia, quæ hydropem pectoris excitare valent, principem obtinent locum aneurysmata, præsertim aortæ, & polypi cordis. Aneurysmata quidem fieri dicuntur cum arteriæ tunicis vel a primordiis vitæ minus firmis existentibus, vel ab erosivo aliquo principio debilitatis, accedente valido sanguinis impulsu distrahantur nimium, & dilatantur. Quod nullibi frequentius contingit, quam in Aortæ curvatura, qui locus cum parum distet a corde, ac totius sanguinis a sinistro ejusdem ventriculo in Aortam repulsi impetum sustineat, ejusque cursum subito, ac violenter flectat, dictæ distractioni ferendæ magis, quam cæteræ partes idoneus existit. Quid aliud polypi sunt, quam fibrosæ quædam, & satis tenues concrectiones in vasorum, & cavitationum præsertim, quæ præter naturam ampliata, & superficies habent inæquales lateribus genitæ a deficiente sanguinis volatilizatione, qua fit, ut fibratæ ejus particulae, minusque ad motum expeditæ facile ad dictas partes, in quibus minor est motus, subsistant, aliæ vero facile iisdem adhæreant, & his aliæ, donec concrectio, quam propter aliquam cum narium polypo similitudinem polypum nominant, exoriantur? Equis vero aut præternaturalem dilationem, distractionemque vasorum ad cor pertinentium, aut polypos eo redigere se jure possit condidat, ut sanguinis præterlabentis liber excursus minime prohibeatur, hæmato-secos opus, nec non secretiones, excretionisque minime perturbentur, unde hydropis causa removeatur, & cum eadem hydrops? Reliquum est igitur, ut hydrops ab alterutra ex dictis causa oriundus multo sero in pectore cumulado ad lethum usque comitetur.

VII. *Hydropi pectoris sputum cruentum supervenire, malum.*] Observatione dignum est non raro tussim, quæ hydropem pectoris comitatur, quæque sicca inter initia plerunque est, in humidam mutari, sive id contigerit, quod materia irritans fiat ad excretionem apta, cum prius non esset, sive quod repetita bronchiorum concussionem humor, qui a glandulis pulmonum parce extillare solet, copiosius projiciatur. Hanc sequitur sputum cruentum, quod non aliunde quam a lymphæ copiose in pectore cumulata, ac temporis diuturnitate eam acrimoniam nata, qua pulmonum substantiam exedere valeat, repetendum esse luce clarius apparet. Hinc est sputo cruento apparente, pessime pronuntiandum esse de ægrorum salute.

VIII. *In Anasarca, & Ascite, quo serosos humores educant, contentus sum pul. ex tart. solub. &c.*] Indicationes in hoc morbo curativas esse superfluum nimis serum, quo corpus gravatur, opprimiturque, extra corporis confinia educere, tum sanguini, cæterisque liquidis debitam crasim restituere, tandem viscera, solidasque partes laxas, & infirmas roborare perspicuum est. Ad primam indicationem absolvendam nonnulli cathartici medicamentis, iisque validioribus, quæque serosos humores educere reputantur, utuntur. Medicamenta hæc hydragoga passim nuncupantur. Celebris est radix Bryoniæ, fructus & cortex mediana ebuli, Rhamnus cathartica, Spina Cervina, ejusque syrupus, gratiola, & sula, gummi gut., elaterium, sive Cucumeris asinini succus ad Solem inspissatus.

satus, aliaque plurima, quorum accurata descriptio extat in Boerhaa. lib. cui titulus. *de virib. medicam. cap. 7. de hydrag.* Quæ quidem omnia acrimonia sua ductus intestinorum extimulando, venas majores sero exhaurire, hisque exhaustis venas capillares, & vasa absorbentia effusum humorem reabsorbere, continuato vero intestinorum stimulo, serum omne superfluum extra corpus educere creduntur. Quæ quamvis perbelle dicantur, & plura apud Auctores proferunt exempla hydropicorum, qui post hydragoga medicamenta evacuatis copiose aquis convalescerunt, frequentius tamen ab hydragogis medicamentis laxato magis solidarum partium tono, & compage sanguinis soluta, ægros in eundem morbum relapsos denuo evasisse experientia compertum est. Quid quod vehementiorum purgantium usu vel sani in hydropem labuntur? Id quod non semel vidisse testatus est Frid. Hoffmannus, atque observationibus in Eph. N. C. Dec. 3. An. 4. obs. 11. confirmatum habemus. Quamquam vero si de levibus hydragogis sermo sit, cum in omni hydropis specie, tum in ea maxime quæ Ascites, & Anasarca appellatur, tantum abest, ut saltem per intervalla locum non habeant; ut nisi adhibeantur, reliqua fere præstare operam valeant. Licet enim, ut monet Celsus, *emissus humor non sanat, medicina tamen locum facit, quam intus inclusus impedit.* Quid porro tartaro solubili mitius? Nihil est aliud tartarus solubilis, ut omnibus notum est, quam sal tartari aciditate cremoris tartari saturatus, ex quibus sal falsus resultat ad primas vias abstergendum, ac leniter stimulandum aptissimum.

Radic. Mechoac. f. p. rhabarb. elect. &c.] Si de radice Mechoac. sermo sit, ad hydropicos purgandos, & illos, quorum ventriculus, atque intestina copioso mucosum sunt infecta, efficacissimum æque, ac mitissimum est, ut propterea quoscunque benigne purget, & sine molestia, nec injucunde, cum omnis fere saporis expertus sit, vel infantibus ipsis, & pueris ad 3 i. innoxie exhiberi posse testatus est Cl. Cas. Hoffmannus. Viris vero eandem ab 5 s. ad 8 i. proponere minime veritus est Piso. Grates habendæ Nicolao Monardes, quod tantum medicamentum Græcis, & Arabibus incognitum primus promulgaverit.

Rhabarbaro vero nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius inveniri facile judicaverim. Præterquam enim quod pulcherrima hujusce laus est egregie, & sine molestia alvum purgare, accedit præterea & solidas partes labefactas corroborare, & lympham omnem præsertim primis viis, ac viceribus chylicationi dicatis insidentem atterere, obstructions referare, secretiones omnes, excretionisque promovere, verbo dixerim efficere, ut vire, ne subito corruant, quemadmodum in magnis purgationibus contingit, majorem in modum confortentur.

Semin. anisof.] Ultraquamquod cum purgantibus consociatum semen anisi eorum vim temperat, & tormina, quæ ab illis excitantur, præcavet, unde non inconcinne illud Helmontius intestinorum solamen appellavit, accedit præterea re pulmonum morbis adeo prompte subvenire, ut anima eorumdem a nonnullis dicatur. Ex anisi oleo expresso paratur balsamum sulphuris anisatum eximie virtutis in iisdem affectionibus. Hinc purgans ex his compositum eas vires habet, quas neque satis explicare dicendo, neque percensere numerando ullo modo possim. Nullum adhuc hydropicum vidi, licet cum suspitione effusionis aquæ in cavitatem pectoris, organico tamen vitio minime laborantem, qui ope hujusce remedii per epicrasim dati melius non habuerit, neminem vero, qui in Anasarcam externa aliqua de causa inciderit, qui in pristinum valetudinis statum restitutus non sit.

IX. *Horum dierum intervallo pulvis exhibeatur ex tartar. vitriol. arcan. duplic. &c.*] Diebus a purgatione vacuis diureticis ut salubre est practico- rum consilium,

lium, præeunte observatione, nullam hydropis speciem posse perfectissime curari nisi per urinarum copiam, ita quidem, ut quo minus urinæ redditur, eo quoque minus sperandum de ægrorum salute.

Inter diuretica porro medicamenta principem obtinent locum sales, qui sanguinis partes incidendo feri copiam augment, serum ipsum sibi uniunt, atque a reliquis partibus separant, renalibus tandem porulis aptant, unde urinarum copiosus provenit. Quoniam sales sunt diversi generis, diversa quoque esse diuretica necesse est. Inter hæc eminent, quæ ex salibus mediis eliciuntur. Ejusmodi sunt tartarus solubilis, cujus etiam supra meminimus, terra foliata tartari, idest sal fixus tartari aceto saturatus, & in alium quemdam salem falsum mutatus, tartarus vitriolatus, qui & ipse sal falsus est ex sale tartari, & spiritus vitrioli portione emergens, arcanum duplicatum, sal scilicet ex capite mortuo aquæ fortis ex nitro, & vitriolo paratæ extractus, ut mittam salem marin. armon., & plurima alia, quæ cum ad incidendum, abstergendum, & leniter vellicandum, tum ad urinas ciendas existunt opportunissima.

X. *Hisce frustra adhibitis boli ex milleped. vel lumbricor. terrest. &c.*] Salibus falsis quamplurima sunt diuretica fortiora, ac vehementiora, quæque in usum vocanda sunt, ubi dicti sales falsi nihil profuerint, maxime arriidente accuratiorum practitorum consilio, a levioribus semper aperientibus esse incipiendum, & paulatim ad validiora deveniendum. In horum censu veniunt præ cæteris millepedes, & lumbrici terrestres, qui ratione cujusdam subtilioris salis, quem nonnulli ad nitrosam revocant, alii eodem penetrantiorum præterunt, & vi solvendi, fundendique magis pollentem, urinis potenter ciendis idonei reputantur. Ratione cujusdam subtilioris, activiorisque salis urinam potenter movere creduntur plantæ multæ, inter quas Eryngium, Ononis, asparagus, juniperus, virga aurea, apium, feniculum, & hujusmodi alia: hinc tantopere commendatæ ad aquas per urinas deducendas.

XI. *Validiora hisce vix locum habent.*] Præter sales hæctenus recensitos diuretica facultate pollentes, sunt quidam alii in nonnullis mixtis, qui acres dicuntur, quique sanguinis principia fundendo, ac vehementer stimulando operantur. Sales ejusmodi in antiscorbuticis plantis, uti sunt trifolium fibrinum, nasturtium aquaticum, coclearia, persicaria, & aliis hisce affinis, uti in cæpis, alliis, raphano, & similibus percipiuntur. Ex his spiritus per fermentationem eliciuntur, quibus nonnulli utuntur ad urinas ciendas, ubi cætera minus commode responderint, monente Celso, ut experiamur alia, atque alia ad hoc, ut optato fine potiri valeamus. Addunt alii spiritus acidus nitri, vitrioli, tartari, & ex his alios compositos, uti celebrem illum carminativum Sylvii, qui de tribus etiam vocatur, ut alia mittam quamplurima, quorum accurata extat descriptio apud suos Auctores. Verum enimvero illud quam maxime verendum est, ne si fortioribus ejusmodi diureticis uti velimus, sanguinis massam magis, magisque fundamus, humoresque ad exsudandum per infirmos cavitarum parietes nimis proclives vehementius, quam par est, impellamus, unde non solum incassum eadem adhibeantur, sed summe nocua evadant, uti urina lixiviali jam facta sæpius accidisse experientia demonstrat.

XII. *Hisce succedat vinum Kalybeatum &c.*] Duo præstant Kalybeata in nostro corpore, parte videlicet terrea adstringente fibras naturali tono destitutas, & laxas corroborant, sulphure vero tenui, ac subtili, quo facta sunt, humores attenuant, aptioresque reddunt ad fluendum, viscida abstergunt, secretionnes omnes, excretioneseque restitunt. Hinc Kalybeatorum adversus hydropem eximius usus; quibus si addantur illa, quæ chylosim juvant, quæque viscerum obstructions a mucro viscido tenaci oriundas referant, superstites, si qui sint, fero-

ferosos humores extra corpus educere valent, inter quæ absynthiaca omnia, rhabarbarina, amara, paratur vinum, quo nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius remediæ genus adhuc expertum esse bona fide testor. Eximias vires Marrubii albi præ cæteris plantis in ejusmodi morbis adnotarunt Forestus, Hartmannus, ac præ cæteris Borellus, & Zacutus Lusitanus. Innumere comprobari experimentis inquit Cl. Borellus *obs. med. p. 289. marrub. albi summitates vino albo infusas, & triduo epotas mire ad menstrua provocanda, stomachum roborandum, cachexias, & sædos virginum colores arcendos valere.* Conserva florum marrubii cum melle parata ad ℥ i. quotidie per quadraginta dies exhibita nobilem quemdam scyrro hepatis jam diu laborantem integræ sanitati restitutum fuisse, aliis Kalybeatis medicamentis frustra tentatis, memorat Zacutus Lusitanus *lib. 2. prax. adm. ob. 48.* De Kalybeatis plura alibi dicemus.

XIII. *Quibus suppressa sunt naturales Mensum evacuationes, venæ sectio &c.*] Phlebotomia in hydropo ab omnibus fere Medicis damnatur. Licet enim per eam exhaustæ venæ majores ansam præbeant venis capillaribus, vasisque absorbentibus serum, quod vel intra propria vasa subsistit, vel intra fibras, aut in cavitates effusum est, admittendi; cum tamen serosum ipsum sanguinem efficiat, vasorumque imbecillitatem, & atoniam, quæ ut causa, vel ut effectus cum his morbis conjungitur, ob spirituum jacturam, augeat, causa est quare nova ulterius feri effusio contingat. Quod tamen sic accipias velim, ut ad credendum vehementer minime adducaris, nullum esse casum, in quo etiam peccante Cacoehymia serola, venæ sectio citra ullius discriminis suspicionem adhiberi possit: nam ubi cum cacoehymia serosa plenitudo vasorum conjungitur, uti in chlorosi ex suppressione mensium oriunda non raro contingit, tantum abest ut venæ sectio noceat, ut etiam summopere proficit. Quod fere præstantissimi Alexandri Tralliani monitum est *lib. 9. de aqua inter cutem*, ubi ait: *Cui enim hydropi Anasarca nomen est, ea venæ sectionem interdum requirit, ut quæ ex sanguinis frigidi copia (quæ certe nihil aliud esse videtur, quam cacoehymia cum plenitudine conjuncta) nascatur. Videmus enim quod etiam ignis externus cum lignis viridibus propemodum extinguitur, resocillatur rursus, si illa, quæ ipsum suffocabant, auferantur.*

XIV. *His etiam conserre vise sunt pilule ex limatur. mart. &c.*] Cum ex dictis *com. in aph. 12.* constat ferrum duplici substantia factum esse, terrea videlicet, & corroborante, & sulphurea, ac volatili, periculum est illud esse remediæ genus, ut si quid in pertinaci Mensum suppressione sperari possit, ab hoc uno remedio sperari jure merito possit. Terrea enim parte acerbi omnes, atque acidi sapes corriguntur, simulque tonus viscerum restituitur, sulphurea vero, ac spirituosa mucilagineæ sordes primis visis, hisque proximis visceribus inhærentes, unde menses sulti contingit, dissolvuntur, atque absterguntur, atque hac ratione eorum fluxus restituitur.

Croc. opt. pul.] Quid Croco ad digerendum, ad resolvendum, sanguinis molem attenuandam, ventriculum, atque huic proxima viscera roboranda, eorumque obstructions, uteri præsertim, referandas efficacius? Singulare est, quod narrat Amatus Lusitanus, mulierem quamdam ab assumpto medicamento, cui crocus admixtus fuit, duas puellas colore luteo tinctas peperisse, coloremque aquæ tepidæ lotionis evanuisse. Quod confirmatum fuit experimento Jo. Ferdin. Hertode *in sua crocologia*, qui cum canem gravidam aliquando multo Croco nutritisset, eamque accedente partus tempore secuisset, non solum catellos, sed secundinas ipsas flavescentes reperisse testatus est. Quod sane illorum opinionem firmat, qui existimant crocum uteri affectibus speciatim opitulari.

Gum. Sagap.] Nihil est Sagapenum, quam succus ex planta quadam, quam

Ferulam esse nonnulli cum Diofcoride conjiciunt, medius inter gummi, & resinam, qui si candelæ admoveatur, flammam concipit, sulphurearum particulæ indicio manifestissimo, quæ cum salinis ea ratione conjunctæ sunt, qua opus est ad discutendum, attenuandum, abstergendum, viscerum imi ventris obstructions, uteri præsertim, referandum, atque abhinc procedentem suppressionem mensium, atque hydropem profligandum. In uterum speciatim agere suspicantur nonnulli, quod sætum enecare dicitur; quorum propterea salubre consilium est ab eodem gravidis existentibus mulieribus abstinendum esse. Tantam Sagapeno obstructions referandi vim tribuit Rolfinkius, ut exterius etiã ad motum incantamenti ad instar obstructions tollere haud dubie affirmaverit.

Alo. succotrin.] Tres communiter assignantur Aloes species. Prima caballina est, quæ ob odorem, & saporem feterrimum solis veterinariis ad brutorum usum relinquitur. Altera hepatica, quæ præstantior caballina, inferior tamen succotrina ex insula Succotra plantæ ejusdem nominis, ex qua succus exprimitur, feracissima, unde ejus nomen, ad nos allata, quæ omnium præstantissima. Eaque cæteris posthabitis ad usum internum adhibetur, utcumque nonnulli apud *Zacutum Lusitanum*, & *Rolfinkium* hepaticam succotrinam anteposendam esse asseverent. Partium valde volatilium, tum salinarum, tum sulphurearum copia donari Aloem succotrinam Cl. Boulducii Reg. Scient. Acad. Parisiæ experimentis compertum est. Ab his fere pendet facultas pituitam tenacem, ac viscidam ventriculi parietibus adhærentem incidendi, resolvendique, simulque crassas, viscidasque sordes, quæ in ventriculo, intestinis, inque proximis visceribus stabulantur, detergendi, atque abhinc ortas obstructions, & Mensium suppressionem tollendi. Testor enimvero me in virginibus chlorosi laborantibus, aliisque gravissimis morbis, & pertinacissimis ex usu istarum pilularum mirabiles effectus deprehendisse. Nonnullis post duodecim, aliis post septem, interdum etiam post tres dies, non sine illorum admiratione, qui innumeris fere medicamentis earum corpora pertractaverant, Menses rediisse, atque in pristinum valetudinis statum restitutas easdem fuisse. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt, ubi res sit cum cachectis, atque iis, qui in anasarcam lapsi sunt, quibus suppressæ sunt naturales Mensium, Hæmorrhoidum evacuationes, quibusque humidiorum excrementorum copiosus proventus est, minus vereri fas esse, ut corpora eorum plus æquo siccantur, & in atrophiam inducantur, viscera inflammentur, in periculosas hæmorrhagias labantur, quo metu perterriti plerique a Martialibus, atque excalescentibus medicamentis, præsertim vero ab Aloeticis abstinerunt, ut revera verendum esset, si ægri calidi, ut ajunt, & sicci temperamenti, si extenuati, quorum viscera præservida, sanguis æstuans, quique ad hæmorrhagias proclives sunt, iisdem pertractarentur, ut luculenter præ cæteris testatus est Fernelius *lib. 3. meth. med. cap. 9.* Ex quibus colligi potest remedia eo casu mentis aliunde, quam ab hoc fonte petenda esse.

XV. Ad acidulas opportuno tempore deveniendum.] Varia passim vago Medicorum rumore circumferri solent de damno aquarum mineralium insigni visceribus inflicto, deque noxa in hydropem. Occasionem dedit præ cæteris Agricola, qui, ut notat Frid. Hoffmannus in *lib. de natur. eorum, quæ effluunt e terra lib. 2. cap. 2.* hæc omnia crasse explicavit. Quibus plerique adeo sunt perterriti, ut in plerisque morbis, præsertim vero hydropem, cane pejus, & angue a Mineralibus aquis abstinuerint. Ne diutius quam par est huic quæstioni immoremur, paucis habeto. Aquæ acidulæ in ea hydropis specie, quæ ab insigni aliqua læsione viscerum dependet, abscessu puta, ulcere, vel simili, vel a lymphaticorum vasculorum disruptione, erosione, unde serosi humores in cavitatem Ab-

dominis, vel Thoracis effusi jam sunt, minime conveniunt: siquidem illarum usu viscera magis magisque labefactari contingit, lymphatica vero vasa magis magisque disrumpi, atque abhinc prodeuntem hydropem augeri, aut confirmari. Quod si hydrops a laxitate tantummodo solidarum partium exoriatur, ab infarctu, atque obstructione viscerum imi ventris, indeque libero sanguinis cursu impedito, quemadmodum illis contingit, quibus suppressæ sunt naturales evacuationes mensium præsertim in mulieribus, tantum abest, ut nullam levamen, certum noxæ periculum expectandum sit, ut nihil excogitari possit, quod ad ejusmodi morbos debellandos aut efficacius sit, aut pro ægrorum opportunitate valentius. Ecquis est qui non videat, parte acidularum spirituosa mucilagineas sordes primis viis, inque proximis visceribus inhærentes dissolvi, Martis vero vena solidas partes in pristinum elaterii statum restitui, dyscrasiam viscerum tolli, coctiones omnes, secretionisque humorum promoveri, ac propterea hydropis fundamenta ab imo convelli? Quod verentur nonnulli ab aquarum copia, ac pondere solidas partes plus æquo laxari, poros membranarum nimiam diduci, serosisque humoribus in cavitates exitum dari, corpus superfluo seroso latice onustum reddi, meræ nugæ sunt; nisi de præpostero earumdem usu eos intellexisse dicamus. Quænam enim tandem sint quantumvis innocentissima, quæ præpostere adhibita aliqua ex parte non nocent? Quem autem vadem demus nullum non solum detrimentum capi posse ex aquarum acidularum usu in hydropem, si debito cum regimine assumantur, sed corpora exsiccati penitus, eorumque humiditatem omnem absumi? Quæ res sic a plerisque accepta est, ut intelligenter corpora sicca, & biliosa extenuata, humidis excrementis vacua, quorum viscera præservida sunt, atque æstuans sanguis est, haud acidulis esse pertractanda, ne eadem magis magisque exsiccentur, in atrophiam inciderent, ac sanguis magis accenderetur. Errorem tamen egregie sustulit Cl. Henricus ab Heer luculenter ostendens, id intelligendum esse de superfluo aquoso latice, qui in corporibus cachexia laborantibus, vel hydropem abundat; hæc enim corpora, absumto, quo præter naturam madefiebant, humore, exsiccantur, & macra redduntur, ut Cl. Cyrillus consil. 3. *cons. 8.* egregie animadvertit.

XVI. In hydropem thoracis vix lenientia ex flor. Caf. pulp. tamarind. &c.] Si in ulla hydropis specie a purgantibus abstinendum est, certe in thoracis hydropem abstinendum. Cum enim in hac hydropis specie ad animi deliquia, ad virium exsolutiones, & alia hujusmodi mala proclivitas adsit, purgantia medicamenta nerveas fibrillas insigniter vellicando, ac mordendo eadem facile excitare valent, atque ægros de medio tollere. Quid si organicum vitium eidem ansam dederit? Si aneurysma, periculum est, ne disrumpantur arteriæ tunica, sanguisque effluis ægrum suffocet, ut Nobili cuidam viro accidisse novimus, qui hydropem thoracis laborans, assumpto ad educendas aquas purgante pharmaco, inter egerendum frigido sudore superveniente, mortuus est. Aperto cadavere aneurysma satis insigne Aortæ disruptum esse, effusumque sanguinem in cavitatem pectoris deprehensum fuit. In eodem fere discrimine versari hydropem laborantes, si polypus cordis, aut aortæ, si tubercula, aut vomica occultæ occasionem præbuerint, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. (a) Quare satius est emollientia tantum, ac lenientia adhibere, inter quæ Caf. Man. & alia ejusmodi, quorum pulcherrima laus est pectus lenire, atque expectorationem promovere.

XVII. Imo tutius est uti Clyster. ex urina puer. terebinth. &c.] Clysteres ex terebinthina, nitro, & similibus parati, præterquamquod alvum sol-

licitando ad capitis, & pectoris symptomata avertenda idonei existunt, urinas etiam copiose ciere valent; quod non sine admiratione accipi solet ab iis, qui causam quare fieri id possit se ignorare prorsus fatentur; quæ enim consensus intestinorum cum renibus, quid facibus cum urina commune? Qui tamen minus mirabuntur, si diligenter perpenderit in Colo adeste vasa lactea, per quæ facile possunt particule in sanguinem invehiri, quæ ad urinas promovendas sint opportuna. Neque desunt exempla quorundam, qui folis Clysteribus nutrientibus diu superfites vixerit. Huc accedit posse clysteres ex actu Coli cum Renibus fatus instar ad serum urinarium copiose separandum eorum substantiam sollicitare, ea prorsus ratione, qua laxantes, atque emollientes nephriticos dolores fedare experimur.

XVIII. *Ad urinas ciendas solum boli ex millep. vel lumbric. pp. &c.*] Uti purgantium, sic diureticorum summus habendus est delectus, atque ea quidem, quæ parti ab aquis obsessæ magis conveniunt, cæteris præferenda. Uti igitur salina, fortiusque incidentia, & acida in Ascite, & Anasarca conveniunt, ita in hydrope pectoris vix, ac ne vix quidem locum habent. Cum enim debilis sit eorum textura, facile ab ejusmodi medicamentis, præsertim iis, quæ acida sunt, labefactatur: acida enim pulmonibus sunt infestissima. Solum igitur balsamica, & nitrosa cum pulmones egregie corroborant, in hydrope pectoris eximiam operam præstant. In horum censu veniunt millepedes, & lumbrici. Sane enim quodam nitroso abundant, qui pulmonibus amicissimus est.

Sal quoque volatile succini blanda, qua pollet, mitique aciditate, non solum pulmonum, sed renum fibras corroborando, & amica titillatione efficiendo seri urinarii secretionem promovet, hinc eximius ejusdem usus in hydrope pectoris. Diuretica donari facultate balsama, uti sunt Copaib., Peruvian., therebint. supra a nobis demonstratum est. (*V. cap. 3. com. in aph. 14.*) Simili fere virtute sunt præditæ pleræque plantæ, præ cæteris hederæ terrestris, quam cum pulmonum amicitia claram fecerit, in hac hydropis specie convenientissimam esse certo certius habendum.

XX. *Hiscæ addenda levissima Martialis tinctur. mart. suc. pomor. ex. &c.*] Ne corroborantibus quidem remediis uti debemus in hydrope pectoris sine delectu. Cum enim membranulæ, quibus pulmonum sinus coagmentantur, nec arctiore, nec laxiore gaudere debeant structura, ne aeris particulas, quæ hinc inde permeare solent, impediunt, ne nimis firmo, nec nimis debili præditæ esse debeant tono, ut debita fibrarum muscularium ope, quibus circumligantur, constringi, & dilatari possint, quæ adstringendi vi pollent, pulmone esse infestissima perspicuum est. Quare ad ea confugiendum est, quæ debitum illis tonum conciliant, nec nimis adstringunt, cujusmodi est tinctura mart. suc. pomor. aut simili alio miti menstruo parata, & huic affinia.

XXI. *Sed præ cæteris optima victus ratio instituat &c.*] Egregie notat Celsus, (a) Hydropem facilius in servis, quam in liberis tolli: quia cum desideret famem, sitim, mille alia tædia, longamque patientiam, promptius his succurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis libertas est. Sed ne hi quidem, qui sub alio sunt, si ex toto sibi temperare non possunt, ad salutem perducuntur. Abstinere præsertim a potu tanti interest, ut in hoc potissimum consistat totius curationis momentum. Illud enim observationibus compertum est, neminem sanari, nisi illum, qui a potu prorsus abstinuit, curavitque urinas copiosius ejicere, cessante tunc omni siti, & cum siti morbo. Et tum demum secunda valetudinis spes est, cum plus humoris per urinam excernitur, quam assumitur. Ita laudatus Celsus.

(a) Lib. 3. cap. 21.

Radicibus raparum &c.] Plures insunt facultates medicæ radicibus raparum. Earum decoctum plurimum valere ad quartanas contumaciores, aliosque effectus debellandos Cl. practicum, Cratonis præsertim, & Scherbi, ut refert Casp. Hoffmannus in *instit. med. lib. v. cap. 21.* testimonio evincitur. Quid quod nullum in pectoris affectibus, & tussi pertinacissima efficacius, aut pro egrorum opportunitate valentius earum decocto, si præsertim illud ad magni Cratonis consilium 81. adornetur? Fateor enimvero me simplicissimo hoc remedii genere in constitutione quadam Epidemica tussium mira præstitisse. Quam sapienter ait Plinius! *nos plerasque herbas pedibus conculcare, quarum si nobis virtus spectata esset, eas in cælum laudibus efferremus.*

Moderate exerceatur.] Exercitatione quoque corporis fit, ut multo facilius, quam ullis aliis remediis hydrops solvatur. Auget enim ob motum musculorum sanguinis circulatione, effusus humorum partim per cutim excuti contingit, partim in venas pelli, & per alias excretionum vias tandem emitti. Unde Hippocrates lib. de diæta *sect. 38. laborem siccare, corpus robustum facere* jure merito pronuntiavit: ut mittam quod Galenus com. in Hipp. lib. de diæta in eandem sententiam tulit: *Exercitatio omnium vitiosorum, qui in corporis profundo sunt, humorum purgationem supplet.* Et *lect. 3. com. 50. Exercitia collectas singulis diebus superfluitates expurgant*: unde exercitio corpora leviora fiunt, ut notat Santorius in Medic. Itatica. Quod confirmat Verulamius lib. 4. de augment. scientiarum c. 1. his verbis: *vix aliquam in morbum inclinationem inveniri, quæ non exercitatione quadam propria corrigi possit.*

CAPUT VI.

De Asthmate humido, & convulsivo.

I. **Q**uotiescumque prohibetur, ne satis ampliata thoracis cavitate, explicatisque pulmonibus sufficiens aeris quantitas ad sanguinis morum per eosdem promovendum excipiatur, difficilis respiratio exoritur, interdum cum febre, plerunque sine, homines invadens.

II. Tres sunt difficilis respirationis species maxime illustres, dyspnœa, asthma, orthopnœa. Omnes gradu solum differunt inter se.

III. Innumera fere sunt, quæ difficilem respirationem efficere valent; frequentissime 1. ichores crassi, viscidique, vel tenues ac fluidi e soluta sanguinis massa, diductisque nimium, atque apertis meatibus in pulmones depositi, 2. musculorum, fibrarumque respirationi ministrantium spasmodica contractio a spirituum animalium inconcinno, atque inordinato motu concepta irritatione ortum traducens: unde asthmatis divisio in humidum, & convulsivum.

IV. Difficilis respiratio cum sonitu, & tussi, qua materia viscida, ac lenta, vel tenuis, ac serosa cum levamine excernitur, noctu gravior, quam die, quæ sensim augetur, sensimque imminuitur, nunquam vero omnino intermittit, asthma humidum solet comitari.

V. Si quis derepente in difficultatem respirationis incidat, nullo sonitu, stertoreque, nulla materiæ excretionem, vel tenuis tantum, & serosæ

abſque levamine, comitante, cum ſenſu conſtrictionis cujuſdam zonæ ad inſtar ad ſternum, coſtas ſpurias, & vertebraſ lumborum, urinis crudis, & aqueis, dum invadit paroxyſmus, qui citra manifeſtam cauſam ſolvitur, aſthmate convulſivo laborare certo certius habendum.

VI. Connumaciſſimus morbus eſt Aſthma humidum, ſæpius recurrens, quique in ſenibus præſertim vix unquam curationem admittit.

VII. Convulſivum, ſi diuturnum fuerit, in humidum tranſit.

VIII. Utrumque in phthiſim, hydropem ſæpe definit.

IX. In paroxyſmo aſthmatis humidi oleum amygd. dulcium, mucilagin. femin. malvar. alth. pſyl., ſyrupi de iſiſco, papaver. rhæad. aqua malvarum, violarum diluti cocleatim propinandî.

X. Hydromel, decoct. fol. thee copioſe, & calide epotum mira præſtant.

XI. Si æger in ſuffocationis discrimine verſari videatur, etiamſi virium debilitas adſit, & pulſus obſcuritas, aut hydrops, ad venæ ſectionem deveniendum.

XII. Emetica cautiffime præſcribenda Aſthmaticis, cum ſæpe a pectoris debilitate, anguſtia, ſputo ſanguinis prohibeantur. Ubi autem nihil prohibeat, ſint eadem blanda ex aqua tepida mellita, & penna oleo illita in fauces immiſſa, aut ſimilibus.

XIII. Hiſce ſuccedant boli ex gum. ammoni. ſpermat. ceti albiffimi, lumbric. terreſtr. præp. ʒ ii. cum baſam. ſulphur. therebint. q. ſ. f. 6. n. xx. cap. iv. quotidie ſuperbibendo decoctionem theiformem radic. enul. campan. fol. veron. heder. terreſtr. ʒ vi. adde ſyrup. nicotianæ rite parati ʒ i. Illorum loco dentur ſequentes. ʒ. Therebint. venet. lot. ʒ i. s. extract. enul. campan. heder. terreſtr. a ʒ. s. ſal. volat. ſuccin. ʒ i. m. f. bol. n. xii. cap. iv. quotidie.

XIV. Ubi ſtomachi mucilago præſertim ſit reſolvenda radix Ari. s. pul. cum extract. flor. Chamom. q. ſ. necnon decoct. folior. thee cum elixir. propriet. gut. xx. ad xxx. mirum in modum conferre viſa ſunt.

XV. In paroxyſmo aſthmatis convulſivi, ſi vehemens ſit difficultas reſpirationis, & plenitudo adſiterit, venæ ſectio inſtituenda, Clyſteres emollientes injiciendî, manus, pedes in balneo aquæ tepentis demittendi per ſemihoram, aut amplius.

XV. Tinctur. ſuccini rite parata, aut liquor Cor. cer. ſuccinat. a gut. xx. ad xxx. ex aq. fl. lil. lilior. conval. mane exhibenda. Veſperinis vero horis emulſiones ex femin. papav. alb. ʒ ii., quatuor frigid. ʒ i. s. in aq. lactuc. portulac. cum ſyrupo violarum eximiam operam præſtant.

XVII. Guttiſ aliquot laudani liquidi gravioreſ inſultus ſedatos fuiſſe novimus.

XVIII. Oleum amygdal. dulc. ad ʒ i. quotidie exhibitum quam bene cedit in aſthmate convulſivo!

XIX. Milleped. in vino albo infuſio ad aſthmata tum humida, tum ſicca curanda efficaciffimum, ſit quod aliud eſt medicamen.

XX. Extra paroxyſmum opportuno tempore ſerum lactis caprini deſtillatum cum foliis lactuc. portulac. fl. violar. papaver. errat. radic. liqueſcit. aven. hord. jujubis quotidie ad ʒ viii. vel x. propinandum per xxx. circiter dies. Ardente ſirio aquæ Nocerianæ, Willenſes, tandem lac aſinum exhibendum.

XXI. Optima victus ratio inſtituatur. Ab acidis æger abſtineat, viſcidis, glutinoſisque. Moderate exerceatur in aere præſertim ruſtico, aratrum dum terra figitur, ſequens.

CAPUT VI.

De Aſthmate humido, & convulſivo.

I. **Q**uotiescumque prohibetur, ne ſatis ampliata thoracis cavitate &c.] Nemo ignorat reſpirationem duobus motibus conſtare fere contrariis, inſpiratione ſcilicet, & expiratione. Inſpirationem fieri, quando ær per glottidem intra pulmones adigitur, expirationem vero, dum ab iſdem emittitur, manifeſta res eſt. Hi duo motus quomodo perficiantur, arduum, atque inſolens explicatu phænomenon eſt. Si tamen conſideremus aeri ineſſe gravitatem, id quod docet aſcenus Mercurii in Barometro, nec non elaterem, id quod ſcolopeta pneumatica, & veſica luſoria, quæ compreſſa ſtatim reſtituitur, manifeſtum reddunt, ac corpora in eo innumera circumquaque æqualiter premere, preſſioneque hac aliquo in loco deficiente, aut diminuta, illum qui circumſtans eſt in eum locum ingredi conari, quod cætera fluida faciunt, quæ eo tendere conantur, ubi minorem inveniunt reſiſtentiam, non multum negotii faceſſet phænomeni explicatio. Ecquis porro inſicias ire auſit, ærem circumquaque premere animantium corpora, omneſque illorum partes, non ſecus ac illis accidit, qui ſub aquam merguntur, qui compreſſionem quamdam, & conſtrictionem ſentiunt? quam ſanè & ipſi nos in aere verſantes ſentiremus, niſi vel diuturnitas ſenſum ſuſtuliffet, vel ad illam conſtrictionem nati ipſam ferremus commodiſſime. Pulmones ad latera premi a coſtis exterioribus preſſionem ſuſtinentibus, ad fundum a ſepto tranſverſo, ad laryngem ab aere immediate, tam certum eſt, quam quod certiſſimum. Preſſione igitur aliqua ex his partibus deficiente, aut imminuta conari ærem eo tendere, ubi minorem offendet reſiſtentiam, luce clarius apparet. Idque potiſſimum accidit in inſpiratione. Dum enim elevantur coſtæ, ac deprimitur ſeptum tranſverſum, thoracis cavitatem tum quoad longitudinem, tum latitudinem ampliari contingit, pulmonum vero latera, & fundum aeris preſſionem amplius non pati, hinc ærem, qui ad glottidem eſt, cum viribus alterius ſibi contranitentis prævaleat, tota quidem ea vi, qua eidem prævalet, in bronchia, & pulmonales veſiculas irruentem mollem pulmonum ſubſtantiam inflare, atque attollere. In hoc motu, qui inſpirationem conſtituit, pulmones nihil agere, & dilatari, quia implentur, adeo manifeſtum eſt, ut nihil ſupra. Contrarium ſuccedit in expiratione. Depreſſis enim coſtis, & ſurſum adacto diaphragmate, ceſſantibus cauſis pulmonem, & thoracem dilatantibus, adjuvante vi aeris inferioris veſiculas occupantis, utpote magis compreſſi, & elatiſti, quemadmodum animadvertit Cl. Mazinus par. prim. mech. morb. præſertim vero in fibris pulmonum compagi intertextis, ſeu reticulo muſculari eorundem comprimente, ær a pulmonibus emittitur. Quo apparet pulmones in expiratione nonnihil agere. In inſpiratione extrema

trema vasorum capillamenta pulmonales vesiculas ambientia explicari contingit, hinc sanguinem per easdem facilius fluere; in expiratione vero eadem concidere, comprimi, sanguinem ex iisdem exprimi, atque hac ratione sanguinis cursum per pulmones promoveri. Quod erat adolescentibus demonstrandum, ut intelligerent tunc cum ampliari non potest thoracis cavitas, explicarique pulmones, ac sufficiens aeris quantitas ingredi ad sanguinis motum per eosdem promovendum, depravari, ac difficilem reddi respirationem.

Interdum cum febre, plerumque sine &c.] Carentia febris ex Galeno communis esse debet omnibus difficilibus respirationibus, ita ut si cum febre sint, aliam ægritudinem denuntient. Quæ sententia multis minus commendatur. Potest enim, ut egregie animadvertit Cl. Bellinus, febris cum harum singulis conjungi, prout singulæ a diversis morbis procedent febrim secum ferentibus, vel ipsa difficilis respiratio necessario secum feret productionem febris, nisi forte per difficiles respirationes intelligendæ sint non quæcumque difficiles respirationes, & ab alio quolibet morbo vel pendentes, vel ipsum producentes, sed quæ velut ex se sunt, & febre carent; quæ lis potius de nomine est, quam de re.

II. *Tres sunt difficilis respirationis species &c.*] Pluribus modis depravatur respiratio, unde ortæ variæ difficilis respirationis differentiæ. Omnium respirationum difficilium facillima dicitur dyspnœa, respiratio scilicet frequens sine anhelitu, sine stertore, ac sibilo cum modica molestia. Hanc sequitur asthma, respiratio scilicet difficilior majore cum anhelitu, molestia, stertore, sibilo. Tandem Orthopnœa, seu difficillima respiratio, ut propterea ægri non solum anhelii sint, sed nonnisi erecta cervice respirare valeant. Quartanam, ac summam alii addunt speciem, Apnœam scilicet, quæ tamen potius respirationis intermissio est, quam difficultas.

III. *Innumera fere sunt, quæ difficilem respirationem efficere valent; frequentissime ichores crassi &c.*] Quoniam innumera fere sunt, quæ ad naturalem respirationem faciunt, aut cum ejus organis sunt connexa, innumera quoque esse, quæ eandem difficilem reddunt, necesse est. Nempe ad respirationem præ cæteris concurrunt muscoli pectoris, intercostales interni, & externi, diaphragma, larynx, aspera arteria, ejusque divisiones innumeræ bronchia constituentes, vesiculæ pulmonales, sanguifera vasa, aer qui in inspiratione in pulmones admittitur, in expiratione vero emittitur, sanguis per pulmonum vascula excurrrens. Cum organis respirationis connexa sunt Pericardium, Cor, Aorta, vena cava, viscera imi ventris, quæ omnia si aliquo modo vitientur, ut munere suo rite fungi non possint, respirationem difficilem reddere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Si enim de musculis pectoris sermo sit, intercostalibus internis, externisque, de diaphragmate, ecquis est qui non videat, aut paralyti, aut convulsione, distractione, aut alio modo præternaturaliter affectis, & thoraci dilatando, constringendoque impares reddi, liberumque aeris ingressum ingressumque prohiberi? Larynx, seu suprema asperæ arteriæ pars, si ulcere, aut tumore detineatur, aspera ipsa arteria si comprimatur, vel constringatur, aut simili vitio afficiatur, idem præstabunt; bronchia, & pulmonales vesiculæ infarctæ, obstructæ, aut extrinsecus pressæ, id quod in tuberculis crudis, vomicis, calculisque in pulmonibus latentibus contingit (quorum exempla extant apud Cl. Dodonæum *obs.* 23. *Platerum lib.* 1. *obs.* 180. *Rentman. lib. de calcul.* Thomam Bartholin. *histor.* c. 1. *Kerkringium obs.* 27. Jo. Rhod. *cent.* 11. *obs.* 3. *Pison. lib. de morb. a serosa colluvie sect.* 3. c. 4. *obs.* 46. & *Misc. N. C. an.* 4. *ob.* 11. item *dec.* 2. *an.* 2. *obs.* 303.) Pulmonum item vascula crassis humoribus, vel concreto sanguine obstructa, aut constricta magis, quam eidem libere trajiciendo paria sint, anhelosæ respirationi inducendæ aptissima

exi-

existunt. Quid si aer aut nimis rarus, vel densus, vel incongruis particulis infectus sit, id quod potissimum ex fumis metallicis, saturninis, sulphureis, venenatis, arsenicalibus, carbonum fossilium exhalantibus, perque eundem diffusis contingit, qui aut obstruendo vesiculas pulmonales, aut plus æquo distendendo, aut nerveas earundem fibrillas constringendo, sibimet, & sanguini per pulmones fluenti liberum excursum præpediat? Nonne sanguis nimia copia peccans, aut raritate, aut crassitie, visciditate, & lentore per pulmonalia vasa trajectus plus æquo resistere valet, eorumque tunicas distendens partim necessarios pulmonum consuetos motus præpedire, partim eorundem vesiculas angustiores reddere, ac minus liberam ingressuro, atque egressuro aeri semitam efficere? Jam vero si pericardii cavitas ab aqua nimia, aut sero cor inundante occupetur, aut pericardium ipsum tumore afficiatur, vel aucta cordis substantiæ magnitudo peccet, aut ejusdem ventriculorum dilatatio, aut polyposæ concreciones, (de quibus vid. D. Greifelius *M. N. C. an.* 1670. *obs.* 74. nec non *Dec.* 2. *an.* 10. *obs.* 174. *Malpighius dissert. de polypto*, *Bergerus de polypto cordis*, & *Bonetus anat. pract. lib.* 1. s. 2. & *lib.* 2. s. 2. 2.) arteria item Aorta similibus vitii infestetur, vena cava varicibus, ita quidem ut liber, & æquabilis aeris in vesiculas pulmonales ingressus, egressusque prohibeatur, difficultatem respirationis exoriri debere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. (De his quoque vid. *Alex. Kn. Maccoppe de Aorta polypto epitola medica*, præ cæteris vero *Hippolytus Franciscus Albertinus com. A. B. in animadversionibus super quibusdam difficilis respirationis vitii a læsa cordis, & præcordiorum structura pendentibus*) quibus addenda mala pulmonum conformatio, quam hæreditarium asthma producere liquet ex *M. N. C. Dec.* 2. *an.* 6. p. 252. & *Foresti lib.* 16. *obs.* 9. Neque raro evenit, ventriculo, hepate, liene, cæterisque imi ventris visceribus male affectis difficultatem respirationis sublequi: quod plerumque contingit in magnis obstructionibus, tumoribusque, quibus diaphragmatis depressio prohibetur, & liber aeris in pulmones ingressus, hinc difficultas respirationis; ut mittam hepar ope ligamentorum latorum, lienem ope membranarum cum diaphragmate, cætera viscera ope nervorum cum organis respirationis insignem habere communicationem, unde hisce aliquo modo affectis, vel leni convulsione, distractioneque, illa quoque in consensum trahi contingit, & respirationem depravari. De singulis autem hisce modis, quibus depravari potest respiratio, ac curatione speciatim agere ultraquamquod alexæ plenissimum opus sit, cum pleraque illorum vitiorum lateant ita, ut nihil de iisdem liceat affirmare, quod erroribus obnoxium non sit plane innumeris, ut cum laudato Albertino initio orationis animadvertimus, alia in aliis morborum tractationibus comprehendantur, nullum præterea dicendi finem faciam. Ad eam igitur tantum difficilem respirationem, de qua seorsim agitur a Medicis, quæque usus obtinuit, ut Asthmatis humidi, seu humoralis, vel convulsivi nomine insigniretur, sermonem contrahimus. Atque ad priorem quod spectat, ecquis est, qui non videat turbata congrua sanguinis mixtura, solutaque ejus compage, quod plerumque sit a salibus vitiosis in ipsa congestis, quibus fibrosa pars comminuitur, exteriturque, vel deficiente debito solidarum partium elatere, diductisque plus æquo pulmonum meatibus, ichores crassos, viscidosque, vel contra tenues facile in eosdem deponi, gravare ipsos, atque obstruere, unde difficultas respirationis? Quæ fuit fere Veterum Medicorum de Asthmate sententia. Ad alteram vero quod attinet, quotiescumque musculorum, fibrarumque tunicam interiorem bronchiorum, & vesicularum componentium spasmodica adsit contractio, dum scilicet exagitati spiritus per nervos, quibus vesiculosæ membranulæ circumretiantur, fluentes, in pulmonum

Tomo II.

M

ramis,

ramis, aut in ipso Cerebro concepta primum irritatione, earumdem fibras varie, inordinateque concutiunt, circumscriptamque pectoris cavitatem coarctant, liberum aeri ingressum, egressumque prohiberi, atque hinc difficultatem respirationis exoriri manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Ejusmodi vitia in hypochondriacis, atque hysteriis affectionibus frequenter observamus, in quibus nulla humorum vel intra, vel extra vasa stagnantium copia, sed ipsa sola spirituum ataxia, seu inordinatus motus in pneumaticis nervis noxam ferre videtur; quæ res effecit, ut Cl. Helmontius primus omnium convulsivum, siccum, caducum Asthma appellaverit.

IV. *Difficilis respiratio cum sonitu, & tussi, quam materia viscida, ac lenta &c.*] Si de singulis difficilibus respirationibus sermo hic futurus esset, qui certa eorum signa tradere possemus? An peccet aquæ in pericardio copia, an ejusdem tumor, an aucta cordis substantiæ magnitudo, an ejusdem ventriculorum aneurysmata, polypi, an aortæ præternaturales dilatationes, venæ cavæ varices, & similia adsint, quæ liberum sanguinis per pulmones cursum, aerisque ingressum in pulmones, & vesiculas, egressumque præpediendo anhelosam respirationem inducant? Si incerta, æquivoca, nullisque satis firmis fundamentis innixa morborum diagnosi est, certe est difficilis respiratio a læsa cordis, & præcordiorum structura pendentis, ut supra laudatus Alberinus ostendit, qui diligentissime, atque uberrime argumentum hoc ad trutinam, ut ajunt, revocavit, suisque observationibus illustravit. Verum cum agatur de Asthmate a materia pulmones gravante, atque obstruente, vel a spasmodica partium ad respirationem faciendum contractione, non adeo obscura est ejusdem diagnosi, ut de genuina ejusdem causa affirmari aliquid non possit. Ut ab asthmate humido exordiamur, equis est qui non videat, materia crassa, & viscida, vel tenui, & serosa in bronchiis hærente, eademque infarciens, atque gravante, fieri minus posse, quin nervæ eorundem fibrillæ in convulsivum motum adigantur, qui cæteris partibus expirationi interservientibus communicatus, eisdem in violentam, subitam, & iteratam contractionem inducat, per quam aer prius inspiratus mox vehementerque extrudatur, transiensque per arctatam laryngem sonitum quemdam faciat: materia autem, quæ in bronchiis impacta est, dimoveatur, & aere in ipsam impulsio foras, violenterque expellatur? Jam veroeducta materia, pulmones a graviore sarcinâ liberari contingit, atque ægrum commodius respirare, donec alia denuo e sanguinis massa diductisque meatibus in pulmones deponatur, quæ eisdem gravans, atque obstruens eadem symptomata denuo excitet.

Noctu gravior, quam die.] Animadversione dignum est difficultatem respirationis noctu adeo molestam fieri, ut vix spiritum ducere possit æger, erectusque in lecto sedere cogatur: id quod potissimum efficit nocturni aeris pondus, frigusque majus redditum exterius thoracem comprimens magis, & insensibili transpirationi impedimentum necans, interni vero aeris spiræ a sanguinis effervescentia (quæ præsertim a lecti, & stragulorum calore concitatur) magis expansa sanguinis circulationem in exilissimis, & reticulatis pulmonum vasculis notabiliter remorans.

V. *Si quis repente in difficultatem respirationis incidat, nullo sonitu, stertoreque &c.*] Nihil enarratorum symptomatum accidit in asthmate convulsivo. Primo enim subito invadit paroxysmus, quod cæteris omnibus convulsivis morbis solemne est, præsertim vero epilepsiæ, seu morbo caduco, qua re permotus Helmontius asthma caducum pulmum appellavit. Ubi enim spiritus animales irritationem vel in pneumaticis vasculis, vel in cerebro conceperint, statim cæco impetu hæc illac ruentes nerveas fibrillas, partesque ad respirationem

con-

concurrentes varie, inordinateque concutiunt, unde improvisa difficultas respirationis invadit. Nulla autem materia in bronchiis, & vesiculis pulmonalibus hærente, quinam sonitus, ac stertor, quænam ejusdem per tussim excretio? Si forte aliqua materiæ excretio observatur, ea ex repetita bronchiorum concussione repetenda est, per quam humor, qui secundum naturalis œconomix leges parce a glandulis extillare solet, copiosius projicitur, atque hinc est tenuem illam, ac serosam esse, nullumque levamen ægris asserre.

Cum sensu constrictionis cujusdam Zone ad instar ad sternum &c.] Diaphragma, ut notum est, cum sterno, costis spuris, & vertebrae lumborum in sui circumferentia connectitur: hinc si spasmodica constrictione afficiatur, quemadmodum affici in asthmate convulsivo certo certius est, nil mirum si sensus constrictionis cujusdam Zone ad instar ad prædictas partes percipiatur.

Urinis crudis, & aqueis dum invadit paroxysmus, qui citra manifestam causam solvitur &c.] Cum in omnibus convulsivis morbis, tum in hoc etiam contingit, ut valorum omnium, & consequenter etiam urinæ secretioni dicatorum officia angusta plus æquo, ideoque tenuioribus tantum, serosisque particulis admittendis, crassioribus, terrefribusque relictis, apta reddantur, hinc urinæ crudæ, atque aqueæ. Quod phenomenon convulsivorum morborum sic proprium est, ut hoc solo apparente vix in fraudem induci possimus, ut præ cæteris Cl. Sydenhamus restatus est. Sed hac de re plura ubi de affectione hypochondriaca. Uti concepta irritatione spiritus animales derepente paroxysmum excitant, ita ubi ad quietem sint compositi, eundem solvunt. Quid enim aliud prætantandum?

VI. *Contumacissimus morbus est Asthma humidum, sæpius recurrens &c.*] Turbatam congruam sanguinis mixturam, solutamque ejus compagem corrigere, simulque laxas, atque flaccelcentes pulmonum fibras in pristinum sui elaterii statum restituere difficillimum esse nemo est, qui non videat. Quæ duo cum maxime peccent in asthmate humido, curatu difficillimum morbum constituere manifesta adeo res est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere posse putem. Ichores nempe, qui e soluta, ac colliquata sanguinis compage, simulque apertis nimium, ac diductis pulmonum meatibus in pulmones deponuntur, eorum fibras laxant magis atque enervant; labefactatus pulmonum tonus congruam sanguinis mixturam magis magisque turbat, hinc aucta in dies singulos morbi causa, contumacissimum, ac remediis cedere nescium, licet recurrens sit, morbum fieri necesse est. Cum enim actione respirationis sanguis majorem in modum attenuetur, misceatur optime in suis partibus, & necessariam fluiditatem adipiscatur, fit, ut læsa respiratione cessante aeris pressione, ac vesicularum, fibrarumque pulmonum compagi intertextarum actione, optima sanguinis attenuatio, & mixtura cesset, aut plurimum languescat, copiosioresque ichores in pulmones deponantur. En curationis difficultatem.

VII. *Convulsivum, si diuturnum fuerit, in humidum transit.*] Quemadmodum repetita bronchiorum concussione humor, qui parce a glandulis extillare solet, copiosius projicitur in asthmate convulsivo, & materiæ serosæ excretio habetur: ita si præ morbi diuturnitate fibræ pulmonum compagi intertextæ laxentur, cum eadem de causa optima sanguinis attritio, ac perfecta mixtio cesset, aut plurimum imminuatur, ichores in eosdem deponi contingit, & in spirandi difficultatem cum materiæ viscidæ, ac lentæ, vel tenuis, & serosæ excretionem transitum fieri.

VIII. *Utrumque in phthisim, in hydropem sæpe desinit.*] Si forte contingat, ut humor crassus, ac viscidus, vel tenuis, ac serosus in pulmonibus contentus longa mora in angustiis finibus, caloreque partis intenso tenuioribus, atque aqueis avolantibus particulis in duram quamdam, ac tophaceam materiam con-

M 2

crescat,

creiscat, tubercula, vomicae occultae generantur, quae inflammatae, ac suppuratae abscessus, ulcera pulmonum, ac phthisim prognunt. Quod si sola peccet spasmodica partium respirationi inservientium contractio, fieri minus potest, quin sanguinis, fluidorumque per pulmones praeterfluentium cursus prohibeatur, vitiosae, ac praeternaturales secretiones feri, lymphae vel in vasis, vel extra contingant, ac congectiones ejusdem, quae phthisim excitent. Quid facilius est, quam ut turbata congrua sanguinis mixtura, ac labefactato solidarum partium tono, serosae partes a reliquarum nexu secedant, atque vel in lymphaticis vasis subsistant, vel per membranarum poros elabantur, & in cavitates effundantur? Dum haec fiunt hydropem subsequi adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

IX. *In paroxysmo asthmatis humidi oleum amygdal. dulc. mucilag. sem. malvar. &c.*] Ubi anhelosa respiratio aegrum dire exercent cum stertore, sibilo, & difficili materiae excretionem, eo nervos industriae omnes intendendos esse, ut materia per sputum ejiciatur, pulmonesque a graviore sarcina liberentur, manifestum est. Hinc ea omnia, quae demulcent, nonnihil attenuant, ac resolvunt, conveniunt in paroxysmo. Ad demulcentia porro spectant linctus, & eclegmata ex oleo amygdal. dulcium, & mucilag. sem. Malvar. Alth. & similibus.

Looch in officinis profant, quae in eundem scopum adhiberi possunt. Rarissimus tamen est eorumdem usus. Nisi enim recenter illa fiant, rancida evadunt, & stimulo tussim, ac difficultatem respirationis adaugent.

X. *Hydromel, decoctum folior. thee &c.*] Nihil vero hydromelle, aut decocto folior. thee ad blande attenuandum, & simul visciditates resolvendas aptius, aut pro aegrorum opportunitate valentius. Fit hydromel aquosum, si mel sit aquae subdecuplum, & coquatur ad consumptionem quartae partis. Hujusce porro eximias virtutes novit Hippocrates, affirmans sputum mediocriter educere, tussim sedare, & diureticum esse. Quo loco silentio praetereundum non est, Mel divinum nectar appellasse Plinium, eoque uti solitos fuisse antiquos ad sanitatem tuendam. Hinc Pythagoras referente Laertio frugaliter vivens solo saepe pane, & melle contentus ad nonagesimum annum vitam felicissime protraxit, eosque diu incolumes vivere posse affirmabat, qui mel crebro comedissent. Unde refert Athenaeus, quod Pythagoricorum cibus panis erat cum melle. Et Plinius lib. 22. cap. 24. Pollutionem Romanum equitem memorat annum centesimum excedentem, qui interrogatus ab Augusto Imperatore, quo modo vigorem illum animi, corporisque servasset, respondit foris oleo, intus melle, quod a Democrito se edoctum fatebatur.

Sed jam de foliis thee dicendum. Si igitur folia thee ore percipiuntur, blanda adstrictione donantur, si naribus admoveantur, odorem subtilem, & pergratum exhalant; quare ex medicis salis volatilis oleosi portionem cum terra adstringente conitare a plerisque reputantur. Blanda adstrictione fibrarum tonum, & oscillationem restituendo, partibus vero spirituosis, ac volatilibus lympham, humoresque crassos, viscidos, & lentos attenuando, & solvendo asthmate, ac catarrho laborantibus opulari. Alii vero contrarium sustinent negantes omnino herbam thee sale volatili oleoso esse fetam, damnantesque illos, qui ab eodem sale virtutem thee repetunt. Si enim herba thee destillationi committatur, non spiritum volatilem alchalinum virtute praeditum, sed subacidulum, adstringentem, empireumaticum praebet. Decoctum ejusdem ad solutionem vitrioli in verum atramentum degenerat, perinde, ac si gallarum infusio assumpta fuisset, solius terrae adstringentis indicio manifestissimo. Virtutem potissimum, quam habet ejus extractum alvum constipandi, ejusque fluxum cohibendi, annotavit D. Mandelsloh in itinerario Indico cap. 9. Atque hi quidem in ea sunt opinione, ut credant infusum herbae thee, qua ratione

ratione copia adstringentium particularum nerveos tubulos angustat, ineptosque reddit ad uberiores spirituum animalium quantitatem evehendam, eadem efficeret, ut iidem majori velocitate ferantur; aucto vero spirituum motu functiones nostri corporis longe alacrius, ac promptius peragi, excretionisque omnes, secretionisque promoveri. Haec fere Hoffmannus *op. Med. dis. 12. sect. 8.* Cujus quidem sententia nihil aliud ingeniosius dictum. Quamvis autem ipse haud inficias ire ausim, non omni prorsus virtute destitutam esse plantam hanc, si quid tamen utilitatis ab ejusce infuso accipitur in asthmate, id maximam partem deberi aquae calidae largo potu sumptae facile judicaverim. Mirum enim quantum calida ad dissolvendum conferant, ac pectori amica sint, ut Baglivus testatus est.

XI. *Si aeger in suffocationis discrimine versari videatur &c. ad venae sectionem deveniendum.*] Nullum magis praesentaneum remedium in difficultate respirationis summa, quam phlebotomia. Minorata enim fluidorum massa, & vasis, quae nimium distenta erant, relaxatis, validiusque, & fortius sese contrahentibus, stagnantes humores fluidiores fieri contingit, parti affectae tenaciter adhaerentes dimoveri. Ita Celsus l. 4. c. 4. in difficultate respirationis, nisi aliquid prohibeat, venae sectionem tamquam summum remedium praecipit. Prohibens venae sectionis est pulsus obscuritas, viriumque imbecillitas, quae tamen aegrum a phlebotomiae necessitate minime detorquere debent, cum vires opprimantur, suffocenturque, pulsus vero constringatur, atque intercipiatur: quo in casu tantum abest, ut venae sectionem prohibeant, ut potius eandem indicent quam maxime. Ad cujus rei statum intelligendum necessarium est distinguere virium debilitatem, quae, ut ajunt, a resolutione pendet, quaeque fit per suffocationem. Pendet enim illa (a) a spirituum, & cruoris inopia, atque fibrarum motricium languore; haec vero potius a nimia copia, fibrarumque distractione, quae propterea illis regendis, ac debita velocitate pellendis pares non sunt. Modo si in hac debilitate fecetur vena, cum imminuta resistentia, depletique vasis fibrae motrices ad pristinum sui elaterii gradum restituantur, vires augetur, ac confirmantur: idque evenire certo certius censendum est in asthmate, in quo vires, ob impeditum liberum sanguinis excursus per pulmones, indeque universum corpus, sunt suffocatae. Neque vero officit nobis, quod reponunt nonnulli, per longam phlebotomiam tonum solidarum partium labefactari, congruam sanguinis mixturam perturbari, atque ad hydropem viam sterni. Quotiescumque enim valida Orthopnea recrudescit, nonne in immaturam suffocationem labi potest eger, nisi venae sectio celebretur? Hippocrates robor addit lib. de vict. rat. in acut., qui etiam hydropicis respirandi difficultate detentis, ac si tempus estivum vigeat, sanguinem e brachio detrudere minime est veritus.

XII. *Emetica cautissime praescribenda asthmaticis, cum saepe a pectoris debilitate &c.*] Concitato vomitu non solum stomachus, qui plerumque asthmatis humidi fomes est, crassas, viscidas, mucosaeque particulas una cum chylo in sanguinem invehendo, sed pulmones ipsi, quibus tenaciter adherent humores succutiuntur, & a graviore sarcina liberantur. Hinc emetica asthmate, & catarrho laborantibus passim solent a Medicis adhiberi. Cavendum est autem quamdiligenter, ne a pectoris debilitate, atque angustia, quae plerumque asthmaticis familiaris est, ne a sputo sanguinis, ad quod proclives sunt, & a difficultate ad vomendum prohibeantur. Quamquam hisce non obstantibus non quaecumque emetica praescribenda sunt, ea videlicet, quae exquisitas ventriculi membranas vehementer irritant, & in violentos spasmos agunt; quorum in censu veniunt, quae ex vitriolo, helleboro, colocyotide, tabaco, seu nicotiana parantur, sed

ea solum, quæ leniter stimulando operantur, & nauseam potius movent, cujusmodi sunt aqua mellita copiose exhibita, cujus propterea operatio penna oleo illita, vel digitis in fauces immixtis juvanda est. Quod familiare olim fuit athletis, ut melius ferrent copiosum alimentum, & novo ingerendo idonei essent, nec non Veteribus Romanis, ut liquet ex Celso *lib. 1. cap. 3.* & Sveton. *in Vitell. cap. 13.* item *in Neron. cap. 20.* De modo autem, quo vomitum provocabant vid. Cl. Schultzius *in dissert. de athletis veterum, eorumque diata, & habitu s. 61. 62. 63.*

XIII. *Hæc succedant bol. ex gum. ammoni. spermat. cet. &c.*] Ea quæ lentas, viscidæque mucagines incidunt, atque attenuant, humoresque superfluos, & noxios per insignes secretionum vias extra corporis confinia educere valent, quæ tandem pulmonum fibras laxatas, ac flaccescentes corroborare, præter hætenus recensita remedia, apprime sunt necessaria. Gummi ammoniacum succus quidam est ex planta quadam umbilifera stillans, concretusque medius inter gummi, & resinam ex Alexandria Ægypti ad nos delatus, qui ut dictum est de Sagapeno carbonibus injectus in flammam exardet, sulphurearum particularum indicio manifestissimo, quæ porro cum salinis ea ratione conjunctæ sunt, quæ opus est ad crassos, viscidosque humores incidendos, lentos, ac tenaces dissolvendos, collectos discutendos, atque abhinc prodeuntes viscerum, ac pulmonum obstructions, & tubercula dissipanda. Eadem fere virtute donantur sperma ceti, lumbrici terrestres, millepedes, ut supra ostendimus, pleraque balsama, uti terebinthina, succinum, in quibus omnibus diuretica virtus maxime elucet, unde urinæ ex istorum assumptione violaceo odore imbuuntur. Plantas, quæ balsamica vi, & non admodum calefaciente polent, inter quæ veronica eminet, hedera terrestris, radix enulæ campanæ, & ex his parata medicamenta, eadem virtute donari censendum est, quæ propterea adversus asthma a crassis, viscidis, lentisque humoribus pulmones gravantibus, obstruentibusque solent adhiberi magno cum fructu.

Multi prostant in officinis syrupi, qui decoctionibus ex recensitis plantis addi solent ad eorum operationem juvandam. Hujusmodi sunt syrupi de pharphara, de elenio, erisimo, capillorum veneris, alique, quibus tamen præstantior creditur syrupus nicotianæ. Etenim partibus sulphureis, ac volatilibus constare reputatur ad viscidos, lentosque humores incidendos, atque ad anacatharsim promovendam aptissimis. Hinc nicotianæ fumo quamplurimos ab asthma præservatos fuisse legimus. Illud tamen curandum est, ut rite sit præparatus: se-cus enim nauseam, ac vomitum ciet.

XIV. *Ubi stomachi mucilago præsertim sit resolvenda, radix Ari s. p. &c.*] Radix Ari tanta pollet acrimonia, ut si caule silente gustetur, vellicationem per diem integrum in lingua relinquat. Particulis valde tenuibus, ac volatilibus constare creditur ad pulmonum bronchia a tenacibus, lentisque saccis liberanda, tum præsertim ad mucum viscidum, & spissum ventriculi, & intestinorum parietibus adhærentem potenter incidendum, attenuandum, ac resolvendum aptissimis. Ea de causa eximius est illius usus in Asthma humerali, ubi præsertim stomachi mucilago, quæ fomes ejusdem non raro esse solet, sit resolvenda.

Cum Aloe, Croco, & Myrrha constet elixir proprietatis, iisdem muneribus opportunissimum existere adeo manifestum est, ut curiosiore explicatione nullatenus indigere jure putem. *V. cap. 5. com. in aph. 13.*

XV. *In paroxysmo asthmatis convulsi &c. venæ sectio instituenda &c.*] Cum in omni convulsione, tum in ea maxime, quæ vel a plenitudine humorum pendet, vel cum plenitudine conjuncta est, præstantissimum si quod aliud remedium est venæ sectio: multo magis si organa respirationis occupet, sanguinis

circulationem in exilissimis, & reticulatis pulmonum vasculis notabiliter removers, & consequenter ægrum in suffocationis discrimen adducens. Imminuta enim sanguinis copia affectas partes nimis tensas laxari contingit, spiritus animales minore copia, motuque in eadem irruere, atque hac ratione placidam exoptandam tranquillitatem conciliari. Caute tamen procedendum est, & tunc solum, cum vehemens sit paroxysmus, ad venæ sectionem confugiendum. Nam cum sæpe recrudescere soleat morbus, per longam phlebotomiam solidarum partium tonus labefactatur, & congrua sanguinis mixtura perturbatur, ut supra innuimus, ideoque periculum est, ne in hydropem æger labatur. Huc accedit remedio assuescere morbum, ideoque ejus vim ubi advenerit plurimum imminui, ut scite docuit Verulamius *lib. de sermon. fidel.* ubi ait: *Si nimium assuescat medicationi, detrahatur de viribus, & efficacia ejus, quando morbus advenerit.*

Clysteres emollientes injiciendi, manus, pedes in balneo aquæ tepentis &c.] Non est hic silentio prætereundum, quod toties inculcavimus, eam esse inter nervosas partes nostri corporis connexionem, ut una affecta, aliæ quoque licet longe distitæ afficiantur. Ita in convulsionibus emollientia medicamenta extremis partibus applicita, Clysteres emollientes injecti in intestina, quæ infirma non sunt, alias longe distitas summopere levant. Nempe per mirabilem illam inter nervosas partes connexionem laxatis extremarum partium, atque intestinorum fibris, illas quoque quæ ad respirationem faciunt laxari necessum est, ac convulsionem earundem cessare, aut plurimum imminui.

XVI. *Tinctura succini rite parata.*] Quædam sunt balsama, uti succinum, myrrha, & alia h. m., ex quibus tincturæ parantur, quæ a præstantissimis præcicis duce Helmontio chymico egregio ad irregulares, atque inordinatos spirituum animalium motus compescendos commendantur. Difficultas autem est maxima, ut reperiatur congruum menstruum, quodque solvendi prædicta balsama vim habeat. Cum enim consistant non solum resinoso, sed etiam gummoso principio, quod solutioni valde resistit, ope communis menstrui, nempe spiritus vini licet defæcatissimi, & tartarizati, eliciuntur tincturæ, quæ levissimæ sunt, quæque illorum substantia vix, ac ne vix quidem sunt saturatæ. Alium igitur modum excogitarunt chymici experti, & docti. Succinum videlicet, aut simile corpus atterunt, & miscent cum sale alchamico fixo, & in loco nonnihil humido reponunt, donec attracta aeris humiditate, vel humiditate in ipso latente liquecat. Liquefactum succinum exsiccant, & denuo in loco humido reponunt, donec illud tandem sequatur, ut totum in humido loco repositum molle fiat ad instar pastæ cujusdam, quæ digitis comprimi, tractarique possit. Succinum ita paratum si misceatur cum spiritu vini, tinctura elicietur ejusdem substantia plurimum saturata, quæ prædictis muneribus opportunissima existit.

Liquor Cor. Cer. succinat. a gut. xx. ad xxx. ex aqu. flor. til. &c.] Si sal volatile succini, quod mitem atque blandam habet aciditatem, cum spiritu Cor. Cer. uniat, emergit mixtum quoddam medicamen liquoris Cornu Cervi succinati titulo insignitum, mitissimum æque, atque ad convulsivos morbos compescendos aptissimum. Exhiberi solent ejuscemodi tincturæ ex aquis, quæ pares a natura vires sortitæ sunt, ut earum operatio juvetur. Tales sunt aquæ ex flor. Tilix, Lilior. conval. &c. qui flores testante Cl. Hoffmanno naribus ad moti caput primum grave efficiunt, tum somnum conciliant. Sulphureis enim constant particulis tenuissimis, quæque in massam sanguinis invehuntur in medullares usque cerebri fibras se insinuant, spirituum motus inordinatos in ordinem redigunt, atque abhinc prodeuntes spasmos compescunt, ut capite de phrenitide demonstratum est com. in aph. 18.

Vespertinis vero horis emulſiones ex ſemin. papav. alb. &c.] Facultatem hanc multo majorem inefſe cenſendum medicamenti ex papavere deſumptis, cujus ſuccus concretus Opium dicitur, qui ſoporifera vi pollet. Minima vis hæc inefſt papav. albi ſeminibus, quæ propterea inter initia adhibentur, cum ſaluberriſimum conſilium ſit accuratiorum practicoꝝ, a levioribus ſemper eſſe inci- piendum, tum ſi hæc fruſtra adhibeantur, ad validiora confugiendum.

XVII. *Guttis aliquot laudan. liquid. gravioreſ inſultus &c.*] Quod conſilium quam diligenter tenendum, ſi quid ſentio, traderem in narcoticorum uſu, ne ſpiritus obruamus, ſuffocemulque. Ad aſthmaticos inſultus, & gravioreſ pal- pitationes levandas, ut ſaltem ægotantium vita paulo diutius protrahatur, hy- pnoticis medicamentiſ uti conſueverunt viri Cl. Williſius *phar. rat. ſect. 3. cap. 3.* Sydenhamus, Charleton. tract. *de Scorbuto*, aliique eorundem ſequuti.

XVIII. *Ol. Amygdal. dul. ad ʒ i. quotidie &c.*] Oleum Amygdalarum dulcium ægris præſcribitur veluti leniens medicamentum, quod inteſtinorum fibras la- xando, humoreſque in illis contentos præcipitando alvum cieat; & eo calu o- pus eſt unciis, ut minimum quatuor pro una vice tantum; vel per epicraſim exhibetur pro alterante, tunc vero uncta una ſufficere viſa eſt. Hac ratione ad- hibitum potentiſſimum laxans, atque emolliens evadit, quod mirum quantum ad contumaceſ morboſ a convulſivis conſtrictionibus, ac nervoſarum partium ir- ritatione oriundos debellandoſ valeat!

XIX. *Millepedum in vino albo inſuſio &c.*] Inſuſio millepedum hac fere ra- tione paratur. Millepedeſ vivi leviter contuſi, & nodulo ligati vino inſundan- tur, eoque utatur æger vice potuſ ordinarii. Decem vel plureſ pro qualibet li- bra vini ſufficiunt. Nihil vero probatum magiſ, acceptumque Hoffmanno, Stahlianiſ fere omnibuſ Medicis adverſuſ aſthmata cum humida, tum ſicca mil- lepedum inſuſione. Non ſolum enim diureticam virtutem a ſale quodam pene- trante, quem nonnulli ad nitroſum revocant, ſortiti ſunt, ſed facultas quoque antiſpaſmodica ipſiſ tribuitur, ita ut ubi opus ſit ſerum acre nerveaſ fibrillaſ vellicans, atque in violentaſ contractioneſ agens extra corporeſ conſinia per in- ſigneſ urinaſ viaſ, quæ in morbiſ pectoriſ omnium ſunt convenientiſſimæ, edu- cere, eſfræneſque ſolidarum partium motuſ compeſcere, nullum efficaciuſ, aut pro ægꝝ oportunitate valentiuſ inveniri poſſit medicamen prædicta mille- pedum inſuſione.

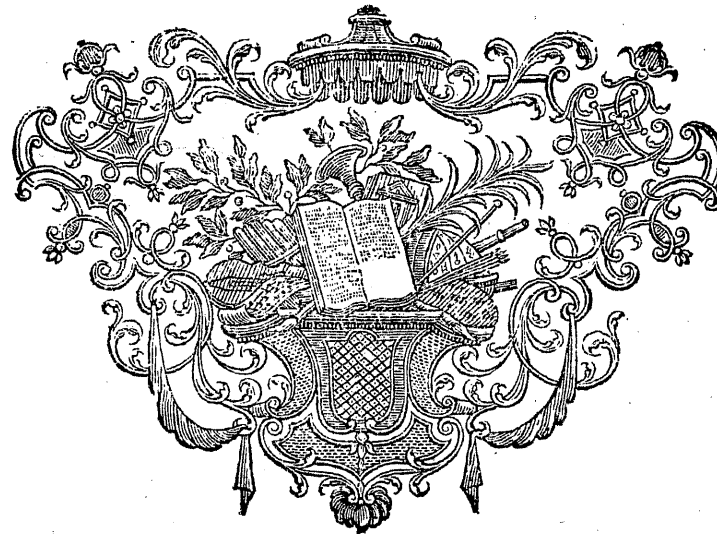
XX. *Extra paroxyſmum oportuno tempore ſerum lactiſ caprin. deſtillatum &c.*] Ea quæ humectant, diluunt, acrimoniaſ fluidorum demulcent, fibraſ conſtri- ctuſ relaxant, quæ miteſ, læveſ, politaſque particulaſ in ſanguinem invehunt, atque acriuſ, ac vellicantium particularum impediunt activitateſ, uti ſunt ſerum lactiſ deſtillatum cum plantiſ nitroſiſ, anodynis, demulcentibuſ, aque thermalēſ, lac, cum omneſ convulſivoſ morboſ, tum etiam ad aſthmata ſic- ca debellanda efficaciſſima eſſe, maniſteſtius quidem eſt, quam ut ulliſ rationi- buſ poſſit comprobari. Neque deſunt exempla eorum, qui hac ratione perfectiſ- ſime convaluerunt.

XXI. *Optima victuſ ratio inſtituatur &c.*] Maniſteſtum eſt chylum in ventricu- lo elaboratum, in inteſtiniſ depuratum fieri tandem ſanguineę circulationiſ par- ticipem, atque per extrema vaſoꝝ capillamenta veſiculaſ pulmonaleſ ambien- tia fluentem mirum in modum atteri, fundi, miſceri optime ſanguini, atque eam fluiditateſ acquirere, qua opus eſt ad veram globuloꝝ ſanguineoꝝ naturam induendam. Quoniam vero pulmoſ in aſthmate laborantibuſ munere ſuo rite fungi non poſſunt, nemo eſt qui non videat, nulla ſervata victuſ ra- tione, cibiſque acidis, craſſiſ, viſcidisſque ingeſtiſ, chylum conſici, qui a pul- monibuſ male affectiſ difficillime ſolvi poteſt, & in ſanguinem mutari, unde

con-

congruam totiuſ maſſæ ſanguiniſ mixtionem perturbari contingit, ac morbi cau- ſam augeri, vel conſimari.

Moderate exerceatur in aere &c.] Motuſ corporeſ moderatoſ ſummopere com- mendavit Celfuſ in ſpirandiſ difficultate lib. iv. cap. iv. *Proſunt*, inquit, *quæ- cumque urinam movent, ſed nihil magiſ, quam ambulatio lenta pene uſque ad laſ- ſitudinem &c.* qua nempe inſenſibilis perſpiratio promoveatur, ac ſanguiniſ excre- menta pulmoſ gravantia, qua data porta extra corporeſ conſinia educantur. Conſilium porro nonnullorum, atque ipſiſ Baglivi ſalubre eſt, jubere ut ægꝝ campoſ obambulent, dum præſertim bulbulci terram aratro figunt; halituſ enim nitroſo-ſalinoſ, ac ſulphureoſ ex tellure prodeunteſ labefactatum pulmoꝝ to- num roborare, ideoque & liquidorum per eorundem excurrentium motuſ promo- vere, ſanguinem depurare, atque morbi fundamenta ab imo convellere pro certo habendum.

I N D E X

R E R U M , E T V E R B O R U M .

A

- A**bscessus Anginæ inflammatoriæ superveniens cur scalpello incidendus? 12
- A**bscessus, atque ulcera pulmonum cur hæmoptysim, quæ opiatibus medicamentis tractatur, facile sequantur? 23
- A**bscessus, atque ulcera pulmonum quomodo tuberculis, ac lapideis concretionibus superveniant? 31. 32
- A**bsorbentes ductus dari contra nonnullorum opinionem ostenditur. 68. 73
- A**d pus Empiicorum recipiendum, transmittendumque ineptos cur multi crediderint? 68
- Quo sint decepti? ib.
- A**dstringentia remedia caute usurpanda ad naturales supprimendas evacuationes. 4
- A**eris mutatio ad avertendos morbos facit. 47
- A**er Ægypti aptus ad phthisim depellendam habitus. ib.
- A**er Alexandriae, & Neapolis cur eadem facultate præditus? ib.
- A**eris mutationi in phthiseos aliorumque morborum curatione quantum revera tribuendum sit? ib.
- A**er pravis qualitatibus infectus inflammationum Epidemicarum causa. 57
- A**er in pulmonibus sanguini miscetur. 69
- Ad circulationem sanguinis per pulmones, & univèrsum corpus promovendam eo quod miscetur, non sufficit. ib.
- Quid necessarium sit? ib.
- A**er gravis est, & elasticus. 87
- A**nimantium corpora circumquaque premit. ib.
- In respirationis opere primatum obtinet. ib.
- C**irculationem sanguinis per pulmones promovet. 88
- A**er nimis rarus, aut densus, aut incongruis particulis inquinatus quomodo difficilem reddat respirationem? 89
- Æ**tas junior cur ad hæmoptysim disponat? 18
- A**luminosa medicamenta sanguinem potenter supprimunt. 23
- Cur minus tuto adhibeantur in phthiseos curatione? ib.
- A**limenta, quæ facile a stomacho concoquantur, celeriter vero distribuuntur quænam? 43
- In phthiseos curatione quibuscumque medicamentis palmam præripiunt. 48
- A**lvi fluxus Pleuritidi, aut Peripneumoniæ superveniens salutaris, aut exitialis quinam? 61
- Promovendus nulla arte est. ib.
- A**llium sale acri turget. 80
- A**loes plures species. 82
- Succotrina cæteris præstat. ib.
- Quibus principiis facta sit? ib.
- Cur eximia in Mensium suppressione? ib.
- Cur insignes quandoque turbas excitet? ib.
- A**nastomosis quid sit? 15
- Cur negetur a nonnullis dari? ib.
- Qua ratione revera dari censendum sit? ib.
- A**nafarca quid sit? 70
- Ejus curatio. 71
- A**neurysmata in thorace latentia quomodo hydropem pectoris excitent? 75
- 75
- A**neurysmata quomodo fiant? 78
- Cur frequentius in Aortæ curvatura, quam alibi contingant? ib.
- Cur nullam curationem admittant? ib.
- A**nisorum semen intestinis, & pulmonibus amicissimum. 79

An-

I N D E X R E R U M , E T V E R B O R .

- A**ngina vera quid sit? Ejus causæ antecedentes, externæ, signa. 1
- A**ngina notha quid sit, & quomodo dignoscatur? 1. & seq.
- A**ngina unde dicatur? 3
- Varia ejus differentia desumptæ ex loci affecti varietate rejiciuntur. ibidem.
- A**ngina vera in inflammatione Musculorum tam internorum, quam externorum pharyngis, ac laryngis consistit. ib.
- A**nginæ veræ differentia undenam defumendæ? ib.
- A**ngina vera quomodo differat a notha? 3. 4
- A**ngina a luxatione vertebrarum perpetram habita. 4
- Quæ a tali causa oriri creditur unde petenda? ib.
- A**ngina interna, & latens quænam? 6
- Omnium periculosissima est. ib.
- A**ngina convulsiva cur extemplo invadat, citoque solvatur? 7
- A**nginæ veræ exitus quinam? 7. 32
- Discussio omnium tutissima. ib.
- A**ngina vera quomodo in Peripneumoniæ, aut Empyema transeat? 7. 8. 32
- A**ngina spuria quomodo phthisim excitet? 32
- A**nginæ cur cito occurrendum? 8
- A**nihæcticum Poterii quid sit? 50
- Quomodo operetur? ib.
- A**ntimonium crudum maciei, ac tabi depellendæ aptum perpetram habitum. ib.
- A**ortæ aneurysmata, aut polypii difficile respirationis causæ. 89
- A**phonia in phthisi pulmonali unde? 38
- A**phoræ oris unde? ib.
- A**pium cur diuretica virtute donetur? 80
- A**pnæa quid sit? 88
- A**qua stiptica Lemerii unde vires suas sortita sit? 23
- A**quæ Nocerianæ quomodo operentur in hæmoptysicos curatione? 25. 26
- A**quæ Nocerianæ in temperamentis fervidioribus, adustisque ad tuberculorum suppurationem præcavendam efficacissimæ. 42
- A**quæ B. Mariæ V. in frigidis, laxiorique habitu donatis. ib.
- A**quæ Nocerianæ, Willenses cur optimæ ad asthma convulsivum præcavendum? 96
- A**quæ Aponenses quomodo differant ab aquis B. Mariæ V.? 40
- A**quæ acidulæ in phthisi pulmonali cur multis minus probentur? 41
- Interdum opportunissimas esse contra illorum opinionem ostenditur. ib.
- A**quæ acidulæ quando pessime cedant in hydropis curatione? 83
- Quando tutissimæ aque, ac efficacissimæ sint? ib.
- Nonnullorum error, qui ab acidulis corpora plus æquo exsiccari putabant, rejicitur. ib.
- A**quæ frigidæ copiosa potio post æstum corporis quomodo Anginam excitet? 5
- A**qua calcis vivæ quomodo paretur? 49
- Quibus principiis facta sit? ib.
- Adversus phthisim ulcerosam optima. ib.
- A**quæ fluctuantis sensus in hydrope pectoris unde? 77
- A**qua mellita copiose exhibita optimum emeticum in asthma. 94
- A**quæ florum tilia, liliorum convalescentia cur eximia adversus asthma convulsivum? 95
- A**ri radix quibus principiis constat? 94
- Quando, & cur in asthma optime cedat? ib.
- A**rcanum duplicatum quid sit? 80
- Diureticum est eximium in hydrope. ib.
- A**rthritis cur phthisim excitet? 29
- A**scites quid sit? 70
- Ejus curatio. 71
- A**sparagus cur diuretica vi insigni poleat? 80
- A**spera arteria compressa, vel constricta difficilis respirationis causa. 88
- A**sthma humorale unde nascatur? 33. 85

- Convulſivum unde? ib.
 Utrumque quomodo phthiſim exci-
 tet? ib. 91. 92
 Quomodo hydropem? 91. 92
 Aſthmatis humidi, & convulſivi ſigna.
 85. 86.
 Prognofis, curatio. 86. 87
 Aſthma quomodo differat a Dyſpnœa,
 & Orthopnœa? 88
 Aſthma convulſivum cur extemplo in-
 vadat, ac citra manifeſtam cau-
 ſam ſolvatur? 91
 Aſthma cur contumaciſſimus ſit, & ſe-
 pius recurrens morbus? ib.
 Convulſivum cur in humidum tranſ-
 eat? ib.
 Atrophia nervoſa quid ſit? 29
 Avenacea alimenta optima in phthiſi
 ulcerofa. 48
- B.
- B**alfamum Peruvianum, Toluta-
 num, Copai bæ ad tubercula pul-
 monum præcavenda efficaciffima.
 40
 Balfama quenam dicenda? 49
 Balfamum Peruvianum unde dicatur?
 ibid.
 Tolutanum unde. ib.
 Copai bæ ſeu Braſilienſe unde? ib.
 Balfamum e Mecca, ſeu Conſtantino-
 politanum pro vero Opobalfamo
 Veterum cur habeatur? ib.
 Balfama quomodo operentur? ib.
 Balfamum Tolutanum in phthiſeos cu-
 ratione cur Peruviano, & Copai-
 bæ antepoſendum? 50
 Balfamum Peruvianum, Copai bæ, del-
 la Mecca Empyemati curando mi-
 nus idoneum. Eximię virtutis in
 pectoris hydrope. 84
 Baſilicę venę ſectionem in Angina,
 Ophthalmia &c. revulſionem effice-
 re ab affectis partibus contra non-
 nullorum opinionem oftenditur. 9
 Belladonna Anginę excitandę idonea.
 6
 Bellis minor ad grumofum ſanguinem
 diſſolvendum, & diſcutiendum qua-
 cumque ex cauſa præſtantiffima. 24
- Antipleuritica virtute donatur. 24
 66
 Ad vulnera curanda aptiffima. ib.
 Benzoe cur eximię virtutis ad tuber-
 cula pulmonum præcavenda? 40
 Inter balfama referendum. 48. 49
 Bezoar virtute antipleuritica donatur.
 66
 Bronchiotomia. V. Laryngotomia.
 Bryonię radix hydragogum vehemens.
 78.
- C.
- C**acao quid ſit, & unde ad nos
 adferatur? 45
 Cacao calidum ſiccum non eſt. ib.
 Inter refrigerantia primatum obtinet.
 ibid.
 Quomodo differat ab aliis oleis? ib.
 Quomodo ſaponaceam induat natu-
 ram? 45
 Cur nutritionem promoveat, vires
 recreet? ib.
 Calor inſignis in Angina unde? 7
 Calidorum, & aromaticorum abuſus
 cur hæmoptiſim excitet? 19
 Calx quibus facta ſit principiis? 49
 Calculi in thorace latentis difficilis
 reſpirationis cauſa. 88
 Camphora inter antipleuritica prima-
 tum obtinet. 66
 Solum in decurſu morbi exhibenda.
 ibid.
 Cantarides in Veſicantium compositio-
 ne primatum obtinent. 67
 Carnes juniorum animalium ad tuber-
 culorum ſuppurationem præcaven-
 dam optime. 42
 Parce iſſdem utendum. 44
 Optime in phthiſi ulcerofa. 48
 Cardus Sanctus virtute antipleuritica
 donatur? 66
 Caſſię eximius uſus in hydrope pecto-
 ris. 83
 Cataplaſma ex nidis hirundinum ſpe-
 cifica virtute minime operatur ad-
 verſus Anginam. 11. & ſeq.
 Qua ratione operetur? 12
 Catarrhus a Cerebro in pulmones de-
 ſcendens phthiſeos cauſa. 30

Ve.

- Veterum opinio circa breves vias,
 per quas deſcendere catarrhum pu-
 tabant, rejicitur. 30. 31
 Per communes vias ſanguinis deſcen-
 dere cenſendum juxta Willifium.
 31
 An per alias vias deſcendere poſſit?
 ibid.
 Cauteria inter unam, & alteram co-
 ſtam quando applicanda in Em-
 pyemate? 69
 Chocolatam in phthiſi cur minus tu-
 tam nonnulli affirmant? 44
 Cur alii e contra cibum ſaluberrim-
 um phthiſicis, tabidiſque præ-
 tendant? 45
 Chocolata ex aqua potiffimum refrige-
 randi, aliasque inſignes vires for-
 titur. ib.
 Ad Chocolatę potum obtinendum
 cur neceſſarium ſit ſaccharum ad-
 dere? ib.
 Cur Cinnamomum, Vanilla, Amba-
 rum in ejuſdem compositionem re-
 cipiantur? 46
 Chyloſeos depravatio cur phthiſim ex-
 citet? 29
 Cochlearia ſale acri turget. 80
 Cœpæ eodem ſale ſatæ. ib.
 Colcothar vitrioli quid ſit? 23
 Collum oblongum cur ad hæmoptiſim
 diſponat? 18
 Conatus inſignes reſpirationis cur hæ-
 moptiſim excitent? 19
 Conſolida minor deſtillata cum ſero la-
 ctis eximii uſus in hæmoptiſi. 14
 24
 Conſtrictionis ſenſus Zonę ad inſtar ad
 ſternum, coſtas ſpurias, & verte-
 bras lumborum in aſthmate con-
 vulſivo unde? 91
 Contagium quomodo phthiſim inducat?
 35
 Convulſio partium deglutitioni, ac re-
 ſpirationi inſervientium quomodo
 Anginę inferendę par ſit? 4
 Corallia eximia adverſus hæmoptiſim.
 24
 Cornu Cervi, & ex eodem deſumpta
 medicamenta antipleuritica virtute
 donantur. 66
- Cordis palpitatio quid ſit? 77
 In hydrope pectoris unde naſcatur?
 ib.
 Cordis aucta magnitudo difficilis reſpi-
 rationis cauſa. 89
 Clyſteres ex urina pueri, therebinthi-
 na &c. cur eximiam operam præ-
 ſtent in hydrope pectoris. 83. 84
 Emollientes in paroxyſmo aſthmatis
 convulſivi cur optime cedant? 95
 Crocus cur aptus ad pulmonum tuber-
 cula præcavenda? 40
 Ad evocandos Menſes? 81
 Qua ratione uteri affectibus opitula-
 ri multi conſcijant? ib.
 Cruſta inflammatoria in ſanguine pleu-
 riticorum unde petenda? 64
 Ex ejuſdem obſervatione nullum ſta-
 tuti poteſt generale præceptum cer-
 tam ſanguinis copiam emittendi.
 ib.
 Cucurbitulę ſcharificatę quando opti-
 me cedant in Angina? 10
 Quomodo operentur? ib.
 Ubinam applicandę? ib.
 Cynanche quid ſit? 3
- D.
- D**ebilitas virium per ſuffocationem,
 & reſolutionem unde petenda?
 62. 93
 Venę ſectionem quanam requirat,
 quanam prohibeat? ib.
 Utraque quomodo dignoſci queat?
 ib.
 Decubitus difficilis in peculiari parte
 thoracis tuberculis pulmonum cru-
 dis exiſtentibus unde? 36
 Cur difficilior evadat dum tubercula
 ad ſuppurationem veniunt? ib.
 Decoctiones emollientes copioſę, & ca-
 lidiffimę cur in Pleuritide, & Pe-
 ripneumonia præſtantiffimę? 65. 66
 Dentis Apri raſura cur ſubtiliffime læ-
 vigata cum oleo Amygdalarum dulc.
 exhibenda in Angina? 10
 Dens Apri antipleuriticum remedium.
 66
 Deglutiendi difficultas in Angina un-
 de? 6
 Cur

- Cur parum pertimescenda? 7
 Deglutitionis difficultas in phthisi pulmonali unde? 38
 Diabrosis quid sit? 15
 Diagnos. morborum a læsa cordis, & præcordiorum structura pendentium maxime incerta, atque æquivoca. 90
 Diaphoretica fixa cur inter initia morborum acutorum optime cedant? 11
 Validiora, ac solventia cur decursu solum locum habeant? ib.
 Diaphoretica cur minus tuta in inflammationibus antequam venæ sectio instituat? 62
 Diapidifis quid sit? 15
 Quomodo contingat? 16
 Diarrhœa cur lactis usum prohibeat? 44
 Quibus utendum eo casu? 28
 Nisi sistatur, lactis usus intercipiendus. 44
 Cur phthifim excitet? 29
 Diæresis quid sit? 15
 Quomodo contingat? 16
 Difficilis respiratio in quo consistat? 85
 Ejus species maxime illustres, & causæ. ib.
 Diuretica cur præstantissima in morbis pectoris? 40
 Non quæcumque, sed pulmonibus amica tantum conveniunt. ib.
 Quænam sint? ib.
 Cur minus tuta in inflammationibus antequam venæ sectio instituat? 62
 Calida non conveniunt in Empyemate. 69
 Quænam sint? ib.
 Diuretica cur sint adhibenda in Anasarca, & Ascite? 79. 80
 Cur a levioribus incipiendum, & ad validiora decursu deveniendum sit? 80
 Salina optima sunt. 84
 Balsamica, & nitrosa adhibenda in hydrope pectoris. ib.
 Dolor improviso remittens in Angina, dum cætera symptomata augentur, cur mortem portendat? 8
- Dolor in peculiari parte thoracis obtusus dum pulmones tuberculis crudis afficiuntur, unde? 36
 Cur augeatur, & molestior fiat dum ad suppurationem vergunt tubercula? ib.
 Dolor pectoris gravativus in peripneumonia unde? 57
 Cur profundus, quique sternum versus spinam premere videtur? ib.
 Nullus cur interdum appareat in violenta inspiratione? ib.
 Dolor punctorius in Pleuritide unde? 59
 Cur modo latera, modo anteriorem, modo posteriorem pectoris partem occupet? ib.
 Si in gravativum, & obtusum mutetur, remanente, vel aucta difficultate respirationis, cur malum portendat? 60
 Dolor fere nullus apparet in Pleuritide spuria, nisi æger decumbat in latere affecto. 59
 Dolor gravans pectus in ejusdem hydrope unde? 77
 Dysenteria cur phthifim excitet? 29
 Dyspnœa quid sit? 88

E

- E** Buli fructus, & cortex medianus hydragogum vehemens est. 78
 Elaterium quid sit? ib.
 Hydragogum vehemens est. ib.
 Electuarium Hælices optimum in hæmoptyses curatione. 24
 Cur satius sit semen hyosciami in ejus compositionem minime recipere? ib.
 Elixir proprietatis cur efficacissimum in asthma humoralis. 94
 Emetica quando sint adhibenda in Pleuritide? 64. 65
 Quo sine? 65
 A validioribus semper abstinendum. ib.
 Emetica cur multis probentur in asthma? 93
 Quando ab iisdem abstinendum? ib.

Ver

- Vehementia minus tuta. ib.
 Quænam conveniant? 94
 Empyematis signa, curatio. 52
 Empyema quinam morbus dicendus? 60
 Quomodo contingat? ib.
 Cur Pleuritidi succedat? ib.
 Enulæ campanæ radix optima adversus Asthma humidum. 94
 Equitatio in phthisi pulmonali præstantissima. 41
 Eryngium cur diuretica vi insigni polleat? 80
 Evacuantia arte excitata cur minus tuto plenitudinem sanguinis tollant, quam venæ sectio? 21
 Evacuatio sanguinis præternaturalis, mitis tamen, & levis, quibus remediis pertractanda? 23
 Quibus immodica, & vehemens? ib.
 Exercitationes corporis violentæ quomodo Anginam excitant? 5
 Cur hæmoptysim? 19
 Exercitationes cur minus tuto plenitudinem sanguinis tollant, quam venæ sectio? 21
 Exercitatio in hydrope cur præstantissima? 84
 In Asthmate? 97
 Expiratio quando fiat, & quomodo? 87
 Erysipelatum retropulsio quomodo hæmoptysim excitet? 19
- F
- F**aucium rubor, & tumor in Angina unde? 6
 Faucium tumor citra rubedinem cur Anginam spuriam denotet? 7
 Febris vel nulla, vel mitis, & lenta in Angina spuria unde? ib.
 Febricula in hæmoptois unde? 25
 Febres male judicatæ, aut curatæ cur phthifim excitant? 29
 Febris hectica essentialis a febre hectica phthifim pulmonalem subsequente distinguenda. 34
 Febris continua, lenta sine frigore, & rigore invadens in tuberculis pulmonum unde? 36
 Cur a pastu exacerbetur? ib.
- Cur in inflammatoriam mutetur dum tubercula ad maturitatem veniunt? 36
 Quomodo intermittens febris specie imponat? 37
 China Chin. perperam tunc pertractatur. 46
 Quibus pertractanda? ib.
 Febris intensa cur lactis usum prohibeat? 46
 Quibus utendum eo casu? ib.
 Febris acuta, continua in Pleuritide, aut Peripneumonia unde? 57. 58
 Levis in spuria unde? 59
 Febris cum rigore, & horripilatione ægrum invadens ad suppurationem tendente Pleuritide unde? 60
 Febres intermittentes quomodo hydrope excitant? 73. 74
 Febris carentia communis esse non debet difficili respirationi. 88
 Ferculum Saxoniarum quibus constet? 42
 Quomodo operetur ad tuberculorum suppurationem præcavendam? ib.
 Ferrum cur eximiarum virtutis in Mensium suppressione? 81
 Cur insignes quandoque turbas excitet? 82
 Flores hyperici destillati cum sero lactis eximii usus in hæmoptysi. 14. 25
 Fluctuationis sensus dum corporis situs mutatur in Empyemate unde? 60
 Fœniculum, cur diuretica virtute polleat? 80
 Fomenta emollientia dolenti parti admota in pleuriticis præstantissima. 64
 Fonticuli cur phthifim excitant? 29
 Fungi omnes maligni sunt, & exitiales. 6
 Fungi unde dicantur? ib.
 Horrenda symptomata excitant. ib.
 Specifica indole Anginam. ib.
 Fungus Melitensis omnium tutissimum, atque efficacissimum medicamen ad sanguinem supprimendum in hæmoptysi. 23
 Cur ex jusculo foliis bellidis minoris alterato exhibendus? 24

Gar-

- G** Argarismata in principio Anginæ
cur minus tuta? 11
Decursu morbi cur præstantissima? ib.
Quomodo fiant? ib.
Gelatinæ Cor. Cer. cur optime cedant
in Angina? ib.
Gelatinosa, ac mucilaginosa corpora ad
sanguinem supprimendum opportu-
nissima. 25
Gelatinæ Cor. Cer. in aquis antipleu-
riticis paratæ quando adhibendæ
in Pleuritide, aut Peripneumonia? 66
Genarum rubor in affectionibus pulmo-
num unde? 58
Gonorrhœa muliebris cur phthisim ex-
citet? 29
Gummi ammoniacum quid sit? 94
Quibus partibus constet? ib.
Eximix virtutis ad pulmonum tubercu-
la præcavenda. 40
Adversus Asthma humorale præstan-
tissimum. 94
Gummi arabicum optimum adversus
hæmoptysim. 25
Gummi animè inter balsama referen-
dum. 49
Adversus ulcus pulmonum eximium. 50
Gummi guttæ inter hydragoga medi-
camenta validiora recensentur. 78
Gummi Sagapenum quid sit? 81. 82
Cur eximix virtutis in Mensium sup-
pressione? 82
Cur gravidis Mulieribus minime præ-
scribendum? ib.
Gummosa balsama quomodo solvenda,
ut optimæ ex iisdem tincturæ eli-
ciantur? 93

H

- H** Alitus e tellure prodeuntes dum
terra aratro figitur cujus natu-
ræ sint? 97
Cur Asthmate laborantibus egregie
opitulentur? ib.
Hedera terrestris destillata cum sero la-

- tis singularis virtutis in hæmo-
ptysi. 14. 25
Optima adversus phthisim ulcerosam. 50
Adversus hydropem pectoris. 84
Adversus Empyema. 69
Adversus Asthma humidum. 94
Hæmoptysis quid sit? Causæ ejus pro-
ximæ, remotæ, antecedentes, &
externæ, prognosis. 13
Curatio in paroxysmo. 13. 14
Præservativa. 14
Hæmoptysim cur puris sputum, ac ta-
bes sequatur? 20
Hæmoptysis habitualis quenam? ib.
Accidentalis quenam? ib.
Cur accidentalis facilius curetur,
quam habitualis? ib.
Hæmoptysis ab abusu liquorum spiri-
tuosorum, a Scabiei, aliorum-
que tumorum retropulsione or-
tum traducens cur periculi plena? 21
Hæmoptysim in phthisim transire quo-
modo dignosci queat? 25
Quid præstandum, ne id eveniat ma-
gno egrotantium periculo? ib.
Hæmoptysis cur recurrat? ib.
Hæmoptysis quomodo differat a phthi-
si? 32
Quomodo phthisim excitet? ib.
Hæmoptysicos causæ externæ quomodo
phthisi quoque plurimum tribuant? 34. 55
Hæmorrhagiæ Scorbuto laborantibus fa-
miliares unde petendæ? 16
Hæmorrhagiæ salutares, & non saluta-
res quenam? 19
Quando nihil detrimenti afferant? 19
Hæmorrhagiæ e pulmonibus cur exitia-
les? 20
Hæmorrhagiæ largæ, & diuturnæ quo-
modo phthisim excitent? 29
Quomodo hydropem? 74
Hæmorrhoidum fluxus quomodo citra
noxam ad Menses usque perdurare
possit? 20
Hæmorrhoides suppressæ quomodo hy-
dropem excitent? 74
Cautissime sistendæ sunt. ib.

Hel-

- Helleborus vehementissimum purgans
est, & cautissime præscribendum. 5
Horrenda, atque gravissima sympto-
mata excitat. ib.
Specifica indole Anginam. ib.
Hordeacea optima in phthisi ulcerosa.
48
Hydragoga medicamenta quid sint? 78
Quænam illorum materies? ib.
Quomodo operentur? 79
Valida cur minus tuta in Anasarca,
& Ascite? ib.
Quænam adhibenda? ib.
Hydropis variæ species, causæ genera-
les, proximæ, remotæ. 70
Hydropis pectoris signa, prognosis,
curatio. 71. 72
Hydrops quid significet? 72
Hydropis causa ab intemperie frigida
hepatis juxta Veteres repetenda
non est. ib.
Unde petenda? ib.
Hydropes pectoris ab Asthmate pro-
deuntes unde nascantur? 75
Hydrops cur difficillimus curatu mor-
bus sit? 77. 78
Cur lethalis, qui a vitio aliquo or-
ganico dependet? 78
Hydropem urinæ copia solum debella-
tum iri sperandum. 79
Hydromel quomodo fiat? 92
Eximix ejus facultates Medicæ ad-
versus morbos pectoris. ib.
Hyosciami semen capiti infestum men-
tis perturbationes, aut sensuum
torpores inducendo. 24
Hypochondriacæ affectiones cur phthi-
sim excitent? 29
Hypericon optimum adversus phthisim
ulcerosam. 50
- I
- I**ncolatus locorum frigidorum cur
hæmoptysim excitet? 18
Inedia cur minus tuto, & prompte
plenitudinem sanguinis tollat,
quam venæ sectio? 21
Inedia longa cur phthisim excitet? 29
Inflammatio vera in quo consistat. 3
& seq.
- J
- J**ugularium sectionem in Angina deri-
vare sanguinem contra nonnullorum
opinionem ostenditur? 9
Jugulares quomodo secandæ sint, ut be-
ne cedat operatio? 10
Juniperus balsamum eximium. 48
Juscula cancrorum, ranarum optima
ad tuberculorum suppurationem
præcavendam. 42
Juvènes cur certis morbis obnoxii? 18
- K
- K**alybeata quomodo agant adversus
hydropem? 80
- L
- L**actatio nimia cur phthisim exci-
tet? 29
Lac ad quamplurimos morbos depellen-
dos efficacissimum. 43
Ad tuberculorum suppurationem præ-
cavendam cæteris omnibus alimen-
tis palmam præripit. ib.
Lac asininum cur & vaccino, & ca-
prino anteponendum? ib.
Lac efficacissimum in hæmoptysicos eu-
ratione. 26
Lactea diæta omni alio cibo prohibito
minus tuta in phthisicos, & ar-
thri-

- thridis curatione . 43. 44
 Lacte solo quando vivere homines possint? 44
 A lacte quando abstinendum? ib.
 Lac artificiale quando naturali lacti substituendum? 46
 Quomodo paretur? 28
 Lactea diæta in phthisi pulmonum ulcerosa cur multis probetur? 48
 Cur aliis e contra damnetur? ib.
 In phthisi tuberculosa optimam esse lacteam diætam, in ulcerosa perniciosissimam demonstratur . ib.
 Quibus utendum loco lactis? ib.
 Lac eximium ad Asthma convulsivum præcavendum . 96
 Lambitiva , seu anacathartica remedia cur non convenient in initio Pleuritidis , aut Peripneumonix? 67
 Quando etiam conveniunt , sputi conditioni debent esse accommodata . ibid.
 Quomodo fiant? ib.
 Lapideæ concreciones in pulmonibus quomodo generentur? 31
 Lapis hystricis virtute antipleuritica donatur . 66
 Laryngotomia in Angina suffocativa in situenda . 12
 Larynx ulcere , aut tumore affecta difficilem facit respirationem . 88
 Laudanum liquidum ad graviores Asthmatis convulsivi insultus sedandos aptissimum . 96
 Lenientia solum locum habent in hæmoptysi . 22
 In phthisi pulmonali . 39
 In hydrope pectoris . 83
 Lingua arida , nigra in Angina unde? 7
 Lipothymia in hydrope pectoris unde? 77
 Liquor stipticus Barkausen , aut Wedellii unde vires suas sortitus sit? 23
 Liquor Cornu Cervi succinatus quid sit? 95
 Efficacissimus est adversus Asthma convulsivum? ib.
 Looch cur raro adhibeantur ad anacatharsim promovendam . 92
 Lumbrici terrestres cur diuretica insigni virtute donentur? 80
 Cur in hydrope pectoris opportunissimi? 83
 Cur in Asthmate humido? 94
 Luxatio vertebrarum cervicis ad anteriora quomodo Anginæ inferendæ par sit habita a nonnullis? 4
 Quomodo fiat? ib.
 Apoplexiæ potius , aut paralyti inferendæ idonea existit . ib.
 Luxatio ossis hyoidis Anginæ causa vere esse potest . ib.

M

- M**acies corporis in phthisi pulmonali unde? 36
 Quomodo differat a macie senum? ibidem .
 Mandibulæ Luc. piscis antipleuritica virtute donantur . 66
 Quomodo agant? ib.
 Cur initio adhibendæ? ib.
 Mannæ eximius usus in hydrope pectoris . 83
 Maris salubritas insignis . 47
 Marrubium album præstantissimum adversus hydropes . 82
 Martialia levissima tantum conveniunt in hydrope pectoris . 84
 Quanam sint? ib.
 Masticatione incipiente in pueris cur opus sit alimento , quod solidum , compactumque sit? 44
 Mastiche inter balsama referendum? 48. 49.
 Mechoacanæ radix optimum hydragogum . 79
 Medicamenta exhibendi tempus est expectandum . 10
 Medicamenta pessime cedunt in morborum vigore , atque imperu . 11
 Mellis facultates eximix ad tuendam valetudinem . 92
 Menses quomodo subsistant? 15. 16
 Mensium fluxus unde? 16
 Mensium suppressiones quomodo hydropem excitent? 74
 Miasma e corporibus phthysicorum extrahals quomodo phthysim excitet? 35

Mil-

N

- Millepedes cur efficacissimi ad tubercula pulmonum præcavenda? 40
 Millepedes cur diuretica insigni vi polleant? 80
 Cur in hydrope pectoris præstantissimi? 83
 Cur in asthmate humido? 94
 Millepedum infusio quomodo paretur? 96
 Adversus asthma cum humidum , tum convulsivum cur præstantissima? ib.
 Minerarum arsenicalium , & mercurialium fumi quomodo Anginæ inferendæ opportuni? 5
 Molestiæ sensus dum corporis situs mutatur in Empyemate unde? 60
 Morbi convulsivi cur extemplo excitentur , citoque solvantur? 7
 Morbi acuti quomodo chronici fiant? 12
 Morbus acutus ex decidentia quinam? ibidem .
 Morbis acutis cur cito per magna remedia occurrendum? 8
 Morbi vernaculi , & endemii quinam dicantur? 18
 Unde nascantur? ib.
 Morbi hæreditarii quinam? 18
 Unde petendi? 18. 19
 Morbilli cur phthysim excitent? 20
 Motus violenti , atque exercitationes immodicæ quomodo hæmoptysim excitent? 19
 Mucilagines ex seminibus malvarum , alth. &c. cur optime cedant in principio Anginæ? 11
 Cur in paroxysmo asthmatis humidi? 92
 Mulieres , quibus menstruæ purgationes deficient , cur sputo sanguinis obnoxix fiant? 19
 Musculi pectoris paralyti , convulsione , distractione , aut alio modo affecti , cur difficilem reddant respirationem? 88
 Musculorum , fibrarumque respirationi famulantium spasmodica contractio quomodo asthma convulsivum excitet? 89
 Mutationes ab uno in alterum extremum periculosæ . 44
 Myrrha inter balsama referenda . 48. 49
- N** Asturtium aquaticum sale acri turget . 80
 Ob id potissimum diureticum est . ib.
 Nauseæ cur lactis usum prohibeant? 44
 Quibus utendum eo casu? 28
 Nervi non semper a causa mole spectabili læduntur . 7
 Quomodo ad quietem facile componi queant? ib.
 Nitri purissimi usus cur salisprunellæ anteponendus? 11
 Nitrata cur præstantissima adversus hæmoptysim? 22
 Nitrum basis multarum compositionum , quæ ad compescendas hæmorrhagias aptissimæ existunt . ib.
 Nitrosi particulis quanam plantæ factæ sint? ib.

O

- O**bstucciones pylori , hepatis , pancreatis , mesenterii quomodo phthysim excitent? 29
 Quomodo hydropem? 73
 Obstucciones vasorum pulmonalium difficilem faciunt respirationem . 88
 Obstucciones magnæ viscerum imi ventris . 89
 Oculi cancerorum qua ratione optimi sint habiti ad tabis curationem? 50
 Oleum amygdalar. dulc. eximii usus in Angina . 10. 11
 In viscerum inflammationibus . 65
 In asthmate humido . 92
 In asthmate convulsivo pro alterante . 96
 Oleum feminum lini in Pleuritide præstantissimum . 65
 Cur recentissimum esse debeat? ib.
 Olibanum inter balsama referendum . 49
 Quomodo agat adversus ulcus pulmonum? 50
 Adversus ipsam ipsorum pulmonum inflammationem optimum est . ib.

Ononis cur diuretica insigni vi pol- leat?	80
Opiata medicamenta insignem mutatio- nem in sanguinem inducunt.	23
Minus tuta sunt in hæmoptyses cu- ratione.	ib.
Ophthalmia quomodo excitetur?	55
Oprobium Veterum quid?	49
Quod pro vero opobalsamo habetur quibus confectum sit?	ib.
Ortus ex parentibus hæmoptois cur ad hæmoptysim disponat?	19
P	
P Apaveracea eximia adversus asthma convulsivum.	96
Paracetis quando instituenda in Em- pyemate?	69
Paracynanche quid sit?	3
Parasynanche quid?	ib.
Pectoris mala conformatio naturalis que- nam?	33
Accidentalis quænam?	ib.
Utraque quomodo ad phthisim dispo- nat?	ib.
Pericardii cavitas ab aqua obsessa diffi- cilis respirationis causa.	89
Pericardii tumores difficilis respirationis causa.	ib.
Peripneumonia Anginæ superveniens cur terroris plena?	7. 8
Peripneumonia quomodo phthisim exci- tet?	32
Peripneumonia quid sit? causæ ejus proximæ, remotæ, externæ, signa.	51
Prognosis, curatio.	52. 53
Periscaria sale acri turget.	80
Ob id potissimum diuretica vi pol- let.	ib.
Phlogosis quid sit?	55
Phthiseos pulmonalis subjectum, divi- sio, causæ proximæ, remotæ, ex- ternæ.	46
Signa pro varietate causarum varia, prognosis.	26. 27
Primi phthiseos gradus curatio.	28
Reliquorum.	28. 29
Phthisis quid significet?	29
Essentialis quænam, & unde oria- tur?	ib.

Symptomata quænam, & unde pe- tenda?	30
Phthisis hepatica, renalis, pulmonali unde dicatur?	ib.
Phthisis pulmonalis primaria quænam; Secundaria quænam?	30
Phthisis hæreditaria quænam?	31
Phthisim a nimia solutione, ac colli- quatione sanguinis exoriri cur mul- ti conjecerint?	34
Quo sint decepti?	ib.
Phthiseos divisio in quatuor gradus ac proximæ commoda magis, quam a- liæ ab aliis assignatæ.	31
Phthisis originalis cur curatu difficilior nonnullis credatur, quam sympto- matica?	38
Quæcumque ex causa nascatur, cui periculosissimus sit morbus?	ib.
Quæ ætatis flore invadit, cur multo periculosior illa, quæ profectione ætate succedit?	ib.
Hæreditaria cur lethalis?	ib.
Quæ a tuberculis crudis enascitur, quæ ratione protrahi possit in longum?	39
Quæ ab ulcere pulmonum jam factæ cur nullam curationem admittat?	46. 47
Pillulæ balsamicæ Mortoni quibus con- sistent?	46
Eximie adversus phthisim.	ib.
Pinguedo telæ araneorum instar urina phthisicorum supernatans unde?	38
Plenitudo solitaria, vel comitata quid; Comitata quomodo hæmoptysim exci- tet?	20
Plenitudo vera, & absoluta quid?	ib.
Relativa, & apparens quid?	ib.
Plethora ad vasa quid?	16
Ex vasis quid?	ib.
Plethora ex vasis quomodo Hæmopty- sim excitet?	16. 17
Plethora ad vasa vera, & ad vasa ap- parens quomodo?	17
Pleuritis quomodo phthisim excitet?	32
Pleuritis quid sit? causæ ejus proximæ, remotæ, signa, prognosis, curatio	51. 52

Pleu-

Pleuritidis sedem non Pleuram, sed pulmones esse juxta nonnullos o- stenditur.	53. 54
Pleuram esse juxta alios demonstra- tur.	54
Istorum errores explicantur.	ib.
Priorum opinio confirmatur.	55
Pleuritis in legitimam, & spuriam di- viditur.	ib.
Utraque quomodo contingat?	ib.
Pleuritides occultæ quænam?	59
Summe interest easdem dignoscere. ibid.	
Quomodo dignoscantur?	59. 60
Pleuritis exitus quinam?	60
Tutissimum omnium (discussionem) quænam portendant?	ib.
Suppurationem quænam?	ib.
Gangrænam, ac sphacelum quænam? 60. 61	
Pleuropneumonia quid sit?	60
Quomodo dignoscatur?	ib.
Polygonum destillatum cum sero lactis eximie virtutis in hæmoptysi.	14.
25	
Polypi cordis quomodo hydropem pe- ctoris excitent?	75
Polypi quid sint, & unde nascantur? 78	
Cur nullam curationem admittant? ibid.	
Ponderis sensus in Empyemate unde? 60	
Portulaca eximia adversus hæmopty- sim.	22
Pueri, juvenes, ac senes cur solo la- cte nutriendi non sunt?	44
Pueri, & adolescentes, junioresque Mu- lieres cur certis morbis obnoxii? 18	
Pulmones quomodo sint a natura con- stituti?	20
Pulmonum affectiones præ cæteris vi- sceribus cur phthisim excitent?	30
Pulmonum flacciditas unde?	ib.
Quomodo phthisim excitet?	ib.
Pulmonum compages laxa nimis, & tenella quomodo ad phthisim dis- ponat?	33
Pulmones quibus premantur? In inspiratione nihil agunt.	87
ib.	
E contra in expiratione.	ib.
Pulsus durus, celer, frequens &c. in Angina unde?	6
Pulsus intermissio in hydrope pectoris unde?	77
Pulsus celer, frequens, parvus, atque humilis in Peripneumonia unde?	57
Pulsus durus in Pleuritide unde?	58. 59
Pulsus ferratilis quinam?	59
Pleuritidis signum perperam habitus. ibid.	
Pulsus durus qui mollis, ac parvus e- vadit aucta difficultate respiratio- nis, & febre cur malum porten- dat in pleuritide?	60
Pulsus varius, confusus, & inæqualis cur debilitatem per suffocationem portendat?	63
Languidus, parvus, tactui facile ce- dens cum cæterarum actionum lan- guore cur debilitatem ex resolu- tione?	ib.
Pulverulenta liquidis unita cur sint ex- hibenda in Angina?	10
Pulvis sympathicus quid sit?	24
Cæteris specificis sanguinem suppri- mentibus palmam præripit.	ib.
Nisi remota fuerit causa morbi, pes- sime cedit.	24. 25
Pulvis Halii Abbatis quibus consistet? 42	
Cur eximie virtutis ad tuberculorum suppurationem præcavendam?	ib.
Purgantia medicamenta cur minus tu- ta in hæmoptysi?	22
In tuberculis crudis pulmonum cur? 39	
Purgantia medicamenta quando in Pleu- ritide sint adhibenda?	64. 65
Quo fine?	65
Validiora vix unquam locum habent. ibid.	
In hydrope pectoris cane pejus, & angue fugienda sunt.	83
Pus Empyocorum per urinas quomodo ejici possit?	68

Tom. II.

R

- R**adix Chin. ad tubercula præcavenda optima. 50
 Radices Apii, Petroselinii, Foeniculi Empyemati curando minus idoneæ. 69
 Radicum raparum facultates medicæ insignes. 84
 Raphanus ob salem acrem, quo turget, validum diureticum. 80
 Refrigerantia medicamenta cur optima in hæmoptysi? 22
 Ad tuberculorum suppurationem præcavendam efficacissima. 42
 Respirationis difficultas in hæmoptois unde? 25
 In tuberculis crudis pulmonum unde? 36
 Cur major fiat dum ad suppurationem veniunt? ib.
 Maxima in Peripneumonia unde? 57
 Minor in pleuritide unde? 59
 Respiratio difficilis in Empyemate unde? 60
 Respiratio quibus motibus constet? 87
 Respirationis difficilis causæ cur innumeræ? 88
 Respirationis difficultas cum sonitu, ac tussi, qua materia viscida, ac lenta educitur cum levamine in asthma humido unde? 90
 Cur noctu gravior, quam die? ib.
 Respirationis difficultas improvise invadens in Asthmate convulsivo unde petenda? ib.
 Cur nullum sonitum, stertoremque conjunctum habeat? 91
 Cur nullam materiæ excretionem? ib.
 Rhamnus cathartica hydragogum vehemens. 78
 Rhabarbarum eximium hydragogum, & tutum. 79
 Rheumaticæ affectiones cur phthisim excitent? 29
 Rhodium balsamum eximium. 48
 Rigor, & horripilatio cum febre inflammatoria invadens dum tubercula ad suppurationem veniunt, unde? 36, 37

- Quomodo alterius morbi specie imponat? 37
 Rixis quid sit? 15
 Ructus acidi cur lactis usum prohibeant? 44
 Quibus utendum eo casu? 28

S

- S**accharum quid sit? 45
 Chocolatam cur ingrediatur? ib.
 Saccharum rosatum eximium adversus hæmoptysim. 24
 Sal tartari cur minus tuto adhibeatur in phthisi pulmonali? 40
 Sal prunellæ quid sit? 11
 Minus idoneum quam nitrum ad usus medicos. ib.
 Sal armoniaci eximii usus in gargarismata adversus Anginam. ib.
 Sal volatile sanguinis humani, urinæ, viperarum inter antipleuritica remedia recensetur. 66
 Sales inter diuretica primatum obtinent. 80
 Cum diversi sint, diversa diuretica efficiunt. ib.
 Quinam sint e. m. sales? ib.
 Sal marinus, armoniaci in horum censu veniunt. ib.
 Sales acres quibus in plantis percipiuntur? ib.
 Quomodo operentur? ib.
 Sal volatile succini eximium in hydrope pectoris. 84
 Salivatio immodica cur phthisim excitet? 29
 Sanguinis plenitudo inflammationi tribuit. 3. 4. 5. 6
 Orgasmus, ac rarefcentia eandem perficit. 4. 56
 Sanguinis impetus ad inflammatam partem phlebotomia derivationis gratia instituta augetur. 8
 Sanguinis motus nimis velox per vasa universi corporis quomodo hæmoptysim excitet? 17
 Nimis tardus, aut plane consistens in peculiari parte corporis quomodo? ib.
 Acrimonia insignis quomodo? 17. 18
 San-

- Sanguis cur continuo nunquam intermisso motu moveri debeat? 17
 Sanguis fero, ac lymphæ abundans quomodo phthisim excitet? 34
 Sanguinis crassities, visciditas, ac lentor quomodo? ib.
 Tenuitas nimia, ac fluiditas? ib.
 Acrimonia? ib.
 Sanguinis sputum e capite quomodo dignoscatur? 14
 Ex gengivis, vicinisque partibus? 14. 15
 Ex ventriculo? 15
 Ex pulmonibus? ib.
 Sanguinis sputum e pulmonibus ad dididissimam referri nequit. 16
 Sanguinis crassities, visciditas, ac lentor quomodo inflammationem excitet? 56
 Acredo quomodo? ib.
 Sanguis hircinus egregium antipleuriticum. 66
 Solum decursu morbi adhibendum. ibidem.
 Sanguificationis organum hepar non est. 72
 Quænam sint? 75
 Sanguinis motus in hepate cur difficilis? ib.
 In liene cur? ib.
 In omento, & utero cur? 76
 Sanguinis reditus a pedibus cur sit difficilis? ib.
 Sanguinis mixtura eversa quomodo Asthma humorale excitet? 89
 Saphenæ pedis sectio in valde plethoricis mulieribus cur menses potenter supprimit? 8. 9
 Saphenæ sectionem in Anginosi affectionibus nihil fere ad revellendum facere contra nonnullorum opinionem ostenditur. 9
 Quando revera institui in hunc finem possit? ib.
 Sarsæ perillæ decoctum ad præcavenda tubercula eximie virtutis. 40
 Scabiei retropulsio quomodo hæmoptysim excitet? 19
 Scabiosa virtute antipleuritica donatur. 66
 Scapulæ angustæ, & depressæ cur ad hæmoptysim disponant? 18
 Scorbutus cur phthisim excitet? 29
 Scorzonera antipleuritica vi pollet. 66
 Scrophulæ cur phthisim excitent? 29
 Semina hordei, avenæ, tritici &c. cur inter refrigerantia medicamenta recensentur? 42. 45
 Semina melonum, cucurbitæ &c. primatum obtinent. 42
 Ad tuberculorum suppurationem præcavendam efficacissima sunt. ib.
 Semina quatuor frigida, papaveris, & ex his paratæ emulsiones cur optime cedant in hæmoptysi? 23
 Seminis, & liquorum genitalium effusio cur phthisim excitet? 29
 Senes cur certis, & peculiaribus morbis obnoxii? 18
 Serum sanguinis quomodo ex vasis sanguiferis exprimi valeat? 16. 72
 Serum lactis destillatum cum plantis balsamicis eximium adversus hæmoptysim. 14. 25
 Serum lactis destillatum cum plantis nitrosis optimum ad asthma convulsivum præcavendum. 87. 96
 Setacei cur phthisim excitent? 29
 Sitis intensa in Angina unde? 7
 Sitis in tussi phthisica unde? 36
 Sitis quid sit? 76
 Variæ ejus causæ. ib.
 Cur inextinguibilis in hydropicis? ibid.
 Solanum furiosum, maniacum. V. Belladonna.
 Solidarum partium atonia quomodo hydrope excitet? 72
 Soluta nimis sanguinis compages quomodo? ib.
 Sperma ceti eximium adversus asthma humidum. 94
 Adversus Pleuritidem solum decursu morbi adhibendum. 66
 Specificum Helvetii quibus constet? 23
 Specifica medicamenta adversus hæmoptysim quando sint usurpanda. 24
 Sphacelus loci inflammati quomodo contingat? 61
 Spina cervina vehemens hydragogum. 78
 Spirandi difficultas in Angina unde? 6
 Cur

Cur terroris plena?	7	Suffumigiis balsamicis adversus phthysim quantum tribuendum sit?	47. 48
In hydrope pectoris unde?	76. 77	Quomodo fiant?	48
Cur noctu gravissima?	77	Sulphur inter balsama referendum.	49
Cur minus molesta, & frequens morbi decursu?	ib.	Suppressio improvisa naturalium evacuationum quomodo Anginam excitet?	4
Spiritus nitri, vitrioli, tartari, carminativus Sylvii cur minus tuto adhibeantur in hydrope?	80	Cur ad hæmoptysim disponat?	19
Sputum purulentum colore ipsius flavo discerni nequit a catarrhali.	37	Suppressio sanguinis e naribus Epilepsiæ causa.	20
Neque ex eo quod descendat in aquam, & in aqua tepida dissolvatur.	ib.	Ex hæmorrhoidibus hypochondriacæ affectionis, aliorumque morborum.	ibidem.
Neque ex eo quod carbonibus injectum feteat.	ib.	Supprimentia sanguinem validiora quam?	23
Neque ex eo quod argentum nigredine inficiat.	ib.	Suppuratio loci inflammati quomodo contingat?	8. 60
Quomodo revera dignosci queat?	ib.	Suppuratio Anginæ cur periculosa?	8
Sputum sanguineum in Pleuritide etiam si sola Pleura inflammata sit quomodo exoriatur?	58	Synanche quid sit?	3
In contusione pectoris quomodo?	ib.	Syrupi de pharphara, Elenio, Erysimo, Capillorum Veneris optimi adversus asthma humidum.	94
In Peripneumonia ex imo pectoris tantum haberi potest.	ib.	Syrupus Nicotianæ cæteris præstat.	ibidem.
Sputum sanguineum, vel lymphaticum apparens in Pleuritide, aut Peripneumonia quando venæ sectionem prohibeat?	63	Rite paratus sit oportet.	ib.
Sputum sanguineum in hydrope pectoris unde?	78		
Cur pessimum?	ib.		
Stibium diaphoreticum cur gelatinis Cornu Cervi unitum exhibendum in Angina?	11		
Quomodo operetur?	11. 66		
Antipleuriticum est eximium initio morbi adhibendum.	66		
Styrax inter balsama referendum.	49		
Sublinguales venæ cur minus tuto sentur in Angina?	10		
Succinum cur eximium in asthma humido?	94		
Sudores copiosissimi in phthysi unde?	38		
Sudorifica medicamenta ad tubercula pulmonum præcavenda a multis laudata caute sunt usurpanda.	40		
Mitiora tantum locum habent.	ib.		
Quænam sint?	ib.		
Suffocationis sensus in hydrope pectoris unde?	77		

T

T Abiæ cur phthysicis saluberrimæ?	47
Tamarindi, atque ex ipsis extracta pulpa eximie virtutis in hæmoptysi.	22
Tartarus vitriolatus cur minus tuto adhibeatur in phthysi?	40
Quid sit?	80
Eximium est diureticum in hydrope.	ibidem.
Tartarus solubilis quid sit?	79
Lenissimum hydragogum adversus hydropem.	ib.
Temperamentum gracile cur ad hæmoptysim disponat?	18
Terræ sigillatæ eximie virtutis adversus hæmoptysim.	20
Terra foliata tartari quid sit?	84
Diureticum est in hydrope eximium.	ibidem?
Thee sale volatili oleoso factam esse cur multi conjiciant?	92
Ob id potissimum præclaras vires fortita	

R E R U M, E T V E R B O R U M.

tita est juxta illos.	ib.	sicca, & mitis sit, progressu vero molesta fiat, & humida?	ib.
Cur multi id inficiuntur?	ib.	Cur excretionem conjunctam habeat acris, falsæ, & amaræ materiæ?	ibid.
Qua ratione juxta hos operetur?	92.	Cur contumacissima sit?	36
93		Cur major fiat dum tubercula ad suppurationem veniunt?	ib.
Unde ejus virtus maxima revera dependeat?	93	Quomodo differat a rheumatica?	35.
Thee extractum cur alvi fluxum cohibendi vim habeat?	94		
Therebinthina cur singularis virtutis in phthysi?	40		
Inter balsama referenda.	49		
Therebinthinæ syrupus adversus pulmonum ulcus præstantissimus.	57. 58	Tussis in Peripneumonia unde?	57. 58
Therebinthinæ vapor cur urinas odore violaceo imbuat?	68	Tussis in principio Pleuritis sicca unde?	59
Therebinthina cur eximie virtutis in asthma humido?	94	Cur humida fiat morbi decursu?	ib.
Tinctura martis optima in hydrope pectoris.	84	Tussis sicca in hydrope pectoris unde?	77
Tincturæ succini, myrrhæ ope spiritus vini elicite cur levissimæ?	95	Cur humida evadat?	78
Quomodo eliciendæ?	ib.		
Adversus asthma, & convulsivos morbos præstantissimæ.	ib.		
Tormina ventris molesta cur lactis usum prohibeant?	44		
Quibus utendum eo casu?	28		
Tubercula pulmonum quomodo hæmoptysim excitent?	17		
Tubercula quomodo generentur?	31		
Tubercula cruda difficilis respirationis causa.	88		
Trifolium fibrinum sale acri turget.	80		
Ob id potissimum insignem virtutem diureticam sortitum est.	ib.		
Tumorum retropulsio quomodo hæmoptysim excitet?	19		
Tumor in Pleuritide spuria externas thoracis partes occupat.	59		
Tactu exacerbatur.	ib.		
Tumor medium ventris occupans in Empyemate unde?	68		
Tumor inferiorum partium in hydro-picis unde?	76		
Tumore aucto cur reliquæ partes extenuentur, ac contabescant?	ib.		
Tussis in hæmoptoicis unde?	25		
Tussis phthysica a rheumatica probe distinguenda est.	35		
Phthysica cur initio plerunque arida,			

V

V ariolarum, & morbillorum retropulsio quomodo hæmoptysim excitet?	19
Variolæ, & morbilli qua ratione hæmoptysicos causa?	29
Vasorum pulmonalium tenella structura quomodo hæmoptysim excitet?	16
Convulsio quomodo?	16. 17
Vasorum sanguiferorum pulmonum substantiam perreptantium laxitas, & atonia quomodo inflammationi tribuat?	55
Adstrictio nimia quomodo?	56
Vasa fundentia quid sint?	73
Absorbentia quid?	ib.
Vasorum fundentium orificia nimis ampla, & patentia quomodo hydro-pem excitent?	73
Absorbentium nimis angusta quomodo?	ib.
Venæ sectio in Angina principem obtinet locum.	8
Cur basilicæ sectio primum celebranda?	8. 9
Cur, & quando saphenæ?	ib.
Cur, & quando jugularis?	9. 10
Venæ sectio quando in Angina male cedat?	10
Venæ sectio cur omnium evacuantium utilissime plenitudinem sanguinis absolutam tollat?	21

Vena sectionem plenitudinem sanguinis apparentem tollere cur multi inficiantur? ib.
 Cur eandem tollere alii sustineant? 21. 22.
 Quando revera non tollat? 22.
 Vena sectio summum hæmoptyses remedium. ib.
 Adversus primum gradum phthiseos optima. 39
 Cur multis damnetur in Pleuritide, & Peripneumonia? 61
 Inter præcipua remedia primatum obtinere eandem contra illorum opinionem ostenditur. 62.
 In latere opposito lateri affecto cur primum instituta? ib.
 Cur postea in affecto? ib.
 Initio morbi liberalis instituta. 63
 Decursu morbi parca. ib.
 Qua ratione usque ad coloris mutationem celebranda? 63. 64.
 Neglecta Empyema progignit. 64.
 Nimis liberalis periculosissima. ib.
 In hydrope cur multis minus probetur? 81
 Quo casu tuto institui possit? ib.
 Summum in difficultate respirationis remedium est. 93
 A pulsu obscuro, viriumque imbecillitate qua ratione minime prohibeatur? ib.
 Etiam si hydrope adsit, celebranda. ib.
 In asthma convulsivo eximia. 94.
 95
 Cur solum instituta urgente paroxysmo? 95
 Vena caustica quomodo Anginæ inferendæ opportuna? 5
 Venena venatoria, & palæstrica, quam fuerint olim Hispanis, & Gallicis? ib.
 Vena cavæ varices difficilis respirationis causæ. 89.
 Venerea lues quomodo phthisim excitet? 29
 Ventriculus, & intestina venenis assumptis sphacelo corripiuntur. 5
 Ventriculorum cordis aneurysmata, aut polyposæ concretiones difficilis respirationis causæ. 89

Venti australes cur inflammationes excitent? 56. 57
 Boreales quomodo? 57
 Vermes in ventriculo, & intestinis nidulantes cur phthisim excitent? 29
 Veronica adversus phthisim ulcerosam optima. 50
 Adversus asthma humidum. 94
 Vesica cur ad lotium expellendum inepta reddatur? 9
 Vesicantia in ophthalmia quando optime cedant? 12.
 Vesicantia in Angina chronica cur optima? ib.
 Vesicantia quomodo agant? 67
 In Pleuritide, aut Peripneumonia a crasso, viscido, lentoque oriunda eximia. ib.
 In Pleuritide, aut Peripneumonia a nimia sanguinis acredine pessima. 67
 Quomodo dignosci queat alterutra sit causa inflammationis? ib.
 Ubi opportune applicentur, plurima emolumenta afferre solent. ib.
 Victus ratio diligens cur servanda in asthma? 96
 Vini generosi potus immodicus quomodo Anginam excitet? 5
 Vini, liquorumque spirituosorum abusus cur hæmoptysim excitet? 19
 Vinum Kalybeatum adversus hydropem præstantissimum. 81
 Virga aurea cur diuretica virtute poleat? 80
 Viscerum chylicationi inservientium læsiones quomodo hydropem excitent? 73
 Vitriolata medicamenta sanguinem potenter supprimunt. 23
 Cur minus tuta adversus hæmoptysim? ib.
 Ulcera magna, & antiqua cur phthisim excitent? 29
 Vociferatio in aere frigido quomodo Anginam excitet? 5
 Quomodo hæmoptysim? 19
 Vomica pulmonum quomodo efformetur? 37
 Vomica disruptio cur periculosissima? 39

Vomica pulmonum difficilis respirationis causæ. 88
 Quomodo hæmoptysim excitet? 17
 Vomitus, diarrhoeæ se invicem excipientes in phthisi pulmonali unde? 38
 Vomitus cur lactis usum prohibeat? 44
 Quibus utendum eo casu? 28
 Nisi sistatur, lactis usus interceptus. 44
 Vox rauca in phthisi pulmonali unde? 36
 Urinæ profluvium cur phthisim excitet? 29
 Urinæ copiosissimæ in phthisi pulmonali unde? 38
 Urinæ viæ cur omnium commodissimæ in morbis pectoris ad fordes eliminandas? 39. 40
 Ad pus Empyrorum educendum? 68
 Urinæ suppressiones post largas aquæ potationes cur hydropem excitent? 74
 Urina hyeme, & ventis borealibus cur copiosior? ib.
 Urinam per vias communes sanguinis non per breves secerni ostenditur. 74. 75
 Urina pauca, rubra, lixivialis in hydrope unde? 76
 Urinæ crudæ, & aqueæ in paroxysmo asthmatis convulsi unde? 91
 Urtica eximia adversus hæmoptysim. 22

F I N I S.